

చెన్న పట్టణము ఫిబ్రవరి ౧౯౨౬

సంపుటము 3

క్రొధన సంవత్సరము, మాఖమాసము

సంఖ్య ౨

మే ఘ ము

అవ్వారి నుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు (శతావధాని)

త్రొలుదొల్త జిలుజొంఁముల్ వెలయఁగాఁ దోఁచు భవన్ముర్తి వా
నలకాలం బొకయింత దవ్వలనె కన్నట్టంగ నేఁటేటఁ దా
వులఁ దత్కాలమునందుఁ బొల్పుకుటజంబుల్ గాన్కఁగా నిత్తు వ
ర్తిలు మోదంబున నీకుఁ జేకొనుము ప్రీతిఁ బ్రావృషేణ్య భ్రమా!

చ. కురియఁదు తేనెబిందువులకుం దులఁదూఁగెడు వర్ష బిందువుల్
పొరిఁబారి నంచు సావహితబుద్ధి దలిర్పఁగఁ జూచునోయనఁ
దరువులు దోఁచె గాడ్పులు గదల్పమి నిశ్చలభావమొప్ప స
త్వరముగ వర్షవార్షమునఁ దన్ముము లోకముఁ బ్రావృడబ్దమా!

మ. పొరి మోమెత్తి కృషీవల్లాంగనలు సభ్రాభంగ శృంగార భా
స్వర చేష్టావిరహఁవలోకముల వాంఛల్ వారఁ బ్రేమించుచున్
గఱపుల్ దీఱఁగఁ గాంచుచుండఁ జెలువొ కంఠంబులన్ మిన్నునన్
వరుసల్ దీరెదు వానఁగడ్డ వెపుడో! ప్రావృట్టయోవాహమా!

చ. మనకలువారు నల్లులఁ గ్రమంబుగఁ బింజులు బింజులై దిశా
విసరముఁ గ్రమ్ముచున్ విషమవిస్తృతులం జనుఖండయాముల్
ప్రపరదనల్పవాతగతులం జెదరంగ నభ స్థలంబునన్
మనలెడు వానండువులమాటఁ దలంపపు ప్రావృడభ్రమా!

ఉ. చల్లని పీర్ష బిందువులు సారెకు సీయుదరంబునుండి ము
మొల్లరఁ దృప్తులన్ నలునఁ బృథ్వి నేడాపెడ రాలుటెన్నఁడో!
వెల్లు మృదాలపాలముల వెల్లువలై ముఁ బ్రమోదపూరముల్
కొల్లులుగాఁగఁ విన్నుఁ గనుఁగొంటయు నెన్నఁడో! ప్రావృడభ్రమా!

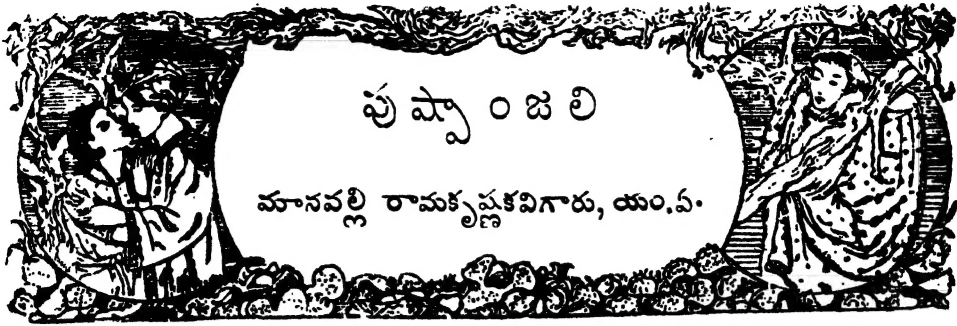
చ. ఒక నెన విష్ణుఁ జూపదు మఱి క్క నెనన్ గుమిసూడ దాకసం
బాకసరిఁ గ్రమ్ముచుండెడు సముద్ధతమారుతకంపితాకృతి
ప్రకటనముల్ నెలుంగఁగ నభస్థలి నాటలగోటు సూఁగగా
నొకొ! మధురాంబుబిందువుల యోగము గూర్పుము ప్రావృడభ్రమా!

చ. చెలువఁపుఁ గప్పడాల్ కటికిచీకటి నల్లులఁ బోల కచ్చపుం
వెలిజిగిమేళనన్ మెలఁగఁ దిన్నని రేఖలవెల్లు లేర్పడన్
జలలవదానమంగళముఁ జూటెడు నీహృదయంగమ ప్రభా
వలి భువి జూడఱన్ దనున వర్తిలుచుందువు వర్షకాభ్రమా!

మ. సరువంపుం పొగవన్నెఁ పొల్చుతెరచాడల్ గ్రాల ద్యోవారిధిన్
మరుదుచ్చావచనౌ ప్రచారముల సమ్మర్దంబుఁ కల్పించె నీ
శ్వరుఁ డత్యాయతరోదనీకుహరసంచారాధ్యమా నీ మహా
వరణంబున్ దెసలంగుఁ గీల్కొలుపుచున్ బ్రావృట్రయోవాహమా!

ఉ. తోరపురేఖవై గగనతోయధియుండలి చెడ్డయోడగాఁ
నీరిచియుండు దిగ్విలయతీరము డాసి మనోహరోజ్వలా
కారము లొప్ప ఖండములుగాఁ జనుచున్ బ్రవహించోబోలు ది
చ్చారచితాకృతుల్ గొనఁగఁ జాలినజాణపు వర్షకాభ్రమా!

పుష్పంజలి

మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, యం.ప.

లీలావతికథ

ఇది యొకప్రాకృతకావ్యము. సంపూర్ణ వ్యాకరణము లేని యుద్ధభాషలో శబ్దసంస్కారక్రమ మెఱుంగుటకుఁ బ్రాకృత భాషలు చాలఁ బ్రయోజనకారులగు. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని ప్రాచీనప్రయోగములకంటఁ, గొన్ని శిలాతామ్రశాసనప్రయోగములకంటఁ బ్రాచీనతరము లగు వేఱులత్యములు గానరాకున్నందునఁ జెనుఁగుశబ్దములమూలమును బరీక్షింప సంస్కృత, ప్రాకృత, శౌరసేనీ, మాగధీ, పైశాచులుతప్ప గత్యంతరములేదు. పాశ్చాత్యులగు శబ్దతత్వజ్ఞులు సకలభాషామూల పరిశోధకులైయార్యభాషాసంఘముతో ద్రవిడభాషాసంఘమునకు సంబంధము లేదని యుద్ఘోషింతురు. కాని, ద్రవిడభాషలకు సంస్కృతప్రాకృతములే మూలము లనియు, విశేషించి ద్రవిడభాషాసంఘములో నాంధ్రభాషాశబ్దములే తమిళశబ్దాటభాషాపదములకంటఁ బ్రకృతిరూపములైనవి అనియు, సంధ్రభాషా శబ్దధాతురూపములకు మూలధాతువులు కొన్నియే అనియు, నవి ద్రవిడభాషా సంఘమునకెల్ల సాధారణధాతువు లనియుఁ దృప్తికరము. ప్రాచీన సంస్కృతప్రాకృతవికార

ధర్మవంత మనియు మా యభిప్రాయము. ఏతద్భావనాసంస్కారముతో సంస్కృత ప్రాకృతకావ్య పరిశోధనము ముఖ్య మని నివేదించుటకే యష్టాదష్టాదు సాధ్యమైనంతవఱకును గాఢవిచారము చేయఁగోరారున్న మమ్ము భాషావేదీలు తమిళమునుగూడ. ప్రాకృతభాషను మనఘోషులు చాల నాదరించి రనుటకుఁ బెద్దకోమటి వేమభూతి శ్రీనాథాదులు సాక్షులగుచున్నారు. ప్రాకృతములో స్తత్యతీయ, నేతుబంధమును చాలఁ బ్రాధమ్యము లై నవి. బహుకవిసుభాషితరత్నముల సమాహరించి శాలివాహనుఁడు పద్యకోశముగా స్తత్యతీయనుపేరఁ గూర్చెను. నేతుబంధకర్త స్తనరసేనుఁడను కుంతలాధీశ్వరుఁడు కాళిదాసునకు మిత్రమట. కాళిదాస భావభూతులు విదర్భదేశవాసు లనియు నాంధ్రులనియు విశ్వసించుచున్నారము. విక్రమాదిత్యుఁడు సంస్కృతమును బోషించినట్లే శాలివాహనుఁడు ప్రాకృతమును గొనియాడెను. బౌద్ధమతప్రచారబలమున దేశభాషాప్రవృద్ధి చెందుచున్న కాలములో మహారాష్ట్రదేశవ్యాప్త మగుప్రాకృతవిశేషమును శాలివాహనాదులు గ్రంథన మగునట్లు లత్యలక్షణ

సంపన్నముగాఁ జేసిరో యని యూహించె
దము. “శ్రూయతే చ కుతలేషు సాతవా
హనో నామ రాజా, తేన ప్రాకృతభాషాత్మక,
మంత్రఃపుర ఏవేతి సమానం పూర్వేణ.” అని
రాజశేఖరుండును.

“కేఽభూవన్నాధ్యరాజస్య
రాజ్యే ప్రాకృతభాషిణః,
కాలే శ్రీసాహసాం కస్య
కే న సంస్కృతవాదినః”

అని శృంగారప్రకాశమున భోజుండును
సాతవాహనుని ప్రాకృతభాషాదరమును వర్ణిం
చియున్నారు. ఆధ్యరాజే శాతవాహనుఁ
డని రత్నేశ్వరమిశ్రాదులమతము. ప్రాకృత
భాషలో మధురమై ప్రసన్నగంభీరభావగర్భ
మైన కావ్యసంచయమే మనకాలమువఱకు
శేషించె. సర్వసేనునిపాఠవిజయము, నాధ్య
రాజు రావణవిజయము, మారీచవిజయో
దులు సంతరించె ననుట శోచనీయము.

శాతవాహననామకరాజ సంశ్చలు
ప్రాకృతభాషాదరణ మఖండముగాఁ జూపి
సంగీతసాహిత్య శాస్త్రములుకూడ సందే
కూర్పించుచుండిరి. తుంబురుఁడు తననాట్య
శాస్త్రమును ప్రాకృతముననే రచించి శాత
రాజును దద్దరాధాంతమున నిట్లు పేర్కొను
చున్నాడు:

“జగ్గ వడగ్గ సాలశాల
గంధర్వకళంజ...తుంబురుణా,
సరదవిశోదేణ కిదం
సాడలగేలంసలక్ష్మణం ఏదం”

ఛాయా—

[యదివతతి శాతరాజా గంధర్వకళాం
నో(గంధర్వకులజేన?)తుంబురుణా, శరద్వి
దేన కృతం నాటకగేయస్యలక్షణమేతత్.]

“అమిలం సాలడకబ్బం” (అమృతం.
ప్రాకృతకావ్యమ్) అని శ్లాఘుఁ గన్నతద్భాషా
కావ్యజాలములో లీలావతియనునొక గ్రంథము
మేము చదివి యానందింపఁగంటిమి. సహృద
యాహ్లాదకర మగు దానిగుఱించి యిండుక
నివేదింపఁబూనుట కేవలము జిహ్వాచాపలమే.

లీలావతీకథానాయకుఁడు సుప్రసిద్ధుఁ
డగుహాలుఁ డను శాతవాహనుఁడు. లీలావతి
సింహాశరాజకుమారిక. దానిచెలులు మహా
ణుమతియుఁ గువలయావళియు. కాదంబరీ
కథలో మహాశ్వేతవలె మహాణుమతి యిం
దుఁడనాఁడుక యయ్యు హృదయదారణ మగు
శోకరససామ్రాజ్యమును నెలకొల్పుచున్నది.
కవిపేరుమాత్రము గానరాదు. అతనితండ్రి
భూపణభట్టు; తాత బహుళాదిత్యుఁడు. వీరిరు
వురును నాల్గువేదముల నేకముఖమున నశ్లి
ష్టముగా వహించినవారు; యజ్ఞముల నొనర్చి
దేవఋణమునఁ బాసి త్రివర్గఫలమును బొంది
నవారు. ఇట్టిశ్రోత్రియవంశమునఁబుట్టిన మహా
కవియయ్యుఁ దననామధేయమును బ్రకటింప
నొల్లక “యసారమతి” యను నొకవిశేషణ
మును బ్రయోగించుకొనుట వినయధార్మ్య
ములలో నొండని కొందఱు తలంతురు. ఈవి
దేవకాలమువాఁడో స్పష్టముగాఁ దెలియ
రాదు. హేమచంద్రుఁడు కావ్యానుశాసన
మున “గద్యేన పద్యేన వా సర్వభాషాకథా

...కాచిద్దద్యమయీ కాదంబరీ కాచిత్పద్యమ
యీయథా లీలావతీ" అని దీని స్మరించుచు
న్నాడు. క్రీ. శ. 1000 లో నుండిన వల్లభా
చార్యుడు న్యాయలీలావతియనువైశేషికగ్రం
థమున నార్షజ్ఞానప్రకరణమున, "యథా వా
స్వచ్ఛాస్మృతపదార్థసార్థే భవతి శాలివాహ
నో నృపతి రిదానీం శృంగారసరసీతీరే దేవ్యా
లీలావత్యాసహ లలితమధురం సంగీతక
మనుస్మితీతి జ్ఞానమ్" అని దీని నుదాహరిం
చెను. క్రీ. శ. 1000-1050లో నుండినభో
జుడు దౌత్యప్రకాశమున "సహపాంసుక్రీడా
కునలయావళి మహానుమత్యాంలీలావత్యాం"
అనియు, బదునొకొండవ ప్రకాశమునఁ గథా
బుడిగఘట్టమున, "యా నియమితగతిభాషా
దివ్యా దివ్యభయేతి వృత్తివతీ, కాదంబరీవ
లీలావతీన వా సా కథా కథితా" అనియు
లీలావతి బేర్కొనియె. ఈ లీలావతి
సంస్కృతకృతయో లేక భాషాంతర
నిబద్ధకావ్యాంతరమో అనియుఁ గొందఱు
తలఁపవచ్చును. భోజుఁ డనురాగ ప్రకాశ
మున నుదాహరించిన

"తా కిం బహు ఏహిమి
చింతి ఏహిం నేలకూబరో వరో హోడి,
విత్తాహివస్స తణిట
గతిముహ మహతుహ ససాపణ"

అనుపద్యము లీలావతిలో 321 వ పద్య
ముగా నున్నది. మరియు సందే యుదాహ
రింపబడినది.

"జం అణుఇళం కుమారీ
అణస్స లజ్జావ సాహితకులస్స,

తం సవినేనం పిలసహి
మహాహలహిలవిణ పారధం."

అనునది 485 వదిగాను,

"తం సిద్ధకుమారం పే
చ్చిణ్ణాణ ఏవహిం సహిలణజ్జేహిం,
అవిణయమ్మగ్గో హలలో
అణాహిం నీలమ్ము కిం భణిమో."

అనునది 487 వదిగాను,

"స సహఇ కాలక్ఖేవో
హిలలంమహమయణహు అనహపత్తిత్తం,
తస్స విసం దేహగళం
నిసులిం చిట పప వి."

అనునది 506 వ పద్యముగాను లీలావతిలోఁ
గానవచ్చుచున్నందున భోజుడు బేర్కొన్న
గ్రంథము మన ప్రాకృతకావ్యమే అని యూ
హించుకొనవచ్చును. కావ్యశైలి నిపుణ
ముగాఁ బరీక్షించఁ బ్రవరనేనుని నేతుబుధ.
రచనకును, హరివిజయరావణవిజయరచన
లకును జాలవఱకుఁ బోలియున్నది. ఈ కడ
పటి రెండుగ్రంథము లిప్పుడు లభింపకున్నను
నూఱులకొలది పద్యములు భోజుదులచే నుద్ధ
రింపఁబడినవి విమర్శకులకు గోచరములే. హరి
విజయకారుడు ప్రవరనేనునకుఁ బూర్వ్యుడు.
ప్రవరనేనుడు వాకటకరాజగు కుంతలేశ్వరుఁ
డాధ్ర దేశమునుగూడ జయించి రామగిరిలోఁ
గొంతకాల మేలుచున్నట్లు హింపనైయు
న్నది. ఇతఁడు క్రీ. శ. 420 కాలము లో
నుండియుండును. లీలావతిలోని ప్రాకృతరచ
నను గ్రంథకర్తయే,

“భణిలం చ, పియలమాప
రణలం మరహట్టదేసిభాసాప,
అంగాళి ఇమికహప
సజ్జనాసంగజోగాళం”

[భణితం చ ప్రియతమాయై
రచితం మహారాష్ట్రదేశభాషాయామ్;
అంగానేయతక్రథాయాం
సజ్జనాసంగయోగ్యాని.]

అని చెప్పటచే మహారాష్ట్రప్రాకృతమున నిది
రచించబడియె నని చెప్పుచున్నాడు.

“మహారాష్ట్రశ్రయం భాషాం
ప్రకృష్టం ప్రాకృతం విదుః,
సాగరః సూక్తిరత్నానాం
సేతుబంధాది యస్మయమ్.”

అని దండి ప్రశంసించిన యీ ప్రకృష్ట ప్రాకృత
ముననే హరివిజయ సేతుబంధ లీలానతులు
రచించబడుటచే నిుచుమించుగా నివి నాతి
చిరకాలాంతరప్రబద్ధములై, ప్రాకృతభాషా
పఠనావేశకాలవి ద్వద్దోష్ఠీ రంజకములై
యుండు ననుటకు సందేహము లేదు. అట్లు
తలంచుమాడ లీలావతి క్రీ. శ. 600 నుండి
700 లోగా రచించబడియుండును. లేకున్న
దత్తుర్వకాలకృతమేమో. దీనిలో గాళి
దాస కవనచ్ఛాయయు బాణుని క్లేషరేఖయు
రెండుమూడు స్థలములలో గలవు. కాళి
దాస బాణులయందు మనకు గల పరమ
భక్తియే లీలావతికారుడే వారిగ్రంథములలో
నుండి యొందురెండు భావములు గ్రహించె
నేమో యని యతనికే కళంక మాపాదింపఁ

బురికొల్పుచున్నది. కాళిదాసుఁడు విక్రమో
ర్వశిలో-

“అస్యాః సర్గవిశౌ ప్రజాపతి రభూ
చ్ఛందో ను కాంతిప్రదః
శృంగారైకరసః స్వయం ను మదనో
మాసో ను పుష్పకరః;
వేదాభ్యాసజడః కథం ను
విషయవ్యావృత్త కాతూహలో
నిర్మాతుం ప్రభవే నృనోహరమిదం
రూపం పురాణోమునిః.”

అని వర్ణించిన యుర్వశీవర్ణనలోని “వేదాభ్యాస
జడః” “విషయవ్యావృత్త కాతూహలః,”
“పురాణః” అను విశేషణములకును లీలా
వతిలో-

“అహ కహ వేయజడస్స
తస్స వినయాహిలాస విముహస్స,
నిష్పజ్జి ఇ లోల పిఠ
మహస్స ఏనం విహం రూపం.”
[అథ కథం వేదజడస్య తస్య
విషయాభిలాష విముఖస్య,
నిష్పద్యతే లోకపితామహ
స్వైవం విధం రూపమ్.] 777

అను కథానాయికా వర్ణనములో ‘వేదజడస్య,
విషయాభిలాషవిముఖస్య, పితామహస్య’
యను విశేషణములకును బోలిక గల దని
తోచుచున్నది.

మఱియు లీలావతిలో శాలివాహన
ప్రశంసలో-

“జో సో అవిగ్రహో వి హు
సవ్యాంగవయవసుందరో సుహాట,
దుద్దగనో వి లోఅణం
లోఅణాణందసంజణణో. 63

కునకు వి వల్లహో వణ
యమూతహ నయవరో వి సాహసిట,
సరలోఅభీరుట వి హు
వీకక్కరసో తహ చ్చేల.” 64

సూరో వి స సత్తాసో
సోమోవి కలంకన డ్డిట నిచ్చం,
భో ఈ వి స దోశిహో
తుంగోవి సమీవదిన్న ఫలో. 65

[యోసావవిగ్రహోఽపి ఖలు
సవ్యాంగవయవసుందరః స్సుభగః,
దుద్దర్శనోఽపి లోకానాం
లోచనానంద సంజననః.
కునతిరపి వల్లభః ప్రణ
యనూతథా నయవరోఽపి సాహసికో,
సరలోకభీరురపి ఖలు
వీరైకరస స్తథైవ.

సూ(శూ)రోఽపి స సప్తాశ్వః
సోమోఽపి కలంకవర్జితో నిత్యమ్,
భోగ్యపి స ద్విజిహ్వ
స్థుగోఽపి సమీపద త్తఫలః.]

కనుకది బాణకవి రచనాచమత్కృతితో
నాన్వేషించుచున్నది.

లీలావతిలోని మధుపానవర్ణనమున—

“వివిహాఞ్ఞం వివిహవజ్ఞు
జ్జలాఞ్ఞం సహజరసురహివాసాహిం,

నీలుప్పలవరిమళవా
సిఆఞ్ఞం దిజ్జంసి పాణాఞ్ఞం” 1263

[వివిధాని వివిధనర్ణోజ్జ్వలాని,
సహకారసురభివాసితాని
నీలోత్పలవరిమళవాసితానీ,
దృశ్యంతే పానాని]

అనుభాగముతో నీశ్వరనేనుని ధూర్తవిటసం
వాదములోని—

“న చకిల శక్యం సముపచిహ్నీశ్వలఖండకానాం
సహకారైలోద్ధత చంద్రకాణాం, కామినీ
నిశ్వాసవిత్తో భూతరంగాణాం సస్పృత్యబద్ధి
ణాకారాణాం వాహినీసుకాణాం గంధ
సూత్రమపి విజ్ఞాతుమ్.”

అనుభాగము సంవాదము చెందుచున్నది.
ఈమువ్వురిలో బాణు డర్వాచీనుడు. కావున
లీలావతీకారుడు సరభావగ్రహణపారంసరివి
లాసదృష్టితో జూచినను క్రీ. శ. 700
కంటె నిటినలివాడు కాడు.

మఱియుఁ గథాభాగమున నుపనాయిక యగు
మహానుమతి సస్యగోదావరీతేత్రమగు భీమే
శ్వరాలయ సమీపమునఁ బాశుపతాశ్రమ
మును నిర్మించుకొని తనవిరహవస్థచే బూనిన
పాశుపతస్త్రతమునఁ గాలము పుచ్చుచుండె
ననియుఁ దత్పినాకిభవనపాశుపతాశ్రమములు
గోదావరీతరంగవతిత్రప్రాంతములనియునిందు
వర్ణింపఁబడియె.—

“తం సత్తముహవిహత్తం
బునివహనిధ్లోలకలిములుపుకం,

కహ కహ వి దేవ సుభరే
ణసత్తగోదావరీభీమమ్”

[తం సత్తముఖవిహస్తాం
బునివహనిహూతకలిమలోత్పంకమ్,
కథం కథమసి దేవ
సుచిరేణ సత్తగోదావరీభీమమ్] 190

“ఇయ తస్య కణలదేవా
లయస్సదాహిణదిసాఞ్చ అణుబగ్గం,
గోలాణఞ్చవయణవిసే
సలిన రమ్మం మతాయలణా.”

[ఇతి తస్య కనకదేవా
లయస్య దక్షిణదిశ్యనులగ్నమ్.
గోదావరీనదీవదనవిశే

మకమివరమ్మం మతాయతనమ్] 242

“ఏవం భణిట సో తే
ణ నరవళాతగణిపహిం దియహేహిం,
సంప్రత్తో కమలదళ
చ్చిసత్తగోదావరీభీమమ్”

[ఏవం భణితః స తే
నరవతి రగణితై ర్దివహైః;
సంప్రత్తః కమలదళాక్షి
సత్తగోదావరీభీమమ్.] 1147

ఇత్యాదినర్ణనములచే మహాణుమతి యాశ్ర
మము సత్తగోదావరీక్షేత్ర మగుదాక్షారామ
ములోనని యూహింపవలసియున్నది. దీనిలో
దక్షదాక్షారామప్రశంసలు గానరాదు గాని
భవాసీప్రాధాన్యము చూడబడియె. ఈసంద
ర్భమున దక్షారామము అష్టాదశశతాక్షేయపీఠ
ములలో నొకటియని స్మరించు కొనవలయును.

“కొల్లాపుర్యాం మహాలక్ష్మీ
ర్మాహురావేక వీరికా,
ఉజ్జయిన్యాం మహాకాలీ
పీఠాయాం పురుహూతికా.
ఒడ్డదా గిరిజాదేవీ
మాణిక్యా దక్షవాటకే”

అను పురాణచరణము కలదు. మఱియు
నక్షారామమున సత్తగోదావర మనుసరస్సు
కలదుకాని సత్తహస్తాలంకారభీమ మగుగోదా
వరినది కానరాదు. మఱియు నానది మూడు
క్రోశములదూరమున నున్నది. భీమేశ్వరపురా
ణమున గోదానది యచ్చట భయంకరముగాఁ
బ్ర నహించినట్లును మహర్షులప్రార్థనమున నా
ర్వాహిని యయ్యె ననియుఁ జెప్పబడియె.
నన్నయభట్టు “జగదాది యైనభీమేశ్వరంబును”
అని పొగడిన యనాదిక్షేత్రము మొట్టమొదట
గోదావరీతీరముననే సత్తశాఖా ప్రవాహన
ర్శనరమణీయంబుగ నిర్మింపబడియుండు నని
యుఁగాలక్రమమున నది దక్షిణదిక్కునకుదూ
ముగాఁ దొలగి ప్రవహించుచుండ నచ్చటి
సరోవరమే సత్తగోదావరనామంబునఁ బరఁగు
చున్న దనియు నూహించుచున్నాము. లీలం
వతీరచనాకాలమున గోదావరి దాక్షారామ
మునొద్దనే సత్తహస్తాభిరామయై విహరించి
కొంతదూరముననే సముద్రునిం జేరుచుండును.
దక్షునిసంబంధ మగుస్థలమహత్త్వము కా
క్రమమున నుద్భవించియుండునేమో! కావున
నీదృష్టిలోఁ జూచినను లీలావతీకారుఁ డించుక
ప్రాచీనుడైయుండును.

మఱియుఁ గథానాయకుఁ డగుశాలివా
హనుఁడు హాలుఁ డనునామాంతరము గల ను
సిద్ధుఁడు; ప్రాకృతభాషాభిమాని; గుణాధ్యుఁ
డు. పైశాచీభాషతో బృహత్కథను రచించి
యితనియొద్దకే పంపెను. శ్రీపాలితుఁ డను
మహాకవి యితని యాస్థానభూషణము. తరం
గలోల యనునద్యుతకథా విశేషమును ప్రాకృ
తమున రచించి కీర్తిగన్నవాఁడు. లీలావతి
కానుఁడు శ్రీపాలితుఁడా లేక హాలునిసభాలం
కార మగు మఱియొకఁడా? అట్లుకాలము
వాడైనయెడల మహాకవిమతి మొదలగు
గంధర్వజాతి స్త్రీలకథతో మనుష్యనాయకు
లగు లీలావతి శాలివాహనులకథ కలిపి యసం
భవమును హాలుని జీవితకాలములో నెట్లు
సంభావితముగాఁ గవిప్రచురింపనేర్చు? ఈసం
శయమును దొలఁగింపఁ గవికల్పనలు కలవు.
పరిమళకవి సింధురాజు నాశ్రితుఁడై నవసాహ
సాంకచరిత్ర మనుపేర నతనికథయే రచించి
యందు సింధులుఁడు పాతాళమున కేగి శశి
ప్రభయనుకన్యను వరించినట్లు వర్ణించుటను
సింధురాజెట్లు మన్నించె? ఇది యసంభవము
కాదా?

(దీనినే మేము సప్తపదీవిలాస మను
పద్యరసీగర్భిత హాస్యప్రబంధమున సంస్కృత
కవినర్ణనమున నిట్లు లిఖించితిమి:

“స. పద్మావతీదేవి పడకింటఁ గలఁ గాంచి
వాసవదత్తకై భాసుఁ డేడ్చె
నూతేండ్ల కగ్నిలో దూఱి శూద్రకరాజు
చిత్తమెల్ల వసంతశేన కిచ్చె
జానకీహరణంబు జగము మెచ్చుగఁ జేసి
రావణుఁ డన్న లంకాదిభుండు

భిక్షుటనము చేసి బృందారకస్త్రీల

శివభక్తదాసుఁడు చెఱలఁబట్టె
పందికొక్కువోలె బాతాళమును ద్రవ్వె
బరిమళుఁడు శశిప్రభాగవేతు
సప్తపదుల నేడుసారులు ద్రోక్కించు
తరుణి కొనఁగినాడ ధర్మకవిత.”

ప్రాకృత కావ్యవిమర్శన మ హా గ హా నా ను
యాము పాతకమహాశయులకు విశ్రాంతికర
ముగానో లేక, నాటకరంగము నడుమ
నసంబద్ధప్రలాపమున విదూషకుఁడుంబోలె
స్వాత్మార్థ డిండిమ తాడనంబుననో మనః
శ్రోత్రాయాసకరముగా మాపద్య ముదాహ
రించినందునకు వారు తుమింతురుగాక.)

కాలకలభకవి భల్లాళరా జగుసోమేశ్వరుఁడు
చోళరాజునుమహేంద్రమంగల మనుస్థలమున
నోడించి యతనిపుత్రిని వీవాహమాడి పరమే
శ్వరసాన్నిధ్యమునఁ దనకీర్తిని నారదవ్యాసు
లచే బాడించుకొనియె నను నద్యుతకల్పనఁ
గల్పింపఁగ సోమేశ్వరునివిద్యత్సభ దాని నెట్లం
గీకరించె? కావున దివ్యమానుషసంపర్క
తరంగితము లగు ప్రభుచర్యావర్ణనంబులును
గవులయెడఁ గావ్యధర్మమే యగుచున్నందున
లీలావతియు శాలివాహనునియాస్థానకవియై
యుండునన్నవాద మంతయసమంజసము కా
నేరదు.

ఇకఁ గథానాయకుఁడగు హాలునిఁగూర్చి
విచారితము. శాలిపాహనశబ్దము వంశనామ
ము. పెక్కం ద్రావంశమునఁ బుట్టి మంగధాంధ్ర
కుంత లావం తృతీయాప విదర్భజేశములఁ బరి

కహ కహ వి దేవ సుతరే
ణస త్తగోదావరీభీమమ్”

[తం స స్తముఖవిహస్తాం
ఋనివహనిరూతకలిమలోత్పాకమ్,
కథం కథమపి దేవ
సుచిరేణ స స్తగోదావరీభీమమ్] 190

“ఇయ తస్య కణాల దేవా
లయస్సదాహిణదిసా ఇ అణుబగ్గం,
గోలాణ ఇవయణవిసే
సలంస రమ్మ మథాయలణా.”

[ఇతి తస్య కనకదేవా
లయస్య దక్షిణదిశ్యనులగ్నమ్.
గోదావరీనదీవదనవిశే
షకమివరమ్మ మథాయతనమ్] 242

“ఏవం భణిట సో తే
ణ నరవళుఅగణిషహిం దియహేహిం,
సంప్రప్తో కమలదళ
చ్చిస త్తగోదావరీభీమమ్”
[ఏవం భణితః స తే
నరపతి రగణితై ర్దివప్తైః;
సంప్రప్తః కమలదళాక్షి
స్తగోదావరీభీమమ్.] 1147

ఇత్యాదివర్ణనములచే మహాణుమతి యాశ్రి
మము స స్తగోదావరీక్షేత్ర మగుదాక్షారామ
ములోనని యూహింపవలసియున్నది. దీనిలో
దక్షదాక్షారామప్రశంసలు గానరాదు గాని
భవానీప్రధాన్యము చూపబడియె. ఈసంద
ర్భమున దక్షారామము అష్టాదశశాస్త్రేయపీఠ
ములలో నొకటియని స్మరించు కొనవలయును.

“కొల్లాపుర్యాం మహాలక్ష్మీ
ర్మాహురావేక వీరికా,
ఉజ్జయిన్యాం మహాకాళీ
వీథానూం పురుహూతికా.
బడ్డదా గిరిజాదేవీ
మూడేక్యా దక్షివాటకే”

అను పురాణనచనము కలదు. మతియు
నక్షారామమున స స్తగోదావర మనుసరస్సు
కలదుకాని స స్తహస్తాలంకారభీమ మగుగోదా
వరినది కానరాదు. మతియు నానది మూలము
క్రీశములదూరమున నున్నది. భీమేశ్వరపురా
ణమున గోదానది యచ్చట భయంకరముగా
బ్ర సహించినట్లును మహర్షులప్రార్థనమున నంత
ర్వాహిని యయ్యె ననియుఁ జెప్పబడియె.
సన్నయభట్టు “జగదాది యైనభీమేశ్వరంబును”
అని పొగడిన యనాదిక్షేత్రము మొట్టమొదట
గోదావరీతీరముననే స స్తశాఖా ప్రవాహన
ర్భవరమణేయంబుగ నిర్మింపబడియుండు నని
యుఁగాలక్రమమున నది దక్షిణదిక్కునకుదూ
ముగాఁ దొలఁగి ప్రవహించుచుండ నచ్చటి
సరోవరమే స స్తగోదావరనామంబునఁ బరఁగు
చున్న దనియు నూహించుచున్నాము. లీలా
వతీరచనాకాలమున గోదావరి దాక్షారామ
మునొద్దనే స స్తహస్తాభిరామయై విహరించి
కొంతదూరముననే సముద్రుని జేరుచుండును.
దక్షునిసంబంధ మగుస్థలమహత్త్వము కాల
క్రమమున నుద్భవించియుండునేమో! కావున
నీదృష్టితోఁ జూచినను లీలావతీకారుఁ డించుక
ప్రాచీనుడైయుండును.

మఱియుఁ గథానాయకుఁ డగుశాలివాహనుఁడు హాలుఁ డనునామాంతరము గల సుప్రసిద్ధుఁడు; ప్రాకృతభాషాభిమాని; గుణాభ్యుషు. వైశాచీభాషతో బృహత్కథను రచించి యుత్తనియొద్దకే పంపెను. శ్రీపాలితుఁ డను మహాకవి యితని యాస్థానభూషణము. తరంగలోల యనునదృఢతకథా విశేషమును ప్రాకృతమున రచించి కీర్తిగన్నవాఁడు. లీలావతి కాగుఁడు శ్రీపాలితుఁడా లేక హాలునినభాలుంకార మగు మఱియొకఁడా? అట్లుకాలము నాడైనయెడల మహాముతి మొదలగు గాఢర్వజాతి స్త్రీలకథతో మనుష్యనాయకులగు లీలావతీ శాలివాహనులకథ కలిపి యసంభవమును హాలుని జీవితకాలములో నెట్లు సంభావితముగాఁ గవిప్రచురింపనేర్చు? ఈసంశయమును దొలఁగింపఁ గవికల్పనలు కలవు. పరిమళకవి సింధురాజు నాశ్రితుఁడై నవసాహసాంకచరిత్ర మనుపేర నతనికథయే రచించి యందు సింధులుఁడు పాతాళమున కేగి శశిప్రభయనుకన్యను వరించినట్లు నర్జించుటను సింధురాజెట్లు మన్నించె? ఇది యసంభవము కాదా?

(దీనినే మేము సప్తపదీవిలాస మను పద్యరసగర్భిత హాస్యప్రబంధమున సంస్కృత కవినర్ణనమున నిట్లు లిఖించితిమి:

“౩. పద్మావతీదేవి పడకింటఁ గలఁ గాంచి
వాసవదత్తకై భాసుఁ డేడ్చె
నూజేడ్ల కగ్నిలో దూతి శూద్రకరాజు
చిత్తమెల్ల వసంతసేన కిచ్చె
జానకీహరణంబు జగము మెచ్చఁగఁ జేసి
రావణుఁ దన్నె లంకావిభుండు

భిక్షాటనము చేసి బృందారకస్త్రీల
శివభక్తదాసుఁడు చెఱలఁబట్టె
పందికొక్కువోలెఁ బాతాళమును ద్రవ్వె
బరిమళుఁడు శశిప్రభాగవేక్ష
సప్తపదుల నేడుసారులు ద్రోక్కించు
తరుణి కొనఁగినాడఁ ధర్మకవిత.”

ప్రాకృత కావ్యవిమర్శన మహాగహనాను యాఁగు పాతకమహాశయులకు విశ్రాంతికర ముగానో లేక, నాటకరంగము నడుమ నసంబద్ధప్రలాపమున విదూషకుఁడుంబోలే స్వోత్కర్షణింబు తాడనంబుననో మనః క్రోత్రాయాసకరముగా మాసద్య ముదాహరించినందునకు వారు తుమింతురుగాక.)

కాలకలధకవి భల్లాళరాజగుసోమేశ్వరుఁడు చోళరాజునుమహేంద్రమంగల మనుస్థలమున నోడించి యతనిపుత్రిని వినాహమాడి పరమేశ్వరసాన్నిధ్యమునఁ దనకీర్తిని నారదవ్యాసులచేఁ బాఁడుచుకొనియె నను నదృఢతకల్పనఁ గల్పింపఁగ సోమేశ్వరునివిద్యత్సభ దాని నెట్లంగీకరించె? కావున దివ్యమానుషసంపర్కతరంగితము లగు ప్రభుచర్యావర్ణనంబులును గవులయెడఁ గావ్యధర్మమే యగుచున్నందున లీలావతియు శాలివాహనునియాస్థానకవితైయుండునన్నవాద మంతయసమంజసము కానేరదు.

ఇకఁ గథానాయకుఁడగు హాలునిగూర్చి విచారితము. శాలివాహనశబ్దము పంశనామము. పెక్కం ద్రావంశమునఁ బుట్టి మగధాంధ్రకుంతలావం త్యనూప విదర్భదేశములఁ బరి

పాలించిరి.వారిలో హాటుడు సుప్రసిద్ధుడు.వీరి నాంధ్రచరిత్ర కారు లాంధ్ర రాజులనిపేర్కొను చున్నాడు;కాని యది యెట్లు సిద్ధాంత మగునో యెఱుంగరాదు. వా రాంధ్ర దేశమును గూడఁ బరిపాలించుటయు గోదావరమున నుండు ప్రతిష్ఠానపురమునను బిడప నాంధ్ర మండలము లోని ధాన్యకటకమందును రాజధానుల నిర్మించుకొనియుండుటయు నిక్కమేకాని వారు పుట్టుకచే నాంధ్రులూ యని నందియము కలదు. వారిలో హాటుఁ డేకాలమువాఁడు? వానిసమకాలికు లేవరు? వానికథలు విలసిల్లునంత ఘనకార్యము లతఁడేమి చేసె? అను సందేహము లుష్పత్తిల్లుట యెల్లరకు సహజమే.

లీలావతిలోఁ గవి శాలివాహనుని సాలాహణుఁ డనియు సాలవాహణుఁడనియుఁ బ్రాకృతరూపములఁ బేర్కొనుటయ కాక స్పష్టముగా హాటుఁ డనిసహితము పర్యాయవాచకముఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు.

“త్రో గురువలగేణ ఏసా
తం చియవహుమన్ని ఊణ తహ భణిలం,
సవ్వాయరేణ హల
స్స పేసిలవచ్చట పహావ”

తతో గురువచనేనైపా
[తమేవ బహుమత్వా తథా భణితమ్,
సర్వాదరేణ హలస్యప్రేతా
ప్రజతుప్రభాతే 673”]

“కేచ్చిరయాలంవళిమో
కోస అ హలస్స పరివసిట 974.”

ఈహాటుడు మత్స్యది పురాణము శాను చరితముల ననుసరించియు పాశ్చాత్యుల కాలనిర్ణయముననుసరించియు క్రీ.పూర్వముఁ మూడవశతాబ్దిలో నుండె నని చెప్పవలసియుండును. లీలావతిలోఁగి సింహళరా జగు శిలామేఘుఁడు హాటునియూస్థానమున మంత్రి పదవిలో నున్నవాఁడు నాగార్జునభిక్షు నని మనకావ్యములోఁ గలదు.

“బహుమన్నంతో తం చిల
మరణంసంతో నదిన్ననియహిలట,
నాయజ్ఞణో నరోహే
ణనిగ్గటనియపురా హింతో. 1018

నాయజ్ఞణ భిక్షుపుర
స్సరేణసరితీరసంస్థితో రాయా,
విజయాణందేణ సమం
వివరాహుత్తం పరిక్రంతో”

[బహుమన్యత స్తమేవ
మరణం సంతోషదత్తనిజహృదయే,
నాగార్జునో పరోధేన
నిగ్గతో నిజపురాభిముఖః
నాగార్జున భిక్షుపుర
స్సరేణ సరితీరసంస్థితోరాజా,
విజయానందేన సమం
వివరాభిముఖం పరిక్రాంతః.]

సిద్ధనాగార్జునభిక్షువు క్రీ.శ. రెండవశతాబ్దిలో నుండి మాధ్యమిక సిద్ధాంతమును నెలకొల్పె నని పాశ్చాత్యపండితుల యభిప్రాయము. కథాసరిత్సాగరములోనే నాగార్జునకథకలదు. గుణాధ్యుడే యక్కథను బృహత్కథలోఁ

బొందించియుండవలయును. గుణాధ్యహాలులు క్రీ. పూ. మూడవశతాబ్దివా రని తోచుచున్నది.

మఱియు హాలునకుఁ గుమారిలుఁ డను ముత్రి యొకఁ డున్నట్లు లీలావతిలోఁ గలదు. అతఁడు మీమాంసాస్తవర్థకుఁ డగుకుమారి అభట్టు కాఁడు; అట్లు ద్యోతించఁజేయువిశేషములును గానరావు. శాతవాహనునిసంస్థానములో ప్రాచీనకవిఁద్యములును, హాలునియు, సత్సమకాలికులయు ఁద్యములును గలవు. అతని యుష్మానికవి యగు శ్రీపాలితునిశ్లోకములు పెక్కులు గలవుగదా! బొంబాయిలో చుట్టించబడిన స్థానములోఁ బ్రథమశతకాబ్ది ముగ్ధా కుమారిలకృతము. కావున మీమాంసకునకుండు బ్రాకృతకవి కుమారిలుఁ డన్యుఁ డని ప్రాచీనతరుఁడు నైయుండును.

మఱియు నిందు సగ్న పాశుపతుఁ డొకఁడు మహామహాతీకథాసందర్భమున భీమేశ్వరమునఁ బాశుపతమతమున నుండువాఁడుగా నెల్లితుఁ డైయున్నాఁడు. పాశుపతశైవము చాల నధునాతన మని కొందఱియభిప్రాయము. లకుతీసుఁడే దాని స్థాపించె ననియు సత్యము క్రీ.శ. నయవశతాబ్ది వాఁడనియు, భావించదగ్గ. గుతీసుఁ డంతకుండును బూర్వఁడేకాని యాఁడు తస్మతోద్ధారకుఁ డే కాని తస్మతజనకుండు కాఁడు. క్రీ.శ. ఆఱవశతాబ్దిలోనే పాశుపతసిద్ధాంత మనుష్ఠాసములో నున్నట్లు మహేంద్రవిక్రముని మత్తవిలాసప్రహసనమువలనఁ దేలుచున్నది.

భరతమహర్షియు నాట్యశాస్త్రమున

“నానాచిత్రాణి వాసాంసి
కుర్యాత్పాశుపతే వ్యథః.”

—అధ్యాయ. 21 శ్లో. 110

“మునిర్ద్రింభః శాక్యేషా
యతిపాశుపతేషు చ.”

—అధ్యాయ. 211 శ్లో. 108

అని చెప్పటచేఁ బ్రాచీనుఁ డగుభరతుని కంటఁ బాశుపతులు ప్రాచీనతరులనుట నిర్వివాదాంశము. వీరిలో నయినూవస్తయను నుత్తమయోగమున సగ్నత్వ మాచార్యులకు విధానమే యనుటకు హరిభద్రాచార్యుఁడు షష్టర్కసంఘముచ్చయమను గ్రంథమునఁ బాశుపత సమయప్రకరణమున నిట్లుసప్తంభముగాఁ జెప్పచున్నాఁడు. “తే చ దండధరా ప్రాథకా పీనపరిధానాః, కంబలికాప్రావృతాః, జటాధారినాః, భస్మోద్ధాళనసారాః, యజ్ఞోపవీతినో, జుగధారపాత్రకరారాః, సీరసాహారాః, ప్రాయోపనవాసినో, దోర్మూలే తుంబకం బిభృణాః, కంబమూలఫలాశినాః, ఆతిథ్యకర్మనిరతాః, సస్త్రీకాః, నిస్త్రీకా స్తేషా త్తమాః, తేచఁచాగ్ని సాధనసారాః, కరే జటాదా చ ప్రాణ ల్లిగధరాశ్చ భవంతి. ఉత్తమాం సంయమా విస్థాం ప్రాప్తాస్తు సగ్నా భవంతి” అని.

ఈసందర్భమున నొకయంశ మపభ్రంశ ప్రాయ మైనను నించుకవ్యవధాసముతోఁ బరీక్షించినయెడల దేశచరిత్ర సమర్థనమునకు సహకారి యగునని యస్తస్మతముగా స్మరించుచున్నారము. దీనిలో లీలావతి సింహళరాజకుమారి. ప్రాకృతమున సింగళ మని యున్నందున సంస్కృతమున సింహళ సింగళ శబ్దముల

లో దేనినైన గ్రహింపవచ్చును. సింగళ
మనునొకదీప్తిపము శ్రీహర్షమునకు దక్షిణ
ముగా గోదావరీమండల ప్రాంతసముద్రముననే
యున్న దని చెప్పదురు. దానిసమీపముననే
రామేశ్వర మణిమణియొక దీప్తిపముకూడఁ
గలదు. మేఘనామకు లగురాజులు కళింగ
మునఁ బరిపాలించుచున్నట్లు తెలియుచున్నం
దనున మనగ్రంథములోని సింహళమే యీ
సింగళదీప్తిప మని కొందఱు వాదించవచ్చును.
మాకు నేఁటివఱకును విశదముగా నర్థముకాని
భీమకవిపద్య మగు,

“ఆనీతాభ్యుపదాను సింగళపద

భ్యాంబు లిత స్తంభమా”

అనుదానిలో శృంఖల సింగళాదిపాఠము
లీసింగళదీప్తిపమునే సూచించినను లీలావతి
లోని సింగళము రావణునిలంక యగుసింహళ
మనియే తోచుచున్నది. దీనిలో ముయాచ
లమును, గేరళపురమును ప్రధానకథలో
వచ్చుటయేకాక సముద్రవేలావన రామణీయ
కవర్ణన ప్రఘట్టకమున

“లక్ష్మిజ్జగ్గి అజ్జ వి గుం

జిరాలి ఉలవలయవా ఉలలఆహిం,

మహాబుత్తిణ్ణే రావణ

మగ్గోన త్తచ్చ అతరూహిం.

సేవిజ్జగ్గి సరసోహం

నకణ అ భవణేసు సిద్ధమిధుణేహిం,

జమ్మిలవం గేలావణ

ఁజిమళవాసిట వవణో” 174.

అని యేలాలవంగ సంవాసమురభివ్యసిత
ము ఖమ గు దక్షిణాశావభూవిలాసమును
వర్ణించుటయుఁ బ్రాకృతభాషానుసంధిమహి
మచే అమృతమథనోత్తీర్ణమగు నైరావత
మార్గమును గుంజదళికులవ్యాకుల శాఖం
బులగు సప్తచ్ఛద తరువులు సూచించుచున్న
వని వర్ణనమున రావణమార్గము సప్తచ్ఛదతరు
వులచే గుంజదళికుల శాఖాహస్తవ్యాజమున
నిరోధించఁ బడియె ననుభవనిత ప్రక్రియయు
సింహళమనియే శాసింపనేర్చును.

ఇంక నిట్టిసంశయ డోలాధిరోహణక్రీడల
విమర్శకభావనా విలసితంబుగ వదలి కొంతతడ
వుకథ, శరీరసౌందర్యవిభాగవిస్మితహృదయు
లమై విహరింతము.

“నిశ్చేషసన్యసంఘస్త్రి ప్రముదితాశేష
పామరజనౌఘంబును, సుఖసంవర్ధిత గోన
హస్త హంభారవముఖ రితదిగంతంబును, అవి
యుక్తకృతయుగ ధర్మ సన్నివేశంబును, నిశ్చే
షసుఖనివాసంబునునగు ప్రతిఘానపురంబు,
“మర హాటి ఆవయోహర హళిద్ద పరిపిం
రంబువాహి” యగు గోదావరీ లహరిచే బహి
త్రితంబైయుండును. అందు “నిఖిలగుణాన
గూహిత శరీరుండును,” యశఃపూరణలిపూరి
త్రిభువనుండును, నగుశాలివాహనుండు నిజ
స్నేహప్రసాధిత ప్రజామండలుండై పరిపాలిం
చుచుండు. ఈరాజు నాశ్రయములేకున్నచో
దుఃఖతుల మనోరథంబులును సత్కావ్య విని
వేశయోగ్యంబులగు కవుల మనోరథంబులును
హృదయములయందే విలయించుచుండును.
అతఁడు పాంథజన దురాలోక మాకంద మం

నీసమనుమేయమన్నభ కి రా త దు రా గ తం
యగు వసంతకాలంబున మధుశ్రీ సమాగ
మాస్థానమంటపంబున నవమాలికా సురభిశు
బగు మలయానిలంబున వికసన్మనోరథుడై
సురిసుందరీప్రభావపరిభా వి హా వ భా వ ల గు
వారవిూసినులచే బరిచరితుడై వికసితశత
పత్రి కా శ తమధ్యవిరాజమానరాజహంసం
బును బోలె బ్రత రాగ రంజతుండైయుండ
దనమ్రాల నిలుచుచున్న చంద్రలేఖయను
తిమిళి దరహాసచంద్రికా మౌళితనదినభలక

యగుదానిఁ దిలకించి తత్తదంగ చిత్రితంబగు
మకరికా పత్రంబు నైపుణంబుపరికించి “యిట్లు
సర్వాంగ మనోరమంబుగ నెవ్వఁడు మదనశర
బంధు వ గు తనకుఁచికతో నైకైకనదన
మృణాళదానవళిత కంఠరా బింధింబగు హంస
మిథునంబును జరణయుగంబున ల్లింపి, రాగ
రాజితంబగు హృదయంబును జిత్రంబుతో
నున్మీలింపఁజేసి నిజవిజ్ఞానప్రకటనాదరంబున
సవిభావితగుణదోషుం డయ్యె”నని సపరిహాస
పెళలంబుగ నెడుగఁగా నయ్యునతియు లజ్జాన
సత నదనయగుచు నిట్లనియె.

లో కా ను భ వ ము

క వి త

తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావు గారు

పూటలె కావ్యముల్ రససమంచితముల్ హృదయంగమమ్ము లె
హోటను నైసఁగాని మనసుం గరఁగించెడిదే కవిత్వము
స్వాటవ మున్నవాడె కవి; సద్యమొ పాటయు గద్యమొ నిరా
ఘాట రసప్రవాహమునఁ గావ్యమగున్ ఒరితార్థ మీశ్వరా!

స. ఆనుభవ ముండు సందటకు, నయ్యది చెప్పగలేరువిప్పు; వా
కొనఁగలగ్గక్తియే కవిత; కొందఱ కబ్బు తనంత నద్ద; యా
యనుభవమందు మేలివిషయంబుల సన్యులకున్ వచ్చిత్తు; తీ
యనిపలుకుల్ మనోహరములౌ తలఁపుల్ కవిమెందు నీశ్వరా!

చం. శ్రీ వణసుఖింబు సంఘటిలు శబ్దమునన్ బదమాత్ర మేళనన్
గవి చరితార్థుడే ? యతఁడు గన్నది కన్నటు విన్నవారికిన్
దవులవలెన్ మనస్సుల; వినన్ వినఁ జిత్తము పొంగిపోవలెన్
నవనవభావముల్ దొరిలి నాట్యమునేయఁగ వాణి యీశ్వరా!

శా. సౌందర్యమై ప్రధానహా కవిత కేసందర్భముగన్న నా
సందమ్మే కద లక్ష్మీహా కవికి నానందమ్ము చేకూర్చనే
భందస్సుల్ విలసిల్లు; మానసము లాస్వాదించి సౌందర్య మా
సందించున్ రసలభిచే; రసము సౌందర్యాత్మకం బీశ్వరా!

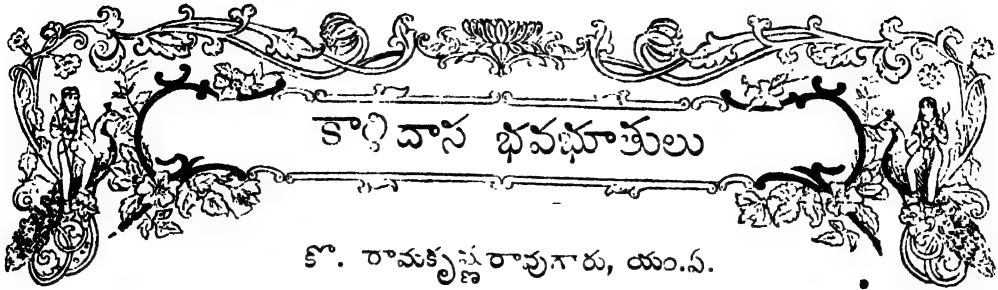
చం. వన్నెలు చిన్నెలుగ్ గలుగు నర్జునలం దుఃఖమాద్యలంకృతుల్
బన్నుపడున్ దమంత నవి భారము గాఁదగ దెట్టివైన రూ
పోన్నతు లుత్తరించు; సగలున్నను లేనటు లున్న నే యెడన్
జెన్నలరారు నెల్ల; కలునేతల రూపును రూపెయిశ్వరా !

చం. శ్రీ నణము చేత సంతసము సంధిలఁజేయును గాయకుండు; క
న్దన సలరించి మానసవికాసము గూర్చును చిత్రకారుఁ డిం
పపు నటులన్ వచించి హృదయంబు ద్రవింపఁగఁజేయు వాక్కుచే
గవి; యెసరిత్రు ముప్పు రొకకాశ్యమె మూడువిధాల నీశ్వరా!

చం. స్ఫుటముగ భాన మొక్కపరిఁ జూచుట తోనె స్ఫురింపకున్న సం
పుటములు వ్రాతచేటు; తలఁపుల్ కవిగన్న వొరుల్ గ్రహించికాం
చుటకుఁ గదా ముదం బతఁడు చూచెడి చూపదిసాగుటెట్లు లో
పటఁ గలభావముల్ పయికిఁ బ్రకనెప్రకక యున్న నీశ్వరా!

చం. పలుకులు హెచ్చు కొందఱికి భానము హెచ్చొకకొంతమందకిం
దలఁపులు పల్కులున్ నముచితముగఁ దావియుఁబూవునున్ బలెన్
గలియుట దుర్లభం బెటనొకాని; తలఁపులఁ దావిగమ్మనన్
పలుకులు చిమ్మగా నలయుఁ బుడుపుగా వినువారి కీశ్వరా!

మ. ఇతిస్మృత్యంబు చెలుగఁ గావ్యమున కం దేరూపుచిత్రింపగా
గృతినిర్మాత మితి దలంచునో మనం బింపార నారూప మా
కృతి రాణింప ఘటింపఁగావలయు హర్షింపన్ సుధీంద్రుల్ 'నహి
ప్రతి' యంచున్ గనుముక్కు తీరు గని యబ్రంబంది సర్వేశ్వరా!

కొ. రామకృష్ణరావుగారు, యం.న.

(నెనుకటి సంచిక తరువాయి)

త్రిశర గళావమత్కారము, పాత్రపోషణము, కావ్య కళాసౌందర్యము మొదలగువిషయముల నీనాటకములకుఁ గలతారతమ్యము, వీని గూఢవిచిత్రములమున సువ్యక్తంబగుచున్న కాళిదాసుని ప్రతిభావిశేషము, తన్నాటక కళాపరిణామనందలి యంతరావస్థలనుగూర్చి శోధింపవలసియున్నది.

పైజెప్పిన కారణములగుబట్టి కాళిదాసుని తొలి రచన యనఁబడుచున్న మాలవికాగ్నిమిత్రము నందలి ఐదుపు మాలవికాగ్నిమిత్రప్రణయకథ. ఈయగ్నిమిత్రుడు క్రీస్తునకుఁ బూర్వము సుమారు నూటయేబది సంవత్సరములనాఁడు మగధరాజ్యమునేలన కుంగవంశమునకు మూలపురుషుడగుపుష్పమిత్రునికుమారుడు. ఈతఁడు విదర్భదేశరాజకన్యయును మాలవికను వివాహమాడఁ గోరగా నామెసోదరుడగు మాధవసేనుఁ డామెను దీసికొని యగ్నిమిత్రుని పట్టామునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. అప్పుడు విదర్భదేశము నేలచున్న యజ్ఞ సేనునకు నీతనికి దాహదత్తపుద్వేష ముండుటచే నీవివాహములమున నీతనికి సహాయసంపత్తి కలుగఁగలదని యెంచి మార్గమధ్యమున యజ్ఞ సేనుఁడు మాధవసేనుని జెరఁబెట్టుటయు, నాతని విషింపఁబడుటగా నగ్నిమిత్రుఁడు కొంతదైనయమును బంపి విదర్భేశ్వరు నోడించుటయు, పిదప అగ్నిమిత్రుఁడు విదర్భయందు ద్వైరాజ్యమును స్థాపించుటయు మొదలగు రాజకీయ విషయములను బ్రాసంగికములుగను, ఇంచలి ప్రణయకథ కాధారవస్తువుగను జేసి ముఖ్యముగ నగ్నిమిత్రుని యంతఃపురచర్యలనే తెలుపుచుఁ గాళిదాసు దీనిని గృహ జీవితమును వర్ణించు నాటకముగనే (domestic drama) రచించినాఁడు. ఈతని నాటకరచనయందు బ్రహ్మప్రయత్న మిట్టిదగుటకు కారణము నాతఁడు తనకుఁ బూర్వము కవులమార్గ మనుసరింపఁ దలఁచుటయేకాని

నేలు కానోపదు. షేక్స్పియరువహాకవి ప్రథమమున మాస్టో మొదలగు పూర్వకవులవద్దతులనే యనుసరించి కాలక్రమమున నాతనిబుద్ధి పరిపక్వముఁ గొందినకొలఁది రసనాపదతియందు స్వాతంత్ర్యమును విహించి న్యీయకళా చాతుర్యమును జూపినట్లే కాళిదాసును మొదట పూర్వకవుల ననుకరించినను కాలక్రమమునఁ బరిణామిక కళాసౌందర్యమును బ్రకటించి తనప్రతిభను మోయించినాఁడు. ఈతఁడు మానవజీవితముందలి యసంఖ్యాకములగు దశావిశేషములను, మానవస్వభావ పైచిత్రములను యథాస్థి తంబుగ వర్ణించి షేక్స్పియరు మహాకవివలెనే వాఙ్మయాదర్శంబున విశ్వరూపినియగు ప్రకృతియొక్క యనంతములగు రూపవైచిత్ర్యములను జూపకపోయినను హైందవ ప్రపంచమునకుఁ బొడగట్టుచున్న యాదేవి పవిత్రస్వరూపమునుమాత్రము తనకాకున్దలముములమునఁ జూపియున్నాఁడు. హైందవప్రపంచమున కాదర్శమును నీధర్మస్వరూపమును గనుఁగొనుటకునాతనికి మఱికొంతకాలము పట్టినది. మఱికొంతప్రయత్నము లోకానుభవము కావలసివచ్చినది.

ప్రథమమునఁ గాళిదాసు భాసాదుల నాటకములఁ బోలిిన నాటకమునే యంతకంటె రసవత్తరంబుగ రచించి సామాజికమయాదరమును బడయుటకు యత్నించియుండెను. భారతరామాయణకథ లింతకుఁబూర్వమే భాసాదులచే నాటకములుగా రచియింపఁబడియుండుట చేతనో లేక స్వభావముచేతనో అపరిచితవస్తుదశా (Romanatic Situations) వర్ణనాకాతు కాయ త్తచిత్తఁడును, అద్భుత ప్రియుఁడు నగుటచేతను, ఈతఁడాకథలను మొదట గైకొన దలంపలేదు. కాని మిగుల జనప్రియకరములై గ్రామాదులందుఁగూడఁవ్యాప్తిజెందియుండిన“ప్రాప్యవంతీ నుదయనకథాకోవిద గ్రామవృద్ధాన్” మేఘ

దూతము, ఉదయనునికథలు నాటకరూపమున భాసర చిత్రములై ప్రదర్శింపఁబడుచు జనానురంజకముగ వెలయుచుండుటఁ జూచి తాను నట్టికథను నాటకముగ రచింపఁదలంచి యాకాలమున దేశమున మిగులవ్యాప్తి జేందియుండిన మాళవికాగ్నిమిత్రుల ప్రణయకథను నాటకవస్తువునుగా గ్రహించెడి. అగ్నిమిత్రుని యాస్థానముననే యుండి కాళిదాసీ నాటకమును రచించెనని కొందఱు తలంతురు.

ఇట్లు భాసాదులవాసవదత్తాది నాటకములే యీతని ప్రథమప్రయత్నమున మార్గదర్శకములై యున్నను యీతఁడు మాళవికాగ్నిమిత్రమునఁ దనప్రతిభావిశేషమును మెఱయింపకపోలేదు. అగ్నిమిత్రుఁడు వత్సరాజువలెనే రాజ్యభారమంతయు మంత్రుల కిప్పగించి తానంతఃపురమున గామచర్యలతోఁ గాలము పుచ్చుచు విసోదించుచుండెను. సిద్ధాదేశమునందలి నమ్మకముచేఁపద్మావతీకరగ్రహణాభిముఖము వత్సరాజ్యలాభములకుఁ గారణమగునని యాగంధరాయణుఁడు లావాణకదాహాదిక కృత్రిమతంత్రమును బన్ని వాసవదత్తను బద్ధావతియొద్ద నిశ్చేపముగానుంచెను “మాధవసేనుఁడు చెఱఁబెట్టఁబడుటచే నారణ్యకులచేతులలోఁ బడి తుదకు ధారిణియొద్ద చేరినమాళవికను బరివ్రాజికావేషమున నచ్చటఁ జేరిన పండితకాళిక గుర్తించియు మాళవిక సంవత్సరకాలము ప్రేమ్యభావము ననుభవించి పిదపఁ దగినవఱకుఁ బొందఁగలదనెడు సిద్ధాదేశమునందలి నమ్మకముచేతనే తమసంగతి బైలుపటుపక కాలము ప్రతీక్షించియుండినది. ఇట్లు సిద్ధాదేశమే యీరెండునాటకములందుఁ గథాప్రవృత్తికి మూలకారణమైనది. కథానాయకలు యీరెంటియందునుగూడ నాయకుల యంతఃపురములఁ బ్రవృత్తుముగనుండి రక్షింపఁబడుచు నాయకునియనురాగాతిశయమునకుఁ బాత్రములై విమాషకుని తంత్రములమూలమున నాయకునితో రహస్యసమావేశములఁ బడయుచుండఁ దుదకు పీరు తమపుట్టినింట నుండి పంపఁబడినజనముచే గుర్తింపఁబడి నాయకుని యొక్కయు, నాతనిమహిమలయొక్కయు మన్ననలకుఁ పాత్రమలగుదు దచ్చిరి. ఈనాటకములలో నాయకుని కామచర్యలే ప్రాధాన్యము వహించినను యీత్రాణయకథారచనకుఁ గొంత రాజకీయవృత్తాంతము సముచిత సన్ని

వేశంబై యొప్పినది. మఱియు వాసవదత్తయందు గూఢప్రవృత్తియంతయు యాగంధరాయణు నితంత్రముమీఁదనే నిలిచియున్నటులే మాళవికాగ్నిమిత్రము విమాషకుని తంత్రములమీఁదనే యాధారపడియున్నది. మాళవికాగ్నిమిత్రమునందువలెఁ దక్కిన నాటకములందు భాసనాటకానుకరణ మంతవిశేషముగఁ గన్పడకపోయినను వానియందు భాసునిరచనాధక్కి కొంత లేకపోలేదు.

ఈతనినాటకరాజంబగు శాకుంతలముననే పాలికలుఁ గొన్నిగలవు. అభిషేకనాటకమున నాల్గవయంకమందలి

“శ్లో. యస్యాం నప్రియమండనాపి మహిషీ
దేవస్య మండోదరీ
న్నేహా ల్లంపతి పల్లవాన్ నచ పున
ర్వీజంతి యస్యాం భయాత్;
వీజంతో మలయానిలా అపి తరై
గస్పృష్ట బాలద్రుమా
నేయం శక్రకరిషా రశోకవనికా
భగ్నేతి విజ్ఞాప్యతామ్.”

అను శ్లోకముతో భావసామ్యము రచనాసామ్యముగల “పాతుం న ప్రథమం వ్యవస్థతిజలం.....నేయంయాతి శక్తస్తలాపతిగృహం సర్వై రనుజ్ఞాయతామ్” అను పద్యము శాకుంతలమునఁ గాననమ్ముచున్నది.

అట్లే “విప్రబంహరిణా శ్చరన్త్యచకితాః... ..
అచకితాదేవాగతప్రస్థయాః.”
—స్వప్నవాసవదత్త.

“విశ్వాసోపగమా దభిన్నగతయః
శబ్దం సహంతే మృగాః.”

స్వప్నవాసవదత్త చతుర్థాంకమున విమాషకుని వాక్యమునకును శాకుంతలమున విమాషకుని వాక్యములకునుగూడఁబాలపోలిక గలదు.

ఇట్లే భవభూతి నాటకములను కూడ్రకునివృత్తికటికమును భాసునినాటకములతోఁ బోల్చిచూచినచోఁ బ్రతికటికముగూడఁగ భాసునిరచనల ననుసరించినచోఁ కాళిదాసే కాదని తెలియవచ్చుచున్నది.

అన్నిమిత్రుడు స్వయము యుద్ధమునకైన బోక
వీరనేమనిఁబొమ్మని జాబుమాత్రము వ్రాయించి తాను
శృంగారవిషయములఁ బ్రార్థువుచున్నవాఁ డగుటచే
నతని పరాక్రమాది రాజపురుషలక్షణము లేవియు నెంత
మాత్రము ప్రకటితములు కాలేదు. ఇంక విక్రమోర్వశీయ
సాంధ్యనో, విక్రముఁడు కేశి యనురాక్షసునితోఁ
యుద్ధముచేసి యూర్వశిని రక్షించుటయు నింగ్రునకు
రాక్షసులతోడియుద్ధమున నాతనికిఁ దోడుపడుటయు
నాతని పరాక్రమాదిగుణములను వెల్లడించుచున్నవి. అతని
పరాక్రమప్రదర్శనమునకు ప్రతిఫలమో యనునట్లు
రాక్షసునినుండి రక్షింపఁబడిన దేవదేవ్య ఊర్వశి యాతని
సాంధ్యవిలాసములచే మోహితయగుటయు, దుప కామె
సాం దీప్తనికిఁగలుగుటయు సంభవించినది. మాళవికాగ్ని
మిత్రమున నాయికానాయకుల యనురాగావిర్భావము
లకుఁ గారణమున ప్రశమనమావేశ మింత రవణీయముగ
కేదు. విక్రమోర్వశీయమందువలె కాకు నలమున గుప్త
మని పరాక్రమాదిగుణ ప్రకటనమున కిట్టి యాదృచ్ఛిక
ప్రసంగమును కాలిదాసు గ్రహింపలేదు. కణ్వుని
గూత్రమును యజ్ఞమునకు విష్ణుమాచరించుచున్న
రాక్షసులను ధనుష్టంకారములచేతనే పలాయితులను
జేయుటచేతను, యింగ్రునకు జయింపకకన్యకాని రాక్ష
సులను రూపుమాపి యాతనియర్థాసన మధిష్ఠించి గౌర
వింపఁబడుటచేతను, దువ్యంతుని పరాక్రమము విక్రముని
పరాక్రమముకంటె గుప్తకాళిత మగుచున్నది. ఇంతియే
కాక వేటయిం దాసక్తి, శ్రమదుల నొనర్చియుండుటకు
వలయుసహసత్వాదికమా, వీరపురుషులకు సహజమగు దృఢ
కాయమును గలిగి యావసవంతుఁడు, బలిఘండునగు గుం
దరరాజపురుషుని యాకారము నీకవి మనయెదుటఁ బెట్టు
చున్నాఁడు. గువ్యంతుని వేటకై పురికొల్పినది కేవల
వృగయాసక్తియే కాదు; పరాపాకాద్వాలాది దుష్టవృగ
సహారముచేఁ దపోధను లగు నాశ్రమవాసుల సంరక్ష
ణయు నీతని కవశ్యకర్తవ్యమైనది. అనన్తాయ వాని
నారోపణమునకు వచ్చుటకుఁ గలకారణ మడుగఁగా
ఋషులతపస్సులు విష్ణుముఖలేక జరుగుచున్నవా లేవా
యని విచారింపఁజొచ్చితిని. “అపశ్యాధికారో నియుక్తః
అవిష్ణుక్రియోపలంభాయ ధర్మార్థాగ్ని మద మాయతా”

అని బదులు చెప్పెను. అర్హములందలి తాపగులయోగ
జేమములవిషయమై యీతఁడు వహించిన విశేషశ్రద్ధకు
నాజనయంకమున గాశ్యపసందేహవోరు లగు ఋషికుమా
రుల యాగమనకారణమునుగూర్చి “కింతావ ద్రస్తి నా
ముపోధతపసాం విష్ణు స్తపోమాషితం.....
.....ఇత్యారాడ బహుప్రతర్క మపరిచ్ఛేదాకులం
మే మనః” అని వితర్కించుచు నాతఁడుసాందిన మనో
వ్యాకులత్వమే నిదగ్ధనమగుచున్నది. రాజ్యమందలి ప్రజల
నీతఁ డెంతజాగరూకతతో స్వసంతానమువలెనే పరిపా
లించుచున్నదియు మిత్రుని వృత్తాంతమువలన మనకుఁ దేట
పడుచున్నది. ఇట్లు ఇంగ్రునకు జయింప శక్యముకాని
రాక్షసులను జంపి దేవతలను రాక్షసులను గ్రూరగృగ
ములను సంహరించి యరణ్యములను, నివసించు తపోధను
లను, స్వసంతానమువలెనే రాజ్యమందలి ప్రజలను ఒక్క
రితిగ రక్షించి పాలించుచుండుటచే వ్యక్తమగుచున్న
యీతిని పరాక్రమము, ఆర్తరక్షణపరాయాత్యము,
ప్రజాహితైక జీవిత్యము, ధర్మపరత మొదలగు విశేష
గుణములచే విక్రమాగ్నిమిత్రులకంటె నీతఁడు హైందవ
క్షాత్రధర్మమునకు అన్యభూతుఁడై వెలయుచున్నాఁడు.

ఈ నాటకత్రయమందు నాయకుల తుత్త్రధర్మపరి
పాలనవిషయముననేకాక నాయికా నాయకుల ప్రాయ
విషయమునఁగూడఁ గొంతభేదము కలదు. తనకంటఁబడ
కుండ దేవచే రహస్యముగ రక్షింపఁబడుచుండిన యొక
కన్యను మోహించినవాఁ డగుటచే నగ్నిమిత్రుఁడు యిత
రులకుఁదెలియకుండగ నాకన్యను దనకుఁగూర్చుటకుఁ గా
విదూషకు నభ్యర్థింపవలసినవాఁ డయ్యెను. ఈనాయ
కుఁడు చిత్రగతయగు నాయికను జూచి మోహము
కలవాఁ డయ్యెనేకాని యామెను జేపట్టవచ్చునా యను
సందేహమైనఁగలుగలేదు. విదూషకుఁ డీనాయికానాయ
కుల సమాగమము సమకూర్చినపుడెల్ల నిరావతి ప్రత్యక్ష
మగుచు వీరి విప్రసంభభావములకు భంగము కలిగించు
టయు, నీతఁడామెవలని భయముచే నేదోరీతి నొకబొంకు
బొంకి యప్పటికిఁ దప్పించుకొనుటయుఁ దప్పించును
వచ్చినది. ఇచ్చటనాయిక కేవలము పరతంత్రయగుటయు,
నామెను జేపట్టుటకు నాయకునకు స్వాతంత్ర్యముగాని
ధర్మముగాని లేకుండుటయు, నీతని రహస్యతంత్రములను

దేవి తెలిసికొని నాయక నీతనికంటబడకుండ బంధించియుఁ దుదకు లాభములేదని యెంచి యామె నీతనికిచ్చి వివాహమునర్పింపఁబడుటయు, నీనాటకమందలి నాయకానాయకుల ప్రణయపథతియై యున్నది. విక్రముఁడుగూడ నూర్వశిని ప్రేమించి యామెతోఁ గూడియుండుటకు దేవివలనిభయము కలవాడై తనవిరహవేషన నామెకుఁ దెలియకుండఁ గప్పిపుచ్చినవాడై యైనను ఆతఁడు వలచినస్త్రీ దేవియధీనమందు లేకుండుటచే నామెతోడి సమాగమమునకుఁగాను రహస్యతృప్తములను బహుమతినయవసరము లేకపోయినది. ఇచ్చట దేవియు నీతనిమనంబునాన క్తంబని గాలికఁ గొట్టుకొనివచ్చి తననేతంబవిన యూర్వశిలేఖాదులచే నిశ్చయముగఁ దెలిసికొని గోమక సాయితమనస్కుడై విక్రముని యను నయంబులను లక్ష్యపెట్టక వచ్చిండుకొని పోయినదైనను దుపకుఁ బశ్చాత్తప్తయై ప్రియప్రసాదనవ్రాతమును మిమచే మల నాతని చెంతఁజేరి “అన్యప్రభృతి అర్యపుత్రో యాం స్త్రీయం కామయతే, యా అర్యపుత్రసమాగమప్రణయినీ తయాసహోఽపతిబంధేన వర్తితవ్యం” అని చెప్పిపోయినది. ఇట్లే దేవి తనకోపముచే నాతనిమనమును త్రిప్పలేకుండుటను దెలిసికొని తానే మఱియొకస్త్రీని ప్రేమింపట కాలనికి ఉత్తరవిచ్చి మాట దక్కించుకొన్నది. రాజును ఆమె యెడుట “నాహం పునస్తదా త్వయి యథాహి మాం శంకసే భీద” అని తానన్యోన క్తమనస్కుఁడు కానట్లుగాఁ జెప్పుకొనుచు నామె తన చెంతనుండి మరలినతోడనే” అని నామోద్యమి.

“గూఢం నూపుః శబ్దమాత్రమపి మే

కాంతం క్రుతౌ పాతయేత్,

పశ్చా దేత్య శస్త్రైః కరోత్సల్యైతే

కుర్వీతవా లోచనైః,

సౌర్యైః సస్త్రి స్తవతీర్య సాధ్యసమకా

స్యందాయమానా బలా

దానీయేత పదాత్పదం చతురయా

సఖ్యా మమోపాంతికమ్”

అని యూర్వశిరాక మాటలూరుచుఁ గూర్చుండెను.

ఈనాయక పరాధీన యగు కన్యగాని లేక తల్లిదండ్రుల యధీనమం దుండిన యొకయువతి గాని కాక

వైరిణియగు దేవతేశ్వ యగుటచే దనప్రియుని చెప్పకొనుచుఁ దానేవచ్చి యీసమయముకనిపెట్టి వెనుకనుండి యాతనికన్నులు మూసినది. విక్రముఁడును దేవియెడుట చెప్పినమాటలను ద్రోసిపుచ్చి తనప్రియురాలిని చల్లనిస్వర్గచే గుర్తించి ప్రియోత్తులఁ బల్కుచు నంతఃపురముఁ జేర్చినాడు.

ఇక శకుంతలాదువ్యస్తల ప్రణయమందః విశేష మేమనఁగా నది మొదటినుండియు ధర్మనిష్ఠుండే కాక ధర్మబద్ధం బైయుండెను. కావుననే వీరియనురాగము హిందూదాంపత్యమున కాదర్శభూతంబగుచున్నదని చెప్పఁ దగియున్నది. పైచిండుకథలయందును గాక దాసు నాయకానాయకుల యనురాగబంధముయొక్క పటిమను జూపినాడు. అచ్చట ధర్మచింతకే ప్రసక్తి కలుగలేదు. ఈకథయందన్ననో యట్టియనురాగము ధర్మబద్ధంబై దాంపత్యనిష్ఠ మగుచో వద్దానికిఁ గలుగు పవిత్రతావిశేష మిట్టిదని వ్యక్తపఱచినాడు. ధర్మప్రేరితముగు నాత్మనిగ్రహ ప్రకటనమున కవకాశము కల్పించి యున్నాడు. కావుననే యింద్రియలోలత్వమునకుఁ జిక్కి రాజ్యభారమునుగూడ వహింప నిచ్చునింపని నాయకులతోఁ గూడిన తక్కిననాటకములకంటె నీకావ్యస్తలమే కాళిదాసుని బుద్ధిపరిపాకముయొక్క యోగ్యత్వమును సూచించుచున్నదని చెప్పఁదగియున్నది. ఆశ్రమవృక్షములకుఁ జెలలతోఁగూడి నీచువోయుచున్న శకుంతల యవ్యాజమనోహరంబగు శరీరంబును, దల్లావణ్యాదికమును జూచినతోడనే చువ్యస్తునిమనమున కొకవిధమగు నభిలాష పొడమినది. వెంటనే కణ్వాశ్రమమునుండి యామహర్షి కుమార్తెయని చెప్పఁబడినయీమె బ్రాహ్మణకన్యయై యెయుండవలయుఁ గావున త్కత్తియుడగు తనకుఁ బరిగ్రహయోగ్య కాదని తలంచి తనమనోవృత్తి నడ్డగించెను. కాని యూర్వంబగు తనమనం బామెయం దభిలాష గలదగుటచే నామె తప్పక త్కత్తిపరిగ్రహయోగ్యయై కావచ్చునని తనయంతఃకరణ ప్రవృత్తినిబట్టి నిశ్చయించెను.

“సతాంహి సంహేపదేషు వస్తుషు ప్రమాణమస్తే కరణప్రవృత్తయః” — పిమ్ముట నమేజనవృత్తాంతమును, ఆజన్మాంతము నీమె బ్రహ్మచర్యవ్రతము జరుపవలసినదో

లేక యనురూప పరప్రదానమునఁ గల్గున కిష్టము కలదో యనువిషయము నాతఁ డీమెచెలిక తైల నడిగి తెలిసి కొనెను. అట్లు తెలిసికొనినపిమ్మటనే తనమానంబు నామెపై లగ్నముచేసెను. తనహృదయప్రార్థనము వ్యర్థముకాదని నిశ్చయించుకొనెను. శకు న్తలయు నాతనిఁ జూచినప్పటినుండియు “నేమి? నామన మాశ్రమవాసము నకు విడుదలము వికారమునకు లోనగుచున్నది. “కింను ఖిన్విమం క్రేత్య తపోవనవిరోధినో వికారస్య గమనీ గుఱ్యి సంవృత్తా” అని సాశ్చర్యముగ వితర్కించు కొనసాగినది. రాజునెదుట తన చెలిక తైలు తనవివాహ విషయము ముచ్చటించగా దానుపోయి వీరి యసంబద్ధ ప్రలాపములను గొతమి కఱింగించెదనని యెరించి పో బోయినది. తాను వివహనలత ప్రయత్న తోక్యోపచారముల నుపేక్షించుచున్నను “హలా కి మస్తాపురవిరహపర్యుత్స కస్య రాజల్లే రుపరోధిన” అని యాతనిహృదయమును శోధింపబోచుచున్నది. రాజునొద్ద నేకాంతముగ విడిచి పోయిన చెలుల ననుగమింప నుద్యమించుచున్న యామెను గువ్వ న్నుడు నిరోధింప “పారవ! రత్న వినయం, ముసన సంహృది నఖి ల్యాత్మనః ప్రభవామి”—అని యాతని నివారింపుచు తాను దనతండ్రియధీనములో నున్నదనబడే నాసనియనునతి లేకయే స్వతంత్రింతులు కొప్పుకొన లేను. తుదకు రా జామెకు బూర్వగాఢలను దాపి యిత్రియకన్యలకు స్వయంవరస్వాతంత్ర్య మున్నదని నచ్చెడిప్పి గాంధర్వవివాహమున కొడబడెను. ఈవివా హము వీరి యనురూపదాంపత్యమును గూడ కన్వయమా మని నమ్ముతని బడయుటయే కాక యాతని యాశీర్వాద మునుగూడఁ బొందినవి. పిదపఁ గల్గుండే యామెను భర్త యగు దువ్యసునియొద్దకుఁ బంపుటకు గొతమిలోడను వలయిద్దఱు శిష్యులతోడను బ్రయాణము చేయించెను. కానియామె యూర్వశివలె గురుశాపహతయై యథోలోక మునఁ దననాయకునితోఁగూడియుండుటకుగాముక్తాభరణ ధూషితయై నీలాంకుక పరిగ్రహముకల యభిసారికావేష మును ధరించి సంధానక ర్త్రియగు చెలిక త్రియతోఁ గూడిబయలుదేరిలేదు. శకు న్తలప్రయాణ సమయమునఁ బరికుద్ధం బగు నాయాశ్రమమున నామె పవిత్రజీవితము నకుఁ దగినట్లుగా కన్వయమామని ప్రభావతిశయంబున,

“క్షౌమం కేనచి దిందుపాణ్డుతరుణా
మాగ్ధ్య మావిష్కృతం
నిష్ఠూత కృరణోపభోగ సుభగో
లాక్షారసః కేనచిత్,
స్వేభ్యో వనదేవతాకరరుహై
రాపర్వభాగోత్థితః
దత్తా న్యాభరణాని తత్కింసలయై
చ్ఛేదప్రప్తింస్యిన్ధిః.

ఒకనృత్తము పట్టుబట్టు నిచ్చినది; మణియొకటి చరణముల కలవరించుకొనుటకు మాంగల్య సూచకమును పాలాటి నిచ్చినది ప్రస్తుతము నాకాలమునఁ బ్రబలుచున్న నవనాగరకత యిప్పటి తల్లని హిల్లపంచలను అంతఃకౌ, స్వేచ్ఛతరంబులగు జనులవనంబును రాగయుక్తంబై పోవుననికాదోయను యీ లాక్షరసలేపనమును మారా పాస్తముగాఁ జేయఁబోయినను కాళిదాసుమాత్రము దీనిని మాంగళ్యమాచకముగనే యుపయోగించుటచే నీయూ చారమునకు సుమారు రెండువేలరెండ్లకంటె నెక్కుడు వయస్సేయున్నట్లు మనకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టి వనదేవతాపత్రికలగు మృగశిష్యువులను ధరించి ఋషి కుమారులచే ననుగమ్యమానయై కాశ్యపునిచే నత్తవారింటికి నంపఁబడుచున్న శకు న్తలను, వైశిష్ట్యబిషిరీతిని యభి సారికావేషము గ్రహించి సహచరీసహాయుడై ప్రియుని చెదకబోవుచున్న యూర్వశిని మన మనోముకురంబునఁ బ్రతిఘోషంపఁజేసి మాచినచో నేనాయక మ్రాంచవధర్మం బుల కాదగృభూతం బగుచున్నదో యెచు కాళిదాసుని పరిణతబుద్ధిచే జిత్రింపఁబడియుండునో మనము సులభ ముగా గ్రహింపఁగలుగుము.

కాళిదాసునినాటకకళ పరిపక్వము నొందిన కొలది యాసనినాటకముల విమామకునిచర్యలు నాతఁడు నాయకుని శామతంత్రమునఁ జేసిన సహాయమును తగ్గి పోవుచుండుచేకాక నాయకుల ప్రణయతంత్రములకు వీరిపెద్దభార్య లానచ్చెడి భంగపాటను తగ్గుచువచ్చెనని చెప్పఁదగియున్నది. అగ్నిమిత్రునివలె విక్రమునకుఁ బ్రయా సమాగమవిషయమున నంతగా విదూషకునిమీఁద నాధార పడవలసిన యవసరము లేకపోయినది. ఇక శకు న్తలము నందు విమామకుఁడు నాయకానాయకుల సమాగమమున

కెట్టిసహకారముఁ గాలేదు సరిగదా! దుష్కర్తుఁడు తనప్రాయకార్యము నాతనియపేక్ష లేకయే నిర్వర్తిం చుకొనినను. విమానము కీప్రాయ వ్యాపారమునఁ బ్రసక్తిలేకుండఁ జేయుటచేతనే యాతఁడు కథాప్రవృత్తికి (development of the Plot) తోడ్పడునట్టి మహాకవి యిందేర్పడినవాఁడు. మఱియు నిందు రాజ భార్యయగు వసుమతి యంగుళీయకము దొఱకినప్పటి నుండియు రాజునకుఁ గలిగినయస్వస్థతను విని శంకితమన స్కంద్యై యుండి చతురిక రాజుకై తీసికొనిపోవుచున్న వన్నెలపెట్టెను దానే తీసికొనిపోయి యిచ్చెదనని బల వంతముగా లాసికొని రాజుచేరియుట గనిపెట్టువలెనని బయలుదేరినదైనను ప్రతీహరి చేత నొకకాగితముఁ బట్టుకొని రాజునొద్దకుఁ బోవుమందును జూచి రాజకార్య మునకు భంగము కలుగునేమో యనుభయముచే వెనుకకు మఱిరపోయినది. ఇది వసుమతి సమయజ్ఞతనేకాక దుష్కర్తునకు రాజగర్భనిర్వర్తనమందుఁ గల విశేషార్థమును నూచిందుచున్నది. ఇట్టి నాటకమున దేని నాయకుని ప్రాయకార్యములకుఁ గలిగించిన భంగ మేమియు లేదు. నాయకుఁడును నామెకు భయపడి బొంకలసిన యవసర మును లేకపోయినది. ఇట్లే సుస్త్రామయ్యంతుల ప్రాయకథ తక్కిన గెండుకథలకంటె నున్నతాదర్శంబుల నెలకొల్పునుఁ గాలిదాసుని బుద్ధివికాసముయొక్క పరి పూర్ణతకుఁ దార్కాణంబగుచున్నది.

ఇంక నీశాకుంతలమందే యాతనికళాచాతుర్యము గూడ పరిపూర్ణతను బొందిననటకు నొకటిరెండు నిదర్శనములు చాలును. మాళవికాగ్ని మిత్రమునఁ గథాప్రవృత్తి యంతయుఁ జాలవఱకు విమానమునిమిదనే యాధారపడి నట్లు కన్పట్టక మానదు. అగ్ని మిత్రుఁడు చిత్రగతయగు మాళవికను జూచినదాది దేవియనుగ్రహముచే నామెను చేపట్టువఱకు విమానకుఁడు పన్నినపన్నగడల కనుకూలంబుగ నడచుకొను నుతఁడు త్రిప్పినట్లై, దిరుగుచు వచ్చెను. విక్రమార్కయమునఁ గథయంతయు నొకఁడు త్రిప్పినట్లు తిరుగకుండుటయేకాక యందలి కథాసంధులు వైచానియందునకంటె విశేషవైపుకముతో నమర్చబడి యున్నది. విక్రముఁ దూర్వశిని రక్షిండుటచే నింద్రుని బహుమానమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను. ఈసందర్భమున

నూర్వశికి విక్రమునియందుఁ గలిగినయనురాగము భరత మునిశాపమునకుఁ గారణముగాఁగ నింద్రునికి విక్రముని యందుఁ గలిగిన సూదరమే వైశాపమును దూర్వశినిక్రముల మనోరథపిద్ధికిఁ గారణ మగునట్లు మార్చివేసినది. మఱి యొక విశేష మేమనఁగా నీశాపమునందే లేక శాపావధి యందే యుత్తరకథకు వలయుబీజము లిమిడియున్నవి. ఎట్లునగా నీశాపావధిని గూర్చిన జ్ఞానమే యూర్వశి తన కుమారుని చ్యవనఋష్యాశ్రమమున విడిచివచ్చుటకు పాతువై పంచమాంకమున యాయువునుగూర్చినకథకు దారి తీసినది. మొత్తముమీఁద నీకథాచక్రమంతయు తగువాత శాకుంతలమందువలెనే యొకశాపమునకీలునందు తిరుగు చున్నదని చెప్పవచ్చును.

శాకుంతలమునఁ గల్గినమహామని శకుంతలాప్రతికూల దైవమును శమింపఁజేయుటకుఁగా సోమతీర్థమునకుఁ బోదలచి పర్ణశాలయం దామె నతిథిసపర్వకై నియోగించి వెట్లుబయ్యె నాయికా నాయకుల సమాగమమునకును వారి పరస్పరానురాగమునకునేకాక తన్మూలమున దుర్వాసుని శాపమునకుఁగూడ మార్గము సేర్పరచియే పెట్టినది. ఋష్యాశ్రమములయందు నతిథిసత్కారములకుఁ గల ప్రాముఖ్యము, దూర్వాసునికిఁ గలముక్తిపీఠము, కణ్వునిచే నాశ్రమమున నతిథిసత్కారమునకుఁగా నియమిత యయ్యుచు అనురాగావిష్టచిత్తయగు శకుంతల తనగర్భముపట్ల కలసత్వము వహించుటయు నినియన్నియు శాపమున కనువగు పరిస్థితులను గల్పించినవి. ఈశాప కీలక మిశ్రాచక్రమునకేకాక నాటకచక్రమునకుఁ గూడ నట్టనడుమనే (అనఁగా నేడంకములుగల యీ నాటకమున నాల్గవయంకము మొదటనే) యమర్చి యీ మహాకవి కథాచక్ర మెంతరమ్యముగనో త్రిప్పచున్నాఁడు. అయిదంకముల విక్రమార్కశిష్యమునను మూడవ యంకమున నట్టనడుమనే పొందుపఱుపఁబడినది. దీనియందుఁ గథాప్రవృత్తిమాత్రమునకే తోడుపడిన యీశాపము శాకుంతలమునఁ బాత్రపోషణమునకును రసోత్కర్షకును గూడ సహాయమును జేసినది. లోకమున వ్యాసుని దుష్కర్తునకు (ననఁగా భారతమందలి దుష్కర్తునకు) వచ్చిననిందను దొలగించి యిందలి నాయకుని ధీకోదాత్త లక్షణసమన్వితుఁడగు సుత్రమనాయకునిగాఁ జేయుటకు

గాను గాలిదా నీకాపసహాయమును గొనినవాఁ డయ్యెను. దూర్వాసుఁడు శకుంతలకు నిచ్చినకాపము దువ్యంతుని యందు సంక్రమించి పూర్వగాథావిస్మృతిరూపమునఁ బరిణమించినది. కాపచాతుఁడగుటచే శకుంతలయెడఁ గావించిన యన్యాయములన నీతఁడు గళంకితుఁడు కాలేదు. ఇట్లు కాపము నాయకునిస్వభావమును బోషించి యుత్థించుచుండ కాపవిమోచనకారణముఁ గథాప్రవృత్తికిఁ దోడ్పడుచుండును. ఈకారణ మభిజ్ఞానాంగుళీయకము శకుంతలభర్తృగృహమునకుఁ బోవునపు డామె చెలికత్తెలు కాపవృత్తాంతము చెప్పినచో నామె దుఃఖించువనియో లేక తచ్చాపవరిచోకారణంబగు నంగుళీయకమునే భద్రముగా నామె కిచ్చుచున్నపుడు మరల కాపవృత్తాంతప్రసంగ మననసరమనియో తలచి యేమియుఁ జెప్పక భర్త తన్ను గుర్తింపనిచో నాయంగుళీయకమును జూపుమని యిచ్చిరి.

“యది నామ రాజా ప్రత్యభిజ్ఞామంసఁగో భవత్ తదా వీతపంగుళీయకం దర్శయ.”

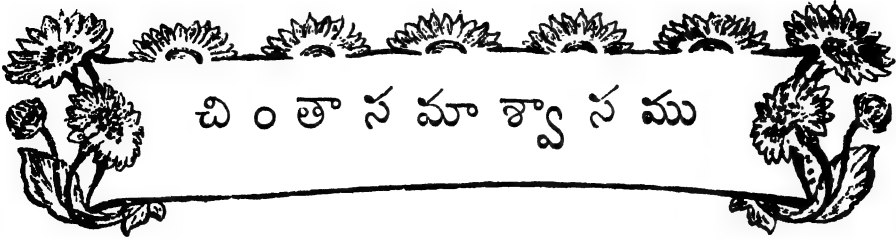
కాని విధివశమున నీమె యుంగరమును గోల్పోవుటయు, నద్దాని గుర్తింపకుండుటయు నిందలి నాయికా నాయకులనియోగమునకుఁ గారణమై కథాప్రవృత్తికిఁ దోడ్పడుచు రాజు ధర్మశీలత్వమును పెల్లడించినది. ఈ యభిజ్ఞానాంగుళీయకమే మరల ధీమనియూలమున దువ్యంతునిచేతఁ బడినదై శకుంతలాపరిణయ గాథ నాతని స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చి యీనాటకమున విప్రలంభ శృంగారరసము నుద్బలము గావించుటకుఁ దోడ్పడినది. మఱియు సీమభిజ్ఞానరసమున మైసమిక్కుట పశ్చాత్తాపదోషాదులునుండకు నాయమనకును, భర్తచే దిరస్మృతయైనను

పతి దైవతయేయై “పరిభూసరితవస్త్రయు, నియమశ్చామ ముఖియు, నేకజేణియునై విరహవ్రతమును భరించుచున్న ” నాయికకును మిఁదల పవిత్రవంతమును బూర్వవంతము నగు మరీచాశ్రమముననే పునస్సమాగమమును గల్పించి కవి యీకథానిర్వహణము నతి హృదయంగమముగ చేసినాఁడు.

విక్రమోర్వశీయమందలి కథానిర్వహణము నడుపుతంబేయైనను ఇంత ఉన్నతపవిత్రభావోత్తేజఃబుగఁ గన్పడదు. కాని వీరి సమాగమమునకు శకుంతలమునంగు నలెనే వీరికుమారుడే సన్నిహితకారణ మయ్యెను. ఈ కుమారుల సత్వోత్కర్ష వారిక్రీడాదికముచేతనే స్పష్టమగుచున్నది. కాని సర్వదమునునికంటె నాయువు పెద్దవాఁ డగుటచే నీతనిబాల్యచేష్టలకంటె భక్తిభావమే మనముల నెక్కుడుగ నాకర్షింపఁగలదు. సర్వదమునఁ డన్నచో తనబాల్యచేష్టలచేతను అన్యక్రమధురము లగు ముద్దుమాటలచేతను, వాత్సల్యభావోత్కర్షకుఁ గారకుడై అచ్చట దువ్యంతుని హృదయముతోపాటు మన హృదయములగూడ కరిగించివేయుచున్నాఁడు.

కావున నిట్లు పరిశీలించిచూడగ నీమహాకవి కాలిదాసు మాళవికాగ్నిమిత్రరచనచే నాటకకళయందుఁ గొంతయభ్యాసముఁ జేసికొని పదప విక్రమోర్వశీయమునఁ గొంత యపూర్వత గనఁబడునట్లుచేసి తనప్రతిభను నూచించుచు నందుఁ దిన్మూలమున నుత్తమనాటకమునకు వలయు పరికరమునంతను గూర్చిపెట్టుకొని వానిసేమరలఁ దీసికొని శకుంతలకథయందమర్చి దిద్ది వంకఁబడిర్చి సాన పెట్టి మెరుగుతోమి తుదకు దానిని సంపూర్ణప్రభాభాస మననంబగు ట్లునర్చినాఁడోయని తలంపఁదగియున్నది.

“ గాంధీభక్తుడు ”

“మతయుగ మంతరించె; సనుమానములయ్యె; దదీయసత్యముల్;
ప్రతనియమాదులెల్ల; గమవ్యర్థములై కనుపట్టె; హేతున
మృతియె శరణ్యమయ్యె భవి, మాదృశముగజనాళి కింక నే
గతి?” యని నెమ్మనంబు కలగింబడఁ జొచ్చె ననేకచింతలు.”

గీ. కోటివిద్యలు గజచుట కూటికొఱకె, జ్ఞానియై ముక్తివడయుట కల్గమాట
యెన్నియుక్తులు మోసముల్ పన్నియైన, ధనము నార్జింపగలుగుట ధర్మ మిలను.

క. చైవము మానుపకల్పిత, భావమె, సౌందర్య ప్రేమ భంగులు కవితా
జీవనపథములె నీతులు, కోవిదలోభులు నటించు కుత్సితవిధులే.

సీ. “ఇహభోగములకు వే తోవ్వర్థమును లేదు; భుక్తికి వేఱైన ముక్తి లేదు;
ప్రకృతిశోధనకు వే టాకశాస్త్రమును లేదు; హేతురీతికి వేఱు నీతి లేదు;
యంత్రసాధనవేఱు మంత్రం బొకఁడు లేదు; యుక్తిపేర్చికి వేఱు శక్తిలేదు;
స్వార్థంబునకు వేఱు సత్య మొక్కఁడు లేదు; విస్తంబునకు వేఱు వేల్పు లేదు;
మతము ధర్మంబు పుణ్యమ౯ మాటలెల్ల, బ్రాతకాలపు ఛాందసుల్ వడినశ్రమలె;
వినుఁడు నిజ” మంచునవయుగవేదఘోష, మొఱసె వీనుల దుందుభుల్ మ్రోయకరణ్.

శా. ఆరావం బతిఘోరబాణవిసరంబట్టుల్ మదీయశ్రుతి
ద్వారంబుం బెకలింపఁ, జిత్తి మవశత్వంబొందె; దైలోక్యసం
హారారంభముభంగిఁ దోచె, బ్రశయవ్యామోహసంఘన్నమై
క్రూరార్తిక జగమెల్ల దీనగతి నాక్రోశింపఁగా నయ్యెడక.

శా. కర్ణానంద మొసర్చె, గాఢతిమిదాక్రాంతప్రియామ౯, బ్రహ్మ
తార్ణోరాశి ప్రచండవాత జనితోగ్రాకారకల్లోలమై
జీర్ణం బొందఁగ, నౌక నావికునిదృష్టి దీర దీపద్యుతుల్
వర్ణాతీతముదంబు గూర్చుక్రియ, దివ్యశ్రావ్యసంగీతికల్.

క. ఊరక వగవకు చింతా, భారమున; స్మరింపు, 'ధర్మభంగి నెందే
వైరమగునపుడు, నే నవ, తారగబెత్తు నను, యెరమనైనవచనముల్.

ఉ. ధర్మము బ్రోస, నీతిమతతత్త్వతాకిక నెత్త, భూరి స
త్కర్మల మాననోద్ధరణ కంకణమూస, బురోభిన్నదిక్కి
బేర్మివధంబు స్వార్థ నిరపేక్షయు శాంతియుత ప్రస్ఫుట్తి యా
చర్మిలి జాట, భూమి నునయాబునునట్టి మహాత్ముఁ గాననే ?

సీ. జననమొది ధరించు తన సత్యనియతి హరిశ్చంద్రసముండునా ప్రేలువాఁడు;
ఘనతరాఁడఁ జలింపని వైవభక్తిచేఁ, బ్రహ్మదకల్పుండై పరఁగువాఁడు;
స్వార్థవిరతి, సహింసామహావ్రతరతి, సభినవబుద్ధుండై యపఁగువాఁడు;
ఁతితజనాననవరత నవ్యాజన, త్కరుణమై గ్రీస్తు నాఁ గ్రూనాఁడు;
దరిత భూయిష్ఠహింసాత్మధరాఁడి సరక, మమృతశీలాబ్రగంగచే సమరతలము
గా రచనపూన్కి, నవ్యభగీరథుండు; భరితఖండ మహాపుణ్యస్థలము గాంధి.

సీ. దక్షిణాఫ్రిక భారతక్షేమదీక్షమై, ఁడరానియిడుమలఁ గుడిచినాఁడు;
కైరచాంపరనార్థకార్మిక రత్నార్థ, మరిది యాత్మబలంబు నెరపినాఁడు;
సత్యాగ్రహశ్రమ స్థానాచార్యుండై, వినుతసేవకకోటిఁ బెనిచినాఁడు;
అహింసాహయోద్య మాద్యుతనాథుండై, సాత్వికసమరంబు జరపినాఁడు;
ఘోరహింసామయాహవ త్సభితభూమి, నలఘుఖడ్గ శతఘ్ని కా బలముకన్న
సారతర మాత్మబలమగుచు జాతి నాఁడు; గణుతినేయంగ సాధ్యుండే గాంధిహూని ?

సీ. అవలోకనము నేయ నల్పతనుండయ్యు, వీరశేఖరుఁ డంచుఁ బేరువడసె;
గరకృత కర్మశకాపీనధార్మియై, నాగరక విభాతృనాముఁ డయ్యె;
రాట్నచక్రనిరంతరప్రయోగాధ్వియై, నవజగన్నిర్మాతనాఁ జెలంగె;
భయదకారాగార బందీకృతుం డయ్యు, భువనైక సుగుణవిభూతి మెఱసె;
రుగ్మతాధీన మృదుశరీరుండె యయ్యు, లోకపరహితనిష్ఠమై స్వీకృతాతి
కఠిన దీర్ఘోపవాససంకల్పుండయ్యె; గలితమోహరఘ్నణి గాఁడె గాంధితరణి ?

క. 'అప్రతిభుండ; మందుండ; జ్ఞానప్రభ లేక మెఱుంగ; నహి నాకడ మహనీ
యప్రకృతి' యను; నయినధ, ర్మప్రవణత గాంధి యపరరాముండు గాఁడే?

ఉ. 'కాదె యరణ్యరోదనసఖంబు మహాత్మునిబోధ మీ భువి' !

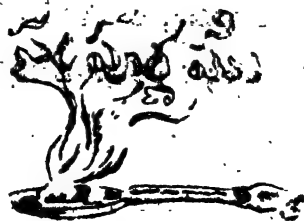
కాదె మహాత్ముచాగ మిలఁ గాననచంద్రికలీల ' యంచు దు
ర్వాదము లాడఁబోవకు; తిరం బిది సమ్ము; మహాత్ముమార్గమే
ప్రది వహించఁగాఁ గల నపూర్వసుఖోత్తమ ధర్మవంతమై.

సీ. ఆత్మ రాట్నకృత దివ్యాంబరశోభియై, భారతలక్ష్మి పెంపారఁ గలదు;
అన్యోన్య ప్రీతచిత్తాత్మజయై యిండియాజనని స్వరాజ్య మండఁగలదు;
నీతికోవిద మహనీయ సనాథయై, మనుజమండలి శుభం బెనయఁగలదు;
భువి బశుశక్తి యభూత కల్పముగా న, హింసయే ధర్మమై యెసఁగఁగలదు;
బహువిధాసంఖ్య నవయుగ ప్రాణికోటి, సమయవేణీగతంబయి సమసిపోవ,
బుద్ధ మహమదు క్రీస్తు రాములను బోలి, గాంధీ సరచైనమై పూజఁ గాంచఁగలడు.

క. కావున సమృహనీయు భవ,ద్భావనిలోకన మొనర్పు; పాపెడి సంతక
నీవగఁగని యాదివ్యా,రావము వలుకంగ, మది కరంబుఁదలిర్పక.

శా. కాంచె మానసనేత్ర ముజ్జ్వల శుభాకారుక, మహాజ్ఞానదీ
ప్తాంచద్దివ్య మనోహరానను, గృపార్ద్రాపాంగు, మోహనిలా
చంచద్భవ్యపవిత్ర శీలు, విలసచ్ఛాంతిస్వరూపాత్ముఁ, బ్ర
హ్మచారీత విలక్త్య దివ్య సుషమాస్త్రద్యోతనుక, గాంధీనిక.

సీ. విష్ణు హస్తంబుతో వియ్యమాడెడుకేలఁ, జక్రప్రయోగంబు జరగుచుండ,
శంభుమధ్యంబుతోఁ జదురాడు కటిసీమఁ, గౌరీనచేలంబు గ్రాలుచుండఁ,
జతురాస్యకాంతితోఁ బ్రతివచ్చుమోమున, విమలసుందరవాణి వెలయుచుండ
సమృతవాహినులతో సమమైన కన్నుల, దరహాసవీచికల్ దనరుచుండ,
ఘనవిగత సత్య భానుండు గ్రాలినట్టు, శాంతరసమయ పూర్ణిమాచంద్రలీలఁ
గరుణ రూపంబు చేకొన్నకరణి, నున్న, గాంధీ బొడగంటిఁ; జింతాబ్ధి గడవఁగంటి.

రంగ-న బాళియమహాసభ-కాన్వూనింగు

రంగ-న బాళియమహాసభ-కాన్వూనింగు

೧. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೨. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೩. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೪. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೫. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೬. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೭. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೮. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೯. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ೧೦. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

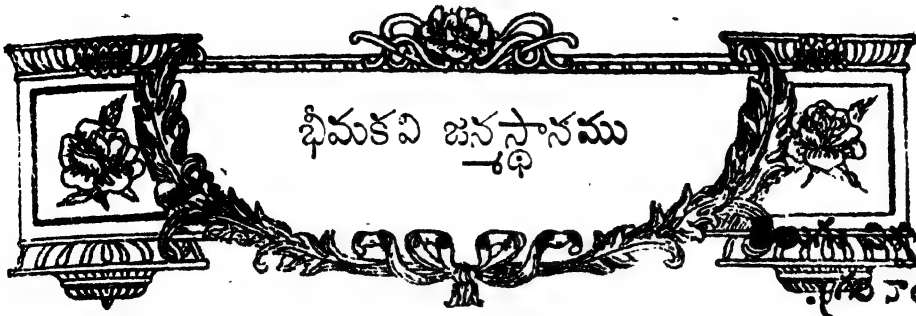

అనుబంధము 3. (క) 3.

မင်းလေး-စုံညီအောင်မြင်စွာ ၃-၀၃

எனது உணர்வுகள் மட்டுமே உயிர்

భీమకవి జనస్థానము

కేశవరపు కామరాజు గారు

[చెనుకటి సంచిక తరువాయి]

శ్రీరామకృష్ణవిద్యాలయ
కళాశాల, నెలయం

జూలై ౧౯౩౫

18-10-1936

ఇంక గవికాలమునుగూర్చి యోచింతము :

“వా, ఘనుడేక వేములవాడవంతజుడ... తెలుంగా
ధీశ! కస్తూరికా.....లాంఛపురా!”

ఆను పద్యమున వెలుంగాధీశ యను పాఠభేదమును గొప్పించి శ్రీ రామయ్యగారి భీమన నన్నయకుఁ బూర్వం దనియు, తెలుంగాధీశ యను పాఠభేదమును గొప్పించి శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు పదునాల్గవ శతాబ్దమువాఁ డనియు వ్రాసిరి. “ఈరెండు సమ్యక్ మత” యని శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు వ్రాయుచు పేరుగూడ యెచ్చటనులేని కలింగాధీశయనుపాఠభేదమును గొప్పించి కాలనిర్ణయమునకుఁ గడంగిరి. శ్రీ రామయ్య పంతులుగారి ఖండనమున పూర్వంక మేమున వెలుంగాధీశ, తెలుంగాధీశ యనునవి దుష్టప్రయోగములుగాన కలింగాధీశ యనునది సాధు ప్రయోగమని, తెలుంగాధీశ యనునది దుష్టప్రయోగము గానినో కలింగాధీశ యనునది త్యాజ్యముగదా? తెలుంగాధీశ యనునది యెంతమాత్రమును దుష్టప్రయోగము గాదు. (తెలుంగు + అధీశ) యని పరిచ్ఛేదముఁ జేసి సంధియనుచో - తెలుంగాధీశ - సంస్కృతసంధి యనుచో ‘తెలుంగాధీశ’ యనుగాని తెలుంగాధీశ కాదనిరి. పిరిదిని బహుళమునఁ బొరపాటు పడిరిగాని మిగత తర్కము సరియే. తెలుంగు + అధీశ యని పదచ్ఛేదముఁ జేసిన తెలుంగు సంధివలన తెలుంగాధీశ యనును. చిన్నయనూరి బాలకృష్ణకరణము, సంధిపరిచ్ఛేదము, ప్రశ్నము మూర్తి. ‘అధీశ’ ఏన, అధీశః. స్వార్థమందు అః ప్రత్యయము వచ్చినది పాఠిని “తద్ధితే వ్యచా మాదః” శబ్దోదీక్షితులవారివృత్తి “ఇతి జితిచ, తద్ధితే పఠ,

అచామాదే రవో వృద్ధి స్సాన్యత్.” వరుదవివారికము “స్సాన్య ఉపసంఖ్యానమ్-త్రిష్టుభేన తైష్టుభేన.” ఇంక నొకవిధమునను జూచినను అధీశయనునది సాధువే. ఆః + అధి + ఈశ = అధీశ. ఇటు ఆః, అధి, రెండును ప్రాదులు-ఉపసర్గలు. ఉపసర్గవృత్తియందు “ఏకేన యుక్తేన కృతానుభిం” యన నొకటిగాని, రెండుగాని, మాడుగాని యుపసర్గలుండవచ్చునని యున్నది. భీమన యుభయభాషాపండితుడు. దుష్టప్రయోగముఁ జేయని మాట వాస్తవము. తర్కవ్యాకరణపండితుఁ డగు శ్రీనాథుడుగూడ తెలుంగాధీశ యనియే ప్రయోగించినాడు. కా. అక్షయంబుగ సాంపరాయని తెలుం

గాధీశ, కస్తూరికా

భీక్షాదానము నేయరా సుకవిరాట్

బృందారక శ్రేణికా

దక్షారామనకుశ్య భీమవరగం

ధర్వాప్సరో భామినీ

వక్షోజద్వయ కుంభి కుంభములపై

వాసింపు నవ్యాసనల్.

శ్రీరామయ్యపంతులుగారు స్వపక్షవాద నిర్ధారణార్థము గొప్పించిన కలింగాధీశయనుపాఠ మెంతమాత్రము సరికాదు. శ్రీనాథుఁ డంతిమసత్యయందు “రంభ గూడఁ దనుంగు రాయరామతుండు కస్తూరి కేరాజుఁ బ్రస్తుతించు” నని చెప్పియున్నాడు. “తెలుంగాధీశ కస్తూరికాభీక్షాదానము నేయరా” యని వైసవిరించిన పద్యమందుఁ జిప్పెను. దీనింబట్టిమాడ తెలుంగురాజులు శ్రీనాథునికాలమునకును, గస్తూరికిఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవారనుట స్పష్టము. భీమనయుఁ డెలుంగాధీశుని గస్తూరి నిమ్మని పోరెగదా? శ్రీనాథునికాలపుఁ డెలుంగాధీశుఁ డొక

వ్యక్తియు, భీమనకాలపుఁ డెలుంగాధీశుఁడు మఱియొక వ్యక్తియు గాని వీరల కిరువురకును సంబంధము గలదు. తెలుంగాధీశుఁ డనునది తెలుఁగుదేశపురాజును నర్థమున నొక విరుదుగాని కొంతకాలముకొనినట్లు వ్యక్తి పేరుగాదు. భీమనకాలపువ్యక్తి తెలుంగాధీశుఁడును, శ్రీనాథుని కాలపువ్యక్తి సాంపరాయని తెలుంగాధీశుఁడును. (సంపర ఆయనం యస్య సఃసంతేరాయనః) సంపర రాజధానిగ నెవరికిఁగలదో వాఁడ్యుఁడసంపరాయనుఁడు. ఇతఁడు మొదటిరాజు. (సంపరాయనస్య అపత్యం, పుమాకా సాంపరాయనిః) సాంపరాయనునియొక్క కుమారుఁడు సాంపరాయని. ఇతఁడు రెండవరాజు. సాంపరాయని తెలుంగాధీశుఁడన సాంపరాయని కుమారుఁడు లేక మొదటిరాజు మనుమాడు. గోదావరిమండలమున దాక్షరామమునకు సమీపమున సంపరాయనుగ్రామము గలదు. శ్రీనాథుఁడు సంపర తెలుఁగుప్రభువులను పేరివారిలో మనుమని కాలపు వాఁడును భీమన తాతకాలపువాఁడును నరుమన్నాడు. శ్రీనాథునకును భీమనకుమధ్య నొకతరము గలదు. శ్రీనాథుడు 186౬ మొదలు 1445 వఱకు నుండెనని చాలమంది యభిప్రాయము. కాన తరమునకుఁ జరిత్రకారులందఱి వలె ముప్పదివత్సరములు లెక్కచూచిన 1885 ప్రాంతములవాఁడు గావలయును. భీమనకాలనిర్ణయమునుజేయుటలో శ్రీరామయ్యపంతులుగారు గ్రంథస్థవిషయములని రెండింటినిమాత్రము చర్చించిరి. అవి యెంత మాత్రము సమంజసముగ లేవు.

“కవిజనాశ్రయమున 10 యతులు గలవు. పెద్దన కృత కావ్యాలంకార చూడామణియందు 12 గలవు. అనంతనిధంపన్నున 24 గలవు. తఱువాతివారు కొందఱు 27 చెప్పిరి. అప్పకవి 41 చెప్పెను. కాన యతులసంఖ్య కాలక్రమమున వృద్ధియైనదిగానఁ దక్కువయతులుగల గ్రంథమైన కవిజనాశ్రయము ప్రాచీనమని శ్రీరామయ్య పంతులుగారు నుడివిరి. పెద్దన్న యతులు 4 కాని 12 కావు. వేదము వేంకటరాయకాశ్మీగారు 1809 సంవత్సరమున ముద్రించిన కావ్యాలంకార చూడామణి సప్తమొల్లాసము 80-వ పద్యమునఁ జూడుఁడు :

క. స్వరజలు వర్గజ లితరే
తరవర్గజ లనఁగ నేకతరజ లనంగా

బగపారు వర్గ నాలుగు
వరుసఁ దనుంసనకు వాని వలయుం దలియక.

శ్రీరామయ్యపంతులుగారి వాదప్రకారము పెద్దన కావ్యాలంకార చూడామణి ప్రాచీనము. విశేషించి వీరలు ముద్రింపించిన కవిజనాశ్రయమున 10 యతులున్నవిగాని ‘క, మ’ యను రెండుప్రతులలోనున్న (1) అభేదయతి, (2) వృద్ధియతి, (3) ఆదేశయతులను, ప యనుప్రతిలోనున్న (4) నిత్యసమాసయతి, (5) కాకుస్వయతి, (6) హళవర్ణయతి, (7) ప్రాసయతులను నేడింటిని పరిహరించివారు. వీనింగలసి కవిజనాశ్రయ కారునిది 17 యతు లగుచున్నవి. పెద్దన్నతరువాతి పద్యమున యచ్చగమి పండ్రెండని చెప్పి యా పండ్రెండిటిని చూడుభాగములుగ విభజించెను.

(1) అఅవిదౌలు	4 అకారవడి	} స్వరజలు
(2) ఇఈఋఋఃఏఋః	ఇకారవడి	
(3) ఉఊః	3 ఉకారవడి	
మొత్తం 12		

భీమన, అకార, ఇకార, ఉకారములనన్నిటినిగఱిపి స్వరయతియని వాడెను. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు పొరపాటునఁ బెద్దనస్వరజల మూడిటిక్రిందను, భీమనవి యొకటిక్రిందను లెక్కించివారు. పెద్దనయచూడగాము లిచ్చినయంతరాధికముల నన్నిటిని వేర్వేలుగా లెక్కించినను 10 యతులగును గాని 12 కావు. ఆంధ్రపత్రిక క్రోధనసంవత్సరాది సంచికయందు నన్నయభట్టు భారతములోని యతులను శీర్షికక్రింద చిలువారి నారాయణరావుగారు, పెద్దన 12 యతులఁ జెప్పెనని పైసెనాసి పట్టికలో 11 మాత్రమే కనబరచుచు భారతాటనుఁ బెద్దన చెప్పని వృద్ధి వళిని గూడఁ జేర్చివారు. అటులైనను 10-యతులేకదా ! ఇది ‘పంచపాండవుల నే నెఱుంగనా మంచపుగొళ్లవలె ముగ్ధులేకదా యని రెండు ప్రశ్నలూపి క్రిందనొకటి వ్రాసి’రను కథవలెనున్నది. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు ముద్రింపక పరిహరించిన 7-యతులు తీసివేసి భీమనవి 10-యనియును’ బెద్దనవి యతఁడు చెప్పినట్లు నాల్గుగాక యుదాహరణము లిచ్చిన పదియు ననియు వాదముకొని కంగీకరించిన నిర్దేశ

యఁబలు సరిపోవునున్నవి గాన పంతులుగారిసిద్ధాంత ప్రకారము వీరిద్దఱు సమకాలికులు గావలయును. పెద్దన విశ్వేశ్వరరాజునకుఁ దనగ్రంథమును గృతించెను. అవిశ్వేశ్వరరాజు క్రీ. శ. 1304 ప్రాంతమువాడని ధర్మవింగేశ్వరస్వామియాయకున చొరకినకాసనాధార మవలనఁ గొందఱు నిర్ణయించిరి. కవిజనాశ్రయమున యుద్భవించితిధికారము (సంజ్ఞాధికారము)నం దీక్రింది రంతుపద్యములు గలవు.

ఉ. ద్వీపులఁ ద్రుంచి విశ్వజగతీపతి యుత్తమశక్తి బాంబన ద్వీపమునందు గోవులకు నిమ్ముగఁ జేయఁబయ్యెన్ బ్రసన్నయై.....

పం. నీకరవాలము పాలై నాకంబున కరిగి రాజనా రాయ ! గూ ధూకాంతు లెట్టిచనవో నాకవిత్వోత్తిములఁ గూలనడఁచుగు లీలక.

ఈరండింటిని ప్రక్షిప్తములని ముద్రించెడు. ఫిరంగి పెద్ద సమముందువాడని శ్రీరామయ్యపంతులుగారియభిమాన ముగాన “పెద్దన యాదేశవలికి నీరండింటిని ఉదాహరిం ములుగ నిచ్చెను. భీమన యాదేశవలిని జెప్పలే”దని వ్రా యించిరి. కాని క-ప యనుప్రతులలో నున్న యాదేశ వళిని ముద్రింపక పరిహరించి భీమన దానిం జెప్పలే దినుట సాహసము. విశేషించి కవిజనాశ్రయము సంజ్ఞా ధికారమునందలి 90, 19, 92 పద్యముల కేల పరిహరింప లేదో కారణ ముహ్యము. ఇవి కావ్యాలంకారమాడా వాటి సప్తమొల్లాసము లోని 85, 86, 87, పద్యములు. పైన నుదహరించినయనుపపత్తి వీని కట్లు లేదు? మఱియు ‘ప’యనుప్రతియందు స్ఫుతయతికి లక్ష్యముగ భాస్కర రామాయణము యుద్ధకాండమునందలి 41-వ పద్యము నుదాహరించెను.

ఉ. ఏ జనకాత్మజుడ౯ దశరథ శ్రీశ్రవణకోడల రాముభార్యజం డో జనులార, యడ్డపడ కో నులార, ను రారికండు నంభోజదళాక్షి.”

యుద్ధకాండ 84-వ పద్యమునకు హుళక్కిభాస్కర స్మరము. దీనింబట్టిమాడఁ బదునాల్గవశతాబ్దమందలి

హుళక్కిభాస్కరున కీవలీవాఁడు కావలయును. ముద్రిత కవిజనాశ్రయమున లేని యీక్రిందినాల్గయతులను భీమన యుపయోగించెను.

(1) దేశీయవశి. (నామాఖింపము.)
భీ, మన నాపేరు వినంగఁ జెప్పితి తలుంగాక్షి!
కస్తూరికా.....

(2) అభేదయతి.
అప్పకవీయము 13-వ పేజి, ఫిరంగిచాళిధార
“చం. బిసరసా గుంభవాతయును
విష్ణునిసక్రము వశ్రవిజ్రమున్

(3) వచర్ణవిరామము.
అప్పకవీయము 137-వ పేజి, ఫిరంగిచాళిధార
“వ. పై రీపీరసం, హరణగజాభిరాముడగు
మైలముఁగవన విష్ణుప్రీతి”

(4) ప్రాసయతి.
కవిజనాశ్రయము 10-వ పేజి, 29-వ పద్యములో
“గోత్రముల్ ప్రసిద్ధప్రాతముల్ మగజాడ.

11-వ పేజి, 34-వ పద్యమున
అ. గూఢమూహమునకు గూఢజాఘ్న
64-వ పేజి 14-వ పద్యమున
ఆ. బ్రాలు వట్లు లీల నోగిని నిజపి యా.
.. .. .

చెప్ప విమమసీస మొప్పుఁ గృతుల.
66-వ పేజి, 15-వ పద్యమున
ఆ. సలలితముగ నిట్లు జిలసత్పదంబుల
రసిక మైనరచన లెసంగియుండె?
కవిజనాశ్రయమున డవకలిసిన వి
ప్పాటఁ జెప్పఁ బనిచెఁ దేటపడగ.

67-వ పేజి 18-వ పద్యమున
గీ. యతులు ప్రాసంబు లిష్టసంగతుల నడవ
నదియె సమసీస మలయను దుచను గీతి.

మఱియు ఫిరంగిలక్షణమునఁ జెప్పని ల-శలకు, ఋ క్రాంతినర్థములకును ప్రాసముల నుపయోగించిన లక్ష్యము లతని కవిజనాశ్రయమునఁ గనఁబడుచున్నవి. ఇందు

చేగాణిలు పెద్దనకావ్యాలంకార మాడామణిలోని బహ్యముల నెరుపుచెచ్చికిని శ్రీరామయ్యపంతులుగారు ముద్రించినారు. పైన నుడహరించిన నాల్గయతులశేల చేర్చలేదు? చేర్చినచో భీమనయతులసంఖ్య హెచ్చగును గదా? అప్పుడు వారివాదమప్రకారము పెద్దన్న ప్రాచీనుడగును గదా!!

కవిజనాశ్రయము 11-వ పేజీ 38-వ పంక్తి.

కం. అలి వృషభ సింహ తుల యుగ

జలచర చాపాది కటకసంజ్ఞ కవాసుల్

లలి మభజనన యగతగణ

ముల కయ్యెను జగతిలోను మోహనరూపా!

24-వ పేజీ, 80-వ పద్యము.

కం. స్వకాంత సమయోషి

రఃకృతరతి చిహ్నదుష్కరప్రాసం బా

వికృతమరు నిట్లు సుపు

త్రః కులదీపకయనంగఁ దరచు మహాత్మా!

పైన వివరించిన కారణములవలన భీమనయతులు పదికంటె నెక్కువ యనియు వానిని శ్రీరామయ్య పంతులుగారు సరిగ శోధించి వ్రాయలేదనియుఁ దేలుచున్నది. నన్నయభట్టు కలియుగాదివాడని చెప్పిన యప్పకవిని నమ్మఁగూడవని శ్రీరామయ్యపంతులుగారు నెలదిద్దిరిగాని తుదకు భీమన పదియతులఁ జెప్పెనను నప్పకవివ్రాసినదే వీరికిఁ బక్కమైనది. ఆహా! ఎట్టివింత! ఇంకఁ బంతులవారి రెండవకారణము. నన్నయభట్టుకాలమున మధ్యాహ్నరకు యతి యయినగణముమొదలు నుండినట్లు భారతమువలన విశేషమును. ఈగ్రంథమున నాల్గవగణము మొదలు విధింపఁబడినది. తిక్కన కవిత్వమందు మధ్యాహ్నరకు నాకుఁ గనఁబడలేదు. ఎట్టాప్రెగడకృతమున నార్యాపర్వశేషమునందు యతిచతుర్థగణాదియందే యున్నది. కాన నీమార్పు నన్నయభట్టునకును నెట్టాప్రెగడకును మగ్యకాలమునఁ గలిగియుండవలయునని. ఇందలి యాలోచనీయంత మేమన, భీమనలక్షణమును జూచి యెట్టాప్రెగడ భారతమును వ్రాసెనా? లేక యెట్టాప్రెగడ భారతప్రయోగమును జూచి భీమన లక్షణమును వ్రాసెనా? యని. లక్ష్యము ముందునియు

లక్షణము తర్వాతయనియు, సేకగ్రీవముగాఁ నంగీకరించినవిషయము. నన్నయభట్టు “ప్రయోగమూలం వ్యాసరణ” మృనినాడు. శాస్త్రముల కన్నిటికి నటుగాదా? నన్నయను వ్యతిరేకించి భీమన మధ్యాహ్నరకు యతిస్థానమును నిర్ణయించుటను దీనిననుభావములను శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చేప్పలేదు. కన్నడమునుండి గ్రహించెనని యూహితమున్న నందుఁ బ్రాసమేకాని యతిలేదు. విశేషించి నన్నయభట్టునకుఁ బూర్వపుదియును యుద్ధమల్లని శాసనాకృతలలో నైతము నాల్గవగణము తిర్వాతనే పశ్చిముండుటచేతఁ బూర్వకాల మున్నయుండెనని యూహింపవలసియున్న దని ఆంధ్రప్రత్తిరక్తాక్షిసంపత్సారాది సంచితముందు “నన్నయభారత మందలి ఛందోవిషయముల”ను నీర్ణయి క్రింద శ్రీనివాసువేంకట సీతాపతిరావుగారు వ్రాయించిరి.

భారతకవులు బహుస్వతంత్రులు. ఎట్టాప్రెగడ తనస్వేచ్ఛ నుపయోగించి మధ్యాహ్నరలను జెప్పియుండువచ్చును. నన్నయకు నెట్టాప్రెగడకుమగ్య లిక్కిన తప్ప మఱియితర కవులుగాని, లేక, లాక్షణికులుగాని లేకపోలేదు. భీమనకుముందు లాక్షణికుడైన పెద్దన యఖండ యతి సంగీరింపలేదు గనుకనే, భీమన తా నెచ్చటను బూర్వకవులసంగతి నెత్తకపోయినను నఖండ యతినం దగ్గమున “ఆదికవిప్రసిద్ధమై”యని వ్రాయఁలసివచ్చినది. దీనివలనను భీమన ప్రయోగములనుజూచియే తనలక్షణమును వ్రాసెననుట యంతయు సమంజసము. భీమన నన్నయకు యెట్టాప్రెగడకు మగ్యకాలములలోని వాడను నాశయమున కిది యంతమాత్ర మాధారముగాను. మొదటిలక్షణ గ్రంథముటచేతఁ గాణిలఁ బెద్దన విపులముగ ఛందోత్పత్తి వంశానుక్రమణిక, పింగళగణోత్పత్తి విధానము, పూర్వపుఛంద శాస్త్రములను విరుద్ధానీకీర్తన, అజ, భరత, పింగళ నాగపాలాయుజయత్రయములను బేర్కొనెను. భీమన పింగళ జయదేవులమాత్రమధికారాంతమున నొకచోఁబ్రాసెను. పెద్దన పేర్కొనిన నాగవి తెలుగుదేశమునుండి కర్ణాటకమున కేగిన నాగవర్మ యేమో!

“వికటకవులు గొన్నిచింతలు గల్పించి కవిజనాశ్రయమునఁ గల్పినా”రని యప్పకవి యతిప్రకరణమున

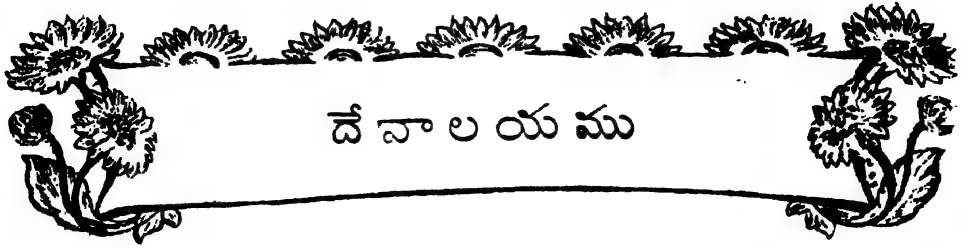
వ్రాసిన యాతపద్యములనే యుదాహరించి యందలి సుందోషముల వివరించెను. తృ. ఆ. 262, 266, 268, 270, 271 పద్యములు. కాని శ్రీరామయ్యపంతులవారు పైపద్యము నాధారముచేసికొని తమయిష్టప్రకారము చాలపద్యములను బ్రక్షిప్తములని పరిహరించిరి. “ఉ. మృగసంఘదీవియన సాహితీమార్గడు మార్గకైవశిక్” అను పద్యమును భీమకవి రచించినట్లు అప్పకవివ్రాహ్మణంతమాత్రమున విశ్వసింపఁగూడదనిరి. ఇది సమంజసముగ వారికిఁగావలసినపట్లఁ బూర్వాపరసంవర్ధములవలనఁ కాలసినంతయొక కవిమండి తీసికొని నమ్ముటయుఁ దేని సమయముల నన్మృకుండుటయుఁజిత్రము. మొత్తముమీఁద బాలవ్యాయముచేసి మాచినచో విన్నవోట పెద్దనకుఁ దరువాతిగాఁడనియు శ్రీనాథుని కొకతరము పూర్వఁడనియు ధీమాఁగి. త. 1330-1340 ప్రాంతముల నుండెననియు వంగిరింప వలసియున్నది. ప్రభుప్రయత్నముగనే వ్రాసినవిషయములను బండితులు సదానామనఁ దీసికొని ఇందు జర్పించి సత్యమును నిర్ణయించెనను గాక! తమ పరిశోధనాంశముల నింతవఱకు సావకాశమిచ్చిన శతావధానులు శేషాద్రిమఁకపులకు శ్రీమాన్, మహాటి కేంబరమణాచార్యులగారికి, శ్రీజయంతి రామయ్య పంతులగారికి నావినయపూర్వకంబైన సహస్రములు. నే నిదవఱకువ్రాసెయుంచిన దక్షిణరామసంగ్రహాంశముల స్వక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

జనసామాన్యము దీనిని ద్రాక్షిగఁగని పిల్చెవరు. ఇది గోదావరితీర్థాలోని కాకినాడపట్టణముమండి కోటి పల్లెకిఁ బోవు కంకరరోడ్డువరిని 16-వ మైలువ నున్నది. ఈ గ్రామముమీఁదుగఁ బ్రయాణికులకు మోటారుబండి గలను. ఇది ప్రసిద్ధిపొందిన పంచారామములలోనొకటి 1. దక్షిణరామము; 2. కుమారా రామము; (చామర్రకోటపక్కము); 3. క్షీరా రామము (పాలకోట్ల); 4. ప్రాచ్యారామము లేక అమరారామము; 5. ఆదిమారామము నను స్వీకృతు పంచారామములని కర్ణాకర్ణికగా వినవచ్చుచున్నది. మొదటి రెండింటిని భీమఖండమున, మిగిలినవూఁడింట్లని గాఢిఖండమున శ్రీనాథుఁడు పేర్కొనెను. మొదట యజ్ఞముఁ గావించిన స్థలమగుటచే దీనికి దత్తారామము, దత్తపాటిక యను పేర్లుగలిగినవి. యజ్ఞముల నొనఁపఁగోటలలోఁ జేయునాచార మిప్పటికిని

నిల్చియున్నది. దేవతా నిర్మాణముని చెప్పఁబడు నాల్గు ద్వారములయొద్దను యెత్తైన గోపురములుగల పురాతన దేవాలయము గలదు. ఇందు భీమేశ్వరస్వామివారి స్వయం వ్యక్తిలింగముకలదు. ఇది సూర్యప్రతిష్ఠ. ఈదేవాలయము నకుఁ బ్రాగ్భాగమున సప్తగోదావరమును నివనాహిని గలదు. ఇది యంతర్యామిని. సప్తమి సమావేశయైన వాహినియగుటచే సప్తగోదావర మనుపేరం బున్నది. ఇట్టి రథరాజమునందలి స్నానము బాహ్యశృంగతరకచకారి యనియు, నిచ్చట గావించు యజ్ఞ దానతపోయోగాదులు సమాప్తసంజాధిక ఫలప్రదములనియుఁ బ్రసిద్ధి. దత్తప్రభావతి అరువంద్రుకుమారలలో నొకఁడును, శివునిభార్యయు నగు సతీదేవి తన్నుఁ జలువక పొయినను దండ్రుయజ్ఞవాటికకేగి పరాభవింపఁబడి యగ్నిహోత్రమును గర్వించికొని దాని కావంతి యయ్యెను. శివునిక వ్యార్థ దలిపి తనజుట నొకదానినిబెట్టి క్రొంద్రచ్చన నందుండి కీరభద్రుఁడావర్చవించి దత్తునియజ్ఞమును స్వీకరించెను. ఈ వీరభద్రునితావులకే ద్వారపాలురలో నొకఁడును సూర్యభగవానునకుఁ బంతుండిపొయినవఱకు. నమల నక్కరలేక యే దిగమ్రుంగు క్షీరాన్నము సూర్యునకు నాటంగోలఁ బరమప్రీతియయినదికాబోలు. ఒకకవిచాటువున, ఉ. ఆరవి వీరభద్రు చరణాపాతి డుల్లిన బోసి నోటికిన్ నేరఁడు రామలింగకవి నేరి వెఱవోవనముక్కుతిమ్మరాజన్ హూరపదాపాతిం వెగినకొక్కిరిపంటికి దుప్పికొమ్ముపల్లారచించిననాడు రవిగాననివోఁ గవి గాంచు నేయడన్.

శ్రీనాథుఁడు కాఢిఖండమున వీరభద్రుని నీ క్రింది రితిని వర్ణించినాఁడు. “కనక మేఖలఁ గ్రుచ్చికట్టె నెవ్వఁడు నీలఁజెఱంగుపైఁ బూసెర్లు మెఱుంగుఁజంఱు”. అనంతర విావీరభద్రస్వామి గౌతమీతీరమునఁ దనపేరం బరగిన గిరిమీఁద పట్టనమనుగ్రామమున భద్రకాళీసహితుడై వెలసెనని పురాణప్రసిద్ధము. ఈదాక్షిణరామము వారణాసి వంటి భోగమోక్షప్రసమునకైత్రరాజము. దీనిని దక్షిణ కాళియనియెవరు. పుష్కరవర్తతగర్వమునఁబడి దక్షిణమున కేతెంచిన యగస్త్య మూర్తి కాళికావియోగ దుఃఖంబున నయిండుకొనుటకై భార్యయగు లోపామద్రతోఁ గొంత కాలము గాపురముండిన స్థలమిది.

కాఢిఖండము, తృ. ఆ. 24-పద్యము.
కం. దక్షిణవారాణసియగు
దాక్షిణరామంబునాచ్చి తరుణేందుధరున్
వీక్షించిననోరెను గా
వీక్షేత్రాలోకసుఖము చేకు నె బుష్కిన్.

దే వాలయము

శ్రీశివశంకర శాస్త్రిగారు (నాహితీరమిత)

ఆపుష్పము

ఎంతకాలము గిడచిన నీకడ
సొత్తయుల్ల నొంబు కన్గోవి!
నేత్రపర్వం బయ్యెగద నీ
నేటిరూపమునన్!

ముద్దున బొల్చుచునున్న దివె నీ
ముఖసరోజు బనుగుసఖుడూ,
గీర్తి కుంకుమ తిలకకోణా
దీప్తిను తుండై!

తనరుచున్న నహార్యశోభను
తావక్రగీతంబు లోల
స్మంజితవనియోను హారా
మలిన కాంతులతోన్!

బుచ్చుచున్నా నద్భుతంబుగ
నుజ్జ్వలంకృతిహోడ! ఏదో
సంఘటనలను వింత, వెల్లుము
నఖుడ, విపులముగన్

నాయకుఁడు

ఊరిగ వచ్చుచునుండి లక్ష్మీ
జెవిదర్శనహర్షపులకతి
మూసముపై ఆనుగుసఖుడూ,
మందిరంబునకున్

ఇప్పటిక నాలోచనమ్ము
యెనుట మెలగుచునున్న దోహా
ప్రేయసీవననాంబుజాత
స్ఫోతరూపంబే!

అహహ నాకర్ణిద్వయమ్మున
నవిరతులగు మ్రోయుచున్నది
కూర్మ లక్ష్మీదేవి ముఖాల
కోకిలస్వరమే!

అనుపదంబు తరంగితంబగు
సంగికంబులయందు లక్ష్మీ
స్వస్థకాశేసురచిలు మహత్
స్పర్శసౌఖ్యంబే!

ఆచునస్యము తొలగిపోయిన
దన్నిగడిచి ల కొలదకాలము
నేను నామ్రయురాలి శుభసా
న్నిధ్యలాభముచే!

ఆపుష్పము

వారిసౌధమ్మునకు నేదో
వంకపై బని యుదయజేళునె
నదనతో మోటుడి యిచ్చటికి
వచ్చుచుంటివాకో!

నాయకుఁడు

వారియొంటిక బోసలేదు
నదనతో మోటుడలేదు

విడిచి వచ్చుచునుంటి నోయీ,
దేవతమునుండి.

పేర్చుకోవలయు భక్తితో శ్రీ
విష్ణునందర్శనము చేసి
నగుచిత్రం బ్రేమయుత్సవ
నానంద బగుటన్ --

నెఱచిపోయితి నోయీ, ప్రాత
స్మృతి కే దేవతమునకు
సంబంధం బుక్కిన్ద్రసింహ
స్వామినందర్శనమున్

విడిచి పుష్పచమిత్రమిచ్చి
నాభిభక్తి నేవచేసితి
ప్రేమగదారాధ్యక్షుల లక్ష్మి
దేవరమణునకున్

జనుల లక్ష్మి దేవనదనా
స్థలం నడలోకిన, మదిలో
నామె నాప్రియుగాలు లక్ష్మి
గల్గిముఖకాంతుల్

శ్రేయగళమునందు గిర్రన
సేర దిగుగగ కేలు మోక్షితి
నగుచు మానవల్లకమాతకు
శ్రేయశ్చముగన్

మృతార్థస్థనపు తల్లి,
కన్న లక్ష్మిదేవి నిమ్మా
గుర్తిబనునకు నగుచు వేడితి
సారంగమునన్

విష్ణువారిని దుడిచి దక్షిణ
నాభియును వీక్షించునప్పటి

కేమిచూశ్చిర్యంబు! లక్ష్మిమె
యెదుట గానబడెన్!

స్వజను నివృత్తయై స్వసింహ
స్వామినందర్శనము నేయగ
సంసరుదెంచిన దోయి, శ్రేయసి
ముక్షుణులనకే!

చెంగిటు గల ముహుర్తము
దేరి ముమె నివృత్త యమ్యును
పార్శ్వనర్తను లైకలునగు
విజ్ఞానాత్మనన్

ఆపుడు విల్పితి నోయీ, నాప్రియు
మాలి నాగత నునొడ్డుచూచు
తనిదీ దీరగ జూచు తిలపున
స్థంభనవిధమునన్

అహహ వికసన మొకె నోయీ,
ఆపుడు నాకనుదోయి, లక్ష్మి
తిలక పాటల ఘలమహిళ
నీప్తిజాలమునన్!

నాట్య మాడిన దోయి, ముండుక
నయన యుగళం బపుడు లక్ష్మి
కర్ణపూరొద్దీప్తమాబులు
గాఢభాగములన్!

చిరము నేత్రస్వయ విహారము
చేయసాగిన దోయి, లక్ష్మి
కలిత కాంచననార మింసి
త్కారదేశమునన్!

గాఢరాగోద్రిక్తమతివై
కన్నుగనతో ముద్దులూడితి

కటక కంకణచరలశ్శీ
కరసరోజములన్!

ఏమి చెప్పదు సఖుడ, నా
హృదయేశ్వరీ మృదు పాదయుగళికి
సాటి నచ్చునో చావో యించుక
స్థలజలేజములే!

తన్మయబై ముమకాసి
దవయము బంగారు మృ తోడిగిసి
పట్టురైకను విడువ దాయెను
ప్రాణమిత్రాబా!

కలిసిపోయిన సప్తపదాలును
కన్ను లన్మృత్యు గలహానిని
ఆమెచూపులు వాలిపోయిన
వప్రయత్నముగన్

మరల నల్లన గాంచె మన్మథుని
మండలమ్మును చకితదృక్కులు
పైటనవరించుచును ప్రేయసి
సరనిమేషమునన్

తెల్పనేర గదోయి, లక్ష్మీ
దేవిలోచనరోచి పల్కులు,
కేవల బానేత్రయుగళికి
క్రీతదాసుడన్!

సారెసారెకు నన్ను బూడగ
సాగె లక్ష్మీదేవి ప్రేమను
స్వజన మెరుగక యుడ నేర్పున
సరళనేత్రములన్

చూచుచుండగ నేను ప్రేయసి
సోయగంబును నిర్భరంబుగ
పట్టు పెడితి తదీయజననీ
ప్రాణద్యంగివృత్తిన్.

భంగ మొదవినదోయి, యన్మృ
త్ప్రమదమున కా మంటపంబును
వీడి నా పాలయములోనికి
నెడలిపోవునెడన్

అనల మాంద్యము తొలగిపో ద్వా
రాంతరంబున మందగమనము
తోడ నేగితి నోయి, లోనికి
తొట్టపా దాదవన్.

కర్ణగోచరమైనకతమున
ఘోరికాహానము లుక్మీ
దేవి నాచెన లోలదృక్కులు
తిరిగి చూచినది.

దీప్తిశనము నహించి ప్రేయసి
దక్కు చూచుచునుగిరి నోయి,
పరిగెరిగెనక లేత మాయ ము
పార్వవర్తినులన్!

ఆమెశిరమున విష్ణుపాదము
లర్చకుం డిడునేత్ర లక్ష్మీ
దేవి కరములు మోడ్చి నాచెన
తిరిగిచూచినది!

ఆముహూర్తమునందు నుద్వా
హంబు మాకు రహస్యలీలను
జరిగినట్లే నిశ్చయించితి
స్వామిసన్నిధిలో!

సముఖమున లక్ష్మీస్మరిహ
స్వామి, పార్వమునందు ప్రేయసి!
అవ్యయానందానుభవమే
గూముహూర్తమునన్!

హర్షవిహ్వల మామకీనా
స్యంబు నవలోకించుచుండిరి
ఆమెయనుజన్మయును మాతయు
నదృశేక్షణలై.

మరిల నాహృదయేశ్వరీముఖ
మండలంబును గాంచు చయ్యెడ
సలసగమనముతోడ వెలువలి
కనినాను సఖా !

కడలిపోవు జనప్రవాహము
గాంచు చల్లన భవజన్తంభము
నికట భూమిని నిల్చియుంటిని
నిడుహృదయముతో.

శ్రీనివాసోచర మయ్యె కర్ణ
బృహము నోనగ నింతలోపల
కూర్చి లక్ష్మీదేవిమంజుల
కోకిలస్వరము !

లొంతలో వారెల్ల సచటికి
సలసగతి నరుదెంచి సఖుడా,
తలులు వాలించి పోవ సాగిరి
స్థాభనికటముగన్.

వెనుక నడచుచు నున్న ప్రేయసి
విచిత్రాస్యముతోడ నాపై
బిరిపె నోయి మనోజ్ఞదీర్ఘా
పొంగ వీక్షణమున్ !

ఆముహూర్తమునందు నెట్లొ
యనిలవశమునజేసి పయ్యెడ
తోలగిపోనగ నామె కించుక
తోస్తుపా పొడవెన్.

చాచికమలముతోడ ప్రేయసి
పైట నవరించెడు నిమేషము
లోన చేలాంచలము పవనో
హ్నంబు మయ్యె సఖా !

కొంగుగాడుపు తగిలినంతనె
కోరకితమై పోయె దేహము !
తన్మయత్వం బొదనె హర్షో
త్కర్షరభసమునన్ !

ఇది పవిత్రం బైనవాసర
మీమహోత్సవదినము జన్మము
మధ్యమున నా కెన్న జేనియు
మరపు రాదోయీ !

ఆపుడు

భాగ్యనంతుడ నోయి నీ ! వా
భామినీమణి హృదయసమను
నిరుపమం బగుశక్తి నీయెడ
నెగడుచున్న దహో !

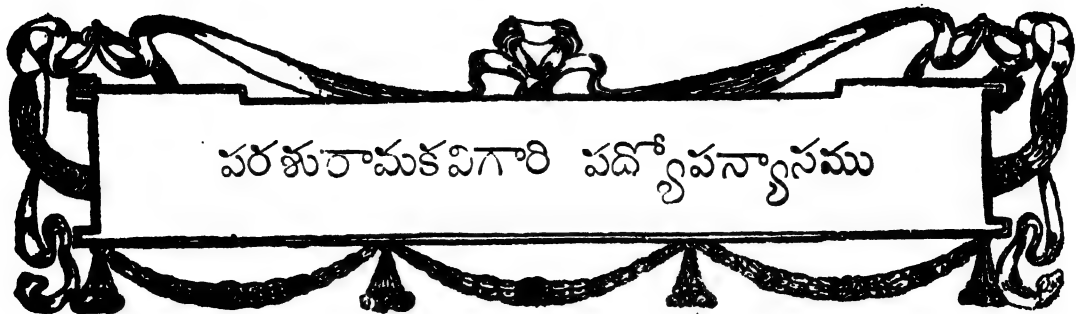
కామినీ నికురుంబచిత్తా
కర్మకం బగు నీవిలాసము
నదిన కేలా కలుగకుండును
నలపు నీమీదన్ !

కాని మీయీనాటి కార్య
క్రమముచేత సమాగమమ్మున
కంతరాయం బొదపునేమో
యరసి చూడదగున్.

నాయకుడు

ఎన్నినాళ్లకు వింటి నపురా
యీమనోహర వాక్యములు నీ
నోటిపెంటను ! తార్కికుండవు
సూసముగ సఖుడా !

అంతరాయం బొదవనీ, విమ
లానురాగము విజయ మొందదె
భక్తవత్సలుడైన రాధా
ప్రాణనాథు కృపన్ !

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

“అయ్యా! క్రోధసంపత్తగ కార్తికశుద్ధవనివా
భానువాసరము (25.10.1925) సాయంకా
ంము 4 గంటల 30 నిమిషములకుఁ ద్రోంగదేశాభివర్ధనీ
సభాకార్యాలయమునఁ బరశురామకవిగారు పద్యోపన్యా
సము నిచ్చెదగు; కావున శిల్పరును విచ్చేయఁబ్రార్థింపఁబడు
చున్నా”రని ప్రకటింపఁబడినపత్రికను జూచినేనుచ్చటి
కరిగితిని. అప్పుడామహాగ్రామములోనున్నపిన్నపెద్దలను
స్త్రీలనుగూడ నక్కడకుఁబెక్కిండ్లు విచ్చేసిరి. వారిలో
శాస్త్రజ్ఞులును, విమర్శకులును, గవులును, గాయకులును,
విద్యార్థులు, సుద్యోగికులును, వర్తకులును, గృహికులును
మొదలగు వివిధవృత్తులవారను వివిధజాతులవారను
నున్నట్లు సేనుదలిసికొనఁగలిగితిని. ఇంతలోసభాప్రారంభ
మునకు నిర్ణీతమైన సమయమైంది. సభ్యులపక్షమునఁ
గార్యవర్ధిచే “సబ్ మేజిస్ట్రేటు” (Sub-Magistrate)
గారు సభాధ్యక్షుఁడుగా నెనుకొనఁ బడి
యగ్రాసనము నధిష్ఠించిరి. ఇట్లు సభోపక్రమ
లాంఛనములన్నియు యథావిధిగా నడచినతర్వాత,
సభలో నొకచోటఁ గూరుచున్న పరశురామకవిగారు
లేచి యగ్రాసనాధి పతియొద్ద నెత్తుగా వైచినట్లుపై
నిలబడి— తత్సార్వము తాను సభలోఁ గూరుమండి
లేచునపుడు నదులైన విశ్లేకచ్చ బిగింమకొని — పైనున్న
ప్రాంతసాలుపుమండత ప్రక్కను జాటుమండఁ గాఁజక్కఁ
జేసికొని, యిట్టదేవతాప్రార్థనమునకుఁగాఁబోలు నొక్కిం
చుకనేపు కన్నులుమూసికొని యూరకుండిరి. సేనాసభా
మధ్యమున నొకచోటఁ గూరుమంటిని. నాచుట్టును
బెక్కిండ్లు పెద్దమనుష్యులు క్రిక్కిరిసి కూరుచున్నారు.
ఆసమీపముననే తమకై ప్రత్యేకముగా నిర్ణయింపఁ
బడిన స్థలమందుఁ గొండులు స్త్రీలుపవిష్టలై యున్నారు.

అంతట నాసమీపమునఁ గూరుచున్న యొకయువకుఁడు
(విద్యార్థికాబోలును) మెల్లఁగా, దనప్రక్కనున్న
మిత్రునితో “కవిగారు కన్నులుమూసికొని తెలువలేదు,
దైనప్రార్థనమునకని కన్నులుమూసికొనఁగాఁ గునికి
పొట్లురా లేదుగదా?” యని పలికెను. నుఱియొకపడుచు
వాడు (ఆవిద్యార్థిగమములోనివాఁడే) కానిచ్చును “ఈ
మహాసభావృందా యిప్పుడు పద్యోపన్యాసముచెప్పవాఁ
డు? చాల! చాల! సనధాన్యసమృద్ధియు, గొడ్డుగేదెలపాడి
యును. పదండు పోవునము. (Foot ball) ఫుట్ బాలైన
నాడుకొందము; ఈయచ్చవై నీకపుముండకొడుకు చెప్పెడి
యపన్యాసము — అంతేర్వది చెలువుగట్టమిఁద — ఆవేళ
మాయమృత్యుచేసిన పచ్చిపులుసులగున నభిహారిండుమం
డును. ఆతర్వాత మియిష్ట” మనెను. పిమ్మట సభలో
సేమూలనుండియో రెండుమాఁ డీలు, చెవులు గింగురు
మనునట్లుగా వినవచ్చినవి. అప్పుడు పరశురామకవిగారు
కన్నులువిప్పి తలయెత్తి సభవంకఁ జూచి కంఠమునను
చుకొని కల్యాణిరాగముతోఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు
ప్రారంభించిరి.

కం. అగ్రాసనాధిపా! విభు

ధాగ్రేనరులార! సభ్యులారా! యిపుడే

సీగ్రామములో నిటుమీ

యగ్రమున నుపన్యసింప నైయుంటిఁగదా?

ఒకసభ్యుఁడు:—(మెల్లఁగాఁ దలయూఁపుచు) కష్టపడి
గ్రాప్రాసము కడముట్టించినాఁడు; కాని యన్నియు
నగ్రములే వచ్చుటచే నంత ప్రాథమ్యముగా లేదు.

నుఱియొకఁడు:—ప్రస్తుత మియూరు పట్టనములలోఁ
శేర్వదగినదేయెనను బ్రాసముకొఱకుఁ గాఁబోలు

నీకవిగారు దీనిని గ్రామములలో జనుకట్టించినారు;
పోనిండు! ఏమిచేయుదుము?

శ్రీకాండ:-అంద్రపత్రికయం దానడుమ జంఘాల
శాస్త్రీ గర్వోపన్యాసములు ప్రకటించుటమాచి,
పులినిజూచి నక్క వాతెలుపట్టుకొన్నట్లే పరశు
రామకవి పద్యోపన్యాసములు ప్రారంభించినారా
యేమి?.

ఒకయువకుడు: (మిత్రునితో) ప్రెసిడెంటును
(President) ఆడియన్సును (Audience) ఎడ్రెస్సు
(Address) చేయుటకుగూడఁ బద్యా లే “బజాయింప
వలయునా యేమిరా?

మిత్రుడు:-కొంచెము నే పూరకుండుమురా, చవటూ!

ఇంకొకడు:-పురాపు “బాణీ” పూర్వపుఁ గల్యాణి
రాగమువిని చాలఁగాలమైనది. మజల నిన్నాళ్ల
కిచ్చటఁ జెవులత్రుప్పు వదలిపోయినది!

ఇతరుడు:- (సశరణంపముగాఁ బెదవులు బిగఁబట్టి) గట్టి
వాడే! పద్యాలు మహాఘంకారముగాఁ జనువు
చున్నాడు!

ఒకస్త్రీ:- (తోడియామెతో) ఆహా! ఆలాగున నిలఁబడిన
పాశుముగాఁ గవిత్వ మేలాగునవచ్చునో?

తోడియామె:-“అభ్యాసము, మానువిద్య” అన్నారు;
వినలేదటమ్మా?

ఇక నొకసభ్యుడు:- (తనముందు గూరుచుండి మిక్కిలి
శ్రద్ధగా వినుచున్న యొకసభ్యునిభుజముపై జేతితోఁ
చట్టి పిలిచి) అయ్యా! ఈయన పేరెవరో?

ముందటిసభ్యుడు:- (ముఖమువెనుకకుఁ ద్రిప్పి) ప్రకటన
పత్రికయందుఁ బరశురామకవిగారిని యున్నది.
మాడలేదటమ్మా?

వెనుకటివాడు:- నే నాపత్రిక మాడలేదులెందు. వీరి
యింటిపేరేమి?

ముందటివాడు:- ఇంటిపేరు- పరశువారును, పేరు-రామ
కవియును గాఁబోలును! (అనిచెప్పి ముఖము త్రిప్పు
కొనెను.)

వెనుకటివాడు:- ఆలాగా? నేను-“పరశురామకవి”యను
నదంతయుఁ బేరే యనుకొన్నాను. (ముజల పీపుఁ
దట్టి) చూడుడు; వీరి చే యూరై యుండునో?

ముందటివాడు:- (విసుగుతో) వెనుకకుఁజూచి) ఏమో
నాకుఁదలియదు. మహాప్రభూ! ఊరకుండుమింక;
కావలసినయెడల నీపత్రికఁ జూచుకొమ్ము. (అని
జేబులోనున్న పత్రికను దీసియిచ్చెను.)

వెనుకటివాడు:- (పత్రికకొంతచూచి మజల ముందటి
వాని పీపుఁదట్టి) అయ్యా! చూడుడు! త్రిలింగదేవ
భీష్మధనీ సభయనఁగా నేమి?

ముందటివాడు:- (విసుగుతో) “త్రిలింగదేవ” కాదు న్య
బాబూ! “త్రిలింగదేశ”.

వెనుకటివాడు:- కాదు, కాదు! దీనిలో-“త్రిలింగదేవ”
యనియున్నది; చూడుడు!.

ముందటివాడు:- (కొంచెము శాంతముతో) ఔను,
దానిలో నల్లేయున్నది; కాని, యది యచ్చుతప్ప!

వెనుకటివాడు:- అచ్చులోఁగూడ దప్పులేలయుండును?

ముందటివాడు:- (కోపముతో) నీకర్మముచేతను, నా
ప్రార్థనముచేతను, తెలిసినదా?

వెనుకటివాడు:- (కొంచెము గట్టిగా) అదేమియ్యా!
అంతకోపపడెదవు?

ముందటివాడు:- కోపమును లేదు; తాపమును లేదు;
ఊరకుండును, బాబూ! నీ కొకనమస్కారము.

పరశురామకవి:- (తనకఠినప్రాస పద్యమునకు సభ్యు లే
మనుకొనుచున్నారోయని తెలిసికొనుటకో యనునట్లు
నలుగడలఁ బరికించి)

ఆ. ఇలుకులోనఁదప్పు; భావంబులోఁదప్పు
రచనయందుఁదప్పు; రక్తియందుఁ
దప్పు గలుగుననుటలేప్పుదు నాయట్టి
యజ్ఞునకు; తమిషుఁడయ్యలార!

ఒకయువకుడు:- (మిత్రునితో) అయ్యలారా! అక్క
లారా! యని వీధిభాగవతములోని పరివేశకునివలె
మొదలిడినాడేమి?

విక్రమడు:-అబ్బ! ఊరకుండుమన్న సూరకుండవు!
ఒక్కటేవాగుడు; ఈమాటు మాట్లాడిన నోరు
నొక్కదను.

ఒకసభ్యుడు:- (మెల్లగా) రక్షితబ్రహ్మనకు రాగమనినా,
రంజిండుటయనియా, యర్థము?

మణియొక్కడు:- ఇవి సర్వజనసామాన్యములైన స్వాహం
కారపరిహారోక్తులు; వీనికేమిలెండు.

ఇకనొక్కడు:- పైకీలాగునఁ జెప్పమన్నాడన్నమాటయే
కాని భావములోమాత్ర మిందులకు న్యతిరేకమే.
తనకొక్కడను దప్పురాదనియును, దానే సర్వజ్ఞుడ
ననియును దీనికర్థము. ఇదియెవ్వ రెఱుంగరు?

వేటొక్కడు:- (ప్రక్కవానితో) ఆయన పద్యముచదువు
నపు డాలాగునఁ నూగుచుండు నెందులకు?

ప్రక్కవాడు:- సభాకంపము వెల్లడికాకుండవలయునని
యేమో?

మణియొక్కడు:- వక్స్ మోర్ ప్లీజ్! (Once more
please) (పరశురామకవి పైపద్యమును మఱలఁ
జదివెను.)

అన్యుడు:- “వక్స్ మో” రనినప్పుడు మఱలకు రాక
మానదు. విచారించుకొడు.

ఒకస్త్రీ:- చూచినారమ్మా! చూడమ్మగారూ! అపద్య
ములోనున్న పటుత్వము?

చూడమ్మ:- నామొగము! నాకుఁ బద్యములోనున్న పటు
త్వము తెలియునా?

ఒకవిశ్వస్త:- మనయూరిలో నిటువంటి సభయిండఁబట్టి
మనకీటువంటి మహాత్ములు కన్నులబడుచున్నారు.
లేకున్న నేమియున్నది యీపాపపుంగన్నులకు?

పరశురామకవి:-

శా.నాపాండిత్యము నాసమర్థితయు వి
న్నక మీరు నాచెప్పవ
ద్యోవన్యాసముఁ జిత్తగించుటకె యు
ద్యోగింపరేమో వృథా

టోవంబుల్ వచ్చింపనాహృదయమె
ప్పు సమ్మతించొంద; ద
య్యా! పూర్వాపరశుద్ధిలేనియవి నా
యాలాపముల్ నెపుడీ!

ఒకసభ్యుడు:- కవి సమర్థుడైనట్లే కనబడుచున్నాడు.
వేటొక్కడు:- కల్యాణిరాగము మాటి భాగవతభాగ
“గత్తు” కాంభోజిలోనికి దిగినది.

మణియొక్కడు:- “చెన్నా” కటియు “బొంబ” యొ
టియుఁ దీసివేసినయెడల నీపద్యము బాగుగ నే
యుండును.

ఇకనొక్కడు:- మనకొక్కడకుఁ బోయినను బూర్వాప
రాలు తప్పవా యేమయ్యా, సోమభట్టా!

సోమభట్ట:- ఎట్లులేవ్వును? బావగా రచ్చప్రవంతులు. అస్ప
ప్రవంతులను జెందెడువారను, నిర్భాగ్యులను బాగు
చేయువారు నున్నారాలోకమున?

మణియొక్కడు:- కవిత్వమునకు భావనాశక్తి లేకపో
యినయెడల శోభింపదు. అన్నియుఁ గవిత్వములే!

ఒకకృషికుడు:- (తనదగ్గరినున్న యొక బ్రాహ్మణునితో)
అనఁగా- ఆపాట కర్థమేమి బాబూ!

బ్రాహ్మణుడు:- పాటయంతయు నై నతర్వాతఁ జెప్ప
దనులే; ఇప్పు డూరకే విను.

కృషికుడు:- చిత్తము! చిత్తము! చిత్తము!

ఇంకొకసభ్యుడు:- ఆహా! అంత మహానుభావుడయ్యాను
ఎంతవినయముగాఁ జెప్పమన్నాడో!

అన్యుడు:- మీరెన్ని చెప్పినను నాకీపద్యముమాత్రము
నచ్చలేదు. కారణమేమో చెప్పఁజాలను.

కార్యదర్శి:- (లేచి) అయ్యా! మాటలాడకుండు! మాటలా
డకుండఁ జక్కఁగా వినుడు!

ఒకవిశ్వస్త:- అబ్బ! పాడుముండగోలమ్మా! అమహాత్ము
డేదో రామా, కృష్ణాయని చెప్పచున్న మంచియిక్కలు
చెవిలోఁ బడనియ్యరు. వీండ్రనోట్ల నొచ్చుకొని
పోను. (కవినుద్దేశించి మెల్లగా) చెప్ప బాబూ! చెప్ప.

పరిశురామకవి:—

ఆ. పద్య మెపుడు చెప్పవలయునో, సచనంబు
సెపుడు చెప్పవలెనో యెట్లు చెప్ప
నలయునో యెఱుంగువాడను గాను; నా
పద్యమునకు సవ్యవంబు మీరు

ఒకడు:—నిదానించి మాచినచో నివిహడం బ్రగల్భవదన
ములే. అబ్బా! యీయనకు దలవిసురక్కవగానే
యున్నది. పైకిమాత్రము సాత్త్వికునిసలె గనం
బనుచున్నాడు.

పాటియొకడు:—నీవైదికత్వమునకు నీవు సవ్యవల దనిసంత
మాత్రమున మానువారెవరు?

ఒకయువకుడు:—(మిత్రునితో) ఇంతకు మున్ను నీవనిన
మాటవిని నీకు దబ్బుగొట్టినట్లున్నాడంటే సుబ్బున్నా!

మి. బృహ:—వానిమొగము! నామాట — అంతదూరము
వినఁబడియేడ్చినదా? వినఁబడియేడ్చినను, వానికా
పాటి తెలివియుండియేడ్చినదా?

కేటాకడు:— (ప్రక్కవానితో) ఈ పద్యాలన్నియు
నింటిదగ్గఱ సావకాశముగాఁ జెప్పకొని బట్టిబట్టిన
నినుకొనెదను.

ప్రక్కవాడు:—కాదు; కాదు; అది న్యామరల్ ఫ్లో
(Natural Flow). అది యందఱకును రాదు. దట్టిజ్జీ
ఎగిల్చె (That's a gift).

ఇకనొకడు:— ఉపన్యాసములు పద్యములతోఁ
జెప్పఁగూడదని తన్నెవరైన నాక్షేపించెదరేమో యని
యీయెత్తు వేయుచున్నట్లున్నాడు.

మఱయు నొకడు:— అతివినయము వెల్లడిచేయఁబోయి
— అత్యగౌరవము చెడఁగొట్టుకొకయ్యా! వట్టి
వాడా!

పరిశురామకవి:—

స. ఎవరుం ద్రొక్కని క్రొత్తదారిఁ బడి నీ
విల్లేల నేదోమహా

కవి వైనట్టులు పద్యభోరణిని

ల్కంబూనుకొన్నాడె; నం

చు వచ్చింపం దలపోయఁబోకుండు వచ

శ్రోభావిశేషములై

తివు మీచెంగటనేఁ గనీశఁదను

ధ్యాసింపఁ గొన్నితతు నే?

ఒకడు:—(దగ్గఱున్న వానితో) సీరి సార్! (Sir) ఇంకను
దలయుఁ దోకయుఁ దలకుండుఁ గొట్టుచున్నాడు.
వ్యాటిజ్జీ హి గోయింగ్ టు స్ప్రీక్ టాబౌట్? (What is
he going to speak about).

దగ్గఱవాడు:—ఏమో! ఐ డోంట్ నో సార్! (I don't
know sir) నేను నదియే చూలోచింపిమిమన్నాను.

పాటియొకడు:—ఈయనకుఁ బదులు క్రమముగా ముదుగు
చున్నది. తానెవ్వరును ద్రొక్కని క్రొత్తదారిఁ
ద్రొక్కుచున్నానని సభ్యులతోఁ జెప్పుటకొను
దలక్రిందుఁడేసినాడు. పయిగా సభ్యులంపఱును
వట్టివెట్టిముండకొడుకులనియుఁ దాను మహాకవి నని
యుఁగూడ నర్థమువచ్చినట్లు భావకవిత్వము ప్రారం
భించినాడు.

వేటొకడు:—జూచితిక్కభంగము కాకుండ నిగ్గ నుపన్యాస
విషయమునకు దిగిన బాగుగనుండును.

ఇకనొకడు:—అహా! యేమికవిత్వమయ్యా! మహాపా
కముగా నున్నది! మహామృదువుగా నున్నది!

ఒకచంటిపిల్ల:—(వచ్చెను.)

ఒకవీళ్ళస్తంభ:—పిల్లయేడ్చుచున్నది; సుబ్బుమ్మా! ఊరకుండఁ
చెట్టుము.

చంటిపిల్లతల్లి:—(తోపముతో) ఏమూరకుండఁచెట్టినమ్మా!
వచ్చినదిమొద లొక్కనిగముగానే పీఠకుకొని తిను
చున్నది. ఎట్లుచావను?

పరిశురామకవి:—

కం. అవినేకి నగుచు నేనే

కవిననుగర్వముచేతఁ గాదునుండి స

త్కృష్ణలార! షడ్యరచనకుఁ [నుఁడీ!
దివురుట; వచనంపుఁగూర్చు తెలియకయె

ఒకయువకుఁడు:—ఉన్నదున్నయట్లు చెప్పి నేసివాఁడు;
వీనియమ్మకడుపు చల్లఁగా.

ఒకసభ్యుఁడు:—నోతుకు వచనమువ్రాయుటహుడఁదెలియు
నునుండీ! యని చెప్పటకు బదులుగాఁ చేసిన వ్రావిడి
ప్రాణాయామము కాఁబోలునిది.

మఱియొకఁడు:—నేనే కవనను గర్వముగలవాఁడేయైనను,
దనకటువంటి గర్వమున్నదని చెప్పుకొనునాయేమి?
అందఱు నిటువంటి శ్రీరంగనీతులు పెప్పువారే.

వేటొకఁడు:—(తనపరిచితునితో) రాగసంకరమున కేమి
గాని యపస్వరము రాకున్నయెడల బాగుగానుండును.
సాయంకాలమువేళ సచేలస్నానము చేయ నక్కఱ
లేకుండ.

పరిచితుఁడు:—పర్ణసంకరమే యెఱిపావుదున్న యాదినము
లలో రాగసంకరముకాక యెట్లుండును? మీరు
గాయకులు కాబట్టి యపస్వరమేదియో సుస్వర
మేదియో మీకుమాత్రము తెలియును. మాకంతయు
నొకక్షేప్తరము గార్తభిక్షరము. పోనిండు. ఎట్లుఁపావు
నదట్లు పోక మానదు.

విశ్వస్థ:—(విచారస్వరమున నొకస్త్రీతో) నేను బ్రతిక
యున్నప్పుడు మాయింటి కీలాగుననే వచ్చెడివారమ్మా
ప్రజలు. మీ యన్నయ్యకూడ నిట్లే—యాయీదాననే
యం డెడివారు—పురాణము చెప్పుదున్నయెడల—చెప్పిన
నమ్మినవోలేదో కాని—అచ్చముగా - అక్కడ జరగు
చున్నట్లులే యుండెడిది.

ఒకస్త్రీ:—అ! ఆలాగా వదినే,మాయన్నగారు పురాణము
చెప్పుట మీరు బాగుగా నెలుగుదురన్న మాటయే.

విశ్వస్థ:—అయ్యో! నాకర్మముకాల, నేనప్పటికిఁ బదు
మాండేళ్లదానను; పరికిణీలు విడిచివేసి వైరువేసికొను
చుండెడిదానను, మా మామగారు మా కోడలికినను
రజస్వలకాలేదు; ఆసంగతి తర్వాత మాయకొవచ్చును.
ప్రస్తుతము కార్యము కానిండుని మావాండ్రునుదొం

దరచేయుమం డెడివారు. అంతయోగము పట్టలేదుకాని
(అని పంచెకొంగుతోఁ గన్ను లూత్తుకొనెను.)

పరశురామకవి:—

గీ. నవలలును శాస్త్రములును షడ్యసములును
గథలు మున్నగు సవియును గద్యముచే
న్రాయఁదగునని మీఁవంటివారు పెప్ప
వింటి నై నను బద్యముల్ విడువకుంటి.

ఒకయువకుఁడు:— అట్లయినఁ జాల గొప్పవాడవన్న
మాటయే.

ఒకసభ్యుఁడు:—యన్ దే వస్త్ర బి రి లెక్ యిన్ ప్రాఁ !
(Yes; they must be written in prose).

మఱియొకఁడు:—(ప్రక్కవానితో) భేష్! మహాదమతా-
రముగానున్న దీపద్యము; ఆయమకమట్లున్నగాని
కళగట్టదు; ఏమనెదరు?

ప్రక్కవాఁడు:—ఏమో, నాకుఁదెలియదయ్యా! యమక
మనఁగా నెట్టిదో నేనెఱుంగను. నే నేమి మనవిచేయు
గలను?

వేటొకఁడు:—(పెదవి విఱచి)ఉపన్యాసమునకు ముందంత
ఛాందసముగా నుపాధ్యత ముండఁగూడదు.

ఇకనొకఁడు:— (తోడివానితో) సబ్జెక్టు (Subject)
తేలఁపావుటచేత—ఇన్ట్రీక్ నాట్ ఇంటరెస్టింగ్, వాట్
దు యూ నే? (It is not interesting, what do
you say) తోడివాఁడు:—యన్ (Yes) ఔనయ్యా!
యూ ఆర్ రైట్ (You are right)

పరశురామకవి:—

గీ. గద్యకావ్యమ్ము సెప్పటకుఁటెం బద్య
కావ్య మొనరించుటే తేలికయని యిప్పుడు
వలుపురు వచించఁగా విని వచనరచన
విడిచి షడ్యములను బెప్పఁగడఁగినాఁడ.

ఒకయువకుఁడు:—అదియకారణము? మొదటనే యా
సంగతి మనవిచేసినయెడల సంతోషింతుముకాదా?

కవిసభ్యుడు:—ఇది యెవ్వరినో హేళనముచేయుటకా? బోలును; మాడంగా నట్లేయున్నది.

మిత్రమొకడు:—కవిత్వమును గుఱించియాయేమి? యీ యుపన్యాసము? గద్యము — పద్యము — నను మన్నాడు.

క్రిందవాడు:—గద్యముకంటెబద్ధము లేలికయన్న నా చె రయ్యా! పద్యము చెప్పుటలో నున్నకష్ట మెఱుంగని నావెప్పునైన ననిన నవవచ్చును గాని పద్యముచెప్పు నాడవు గదా, నీకేల తెలియలేదు?

నొకవాడు:—(సమీపస్థునితో ననానరముగా) ఏమో— ఏమి: విత్వాలు? పూర్వము, రామరాజధూమఁబడు, శ్రీనాథుఁడు, ముక్కుతిమ్మన్న, యల్లసానిపెద్దన్న మొదలయిన కవీశ్వరులు చెప్పినపద్యములవంటిపద్య ములు చచ్చిపోయియైన నొక్కటి చెప్పగలరా పిండు? ఏదీ! చెప్పమనుఁడు! చూతము; “సూ సానఖంపచస్తనద త్తపరిరంభనామూల పరిమంబితా ధరోష్ఠ.” ఇటువంటిపద్యము చెప్పినచో జెవి తెగఁ గోయించుకొని పోయెదను!.

మిత్రమొకడు:—చౌనాను! అటువంటి కవీశ్వరు లేరీ యిప్పుడు? ఆదినములన్నియు నెల్లిపోయినవి. అందు లకే “గతకాలము మేలు ఎచ్చకాలముకంటె” అని యందు పెద్దలు.

పరశురామకవి:—

గద్యమున వ్యర్థపద మొందు గానఁబడిన
వెక్కిరించినయట్లు గాన్పించుచుండు
పద్యముననున్న నావ్యర్థపదమె యతియొ
ప్రసమో యయి సార్థకగఁడుచు నుండు.

వాడు:—అవును, అమాట నిజమే, కాని, కవులు యతి ప్రాసములయందు వ్యర్థపదములువైచి సార్థకపఱచుచు న్నారని కవిలోక రహస్యము వెల్లడి చేయఁగూడదు.

మిత్రమొకడు:—అదేమనినమాట? వ్యర్థపదము లెక్కడ నున్నను వెక్కిరించుచునే యుండును.

వాడు:—కల్చరుమాన్ (Cultured man); చచ్చు ముండుకొడుకాయేమి? లిటరేచరు (Literature)లో

బోలెడు పనిచేసినవాఁడు; అయినదేమి? కొంచెము ఛాంసము వచ్చినది. మనపండితులకున్న కర్మమే యిదికాదా!

ఒకయువకుడు:—సరి తెలిసినదా, యింక? ఏదో కవిత్వపు గొడవ మొదలుపెట్టినాఁడు; వీనిదుంపతెగ; ఇది పెద్దాపురపుఁ జేద్రత్రాడునలె నింతలోఁ దేలునది కాదు; రమ్ము! పోవుదము!

మిత్రమొకడు:—ఉండుమురా “సమీప” పోవుదము; తొం పరయేమి? వచ్చెడిపండుగులలో మనము నాటకము లాడునపుడు వీనిఫార్సు (Farce) వేయుదమని చూచుచున్నాను. మాడనియ్య కొంచెమునేపు; కడఁ జేఱఁజూడనియ్య.

ఒకకృషికుడు:—(గట్టిగా) అయ్యో! బాబూ! మాల్వస్త్ర వపువానిదగ్గఱ అన్ని పురాణాలు విన్నాను గాని, యీపాట కథమే కాకున్నది. దీనితల్లిపిగ దలుగ.

ఒకసభ్యుడు:—అదేమాయీ! వేంకటరెడ్డి! ఆలాగున గట్టిగా మాటలాడఁగూడదు సభలో.

వేంకటరెడ్డి:—ఆలాగా, బాబూ! అట్లయిన మన కంగులకా గొడవ? ఊరకుందము.

పరశురామకవి:—

గీ. కానఁ బద్యమునెస్సట కవికిమిగుల
సులభమగునని;

ఒకఁడు:—ఇది వట్టిశుంఠ చెప్పవలసినమాట.

పరశురామకవి:—

నాబోటిశుంఠకేద

యొనఁగొక్కటె కాని,

వైవాఁడు:—(సంతయుముతో) నామాట వినఁబడలేదు కదా వినఁబడదు. ఏదియొక్కొన్నను దనయెడల నంతి నైచ్యము తెచ్చుకొనుట యుచితముగాలేదు.

పరశురామకవి:—

పద్యంబుకొంత

మొలుగు; కావున దానితో మిడుకవలసె.

మటియొకడు—మిడికినట్లేయున్నది. తాను నిజముగా
కుంతయ్యెనును — ఇటువంటిసభలో నట్లు చెప్పు
కొందురా?

వేటొకడు:—ఆహా! ఏమి కవిత్వము! మహాప్రవాహము!!
మంచి నీళ్లు త్రాగినట్లే పోవుచున్నది. అసర్గళము!
ఇక నొకడు:—(మొగము చిట్టించుకొని యసమృత్తి నూచ
కముగాఁ దలయూచెను.)

అన్యొకడు:—(ఒకనితో) ఎందులకు వచ్చిన కవిత్వము? కవి
త్వమున కుండవలసిన లక్షణము లేననున్న వాదీనిలో?
కవిత్వమనగాఁ బ్రకృతిని జిత్రించినదే కవిత్వము!
ప్రకృతిని జిత్రింపఁ గల్గినవాఁడే కవి. కవియైనవానికిఁ
దన్యయత్వ ముండితీరవలయును; అనగా కవి తానేది
వర్ణించుచున్నాఁడో యది తానై పోవలయును. ఎట్ల
నగా—కవి యొక స్త్రీని వర్ణించుచున్నప్పుడు— తాను
బూర్తిగా స్త్రీయైపోయి—ఆ స్త్రీనుండవలసిన వగ,
యొద్దికలు—అందచందములుబుక్కు—డెక్కులు కనబ
టువలయును. ఒకపక్షిని వర్ణించుచున్నప్పుడు—
తానుగూడఁ బక్షియైపోయి రెండు తెక్కలును బాచు
కొని యాకాశముమీఁది కెగిరిపోయి యంతరాళము
నందుఁ బల్లటేలు గొట్టవలయును! ఇన్నిమాట లెందు
లకు? కవి యొక గాడిదను వర్ణింపఁదలంచినయెడలఁ
దాను ముందు నిజముగా గాడిదయైపోయి యస
లుబాతిగార్దభసమాహుమనఁగలిసియభేదాధ్యససాయ
ముగా సంచరించును మందబయట మంద్రమధ్యతార
స్వరములతో మనకందఱకును వినఁబడుటాగున నోండ్రి
పెట్టవలయును; అటువంటివాఁడే కవి! వాడు
చెప్పినదే కవిత్వము! అంతియేకాని యీసాడిసాడి
చప్పచప్పని నిస్సార నికుపయోగ నిర్భాగ్యపు మాట
లన్నియుఁ గవిత్వములే!

పరశురామకవి:—

ఉ, గంటకుఁగొన్ని వందలు చె

కాపికి బద్యము లల్లఁగల్గు బల్
దంటనుగాను; నాకుఁగల

దార్ఢ్యము నే నెఱుంగఁగలేక మీ

నంటి ప్రవీణు లుండిన న

భాస్థలిఁ బద్యము లిట్లు సెప్పఁ బూ
న్కొంటి; మదీయసాహసము

కోవిదులార ! సహింస వేఁడెడఁగ.

ఒక యువకుఁడు:—నీవెంతబలిమాలుకొనినను మేము సహిం
పమయ్యా; కావలసినయెడల ఫిర్యాదు చేసికొనము;
లేనా? నీకు దిక్కున్నచోటఁ జెప్పుకొనుము.

ఒక సభ్యుఁడు:—ఈకవిగారెచ్చి పద్యముల చెప్పినను—*Old dead language*
(అదృశ్యమైనది) లాంటి *Old dead language*
చెప్పుచున్నాడు; ప్రాత యుక్తికాయపచ్చడిని
నిది యీయనకు మహాపద్యము గా నున్నది. ఇటువంటి
చాందసు లింకను గొందఱు మిగిలియుండఁగా భాష;
వృద్ధి కావలయునన్న నెట్లును?

ఒకవిశ్వప్ర:—ఈలక్షణము గూటిలోఁ బెట్టిన విభూతిపండు
తెచ్చి యిటువంటిక్రోత్రి యపు బ్రాహ్మణున కిచ్చిన
యెడలఁ బుష్పమైన వచ్చును; తెచ్చుటవలసివెదిన;
మందమతిసినుఁగను.

వేటొకడు:—“చెకాపికి” యను పదము ప్రాచీనము
గాలేదు. “బల్” అననది వ్యర్థము.

పరశురామకవి:—

మ. కవితాధర్మమెఱుంగ నించుకయు లో

కజ్జానముగ లేదు; న

తక్కు లున్నారను భీతిఁ బోవీడి యు

దర్భంబుగా నిష్ప, డే

నెవియో చెప్పఁదలఁచియుంటి; నిక నే

నేమన్నపైరించి నా

యవివేకంబు గణించఁబోక బుధుల

రా! నన్ను మన్నింపుఁడి !

ఒకడు:—ఔను; పాపము! లోకజ్ఞానము లేదన్నమాట
వాస్తవమే. ఏమిచేయుదుము? మీ రదిపెట్టిపుట్ట
లేదు.

మఱియొకడు:-నారాయణ! నారాయణ! వైష్ణవప్ర
పత్తికంటెనుగూడ వైష్ణవులసంధానము చేసికొను
చున్నాడే! పాపము; వట్టియమాయకుడు!

శ్రీభాగ్యండు:-ఇంతకంటెను నసందర్భముగాఁ జెప్పెడి
విషయ మింకను మిగిలియున్నదా? సరే! కానిండు!

ఇంకొకడు:-ప్రక్కవానితో) గానమునకు గాంధ
ర్వాళి ముండవలెను; “కూనిదీర్ఘముతీయలేనిమగ
వాడును— కుడుములునందలేని యాడుదియు
నున్నారా” యని నునవారు సామ్యముచెప్పినట్లుగా
— ఇప్పుడందఱును సంగీతము పాడెడువారే! సంగీ
తము తోటహారకంటెనుగూడఁ జవుక యయిపోయి
నది.

ప్రక్కవాడు:-ఏదో, పోవుచున్నది; తలక్రిందపొవు
చున్నది! చూచుచుండుడు! కొంతకాలమున
కన్నీయు నశించిపోగలవు. నామాట నమ్ముడు!

పరశురామకవి:-

కం. అఖిమాత్రమైన నాలో [సుధీ

గుణమున్న గ్రహించి విసుప్రగౌరవబోక
గణ మాదరించునని నే [టిక్.

గణించి యిచ్చోట నిర్బుంగుఁ బూన్కొ

ఒకయువకుడు:-అఖిమాత్రమైనను గుణములేకపోయిన
యెడల నేమిచేయుచునెవరో, యదిగూడఁ గొంచెము
చువచిచేయుము. బాబూ!

మఱియొకడు:- నాల్గవపాదములో జగత్ప్రకృతిగము
చేసినాడు! ప్రాథకవిలక్షణము వెల్లడించుకొనుటకుఁ
గాఁబోలు!

నేత్రాకడు:-కేదారగౌళలోఁ గ్రాత్రసంగతిజేసివాడే?
ఇకనేమి? క్రమముగా రక్తికట్టుచున్నది!

ఒకయువకుడు:-పోయినది! పద్యము పోయినది!
(మిత్రునితో) ఈపద్యములో గణములేప్పినదిరా
నుబ్బన్నా! ఫిఫ్త్ ఫార్ముక్లాసులో (Fifth Form
Class) మనకాస్థులు నాకుఁ గందపద్యపు లక్షణము
చెప్పినపుడు “పద్యముకుంటినయెడల గణములేప్పినట్లే”

యని చెప్పినాడు. మఱిప్పుడు పద్యము కుంటినదా
లేదా?

మిత్రుండు:-మాగొప్పతప్పు పట్టుకొన్నావులే; చాలు!
నోటుమాసికొనుము. ఆవెనుక నీప్రతాపము చెప్పు
కొని యేడ్చెదగాని—

ఇకనొకడు:- (పెదవివిరిచి) ఈ భావములన్నియు
నింతకుఁబూర్వము సంస్కృతములోను— తెలుగు
లోనుగూడఁ జాలమంది చెప్పినవేకాని క్రొత్తివి
కావు; గ్రంథచార్యమును, భాషచార్యమును లేకుండఁ
గవిత్వముచెప్పువాడే లేడు. కావుననే “బాణోచ్చి
ష్టం జగత్సర్వం” అనెడిమాట వచ్చినది.

అన్యఁడు:-వహావా!వహావా! కవిత్వమనఁగా — ఆలా
గున నుండవలెను. మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారి
తర్వాత ఈలాగునఁ గవిత్వము చెప్పుకవీశ్వరు నేఁ
బాడలేదు!

ఇతరుండు:- (వైవానితో) అయ్యా! మాడభూషి వేంక
టాచార్యులుగారు కవిత్వముచెప్పుట మీరెక్కడఁ
జి తగించినారు?

వైవాండు:-నేను ప్రత్యక్షముగాఁ జూడలేదు; కాని—
పితాపురములో లేట్ రాజా గంగాధరరామారావు
బహద్రుగారి టైములో మామామగ రాయూరిలో
నుండెడివారు. అప్పుడు వేంకటాచార్యులుగారువచ్చి—
కోటలో—నిలబడినపాళముగా— అచ్చుముగా— ఈలా
గుననే—కవిత్వము చెప్పునప్పటికి నీళ్లిచ్చప్రతిమలై సభ
లోని వారందఱును—నిర్ఘాంతపడి, నిశ్చేష్టులై పోయి
వారట! మా మామగారు చెప్పుచుండెడివారు.

ఇతరుండు:- (పరిచీనము పైకిఁబెరియకుండ) అయ్యా!
మీమామగారికిఁగోటలో నేమైననుద్యోగముండెడిదా
— లేక—కోటలోనికిఁ బోవుచుండుటకును వచ్చుచుండు
టకు—రాజావారి పరిచయ మేమైన నుండెడిదా?

వైవాభ్యుండు:-అదియు నిదియుఁగూడ లేదు. ఊరకే
అయూరిలో నుండెడివారు.

ఇతరుండు:- (లోలోన నవ్వుకొనుచు) ఆలాగా? అట్లయి
నయెడల వేంకటాచార్యులుగారికవిత్వమువాడుఅయ
న కోటలోని కెట్లువెల్లినారు?

పైసభ్యుడు:-సరి; మా బాసగానున్నది మీ ప్రశ్న ! ఆయన కోటలోకి వెళ్లుట యెందులకు? కోటలో జరిగిన సంగతు లూరిలోఁ బోయినా యేమి? ఒక్కటే న్నయెడలఁ దొంబడి తెలియును; తెలిసినదా?

ఇతరుడు:-అలాగా? ఈమాట తెలిసినది.

పైనాడు:-ఏమి అట్లుం త నొక్కినొక్కి యడుగుచున్నాడు నే నీమాత్రమున కబద్ధము చెప్పమన్నా ననుకొనుచున్నారా యేమి?

వేటొకసభ్యుడు:-ఇది యేమి గూర్చి బాబూ! మామాయా ములోఁ బిడుకలకాట్లాట మొదలు పెట్టినారు?

కార్యదర్శి:-(లేచి, అయ్య! ఊరకుండుఁడు! అప్రస్తుతప్రసంగము చేతుక, కవిగాను చెప్పెడువిషయము బాగుగా వినుడు !

ఒకవిశ్వస్థ:-(పండ్లు కొలుకుమి మెల్లఁగా) ఆలాగున నొక్క, నాయనా! పిండ్రనోళ్లు నొక్క! (మునుఁగు సవరించుకొనుచు)నొక్కి ఇంతగడ్డి పెట్టు! ఒక్కటే గోలా, మాయముండగోల?

ఒకస్త్రీ:-(తోడిచూమెతో) మగవాండ్రకు వచ్చినట్లు కవిత్వము ఆడువాండ్రకు రాదేమియు, యెన్ని నాళ్లు తంఁబాలుపడినను ?

తోడిచూమె:-మగవాండ్రకు వచ్చినట్లు - మీసాలు వచ్చునా-ఆడువాండ్ర కెన్ని నాళ్లు తంఁబాలుపడినను?

పైస్త్రీ:-(జుగుప్పతో)చాలులేవయ్యా! మంచిసమాధానము చెప్పినావు! ఈమాటసమాధానము నీవేలాగునఁ జెప్పితివోకాని, యిది గూఁడువాండ్రు చెప్పవలసినది కాదు. సిగ్గు! సిగ్గు!

మఱియుకతె:-అబ్బా! ఊరకుండుండమ్మా! ఆయన యేదో చెప్పమన్నాడు వినుడు!

ఒకసభ్యుడు:-హ్య టీజ్ దిస్ వండర్ ఫుల్ స్పీచ్? (What is this wonderful speech?) రండు! సార్! (Sir) పోవుదము.

ఒకకృషికుడు:-సాలలులో-పనియొందరచేత- ప్రాద్దుటి వేళనుండి కాసంత చుట్టుముక్కయైన - కాల్చుకో లేదు. ఈబాపనివాడు ఎంతనేపు - ఒకజీపదము

పాడుచున్నాడు; వీనియబ్బసిగఁగోయ! ఇది కా కుండ లేచిన నేమితంటా వచ్చునో !

ఒకసభ్యుడు:-(ఒక గాయకునితో) అయ్యా; ఆవిగాను పద్యములు చదువుచున్నారాగ మేమిరాగము?

గాయకుడు:- (వికటముగ) ఆరాగమా! అది-తోడికాం భోజి భైరవియని యొకక్రొత్తకోగము. ఆవలకు న్లేస తర్వాత దానిసంగతియంతయు మనవిచేసెదను లెంఁపాటికి; పోవుదము.

(ఒకరి వెనుక నొకరుగా సభ్యులలోఁ బెక్కఁడై లేచఁబోయిరి)

అగ్రాసనాధిపతి:- (లేచి) సభాసదులారా! మీరెవ్వరును లేవలదని నా ప్రార్థన-వి మీర్ (I mean) నాప్రార్థనము. కవిగాను ముందికను బాగుగావిష- (విరమించి) మంచివిషయము చెప్పఁబోవుచున్నాడు. కార్యదర్శిగారు రెండుసార్లు-ఇంతకుముందు-మిష్టలను మాటలాడివలదని కోరుకొనుచు (గొంతు సవరించు కొని) కోరుకొనియున్నాడు. ఇంతకుముందు-విమీర్ (I mean) ఇఁకముందు - ఇక్కడ మీరెవ్వరును మాటలాడకుండనుండవలయునని నమ్ము- (వట్టిబట్టవల్లి) కోరుచున్నాను. (అనిచెప్పి చేతిరుమాలుతోఁ జెమ్మట దుడిచికొనుచు మఱి అగ్రాసనము సలంకరించిరి. లేచిన సభ్యులందఱు నిగిరి కూర్చుండిరి. లేచిన సభ్యులంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను).

సరస్వరామకవి:-

గీ. జ్ఞానమునుగూర్చి కొంత వల్కునలరాచి నాకుఁ దోచినవేవియో నాల్గుముక్కలల్లి వినిపింతు; మీరవి యవధరించి నన్ను ధన్యునిఁ జేయుఁడో యన్నలారి !

ఒకయువకుడు:- (న్నేహితునితో మెల్లఁగా) ప్రేమి డెంటు-“ఇంకెవ్వరును మాటలాడవల”దని చెప్పినను-ఈవెట్టిముండకొడుకుమాత్రము పద్యములు “బజాయిండుమనే” యున్నాడు. వీనికర్తయు కానినది. ఆయన సబ్ మేజిస్ట్రేటు (Sub-magistrate). 144 వ సెక్షను వడ్డించినయెడల-దానితో-తెగులుకుదురును; ఈపైత్యము విలుగును.

ఒకసభ్యుడు:—అబ్బ! పెద్దవిషయమేయందుకొన్నాడు
మఱియొకడు:—అయ్య! సార్! (Sir) దారిలో
బడినాడు.

ప్రక్కవాడు:—అలాగుననేకనలుచున్నది చూడగా—
వేటకొకడు:—(దగ్గరవానితో) కవిగాను — ఇంతసేపటికి
—ఉపన్యాససీతిక విడిచినారు.

దగ్గరవాడు:—అట్లయిన మనము లేచిపోవచ్చునా యేమి!
పైవాడు:—(నవ్వుచు) అదికాదయ్యా! ఉపన్యాసమునకు
ముందుచెప్పసీతిక, విడిచినా రంటిని. అంతియేకాని
యుపన్యాస మింకను మిగిలేయున్నది.

ప్రక్కవాడు:—అలాగా? ఉపన్యాస మిచ్చుచున్న బల్ల
మీదనుండి దిగినాడేమో; పెండులకడనే యింటికి
జోపుననుకొన్నాను.

ఇకనొకడు:—ఇదియేమీ! కవిత్వములోనుండి జ్ఞానము
లోబడినాడు!

అన్యడు:—అహ! మీతల్లిదండ్రులపూజ మేమిపూజ
చున్నా! మహానుభావా! నీకిటువంటికవిత్వ మెట్లు
వచ్చినదయ్యా! మహానుభావా! అమృతము! అమృ
తము!!

ఇతరుడు:—ఆ బుట్టతలపాగా తలనిగురు ముండకొడు కె
వ్వడయ్యా; సాంబయ్యా! మెడనరముపట్టులాగున—ప్ర
తిపద్యమునకుం దలద్రిప్పుచు— నవ్వుకొనుచు—ఎగిరి
యెగిరిపడుచు సవమెత్తిన ట్లాడుచున్నాడు?

సాంబయ్య:—వాడా? వాని నెఱుంగవా? వాడే బంగార
మృగముగడు!

పైవాడు:—ఔరా! వీడా? వీడింతటివాడా! వీనికి
గవిత్వముకూడఁ దెలియునా? ఏమీ, పెళ్ల పెళ్ల!

పరశురామకవి:—

అ. జ్ఞానమనంగఁదెలివి;

ఒకయువకుడు:—(వికటముగా) అఁ! ఇది శ్రోత్తసంగ
తియే.

పరశురామకవి:—

జ్ఞానంబుగలవాఁడు

జ్ఞాని;

పైయువకుడు:—అవును! ఇది మఱియుఁ గ్రోత్తసంగతి!

పరశురామకవి:—

అనంగ!—తెలివిగలుగువాఁడు

జ్ఞాని యన్నమాట;

పైయువకుడు:—సరే. మేమింతసరకు — “అమృతమాట”
యేకాని — “అన్నమాట” యొక్కడను జరుపుకో
లేదు. కనుక నిది మఱియును గ్రోత్తసంగతి! అర్థము
గుఱడ సెలవిప్పించుచున్నారా? సరే. బాగుగనే
యున్నది. అజ్ఞానములేనివాడో!

పరశురామకవి:—

జ్ఞానవిహీనుఁ, ఁ

జ్ఞానియనుచుఁ జెప్పఁగా వలయునె?

పైయువకుడు:—(సంకయముతో) నే నింతమెల్లఁగా నని
నను వినఁబడినదా? లేదు; డిబరకే గ్రుడ్డివానిచేతి
తాయిలాగున — అయనచెప్పినది — నామాటకు
సమాధానమైనది. అంతియే.

ఒకసభ్యుడు:—ఈపద్యమంతయు నుత్తరము మఱలపువలె
నట్టిపేలనముగా నున్నది.

మఱియొకడు:— హ్యేట్లే ది డెఫినిషన్ ఆఫ్”
(What's the definition) జ్ఞానం? అది చెప్పఁజేమి?

వేటకొకడు:—జ్ఞానమనఁగా — తెలివి; జ్ఞానముగలవాఁడు
—జ్ఞాని; —సరే—బాగుగానేయున్నది. తక్కినదంతయు
—తుమ్ము—అనవసరమైనచెత్త!

అగ్రాసనాధిపతి:—(మహాగ్రహముతో లేచి) సైలెన్స్
(Silence) అని బల్లమీదఁ జూచి) ఏమా గొణగొణ!
యెన్నిసారులు చెప్పినను?—ఇంక మాటలాడినవారి
మర్యాదలు దక్కవు. (అనికూరుచుండెను.)

ఒకవిశ్వస్థ:—పండ్లుకొఱుకుచు మెల్లఁగా అయినది—
మాబాగుగా—అయినది! పెండ్లి.

(సభ్యులందఱును దలువాల్ని గుసగుసలాడిరి.
సభయంతయు నిశ్శబ్దమైనది.)

గీ. ఈశ్వరుడు సృష్టిచేసినయెల్లజీవ
కోటికిని జ్ఞాన మనునది కొంతయుండు;
నందు మనుజులలోన నత్యధిక మగుచు
వెలయుచున్నది; యది సృష్టివిధముగాన.

కం. ఆజ్ఞానమునే పలువురు
విజ్ఞులు బహుమార్గములుగ విభజించి నిజా
భిజ్ఞత లోకములోని ర
సజ్జశిఖామణులకెల్ల జాటిరి తొలుతక.

గీ. జ్ఞాన మింద్రియములనుండి గలుగుననియు
జ్ఞానమున గొన్ని భేదముల్ గలవనియును
దాత్త్వికజ్ఞానమే ప్రశస్తం బనియును [లు.
బలుకుచుందురు మఱి కొందఱు ఘమతు

గీ. జ్ఞాన మది యెన్ని తెఱంగులఁ గానఁబడిన
నరసి చూడఁగ నొక్కటే యగును దుదకు
నగలు బహురూపములుగఁ గానఁగఁబడినఁ
గాంచనం బొక్కటే యగుఁగానె! తెలియ.

గీ. వర్తకమునఁ గృషియందు వైదికమున
తాకికంబున నధ్యాత్మలక్షణమునఁ
గలుగు జ్ఞానంబు వివిధమై కానిపించుఁ
గాని పరికింప నంతయు జ్ఞానమెకద?

కం. జ్ఞానం బనునది సర్వము
నే నీచందమున నొక్కటే యనుబుద్ధిం
బూని వచింపఁ దలంచిత
దీనం దప్పన్న నెఱిగి దిద్దుకొనియెడక.

ఉ. జ్ఞానమువెంట మోహమనఁ
గాఁబడు. నొక్కపదార్థ మీశ్వరే

చ్చానుగుణంబుగా నుదయ
మై సతతంబును బాయకుండు నా
జ్ఞానము వృద్ధియై తగువి
కాసముఁ జెందకయుండఁ గ్రమ్ముచుక,
భానునిఁ గిష్ట తజ్జలద
పక్షి-యబోలె బ్రతిక్షణంబునక.

గీ. కారుమొయలు దన్నుఁగప్పిన ఖరకరుం
డయునఁ దనదుతేజ మడఁగ దీప్తిఁ
బాసి యెల్లు మఱుఁగుపడుచుండునో యెల్ల
మోహ మడర జ్ఞానమును నడంగు.

గీ. సతము మోహంధకారసంఘన్నమైన
లోకమున జ్ఞానదీప్తి వెలుంగకున్న
సట్టియంధకారావృతం బైనచోటఁ
గన్నులున్నను ఫలమేమిగలదు మనకు?

ఆ. గీ. కాన, మోహవృద్ధిగాకుండఁ దోడ్పట్టిన
యడఁపవలయు జ్ఞాన మతిశయింప;
సపుష్ప మోహమిక నడుగొటనశియించు
జ్ఞానబలము వృద్ధి గాంచుకొలది.

గీ. అడఁప కూరకున్న నామోహవేగంబు
క్రమ్మి మఱుఁగుపఱుచు జ్ఞానభాను;
నడిగియడఁగి తుదకు నాజ్ఞానభానుంబు
మెల్ల మెల్ల నస్తమించిపోవు.

కం. జ్ఞానాక్రమణము సే యం
బూనెడుమోహంబునడఁచిపుచ్చట కెఱిగి
మానవుఁడు నేర్చు నని యను [నర్థకం.
మానముఁ జెందకుండు మీరుమనవి యె

గీ. విద్యవలన, సాధువృత్తంబువలనను
విబుధసేవవలన, విషయవిరతి

నలన, నియమబుద్ధివలనను మోహంధ
కార ముడుపవచ్చు గ్రమముగాను.

కం. ఆధ్యంతరనియమంబున
సభ్యాసము నేయుకొలది నది యలనెడు స
న్యభ్యాసపాటవమ్మున
అభ్యముగాకుండునది యిలక మతి గలదే?

గీ. జ్ఞానమునకు బలము గలిగిన మోహంబు
పడిచు; మోహమునకె యధికబలము
గలిగెనేని నదియె జ్ఞానంబు పడంగించు
బలము గలుగునదియె పడియు జయము.

గీ. ఈ చరాచరకర్తయూ నీశ్వరుండు
జ్ఞానరూపుండు, విమలవిజ్ఞానమయుండు.
జ్ఞానలభ్యుండు సనియండు కాన, మనము
జ్ఞానముగన్న భగవంతుఁ గన్నయట్లే.

కం. ఏవేళ మనుజునకు జ్ఞా
నావిర్భావంబు గలుగు నావేళ న యీ
భూవలయమునందుడియె [డక.
దేవత్వముఁ గాంచు నాత్మదేహముతో.

నీ. అటచేతిలో జగం బాడింపఁ గావచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
శాశ్వతైశ్వర్యంబు సమకూర్చఁగా వచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
భూలోకమున స్వర్గభోగ మందఁగవచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని
భగవంతుఁ డాములోఁ బరికింపఁగావచ్చు
జ్ఞానంబు తనలోనఁ గలిగెనేని

గీ. స్రవణమోహంధకారసంబంధ మెడలి
దవ్యవిజ్ఞానదీపిక తేజరిల్ల

గాంక్షితములెల్లఁ గన్నులఁ గట్టునట్ల
కనుఁగొనఁగవచ్చు బరితుష్టిఁగాంచవచ్చు

కం. మనభరతభూమి జ్ఞానం [జ్ఞానం
బునకుఁ ; లయంబు తొల్లి; పూర్వీకులు
బుననే యిహాపరసుఖములఁ
గనిభవసాగరముదాటఁగలిగిరియిచ్చలక.

నీ. పరశురాముండు జ్ఞానభాగ్యమ్ము లేకున్న
నెటుగెల్పునృపులముయ్యెడుమాన్ద,
కశ్యపమునినేత జ్ఞానశక్తి దొలుగి
యిలయెల్ల గడియింప నట్లునేర్చు?
వార్ధి సేతువుఁగట్ట నశిమె దాశరథికి
జ్ఞానసంపత్తియో కలుగకున్న?
జ్ఞానబలంబుచేఁ గాక యెక్కటిపాఠఁ
బరమేశు నట్లు లాపాదుఁ డోర్చు?

గీ. జ్ఞానమునకున్న వాడి యగ్రలపువాడి
జ్ఞానమునకున్న నీతి యగమ్యనీతి
జ్ఞానమునకున్న శక్తి యఖండశక్తి
జ్ఞానమునకున్న పేర్ని యక్కజపుఁబేర్ని.

గీ. జ్ఞానబలయుక్తిచేతనే కాన మున్న
చారుతరమైన సుకవితాశాఖ నెక్కి
మధురరవమున “రామరామా”యటంచుఁ
గ్రోల్చి తరియించె వాల్మీకికోకిలమ్ము.

కం. పారాశర్యుండు మహా
భారతసంహితయు జ్ఞానబలముననే కా
దా రచియింపఁగలిగె ను
దారత సదవేదమట్లు ధారుణి వెలయక?

ఉ. అంతములేనిశాస్త్రనిచ
యంబునృజించి మహద్భుతక్రియా
సంతతు లాచరించి నిజ
శక్తి మహామహులై దగంతవి

శ్రాంతయశఃప్రదీప్త సని
శంభువిరాజితి చన్ద్రయట్ట ద
గ్ధతులనంటి పూర్వలకు
జ్ఞానమెకాదృశ శరణ్యమై త గణ?

కం. అటునదినాలుగువిద్యలు
మెఱయించితదీయశక్తి మిక్కుటముగఁ గ
న్పఱచి పొగడ్తలు గాంచిన
గఱువల కాధార మొక్కజ్ఞానంబైకదా?

గీ. జ్ఞానమే యన్నిటికి మూలకారణము
జ్ఞానమే యన్నిటికిని ముఖ్యము మనకు
జ్ఞానసూన్యండు మనుజుడే కాఁడు పాలకు
జ్ఞానమునకన్న మే లొండు గానఁబడదు.

గీ. అఖిలసౌఖ్యములకు నదే యాటపట్టు
సర్వకార్యములకునదే సాధనంబు
నిఖిలనస్తువులం దదే నిరతిశయము
భోగభాగ్యములకు నదే పుట్టినిల్లు.

గీ. జ్ఞానమునఁగాని మనకు లోకంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు సౌఖ్యంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు స్వర్గంబులేదు
జ్ఞానమునఁగాని మనకు మోక్షంబులేదు.

కం. కావున జ్ఞానోపార్జన
గావింపగవలయు సన్నిగతుల మనుష్యు
డీవిషయము మీరలు మే [ప్రేక్ష.
ధావులగుటఁ దెలియఁగలరు తాత్త్వికదృ

ఉ. తాతలనాటిమాటలవి
ధంబిది, యెవ్వ రెఱుంగ రిప్పడి
సీతులు ప్రాతపొత్తముల
నిండఁ గనంబడుచుండ నేటి కీ

పాతరఁ ద్రవ్వచుంటివని
పల్కినఁ బల్కఁగవచ్చుమీరు; నా
కీతఱు గొక్కటే తెలియు నించుక;
కావున నిద్రి చెప్పితి.

(సభలో నొక చాటినుండి యెవ్వఁడోయొకఁడు
తతాయ“(What is this non-sence?) హ్యేటిస్ దిస్?
నాన్-సెన్స్!” అని విగ్ధరగా నటించెను.)

పరశురామకవి.—

కం. “హ్యేటిస్ దిస్ నాన్-సెన్స్” సను
మాటయొకటి యిపుడు సభ్యమండలిలో నే
నోటనో వెలువడె; నే నీ
పాటికి విరమింపకున్న భావ్యుబగునే?

ఆ. గీ. తామసంబువిడిచిత త్వంబుగ్రహింప
పరుల కింత తెలిపి భక్తిఁ గొలిపి
యెవ్వ రేమియన్న నెఱుంగనియట్లుండ
మనఁ దలంపు నాకు మాన్యులార!

కం. తెలిసినముక్కలు నాలుగు
పలికితి నా కింతకన్నఁ బొండిత్యము లే
దలఘుమతులార! తోలుతనె [దక్ష.
తెలిపితి “నాన్-సెన్సు” గూడఁ దెలిపెంచి

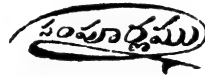
కరతాళధ్వనులు

పరశురామకవిగా రుపన్యాసపీఠమునుండి దిగిరి.
అధికారియైన యగ్రాసాధిపతిగారి యాదేశమున నరు
ణోష్ఠీవధారలను రత్నకభటు లతిప్రయత్నమున నవ్వే
పించిరి; కాని, యన్నిదొంగతనములపరేనే యాకతాయ
దుండగముగూడ నగమ్యగోచరమే యయ్యెను. అగ్రా
సాధిపతి పహాగ్రహమతోఁ జేసినయాదేశము ననుస
రించి పయికి వినరాకుండ గొలుంగుకొనుటచేఁ జిమ్మట
నుపన్యాసమధ్యమన సభ్యులుచేసిన వివిధప్రసంగములు
వినరావయ్యెను. సభానంతరమున నధ్యక్షుఁడుచెప్పి

యంగోపన్యాసవాక్యములుగూడ, సభలోనుండి లేచి
సభ్యులసంఘటిలోను, గరతాశస్యచలనాను లీనములై,
పరియసమయమున బాజాలవప్పుళ్లలోఁ బరివ్రాజ
ముగాఁ బరాస్తయులై పోవు పోగోహితమంత్రిములవలె
వివచ్చిపవిత్రావు; ఆకారణమున నవి నేను వ్రాయఁజాల
నైతిని. సభాభవనమునుండి వెవలి నేనింటికిఁ బోవుమం
డఁగా వీధిలో నెవ్వరో “ఇటువంటి పత్రిక (Public)
సభలో—మాట లాడినవారిమర్యాదలు దక్కననుటకు—

మాజప్రీటున కధికారమేమున్నది? నే పీఠదోషపన్యాస
మును భారతీపత్రికలోఁ దుక్కుదుక్కుగా నేకినైవి
విమర్శించెదను! అప్పు డెవ్వఁ డిష్టమువచ్చునో చూడెద”
ననెను. మఱియుఁ బలువురు పలువిధములుగాఁ బరశురా
మకవిగారిని నిట్లుచు దీనించుమఁ బలుకుకొన్న పలుకులు
గూడఁ గొన్ని వినినాఁడను గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నవి
యన్నియు వ్రాయలేదు.

[ఒకప్రేక్షక సంక్షిప్తలేఖకుఁడు.]

ప్రకృతి

ఉ పా థ్యా యి

చంద్రికా శాంతనిర్మల పైకతముల
విహరణము నేయువేళ విన్వేషింతుండి
తారకాగీతికాప్రబోధంబు నొంది
సదామూర్తివి స్తుతియింతుగాదె ప్రకృతి!
పద్మసీకాంత ప్రణయకోపమును మాన్యఁ
నరఁగి తరుణాంశుమాలికాతరలకాంతి
విరిశితంజేయ నొయ్యార మొలయ విచ్చు
పద్మము ప్రణయతత్త్వంబు ప్రకృతి! నేర్పు.
సంధరవిహార శృంగార భరితభూమి
గరితటంబులఁ దిరుగాడు తరుణమును
బీవితాశయబోధంబు నేయ నీవు
ఘనఘనాకృతి నచ్చినకరఁగి దలఁతు.

ప్రకృతిలలితాంగి నీదుప్రభావకలన
వెలయు విజ్ఞానచంద్రికల్ విశ్వమందు
రాజులేకయ రాజించు రాత్రియెట్లు
ఇనుండు లేకయ శోభిల్లు దినమెట్లు?

మ. నందనస్సంశయశర్కలోలురయి జి
జ్ఞాసాంసుల్ గొంద అ
సృష్టితజ్ఞాననిధాన మీననక యె
దో నిష్ఫలోద్యోగముల్
పెదుకగజేతురు పో! యనంతమగు గం
భీరాభి గర్భిణసం
సదాగ గాంచునె చిల్లిగవ్వ యెపుడే
వ్యాలోల వీచీహాతికా?
‘జ్యోతిష్మతి’

శ్రీ కృష్ణుడు - ఆయన సందేశము

గాధి సరసింగరావు గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

“యతోవా ఇమాని భూతాని జాయన్తే, యేన జాతాని జీవన్తి యత్యయన్త్యభి సంవి శంతి” అనీ తెలి రీయోపనిషత్తునందు చెప్పబడిన ప్రకారము, “ఈచరాచరభూతజాలమంతయు బ్రహ్మనుండివచ్చుచున్నదనియు, నంతమందు బ్రహ్మను కలియుననియు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలదని యెల్లరకును విశదమే. బ్రహ్మనుండివచ్చిన యీ జగత్తు ధర్మమాగ్ధానవర్తియై గమ్యస్థానమునుచెందును; అధర్మము దీనిని గమ్యస్థానమునుండి దూరముగ బారదోలును” అను నీయుభయము గూడ మనకు లేటలేల్లమే, గాని ధర్మమన నెట్టిదో, అధర్మమన నెట్టిదో అంతబాగుగ తెలియదు. ఇది ధర్మముయొక్క పరచరహస్యము. దీనినిగూర్చి మానవధర్మశాస్త్రమందిల్లున్నది.

సర్వ మాత్మని సంపశ్యే త్సచ్చాసచ్చ సమాహితః;
సర్వహ్యాత్మని సంపశ్యే న్నాధిశ్యే కురు తే మనః.

12. అ, 118. స్లో.

“నూలసూక్ష్మరూపముగ జగత్తునంతను వినేకము వలన నాత్మయందు చూడవలెను. అట్లు చూచినవాడు బుద్ధిని అధ్యక్షమునందు జొరవీయదు.” అని దీనియర్థము. దీనింబట్టి ధర్మవర్తనకు మూలభూతమైనది సర్వసమత్వ బుద్ధియని మనవు చెప్పినాడు. సర్వసమత్వబుద్ధి చెడిపోయినప్పుడు అనగా పరస్పరద్వేషములు ప్రబలియున్న కాలమున దేశము చెడుత్రోవనుపోవుటచే పాపాచరణమం దాసక్తి మొందుగనుండి ధర్మమారముగును. అట్టిసమయములందు దయాసముద్రుడగు భగవంతు డవతరించి పరస్పరద్వేషముల నణచి సర్వసమత్వ బుద్ధిని అంకురింపజేయును. ఈవిషయమునే భగవద్గీత చెప్పుచున్నది:

యదాయదాహి ధర్మస్య గ్లాని ర్భూతి భారత
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మాసంస్కృతాన్యుహమ్.

ఈ యంశమే మన పురాణములయందు చెప్పబడినది.

భరతఖండమంతయు పరస్పర ద్వేషములతో నిండియుండి ధర్మమార్గము తప్పి నడచుచున్న కాలము లనేకము లున్నవి. అందొకకాలమున నుద్భవించినవాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఈయన తనకాలమునందుండిన పరస్పర ద్వేషముల నెట్లాణచెనో ధర్మమార్గస్థాపన కెట్టి యుపదేశముల జేసెనో, ఎంతవర కతని పాపన చరిత్రము లోకమునకు మార్గదర్శిగ నుండెనో, ఆసంగతు లన్నిటినిగూర్చి కొంచెము కొంచెముగ నీవ్యాసమున విచారణ చేయబడును. “కృష్ణకర్ణే” యను ధాతువునుండి నిష్పన్నమగుటచేతనున్నా, క్రాన్తివిషృత్తముల సంపాతస్థలము సమీపముననున్న క్రాన్తివృత్తభాగమునకు దేవగియని పేరు కనబడుటచేతనున్నా, సూర్యునకు విష్ణు అని పేరుండుటచే విష్ణువంతారముగ కృష్ణుడుగూడ సూర్యశబ్ద వాచ్యుడని యూహించుట కవకాశముండుటచేతనున్నా, రాధ, వికాఖ మొదలగు చెలులపేర్లును, నక్షత్రనామములను, సమానములగుటచేతనున్నా, శ్రీకృష్ణుడు సూర్యుడనియును శ్రీకృష్ణుని దివ్యచరిత్ర యంతయు ఖగోళవిషయముగ జ్ఞానమును కలుగజేయునిమిత్తము కల్పించబడినదేకాని యఖ్యాముగావనియును కొంచెము మున్నారు. సర్వప్రాణి సమాకర్షణ సమర్థమునదిప్రేమకాన నట్టి సర్వోత్కృష్టమగు ప్రేమ పురుషాకారము జెందినట్లు చెప్పుటచే పరమేశ్వరుని నిరుపమాన దయా మయత్వమును బోధించుచు ప్రేమమార్గమున నాపరమేశ్వరుని సంపర్శించుటకు మార్గదర్శకముగ నీ చరిత్రనంతకు కల్పించిరేకాని నిం దేదియు సత్యముగు చరిత్రాంశము లేదని మరికొంద రనుచున్నారు. శ్రీకృష్ణుడను ప్రసిద్ధవృక్తి చరిత్రము కాకపోయినను ఈకథయందొక చారిత్రక విశేష మున్నదని కొందరనుచున్నారు. కృష్ణకృష్ణశబ్దము లేకధాతుజన్యములగుటచే కృష్ణియొక్క

ప్రతితంత్ర మిక్కడనుండి కొంతగలవనియును, వర్షకాలమున దీప్తమైన జన్మము చెప్పుటయును, ఈ శిశుసంతకమునకు నదీప్రవాహముల సరికట్టుట చెప్పబడుటయును దానిని బలపరచుననియు, ఈకృష్ణుడు యమునాప్రాంతముల నుండుటచే నీతని కథవలన గంగా యమునా మధ్య జేశముల కీ కృషి వ్యాపించిన యంశము నుట్టుకు సరిత్రను సంబంధించినదనియును కొందఱు రనుచున్నారు. దీని కుదాహరణముగ శ్రీరాముని సరిత్రనుజూపి దానివలన దక్షిణ హింమాస్థానమున కృషి వ్యాపించినదని గ్రహించవలసిన విధి యెట్లొ అట్లే శ్రీకృష్ణుని చరిత్రవలన గంగా యమునాదీప్రాంత భూముల నీ కృషి వ్యాపించినదని తెలియవలయుననియును, శ్రీకృష్ణునకును శ్రీరామునకును గల పారస్పర్యమంతగా పాటించుటకు వీలులేదనియును, రామాయణము రచించినతరువాతను మహాభారతము రచించుట సత్యమేకాని మహాభారతములో జరిగినట్లు చెప్పబడిన కురు పాంచాలయుద్ధము జరిగినతరువాతనే రామాయణమును జరిగినట్లు చెప్పబడిన యంశములు జరిగియుండవలెననియు కొందరు వాదించుచున్నారు.

వైవాదములను శ్రీకృష్ణుని యద్భుత బాల్యలీలలున్న కలిపి మొత్తముచే నాలోచించినచో శ్రీకృష్ణుడనునొక మానుషవ్యక్తి కేదని కొంతమంది అక్లిప్తప్రాయపడుచున్నారు. భరతఖండవాసులమగు మనమందఱ మిక్కష్ణుని భావించువిధముకూడ దీనిని బలపరచుచున్నదని వారియభిప్రాయము. ఈతడు సాక్షాత్పరమేశ్వరుని యవతారమనియే మనవాడు భావించిభగవంశమున నద్భుత చర్యలలేక మహత్తులే యని యెన్నుచున్నారు. ఈతడు నద్భుతకరమగు పౌరుషవ్యక్తినిమరచి భగవంతుడని యనుచు నాయననుగరించిచెప్పిన యంశములన్నియు సత్యములే యని దేశవాసులకేకాక మనవారిలో ప్రాచీనులకుగూడ సంజేయములు కలిగినట్లున్నది. లోకములకు ధర్మోపదేశము చేయవచ్చిన భగవదవతారమగు శ్రీకృష్ణుడు పరదాహభగవంశోపదూషితుడు గాడేయను విషయమున నొప్రశ్న శ్రీమద్భాగవతమున నున్నది. దానిసమాధానమును మాతృదృష్టితో జూచినచో సతనియం దానింద నాలోపించుటకు వీలులేదని తోచకమానదు. అతనిని పూజించు మనముగూడ నాగరకతా హీనులముగాము.

గాని యద్దాని సమాలోచనము చేయక మనదేశమున కొలనికాలము క్రిందట నొకవివాదము జరిగినది. అదియే దంతే—ప్రస్తుతకాలమున హింమాదేశము నుద్ధరించుటకు కృష్ణుడు తగినవాడా లేక క్రీస్తు తగినవాడా యని ఇప్పటికిగూడ కొందరు క్రీస్తుమతాభివేశముగలవార లా క్రీస్తీ హిందూదేశోద్ధారకుడు కాగలడను నుద్దేశమున హింమాదేశ మతస్వరూపములను గూర్చి వాయుచున్నారు. ఈపక్షమునకు ప్రతిహేతులగువారిలో ప్రాచీన మతాభినివేశముగలవారు కొందరు నూతన ప్రకృతిశాస్త్రాంశముల నవలంబించి కృష్ణుని బాల్యములన్నియు సమర్థించుటకు ప్రయత్నించినారు. ప్రాచీనములగు మనదేశము వాటి యందు గౌరవముగల మరికొందరు కొన్నిటిని ప్రక్షిప్తము లనియును మరికొన్నిటిని అతిశయోక్తు లనియును చెప్పుచున్నారు. మరికొందరు శ్రీకృష్ణుని విడనాడి క్రీస్తుని గ్రహించుట కిష్టపడక నుపనిషత్తులందు చెప్పబడిన బ్రహ్మోపాసనమార్గముల ననుసరించుట శ్రేయస్కరమని తలచుచు మనల నుద్ధరించుటకుగాను మూర్ఖిగ్రహణము చేసిన పరమేశ్వరు డనావశ్యకమని చెల్లడిచేయుచున్నారు. ఈ వాదోపవాదముల వివిధవిభాగములను సువిమర్శ దృష్టితో జూచిన నొకయంశము చెల్లడికాగలదు. అదేమన, ప్రస్తుతకాలమున మనదేశము నుద్ధరించుటకు నలయు సాధన సామగ్రి మనలోనే కలదని చూపించు ఓరికయే.

కొందఱాధ్యాత్మికాభివృద్ధికిగూడ మూర్ఖిగరుడగు పురుషవిశేష మవసరమని చెప్పుచున్నారు. వీరిని చారిత్రకలని చెప్పవచ్చును. వీరందరి మనస్సులు నొక యాస్థాయందున్నవి. ఉపనిషత్ సతావలంబులేక బ్రహ్మమతావలంబు లందరిమనస్సులు వేరొక యాస్థాయందున్నవి. వీరి బుద్ధివిశేషముచే పురుషవిశేషము వీరియభివృద్ధి కవసరములేదు, గాని కొన్ని యమూర్తి విశేషములు మట్టుకు కొందర కవసరమగుటచే నీచారిత్రకులు బ్రహ్మమతావలంబకులు నొకేయాస్థాయందున్నవారుగా గ్రహించవచ్చును. ఇంక నద్యయబ్రహ్మవాదులకొందరు బ్రహ్మతైక్కానుభవముగలవారై సర్వమునందును బ్రహ్మదర్శనము చేయుచున్నవారని చెప్పినచో వీరి బుద్ధివిశేషము పరమాచ్యుప్తానమునందనిది. ఇదియే యభివృద్ధియొక్క పరమా

పథి. మానవకోటియందలి విశేషభాగము మొనటియవఱకు యొక్క వివిధభాగముల నున్నవారని తెలియ నగును. వారి యాధ్యాత్మికాభివృద్ధి కేదియోయొకసాకారవిశేష మనవరమై యున్నది. అట్టివిశేషము శ్రీకృష్ణభగవానులనా? లేక మరియేమైన వలయునా? యను సంశయమును తెలుసుకొనుటకుగాను శ్రీకృష్ణుని చరిత్రను కొంత విమర్శించిచూడము. ఈచరిత్రమును రెండుభాగములుగ విభజించవచ్చును. ఒకటి ఆధ్యాత్మికభాగము, రెండవది చారిత్రకభాగము. ఈవిభాగములను విమర్శించక పూర్వము మన మొకయంశము విచారించవలసి యున్నది. ఈ ద్వివిధచరిత్రమును తెలియుట కాధారము లేవనినా? మన పురాణములేయని చెప్పవలెను. ఈపురాణములు చారిత్రక విషయమున నప్రమాణములని విదేశీయులును మనవారిలో చాలామందియు తలచుచున్నారు. అందుచే నీపురాణముల ప్రామాణ్యమునుగురించి విచారణ చేయవలసి యున్నది. గాని దానిని పూర్తిగ నిశ్చయించుట కిది యదనుగాదు. స్వల్పముగనైన నిశ్చయపరిచుట యావశ్యకమని తోచుచున్నది. పురాణములం నతిశయోక్తులున్నవన్నమాట సత్యమేకాని మనమొక విషయమును బుద్ధివంతులందఱు వలెను. ఆగోగ్యదాయకమగుచేడును తినుటకష్టముగాన నద్దానిని సుఖకరముగ గ్రహించునట్లులచేయుటకై యట్టి మాత్రకు పైపూతగా పంచదార నుంచవలయునన్నయంశము కొందరి కభిమతమై యున్నది. ఇట్టిదానినే యనుసరించి వేదములను, గర్భకాస్త్రములను జనసామాన్యమునకు సులభముగ దెలియుటకై వ్రాయబడిన పురాణములందు కొన్నిరకములగు నతిశయోక్తులు చేర్పబడినవి. మరియొకరీతి ననుసరించిన యతిశయోక్తులుగూడ గలవు. వాటి కన్నిటికిని యాధారముగ నున్నది మనదేశమునందు చాల కాలముక్రిందటనే విశేషవ్యాప్తిని కెడిన పాండవ యోగకాస్త్రము. దీనియందు చెప్పబడిన సాధనలవలన సహజముగా రావలయు నట్టి పరమావధియవస్థలను వాటి కాధారము చేసుకొనియున్నది కొన్ని యతిశయోక్తులు. ఇందు కుదాహరణముగ నాకాశగమనమును, స్వేచ్ఛచే కరీరముఘొక్కలయము, కరీరముయొక్క సృష్టి మొదలగువాటిని సూచించి మాత్రములు యోగకాస్త్రమునందు గలవు. ఇంకను ననేకరకములగు వింతలు గలవు. వాటిని

ధారముచేసుకొని జవల కడ్డుత రసావేశము గలుగజేసి యాధ్వారమున కొంత బోధకలుగజేయవలయునని కొన్ని యతిశయోక్తులు పురాణములందుకొన్నబడినవి. ఈరండు విధములగు నతిశయోక్తులను వేరుచేసి చూచినచో నీపురాణములు చరిత్రాంశములనే బోధచేయునని తోచకమానదు. ప్రస్తుతము విద్యాలయములలో జరుపబడుచున్న చరిత్ర గ్రంథముల వంటివికాకపోయినను కొన్ని యంశములందు (Epoch) జరిగిన సారమార్గిక, సాంఘిక, రాజకీయ విషయములగు చరిత్రాంశములను వెల్లడిచేయుచున్నవని చెప్పవచ్చును. ఈయంశముల భిన్నరుచులుగల శ్రోతల కింపనునట్లు వ్రాయబడినవిని యూహింపవచ్చును. ఎందుచేతననో, ఈ పురాణములన్నియు నూతులచే పెద్దపెద్ద సంఘములందు చెప్పబడినట్లు వాటియందే వ్రాయబడియున్నది. అయితే వీటియందలి చరిత్రాంశములలో కాలభేదమును చూపించగలమేకాని పాంశ్యపర్యము నిర్ణయించుట కష్టతరమే. చాలామట్టుకు సాధ్యమేకాని సంస్కృత్యనా యసాధ్యమని చెప్పటకు వీలులేదు. ఈ విషయము పురాణముల నన్నిటిని పరిశీలించిన తేజపడగలదు. ఈ పరిశీలనము దుస్సాధ్యముగు పనివలె గన్పడునుగాని ఓర్వీయు, పట్టుదలయు గలిగి పనిచేసినచో నెట్టిపనినైనను సాధింపవచ్చును. గాన దీనినిగూడ జేయవచ్చునని తోచుచున్నది.

శ్రీకృష్ణుని చరిత్రను జెప్ప పురాణము లనేకములు గలవు. ఆవేదన-విష్ణుపురాణము, 2. భారతము, 3. హరివంశము, 4. భాగవతము, 5. దేవీభాగవతము 6. గర్గసంహిత. ఇన్నిటియందలి కథను విషయవిభాగముచేసి పరస్పర విరోధము లేకున్నవాటిని గ్రహించి, పరస్పరభేదములున్నవాటినుండి గ్రహించవలసిన విషయమున్నచో గ్రహించుచు లేనివాటిని పరిత్యజించుచు వ్రాయవలెను. లౌకికశిఖామణులలో లాలాలజవలెరాయి మొనలగు వారును, పారలౌకికులగు సన్న్యాసులలో శ్రీశ్రీమానందభారతి మొదలగువారును శ్రీకృష్ణునిగూర్చి విభిన్నముగ రచించియున్నది యున్నారు. నాబుద్ధికి గోచరించిన విషయములను చారిత్రకములనియు నాధ్యాత్మికములనియును విభాగముచేసి చర్చించుటకు పూర్వము సతని జీవితమునందుగల యంశములను సంగ్రహముగ జెప్పచున్నాను. బ్రాహ్మమాసమున కృష్ణపక్షమున అష్టమి

దనమున జరివానగురిసి వెలిసినతరువాత వర్ధరాత్రమున మధురాలో జన్మించి, తోడనే యానగర సమీపమున నున్న గోకులమునకు గొనిపోబడెను. మధురాపురాధిపతి యు కంసుని సహోదరి దేవకి యాతని తల్లి. ఈ రాజన్యని సామంతుడగు వసుదేవు డాతని తండ్రి. వసుదేవుని రెండవభార్యయగు తోహిణి కొడుకుగు బలరాము డాతని యగ్రసోదరుడు. ఈసోదరు లిద్దఱున్నా గోకులమునకు పరియగు నందునిచేతన, నతని భార్యచేతను పెంచబడిరి. ఈకృష్ణుడు శిశువుగనున్న కాలమున పూతన, కేకట, తృణావర్తులను రాక్షసుల జంపెను. కొంతకాలమైనపిదప రెండు మద్దిచెట్లను విగ్రహము. బలరామకృష్ణులు గోపకులలోగూడి గోవులను గామించుచిరి. కృష్ణురకుగలిగిన యాపదలుచూచి మధురా సమీపమున విడిచి నందాదులు బృందావనమునకు జనిరి. బృందావనమున నున్న కాలమున సనేకాద్భుతచర్యలను జేసెను. అనేకమంది రాక్షసులను జంపెను. వారిలో బక, ఎత్త, భేనుక, గర్భజులనువారు ముఖ్యులు. ఇచ్చటనే కాశ్యపుడను సర్పమును మర్దించెను. ఈకాల ముననే గోపికలను వేణునాదముచే మోహింపజేసి యద్భుతముగు రాసలీలను జరిపెను. వీటి నన్నిటిని బాల్య లీలలని చెప్పుదురు. ఇచ్చట నుండగానే కంసుడు వీరిని గూర్చి విని తనపట్టణమునకు వీరిని బిలిపించెను. ఇప్పటికి శ్రీకృష్ణుని వయస్సు పదకొండు సంవత్సరములనియున్నది. మధురకు వెళ్లిన తరువాతను రెండవయుగ మారంభ మును. దానియందు మొట్టమొదట వీరు చాణూర ముష్టికులను వధించి మరెందరు మల్లలను గూడ జంపి పిదప కంసుని జంపిరి. కంసవధానంతరము జరాసంధుని తో వత్సరము కలిగినది. రెండుకత్తు లేర్పడినవి. తుదకు విషువదలజేంది జరాసంధుడు యుద్ధముల మానెను. శ్రీ కృష్ణుడు ద్వారకచేరెను. కాని కొంతకాలమైనపిదప భీష్మార్జునులతోగడిపి మగధకు వెళ్లి జరాసంధుని జంపించెను. ద్వారకజాత రాజనూయయాగము చేయించెను. శిశువుని జంపెను. అందువలన శిశుపాలునిపత్నము వాణి, అనగా, అతని పినతల్లి పెద్దతల్లి బిడ్డలకును కృష్ణు నకును యుద్ధము తటస్థించెను. పిమ్మట కురుపాండవ యుద్ధము గలిగినది. ఈ యుద్ధానంతర వాతని చరిత్ర

మతిసంకుచితముగ నున్నది. నూట యిరువదియారవ సంవత్సరమున శ్రీకృష్ణుడు కాలగతి నొందెను.

ఈ జీవితకాలమునంతను నాలుగు భాగములుగ విభజింపవచ్చును. మొదటిది బాలలీలు. ఇది మధురా గజనముతో పరిసమాప్తి నందెను. రెండవది ద్వారకా నిర్మాణముతో ముగియెను. మూడవది కురుక్షేత్ర యుద్ధాంతము. నాల్గవది నిర్మాణమువరకును. ఈనాల్గవదిలో బాలలీలం దిద్భుతములు మొదలగు నున్నవి. తక్కిన భాగములలో గూడ నచ్చటచ్చట కొంచెము గవ్వడుచుండును గాని తరచుగ లేవు.

బాల్యముందలి చరిత్రను కొంత విచారించినచో పురాణములలో పరస్పరభేద మత్యల్పముగ నున్నది. మాసము, పక్షము, తిథి, అర్ధరాత్రికాలము అన్నిటి యందును సమముగ నేయున్నవి. జననముతో సంబంధించిన విశేషములయందు స్వల్పభేదము లున్నవి. ఇతర బాల్యలీలు పురాణములయం దొకేరిగ నున్నవిగాని వస్త్రావహరణము, రాసలీల, ఈరంజను హరివంశమునందు లేవు; భాగవతము మొదలగు కొన్నిటియందే కలవు. దీనిని బట్టియే యితని చరిత్రము నిందాస్పదమైన చర్య గలదని యూహించుచున్నారు. ఇట్టి దన్ని పురాణముల యందును లేకపోవుటచేతనున్నా ఇది చెప్పబడిన భాగ వతముండే సంశయసహిత మగు ప్రశ్నయు దాని సమాధానమును ఉండుటచే నా సమాధానమును వివర్ణించినపై నాకు తోచిన దేమంటే ఈభాగము భగవద్గీతలకును భగవద్గీతలకి గల సంబంధము తెలుపుదుచేయుటకు గాను వనోరంజకమగు నీ ప్రేమరసపూరితముగు కథ చేర్చ బడెనని. ఇట్టిదే యనుటకుగాను భారత భాగవతములందు సూచన లనేకములు గలవు. వాటినిన్నిటి నిందు వివరించు టకు వీలులేదు కాన ఫలతార్థములను వివరించుచున్నాను.

వస్త్రావహరణ రాసలీలలను, వాటికపోద్బలముగ నిందు చెప్పబడిన ప్రేమోదయమును ప్రేమపామరమును ప్రేమపరాకాష్ఠాస్థితిని జూపించు భాగములను విడచి తక్కినభాగములను కొంత విచారితము. పూతనయనునది చిన్నకల్లల బిడ్డగవచ్చును. కేకటతృణావర్తుల కళ్ళలు క్షిరనివాసములేక నివసించువారల పిల్లలకు సమాజములే. ఆయాపదలు గడచిపోవుట యద్భుతమేకాన యట్టికథల

వలన అట్టియాపదలకు శ్రీకృష్ణుడుగూడ లోనై దైవాను కూల్యమున వాటిని దాటెననియే గ్రహింపవలెను. అవ తారమని నిశ్చయమైన వెనుకను, భక్తిభావ ముదయిండుటకును, పెంపొందుటకును, వలయుననియో లేక, కార్య కారణభావమును మరియొక విధముగా గ్రహించుట చేతనో వీటి నిట్లు వర్ణించియుండురు. వత్స, బక, భేను కాదులగు రాక్షసుల కథలన్నియు బృందావనమందు జరిగినవి. నివాసమునకు యోగ్యముగాని యారణ్యకప్రదేశమును నివాసయోగ్యముగ జేయుటయందున్న కష్టములను వెల్లడిచేయుటకును, భక్తిభావమును పోషించుటకును వీటి నిట్లు చెప్పియుండురని యూహింపవచ్చును. దావాగ్నిని ద్రావుటయును, గోవర్ధనోద్ధరణమును పాతంజలి యోగముయొక్క పరమావధి స్థితులను ప్రదర్శించుటకును, తన్మూలమున నాధ్యాత్మికబోధ కొంతచేయుటకును జెప్ప బడియున్నవి. ఇవిగాక మరికొన్ని స్వల్పవిషయములు గలవు. వాటివలన నప్పటికాలపు ప్రజలయందున్న నమ్మకములు మొదలగువాటిని తెలియజేయుచు వాటియందు శ్రీకృష్ణుడుచేసిన మార్పులు బోధింపబడుచున్నవి. ఈతని బోధనలనుగురించి ముందుకొంత విపులముగ జెప్పదలచి యున్నాను గనుక నిప్పు డాయంశమును విడిచి చారిత్రక భాగమునే చెప్పుచున్నాను. మధురాభిగమనము మొదలు కురుక్షేత్ర యుద్ధమువరకు గల రెండువిభాగముల విషయములను జూచినచో భక్తిభావోదయపోషణములకు చేర్చిన మహాకథయని గులభముగ విడవరచవచ్చును. తక్కినయంశములు జూచినచో తప్పక శ్రీకృష్ణుడను నొక వ్యక్తి చరిత్రమున గలడును నమ్మకము హరివంశము చదివినచో గలుగకమానదు ఇట్టివ్యక్తి దేశమం దుద్భవించిన కాలమేదియో తెలిసిన నాటిదేశకాల పరిస్థితులను, వాటియం దీవ్యక్తిజలన గల్గిన మార్పులను గులభముగ గ్రహించుటకు అవకాశము గలుగును. కాబట్టి శ్రీకృష్ణావతార ప్రారంభకాలమునుగురించిన చర్చ కొంత యిచ్చుట యవశ్యకము.

శబ్దకల్పద్రుమమునం దిట్లున్నది:—

ఖమాణీకృతామకః జ్యోతిషగ్రంథమందు శ్రీకృష్ణుని జాతకము తెలుపుచుజేయు శ్లోకమున్నది.

ఉచ్చస్థాః శశిభామచాంద్రశనయో
ర్లగ్నం వృషో లాభగో
జీవః సింహ తులా లిషు క్రమవకా
త్పూషోశనోరాహవః;
నైశ్శిష్యమయోఽష్టమీ బుధదినం
బ్రహ్మర్ష మిత్రక్షణే
శ్రీకృష్ణాభి మంబుజేక్షణ మధూ
దావిః పరం బ్రహ్మ తత్.

ఇంద్ర గ్రహస్థితి కలి 647 కు సరిపోవునని యున్నది గాని కొందరిచే గణితము చేయించి చూడగా నది సరిపడలేదు కొన్ని పురాణములందుమాత్రము ద్వాపరయుగాంతమున కృష్ణావతారకాలమని చెప్పబడిననుచాలా పురాణములందు కలియుగముననే కృష్ణావతారమని చెప్పబడినందున ఇదియే గ్రహింపవలయుననిగూడ పై గ్రంథమునందు గలదు.

మహాభారతయుద్ధమందు శ్రీకృష్ణుడు పాల్గొని యును గనుక భాగితయుద్ధకాలము దెలిసినచో శ్రీకృష్ణుని కాలము దెలియగలదు. మహాభారత యుద్ధమునాటికి శ్రీకృష్ణుడు 80 సంవత్సరముల వయసువాడనియును మహాభారత యుద్ధానంతరము 36 సంవత్సరములు జీవించి యుండె ననియును దెలియవచ్చుచున్నది. అందుచే మహాభారతయుద్ధకాలమును దెలియుట యవశ్యకము. రాజతరంగిణీకారుడగు కల్హణుని ప్రకారము కలియుగము 648 వ సంవత్సరమున మహాభారత యుద్ధము జరిగినది. కాశ్మీరదేశపురాజుల కవిలెలున్నా బృహత్సంహిత యున్నా రాజతరంగణి గ్రంథకారుని యాధారములు, కాశ్మీరదేశపురాజులలో నొకరు మహాభారత సంగ్రామరంగమున మడిసిరి. అందుచే నావంశీయులకవిలెలు నుంచి ప్రమాణమని యూహింపవచ్చును. ఇక బృహత్సంహితను రచించినవరాహమిహిరుడు మహాభారతయుద్ధకాలమును గూర్చి తానేమియు చర్చజరుపలేదుగాని వృద్ధగర్భ వంశమునే తాను తన గ్రంథమునందు జెప్పెను. అందుచే నాతడు గ్రహించినది పంపరాగతకాలము. మహాభారతమునందున్న కొన్ని జ్యోతిషంశముల నాధారము చేసుకొని గణితము చేసివచ్చిన కలియుగ 648 సంవత్సరమున యుద్ధముజరిగినట్లుగను. మహాభారతమును విడిచి తక్కిన

గ్రంథముల నున్నవాటినిబట్టి గణితముచేసినను కలి 658 సంవత్సరము వచ్చును. అందుచే కలి 658వ మహాభారత యుద్ధము జరిగినదనుకొన్నచో శ్రీకృష్ణునిజన్మ కలి 564 వ సంవత్సరమున కాగలదు. అనగా నిప్పటికి 4461సంవత్సరములక్రిందట శ్రీకృష్ణుడు జన్మించిననియును 4311 సం.క్రిందట మహాభారతయుద్ధము జరిగిననియును తెలియవచ్చుచున్నది. ఈతారీఖు ప్రస్తుతకాలపు పరిశోధకులెవ్వరును నంగీకరింపరు. వారి మతమున 3124 లేక 3124 క్రిందట యామహాభారతయుద్ధము జరిగినట్లున్నది. వారి మతమునకును పైమతమునకును 1286 లేక 1596 సం. తేడా కనిపించుచున్నది. కాని నవీన పరిశోధకులు గూడ రాజతరంగిణి మొదలగు గ్రంథములను సమాలోచన చేయుటయొక్క మనదేశమునకు వచ్చిన విదేహీయుల గ్రంథములుగూడ నాధారముచేసికొనియున్నారు. దీని సత్యాసత్యములను విచారించవలెనన్నచో నా యంశము గూర్చియే ప్రత్యేకముగ వ్రాయవలయునుగాని ఇట్టి వ్యాసముం దని చొన్నట్టుకు లిగినంత యవకాశ ముండుగాన నీయుభయవాదులయొక్కయు వాదముల సారాంశమును వారి యాధారములును సంగ్రహముగ వివరించితిని. ఇందేది స్థిరపరచినను తత్కాలిక రాజకీయాదివ్యవస్థలు దెలియుటకు మహాభారతమును పరిశంశమును ఆధారము లగుచున్నవి. గాన వాటినిబట్టి తెలిసినట్టుకు నాకాలపు రాజకీయవ్యవస్థయు నద్దాని మార్పుటయందు శ్రీకృష్ణుని పాలును ముందు చర్చించి తరువాత నాకాలపు మతాచారములను వాటియందు శ్రీకృష్ణుడుచేసిన మార్పులను జెప్పుచున్నాను.

ఆకాలమున యమునానదీప్రాంతమున మధురా పట్టణముగలదు. అదియొక ప్రజలమగు రాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టణము. దాని నాకాలమున పరిపాలించువాడు కంఠుకా. ఆగ్నేయదేశమున మగధ రాజ్యము కలదు. ఇది ఆకాలపు రాజ్యములలో మిక్కిలి బలవంతమైన రాజ్యము. దీనిపరిపాలకుడు జరాసంధుడు మధురానాగుడగు కంఠుకుమారసంబంధబాంధవ్యములచేపరమమిత్రులు. దక్షిణమున కొన్ని యసురరాజ్యములు గలవు. ఇవిగాక యదువంశములగు రాజుల రాజ్యములు దక్షిణమున కొన్నియు, న్నాయమున ననగా మగధసమీపమున కొన్నియు గలవు. మధ్యదేశమున కురుపాంచాలరాజ్యములు గలవు.

వాయవ్యభాగమున కాలయవనుషనురాజు రాజ్యము చేయుచుండెను. జరాసంధుడును, కంఠుడును, సాల్వా శిశుపాల దంతవక్త్రులును గలసి యొక సమయ మేర్పరచుకొనుటచే మగధరాజ్యమును ప్రాంతమందలి రాజ్యముల నన్నిటిని జరాసంధుడు స్వాధీనపరచుచు కొనుచున్నాడు. జరాసంధుని బంధీలుగ ననేకమంది రాజులుండెరిని భావించి మువలన తెలియవచ్చుచున్నది. జరాసంధ బాంధవ్యముచే నలరి మధురాధిపతియగు కంఠుకు చాలరాజ్యముల నాక్రమించి ప్రజలను బాధించుచుండెను. పశ్చిమ సముద్రతీర మందున్న ఘూర్జరము (గుజరాతు) మొదలు తూర్పుసముద్రతీరముననున్న కళింగము, గంజామొదలగునవి గల ప్రదేశమున నొకమాలాకారమున యదు, వృష్ణి, భోజ, ఆంధ్ర, కుకురవంశీయుల రాజ్యములున్నవి. ఇందు కొన్ని జరాసంధునికి లోనైనవి. మిగిలినవాటికి మధురాధిపతి యగు కంఠు డధిపతి. ఈరాజ్యముల రాజులలో కొంతమంది మధ్యదేశాధిపతులగు కారవులతో సంబంధబాంధవ్యములు కలిగియుండిరి. యదువులు, వృష్ణులు, ఆంధ్రకులు, కుకురులు వీరునల్వారును కంఠుని బాధల సహించలేక యతని నాశనముచేయుటకు ప్రయత్నములను జేయుచునేయుండిరి. గాని బహిరంగముగ నే పనిచేయుటను శక్యముగాక సమయము నిరీక్షించుచుండిరి. ఇదిగాక వృష్ణులను ఆకాలపు ఆర్యాజాతులవారగు నాగులు మొదలగు వారలకును స్నేహభావ ముండెను. తక్కిన ఆర్యాజాతులవారికిని వీరికిని కలహములు మెండగుచుండెను. ఈ సాంఘిక రాజకీయకలహములను దీర్చుటకనేకప్రయత్నములు జరిగినట్లు గన్పడును. కాని యవి ప్రయోజనకరములు గాలేదు.

ఈకాలమున భరతఖండపు చరిత్రమున నూతనయుగాంకురమైనది. ఆర్యావర్త దేశమందంతటను నివసించుచున్నవారి పరస్పరసంబంధములను నూతనముగనిర్ణయింపజరిగిన కాలమునచ్చినది. ఒకక్రొత్తశక్తి దేశమందలిప్రజల నావహించినది. ఇట్టి సమయమున ప్రజలను నడిపించుటకు లెగిన రాష్ట్ర మేదియులేదు. దేశాధిపతులందఱు నంతఃకలహములలో మునిగియుండిరి. అందుచే రాజకుటుంబములందుగాక వారితో సంబంధించిన యొక కుటుంబమున మగధలో శ్రీకృష్ణుడు జన్మించెను. ఇతను సాధించవలసిన ప్రధానసమస్య సాంఘికమైనది.

జాతుల సంబంధవిషయమున వసిష్ఠ విశ్వామిత్రులకాలమున నారంభింపబడి శ్రీరామచంద్రునిచే సమాకరింపబడిననాటి ప్రాతఃసమస్త క్రొత్తగ యిష్టము తలయెత్తినది. నాగులు, గంధర్వులు మొదలగువారిలో సంబంధ బాంధవ్యములుగల యదువులును, వృష్ణులును నిరాకరింపబడుచుండిరి. శ్రీకృష్ణుని తండ్రి వృష్ణికులమువాడు. శ్రీకృష్ణుని తల్లిది భోజకులము. శ్రీకృష్ణుడు తన బాల్యమంతయు గోకులమందు గోపికలతో గడపి వారి గూచారవ్యవహారములనన్నిటిని బాగుగ గ్రహించెను. తగు వాతను మధురకువచ్చి వేదవేదాంగములయందు సుశీతుడయ్యెను. అందుచే నీతని కుభయలయొక్క యాచారవ్యవహారాదులు బాగుగ తెలియుట వారలకు గలిగిన సమస్య పరిపూరితమునకు వలయు సమర్థులవౌడయ్యెను. కంసపదానంతరము మధురలోని జనసంఘమొక సభచేరి. దానిలో శ్రీకృష్ణుని మధుర విడిచి వెడలుమని యుపదేశించిరిని హరివంశమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ యుపదేశానంతరము బలరామకృష్ణులు మధురవిడచి దక్షిణదేశములకుబోయి అచ్చటనున్న తమ వంశజులగు రాజులనుజేర్చి జరాసంధునకు ప్రతిపక్షముగు కక్షయొకటి యేర్పరచి; గాని దానివలన జరాసంధు నడ్డగలిగినే కాని యాతని సశింపజేయుటకు శక్తిచాలకుండెను. జరాసంధు శివుపాల దంతవక్త్ర సాల్వ లాక పక్షముననుండి విదర్భ లేక తుండినరాజపుత్రుడగు రుక్మిని తమవశము చేసుకొని రుక్మిణీవివాహ విషయమున శ్రీకృష్ణున కడ్డుదగిలిరి. తమకు శక్తిచాలదని యూహించి కాలయవనుని సహాయము కోరిరి. కృష్ణుడు కాలయవనుని ఉపాయముచే జయించి మధురను విడచి ద్వారకయందు వాస మేర్పరచుకొనెను. తుదకు తుండినరాజపుత్రియగు రుక్మిణిని వివాహమై రుక్మిని యాతని బంధుగులగు రాజపుత్రులను తనపక్షమునకు త్రిప్పకొనెను. పాండవులు, పాంచాలరుగూడ వీనిపక్షము చేరిరి. కారవులు విరోధింపలేదుగాని విరోధ మంతర్భుజము చేసుకొని పాండవులతో సఖ్యమున కొడంబడిరి. అటుతరువాత జరాసంధుని భీమునిచే జంపించి మగధనుగూడ తనపక్షమునకే త్రిప్పెనుగాని కురువంశీయులగు దుర్యోధనునకు మనస్సున ననూయ యధికముయ రాజును తన

తండ్రిని తన వశముచేసుకొని పాండవులతో విరోధము కల్పించుకొనెను. ఈసమయమున శ్రీకృష్ణుడు పేదకరూఠ మార్తికావతముల రాజులతో యుద్ధమందు నిగుడ్డై యుండుటచే కురుపాండవులకు వైరము ప్రబృష్టిబహిరంగముగా పాండవులకు రాజ్యవ్యతి కలెను. మార్తికావత కరూఠరాజన్యులగు సాల్వ దంతవక్త్రుల జయించి యారాజ్యములందు తనపక్షముననుండు రాజుల నిలిపి పాండవుల రాజ్యవ్యతివిని వారిపక్షముననుండుటకు మరికొందరు రాజులనుగూర్చి యుద్ధమునకు సన్నాహము చేయుచు నకారణ జనవిప్లవము నాపుటకుగాను తస్యయముగ కారవరాజసభ కేగి రాజీనామ చేయుటకు ప్రయత్నించెనుగాని కారవ రాజపుత్రుడగు దుర్యోధనుడు గూడ తన స్నేహితులను గూర్చుకొనెను. వారందరు కృష్ణునిపై ననూయతో నుండుటచే యుద్ధము తప్పకకలిగెను. ఈయుద్ధమే కురుక్షేత్రరంగమున జరిగిన మహాభారతసంగ్రామము. ఇందు భరతనన్న పురాజన్యులందరు పాల్గొనినట్లు గమపించును. ఈ సంగ్రామమున పాండవులకు జయముకలిగెను. దేశమున కాంతి నెలకొల్పబడెనుగాని దేశమునకుకలిగిన నష్ట వింతలెయని చెప్పనలవికలేదు. కాలక్రమమున దేశమునకు బలముగలిగి అశోకవర్ధనునికాలమున జగద్వినితమగుట కవికాళము గలిగినది. శ్రీకృష్ణుడు భరతఖండమునకు పాండుపుత్రుల రాజాధిరాజులుగజేసి, భరతఖండముననే కొక భరతవర్షమునగూడ కాంతినెలకొల్పి వివాదములు, పాండుమ పరస్పరద్వేషములతో చెడుచున్న దేశస్థులైకమత్యము గలుగజేసెను. పాండవులు నాగలతోను గంధర్వులతోను అసురులతోను సంబంధబాంధవ్యములుచేసిరి. అన్ని జాతులవారికిని పరస్పరవైషమ్యము లజగన్వటియేర్పాటులు చేయబడెను. ఇట్టి రాజకీయవ్యవస్థను మార్చి తన్మాత్రమున సాంఘికవ్యవస్థనుగూడ మార్చెను. ఈమార్పులను మొదటిసారియను మతసంబంధ మగు సంస్కారములతో గలిపి చేయుచునే వచ్చెను. పారలౌకిక విషయమున శ్రీకృష్ణునిచే ప్రతిపాదించబడిన సంస్కారములనుగూర్చి యింక కొంత విచారింపచూతము.

ఆకాలమునాటికి జను లెట్టిస్థితిలోనుండిరో రాట్టి నమృతములు గలిగియుండిరో మనకు స్ఫుటముగ దెలియు

బుగ్గము భాగవతమున రెండుసంవర్సములు గలవు. అం
కొంటి గోవులను గాదును గోపకల నన్నము నిమిత్తము
మనులముద్దకు బంపుసందర్భము. రెండవది: గోవునోద్ధ
రణము. వీటివలన చలియదగినవాటిని సంగ్రహముగ వివ
రించెను. అప్పటికాలపుమునలందరు యజ్ఞ గూగాదుల
యందు బహుశ్రద్ధ గలిగియుండిరిగాని ఒక్క లోపము
మాత్రము గలదు. భూతదయను మట్టుకు వాసుకర్మప్రధా
నాంగముగ గ్రహించలేదు. సాంఖ్యముతమును యోగము
తమును వ్యాపించియున్నను వాటియందు నమృతములేని
వాగుండిరి. స్త్రీలుమట్టుకు యోగముహిమలను నమ్ముచు
నవిరి. వారియందుమాత్రము భూతదయ యనునది గలిగి
నట్లుపడుచున్నది. పురుషులుమాత్రము కర్మయొక్క ఇతి
కర్తవ్యతయందు శ్రద్ధగలవారై కర్మఫలసిద్ధికి ప్రధాన
ము భూతదయలేనివారై యుండిరి. కన్యయొక్కబలమే
యధికముగ నుండెను. జనసామాన్యముమట్టుకు ఉత్సవా
దులయందాసక్తి గలిగియుండిరి. ఆకాలమున ఇంద్రుడు
ప్రధానదేవతయై సర్వఫలప్రదాతయు నను నమ్మకము
గలదు. ద్వైజులు యజ్ఞములను, ద్వితీయరులు ఇంద్రగూ
ములేఉత్సవములను ఏకేట జరుపుచునప్పుచుండిరి. బహు
దేవతారాధనము బలముగనుండెను. సర్వజగన్ని యామకు
కు బుద్ధిశక్తుడు జనులకే మరణిపోబడెను. అందుచే
గూడ ద్వేషములు మొండగుచుండెను. ఇట్టి కాలమున
శ్రీకృష్ణుడు తన యువదేశములను మొదట గోకులమం
దారంభించెను. ఏలేట చేయు నింద్రోత్సవము
నిపుణ్యయించి దాని కి బదులు గ మ రి యొ క టి
జ రి పి ం చె ను. దానివలనగలిగిన కల్లోలమును తుదకు
శ్రీకృష్ణుని విజయమును మనము గోవునోద్ధరణ
ములను గ్రహించగలియున్నది. ఇదిగాక గోపకన్యకలకు
బాబాధానము, ధ్యానమార్గము మొదలగునవి కొన్ని
యువదేశించి వారలను తననూరనమార్గమున తయారు
చేసెను. వారల కుపదేశించిన వాటిలో ప్రధానమైనది
గూత్మ్యమర్మము, భగవంతునియందేకబుద్ధి. వారలను
తమగూత్మ్యములు విడుపుడనిగాని వివాహములుమాని
సన్మానులు కండనిగాని బోధించలేదు. కర్మలను
జేయు ఏదే భగవంతు నారాధించుచు నుభయలోక
ములను సాధించుమార్గము వారికుపదేశించినటులు వెల్లడి

చేయుకొనున్నవి. పిన్నవయసుననే యిట్టి యువదేశ
ముల జేయగలిగెనాయని సందియముమట్టుకు గలుగును.
అందుచే నివన్నియు నీతిచే యజ్ఞులను కుపదేశింపబడిన
భగవద్దీతలయందు పెప్పినవాటి కనువగునటుల నీభాగము
లందు కల్పించి వ్రాసిరిని యనవచ్చును. శ్రీకృష్ణుడీ సం
స్కారవిషయమున నేమి చేసినదియును మనకు విపులముగ
చలియదుగాని తాను సకలకర్మల నాచరించుచు కాలము
గడపెననియును అందును వివాహకర్మలను వివాహ
గూత్మ్యనియును వాటిని తాము జేయునపుడు విధివిహిత
ములుగాన జేయునున్నామని యంచలముననియును,
ఆత్మజ్ఞానమును, తాత్ప్రజ్ఞానమును గలిగి
యుండుటచేతనే తాను బోధించునటులు
నడవగలరనియును బోధించెను. ఈబోధనలను
ప్రధానముగా చేసుకొనినచో జనులకు ద్వేషముండదు.
అందుచే నైకమత్యము సుగమమగును. ప్రస్తుతకాల
ముననున్న భిన్నమతములవారందరును శ్రీకృష్ణుడుపదే
శించిన “సహజంకర్మకాంతేయ! సహామపి నత్యజేత్; సర్వారంభాహిదోషోఘామే నాగ్ని రివావృతాః”
యను వాక్యానుసారము నడుమకొనుచు నన్యమత నింద
లను, నన్యాచారగర్హణమును మానినచో నైకమత్యము
గలుగుటకు సందియములేదు. దీనిని పరిపాటియందుచు
కొనకపోవుటచేతనే గూకాలమున ద్వేషములు ప్రబలి
నవి. దీనిని బోధపరచి లోకోపద్రవము నివారింపి
శ్రీకృష్ణుడు చనినపిమ్మట మనదేశమందు గలిగిన మార్పు
లచేదమారైనవియే మానసంఘముందున్నవి. కలిసి భోజ
నములు, పరస్పర వివాహములు లేకపోయినను పరస్పర
మైత్రిగలిగియుండుభావము నేయాత్మపరిజ్ఞానము గలుగ
జేయునో యిట్టిగూత్మ్య పరిజ్ఞానము నామమాత్రానశి
వ్యమై యుండుటచేతనే మనసంఘమున కిట్టి దుగవృ
వచ్చినది. పరమతసహామము, సర్వభూతసమత్వమునుప్రధాన
ములుగ బోధించి వీటి కాధారభూతమయినది ప్రేమయే
యనియు, నట్టిప్రేమనువిడువమాడదనిబోధ చేసినశ్రీకృష్ణుని
యువదేశములు ప్రస్తుతకాలమున కంతయువయోగించునో
నేను వేరె చెప్పనక్కరలేదు. ఈ శ్రీకృష్ణుని యేర్పా
టులు ప్రపంచమునందున్న సమస్తజాతులవారిని, సమస్త
రాజ్యముల వారిని నొకేరాజ్యమువారినిగా కూర్చుట

కంతయో ఉపయోగించును. ఎవరి ప్రత్యేకవ్యక్తిని వారు విడువనక్కరలేదు. అందరును గలిసి యొక కుటుంబమువలె నేకీభావము గలిగియుండవచ్చును. అందుచే శ్రీకృష్ణుని యుపదేశములు ఒక మనభరత ఖండమునకే కాక సర్వప్రపంచమునకు వలయు విషయములను గలిగియున్నవి. కావున శ్రీకృష్ణుడే జగదధిపతి మన కావశ్యకమైన పురుషవిశేషము. ఆతనినే మన మారాధించవలెను. ఆరాధనయన పూవులతో పూజచేసి

యుత్సవములు చేయుటే కాదు. ఆయన యుపదేశముల నాచరణలో నుండుకొనటయు, నాతని యుపదేశములను సర్వప్రపంచమునందును వ్యాపించునట్లులు చేయుటయును ప్రస్తుతకాలమున భారతీయులముఖ్యకర్తవ్యమైయున్నది. శ్రీకృష్ణసందేశములు వ్యాప్తమునట్లు చేయుట యే శ్రీకృష్ణుని యారాధించుటగా భావించి పనిచేయుట కర్తవ్యమని భారతీయాంగ్రసాదరులకు విన్నవింపచున్నాను.

సౌందర్యపిపాస

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు, బి. ఎ.

క్రమఃగూనికమాత్ర నీసోయగం బడేమి
తఱిగిపోవునో? లేక నేడెక్కరింతు
నని తలంచితో? యాస్యంబు నట్టె త్రిప్పి
వైచికొంటివి నీవంక జూచినంత.

కనులు మూయక నీవైపు గడియనేపు
ముదముమై జూచినంత, నీముద్దుమోము
కందునోయంచు సుకుమారసుందరాంగి
డొడమగుడున సందియం బందినావో?

అందముగ భూలతల్ పైకి గింది కెగుర
వితగా గనుల్ ద్రిష్టచు జెంతనున్న
సకియతో నేదొ ముచ్చటించుకొను నీకు
నేను నిను జూచినంతనే హానమేల?

మృదుల సుస్నిగ్ధములు నీదు పెదవులందఱ
గమ్రదరహాసవీచికల్ గాతు లిడంగ
గులుకుకొను చేమొ సకియతో బలుకుచుంటి
వితలో మూతిముడుపేల? యింతి! నీకు

అన్యభావము నానంక కదియె పనిగ
సంభ్రమంబునఁ జూడ్కు లీసరణి నీవు
తెప్పపాటైన లేక సారింతునేమి
పాప మనుచును నానైనఁ గోపమొక్కొ?

ఈశ్వరుండను శిల్పి రచించినట్టి
రమ్యతరవిగ్రహంబవు రమణీ! నీవు
అట్టి నిను జూచి ముదమంది యతనిశిల్ప
వైపుణిని మెచ్చకున్నచో గోపపడఁడ?

స్వచ్ఛసౌందర్యరాసులౌ నతులఁ గనినఁ
దుచ్చవిషయోభోగ్యవస్తువు లటంచు
భావనము నేయ నలవాటుపడిన పశువఁ
గాను; సౌందర్యదాహార్తకవిని నేను.

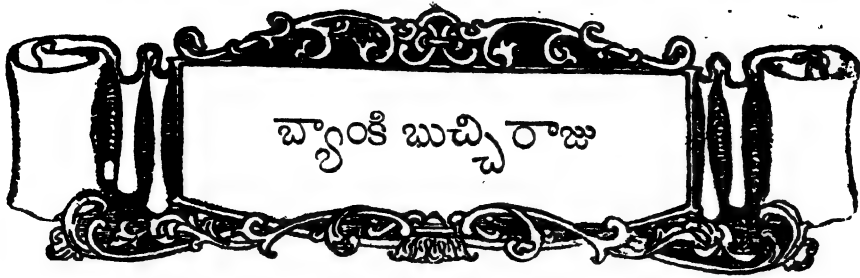
అందమగువస్తు వెన్న డానందకరము,
అట్టియానందలబ్ధికై యన్ని వెనల
నరయుచుందును సతతంబు సంతెకాని
పాపచింతలు లేవు నాచూపులందు.

తటాకము

చిత్రకారిణి:— శ్రీమతి డి. బుచ్చికృష్ణమ్మగారు.

శ్రీమతి కనుపత్తి వరలక్ష్మమ్మ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరవాయి]

“శ్రీమతులు గానివారిని రక్షింపను చక్రి రాజైయుండు”నను భాగవతసూక్తి యథామైనది. ఎట్టిపోషణసౌకర్యములు లేకున్నను, బుచ్చిరాజు కొమార్తెకు మూడేడ్లు పెచ్చినవి. పున్నమ్మ మరల గర్భిణియైనది. ఈ మూడు తండ్రి వచ్చి స్వయముగా బిలిచి నున్న పున్నమ్మ పుట్టింటికి వెళ్ల లేదు. మరల పదిహేనేడలు బ్యాంకీలో వేసికొనవచ్చును. ఇదా యని పున్నమ్మను పుట్టింటి కంపుటకు బుచ్చిరాజు విశ్వస్థయత్నముచేసి విఘ్నముగై గాడు. పున్నమ్మపట్టు రాహుపట్టుగదా!

భార్యకు పురుడుపోయు దిక్కులేమిచే మూడేడ్లనాడు యిల్లువీడిపోయిన తల్లిని బుచ్చిరాజు బలవంతపెట్టి తీసికొనిరావలసి పెచ్చినది. ఒక శుభముహూర్తమున పున్నమ్మ ప్రసవించినది. మగశిశువు కలిగినాడు. అమ చున్నాన మూడవనాటి సాయంకాలమున పుట్టిమనశాంగనమోమున గన్నట్టు స్వల్ప కాళిదాసగూడిన చంద్రికాకేళివోలే బుచ్చి రాజు ముగమున ఆనందశేఖ పొడసూపి నిరం శరము లుబ్ధవ్యసనరుజాపీడితుడై మొగము ముమ్మడుతలు వడి యెట్టి కళాకాంతులులేక

వెలవెల లాడుచుండెడి యాతని వదనమునకు నూతన సోయగమును గూర్చెను. ఎట్టి పేద నరునికైన, ఎట్టి లుబ్ధమానవునకైన కుమారోదయ మంత హర్షదాయకము కాబోలు!

ఉదయించినవాడు సంశోద్ధారకు డగు తనయుడగుటచే సంతోషముతో బుచ్చిరాజు వలసిన వస్తువులలో సగమునకు సగమైన జెచ్చియిచ్చుటచే వివరింపవలసినంత జగడములు లేకనే పదిదినములువెల్లినవి. పదునొకం డవనాడు బారసాలగూడ చేసికొని పిల్లవానికి ‘అబ్బయ్య’యని తండ్రి పేరుపెట్టి బుచ్చిరాజు పితృముణమును దీర్చుకొనెను. కోడలికి పురుడుబోసి భాగీరథమ్మ మరల కొమార్తెయింటికి వెళ్లిపోయినది. అత్తగారు పూరికి వెళ్లినప్పుడు బట్టలు పెట్టవలెనని పున్నమ్మ యుబలాటపడినది. కాని బుచ్చిరాజు చల్లగా పొరుగుూరువెళ్లి తల్లివెల్లిన తరువాత యింటికి చేరుకొనినాడు. మన బుచ్చిరాజు పక్షపాతిగాడు పెట్టపోతలలో; తల్లితోబట్టువులను, భార్యబిడ్డలను నొక్కవిధముగనే చూచును.

పిల్లవాని కొక్కయేడాది వచ్చినది. బుచ్చిరాజు కొమారుని మహా మమకారముతో నెత్తుకొనుచు యేరవ్వంతినుబండ్లమునో కొడుకుకు బెట్టుచు మురియుచుండెను. కొమారుని యెడనైన బుచ్చిరాజు వాత్సల్యముతో బ్రవర్తించుట పున్నమ్మకు మనస్సున కొకవిధముగా సంతోషముగా నున్నను ప్రత్యక్షముగా పిల్లపై నుదాసీనత వహించి పిల్లవానిని నెత్తి నెక్కించుకొనుట యకల్మష హృదయయగు పున్నమ్మకు దుస్సహముగా నుండెను. “ఇద్దఱు మనకడుపునబట్టినవారే, కొమారుడైననేమి; కొమార్తె యైననేమి; చెట్టునుండి కోసికొనివచ్చినవా రెవరు? కన్నకడుపునెడ స్త్రీపురుషవివేచిత పెట్టుకొని పక్షపాతబుద్ధితో నుండుట పాపహేతువు. చెప్పిన వస్తువు యిరువురకు సమానముగా బెట్టుడు; లేదా, మొదలే తీసికొనిరావలదు. ఒకకంటిలోనున్నమును ఒకకంటిలోవెన్నను బెట్టుకొనుట న్యాయముగా”దని గయ్యాళితనముగా పెద్దగొంతుకతో అటచి చెప్పినను పున్నమ్మ సబబైనమాటలనే సర్వదా చెప్పుచుండును. కాని బుచ్చిరాజు మామాటలను చెవిని పెట్టడు; తనపని మానడు. పున్నమ్మ “యికసాత్వికమార్గముసరిగా”దనుకొని దార్జన్యపద్ధతికి బూనుకొనినది. ఎప్పుడు పిల్లవాని కేమిపెట్టునో యని వేవిధముల కనిపెట్టియుండి యమాంతముగా పిల్లవానిచేతిలోనిపదార్థము నూడబెరికికొని సగముచేసి పిల్లకుబెట్టి మిగిలిన యర్థము పిల్లవాని కిచ్చివేయును. భార్య యొక్క దార్జన్యయుతధర్మపద్ధతికి బుచ్చిరా

జేమియు చేయనేరక గుడ్లు మిటురొట్టె యూరకొనును.

పిల్లి కైదేండ్లు వచ్చినవి. పిల్లవానిమూడేండ్లు వచ్చినవి. దీ పా వ ల్లి ప గ మ గి వచ్చినది. బాణాసంచు కావలెనని పిల్లలు గోల; డబ్బు తగులబెట్టుట బుచ్చిరాజు కిష్టములేదు. కాన యూరిలో టపాకాయలు కాల్చుకొను వేళ యింట పిండివంట సందడి పెట్టినచో టపాకాయపోరు తస్సనని యాహించి బుచ్చిరాజు ఒకశేరు మినుములు ఒకనవాళేరు నేయి తెచ్చి గారెలు నండుము; భార్యను నిర్బంధించెను. ‘టపాకాయలు లే పోయినను పిల్లలకు గారెలైన తినుభాగ్య మొదవిన దంతియే చాలునని పున్నమ్మ దానికే యొడబడెను. సాయంత్రము గాఢావండువేళకు బుచ్చిరాజు భార్యచెంత గాఢావండువద్ద కూర్చుండి బుట్టలో వేసినగారెల్లెనోటవేసికొనసాగెను. నిండునేతిలో నెక్కువ పిండిబెట్టి బండిచక్రములవలె పెద్దవిగా పండితొలిగారెల్లెదాదాపుయిరువదివఱకు బుచ్చిరాజు కుషీలోబడి ఆహుతైపోయినవి. బుచ్చిరాజు పొట్టలో నిక నర్థగారె పట్టు తావులేదు. గజ్జున త్రేపుగూడ వచ్చినది. ఇక నాలుగు గారెలు బాణలిలో వేగుచున్నవి. అవి భార్యబిడ్డలకు చాలును. కాన మిగిలినవి డిని మఱునాడు రొట్టిముక్క చేసికొనుటకు నిలువచేయవలెనని బుచ్చిరాజు ఆలోచన ఆమాట సాత్వికముగా చెప్పినచో భార్య వినదు; దార్జన్యముగా చెప్పినచో మొనలే వినదు. కాన, సలహా పూర్వకముగా చెప్పి

బాగుగా నుండునని యుద్దేశించి ఇదిగో పొద్దు పొయ్యి; పండుగపూట; వీధిలో టపాకాయలు, నీపాలు ముచ్చటగా చూడకుండా ఖండిమంట పీడేమిటి; ఈపూటకు చాలించు; జేపు కొట్టిముక్కై నావేసుకుందాము" అనెను.

పు—వినియకుడాలె నీవు పొట్టనిండా తిని షేము తినకుండా చాలించమంటున్నావా? పిల్లలకూ నాకూ కావద్దా?

బ—పిల్లవాడు నాతోనే తిన్నాడా? ఇక పిల్లలకూ నీకూ, ఆవి చాలిస్తా?

పు—ఇరవై గారెలు తింటేకాని నీకు చాలలేను. నాలుగుగారెలు మాయిద్దరికా? మరల జేపు నీకు కొట్టివై వేద్యమా? ఇటువంటి సలహా నాకు చెప్పవద్దు; లేచిపో.

బ—సంపాదించుకొనే ముండావాడిని నాకు ఎక్కువవద్దా!

పు—చేసేదానికో?

బ—ఆవిచాలు; ఇక చాలించు; పిండి ఉంచు; ఆడదాని కింతకన్నా ఎందుకు?

పున్నమ్మకోపముతో మండిపడి ప్రాయ్యిలోనికొక వివిబయటకు తీసినది. ఆకొఱకంచుతనపై విరునేమోసని బుచ్చిరాజు వీధిలోనికి పంపివేసినాడు. పున్నమ్మ తలుపుగొల్లెం పెట్టుకున్నది. ఒకపావుగంటలో మఱిపది గారెలు బుట్టలోపడినవి. ఇంతలో బుచ్చిరాజు పెద్దకోకముపెట్టుచు, "తలుపుతీయవే, కొండమునిగిందే, చేయిపోయిందే" అనికేకముపెట్టుచు వచ్చినాడు. తొందరపడుచు పున్నమ్మవచ్చితలుపుతీసి "ఏమునిగిందనె

ను." చెయ్యికాలిపోయింది. వాళ్ళిల్ల నాడు తోటావేశాడు. చేయికాలింది. మంట - మంట - కొబ్బెరినూనె - నవసేతం సున్నపుతేట - చెయ్యి - చెయ్యి! అబ్బో! అబ్బో" అని బుచ్చిరాజు గోలెత్తెను. పున్నమ్మగాభరాతో పిండిమంట చాలించి కట్టెలార్చి, పచ్చిపిండిని, గారెలను మూతబెట్టి భర్తకు వైద్యముచేయుటకు మైల పడినది. ప్రాయ్యిలో మంట తగ్గినతరువాత బుచ్చిరాజు చేతిమంటగూడ తగ్గినది. ఆరాత్రి గడచినది. మఱునా డాలుమగిల జగడములో రాత్రికాళ్ళు అబద్ధ మనియు పిండిమంట చాలించుటకు చేసిన యెత్తనియు తేలినది.

2

బుచ్చిరాజునకు మూడవ సంతానము కలిగినది. ఈశిశువు మరల ఆడపిల్ల. బుచ్చిరాజు మరచిపోయిన చింత మరల చిగురించినది. ఇంటిలో యితరాడసాయము లేదు. అన్నియు బుచ్చిరాజు చేతిమీదనే రావలెను. బుచ్చిరాజు ఆడపిల్లమీది యీసుచే వలసినవస్తువు లీయడు. ఇరుగు పొరుగు అమ్మలక్కలెవరైన సాయముచేయ దలచినను, బుచ్చిరాజు వారిని నమ్మి యింటిలోనికి రానియడు. కస్తూరి కావలెననియు, ఇంగువ కావలెననియు, వెల్లుల్లి కావలెననియు, ఆముదము కావలెననియు, మంత్ర సానిగోల—బుచ్చిరాజు మూకనలె, బధిరునలెహూనము. ఎట్లెట్లోపడి దినములు గడచి నీళ్లుపోసికొనినది పున్నమ్మ. కానిపథ్యపానములు సరిగాజరగకయు, నాహార

పుష్టిలేకయు, పున్నమ్మకు ప్రాణోపద్రవ కర మగుజబ్బు చేసినది. ఈసంగతి తెలిసి తండ్రి వచ్చి పున్నమ్మను తమయింటికి తీసికొనివెళ్లి మందు యిప్పించినాడు. మృత్యు ముఖము నుండి బయటపడి పున్నమ్మ మూడు మాస ములకు మరల పెనిమిటివద్దకు వచ్చినది. పున్నమ్మ జబ్బుపడుటవలన శిశువునకు పాలు లేవు. ఏపుణ్యాత్మురాలో దయయుంచి పోసెడి కొంచెముపాలు పిల్లకు చాలునవి కావు. పల్లెటూరిలో నేవస్తువైనను, కొనుటకు దొరకుటరిది. ఉచితముగా నిచ్చువారు చాలినంత యీయరు. పున్నమ్మ పిల్లకు పాలుచాలక నీళ్ల నెక్కువగా కలిపిపోయుచుండెడిది. పిల్ల యెల్లప్పుడు ఆకలిచే రోదన. ఆకలిచాలెనను పిల్లకు పడక నిక్కాకచే యెండిపోయి జ్వరముకూడ తగులసాగినది. 'మందు తెచ్చిపెట్టు'మని పున్నమ్మ భర్తను యాచించెను. కాని యతడు విని పించుకొనలేదు. నెలదినములు జ్వరము ఒక్క విధముగాకాసి పిల్ల పుల్లనలె శుష్కించినది; కాళ్లు ఉబ్బుచూపినవి. 'మందుతీసికొనిరమ్మని పున్నమ్మ భర్తను మరల ప్రార్థించినది. "నా వద్ద డబ్బులేదు; డబ్బునీయకుండ మందు నెవ్వరిచ్చెదరు? దైవయోగ మున్న నేమందు నక్కటలేదు. అదే నయమగు"నని బుచ్చిరాజు జవాబిచ్చెను. ఇక మగనికి చెప్పిన కార్యము లేదని పున్నమ్మ పిల్లను బుజముపై వేసికొని తానే వైద్యునింటికి వెళ్లెను. పొరుగు లెలుగునిది పున్నమ్మ. చూడుడు! ఆకడుపుతీపు; అభిమానును చంపివేసినది. పున్నమ్మ వైద్యుని ముందు "మీ ఆయన పరమలోభి. అవసర

ముతీరిన డబ్బునిచ్చువాడు కాడు. మీకు మందు లూరకరావు. రెండురూపాయలిచ్చి గాని మందిచ్చుటకు వీలుగాదు" అని యీపై ద్యుడేవియో రెండుమాత్రలను చెల్లెన బెట్టెను. పున్నమ్మవద్ద డబ్బులేదు సరిగదా, ఒడలున చిన్న మెత్తుబంగారము లేదు. రెండు రూపాయలు వైద్యున కెట్లిచ్చును! పాము! కన్నుల నీరుతుడుచుకొనుచు పున్నమ్మ మరల యింటికివచ్చెను. ఇంటికివచ్చిన వెంటనే పున్నమ్మ "పూజారిమల్లయ్య రెండురూపాయలిచ్చిన మందు నిచ్చెదననెను. కావున రెండురూపాయలి"మ్మని భర్తతో పెద్దజగడము పెట్టుకొనెను. బు—నావద్ద యెట్టిని యేగాని లేదు. రెండు రూపాయ లెక్కడ తెచ్చేది? నీవు యెంత యేడ్చినానరే, డబ్బుపని నావల్ల జరగదు.

పు—ప్రాణముమీద వచ్చిన బిడ్డకు రెండు రూపాయ లిచ్చి మందు యిప్పించ జాలక పోతే ఇక నీవుద్యోగ మెందుకు? ఉన్న డబ్బు ఆ బ్యాంకిలో పూచ్చకపోతే రెండు రూపాయలుపెట్టి పిల్లకు మందు యిప్పించరాదా!

బు—బ్యాంకిలో! ఏ బ్యాంకిలో? నేనా! నా పన్నెండు రూపాయల జీతంలోనా!! బ్యాంకిలో నిల్వగూడానా!!!

పు—అబద్ధమాడవద్దు; క్రిందటి శనివారము గదా, తెనాలి పోస్టాఫీసులో 30 రూపాయలు కట్టవచ్చింది!

బు—ఎవరు చెప్పింది?

పు—ఎవరైతేనేమి, ఎవరో ఒకరు. నిజమే, అబద్ధమా?

బా—అది మనసాము కాదు.

పు—మనసాముకానిది మనపేర బ్యాంకిలో
మందుకు పడుతుంది?

బా—అది వేతేబావతు.

పు—బావతైతేనే? జీతంవచ్చినాక యియ్య
నచ్చు లేకపోతే అప్పు తేండి.

బా—నాకు ఋణము పుట్టదు.

పు—నీకు ఊరిలో ఋణము పుట్టదు; కాన
ఇట్లో అన్నంగూడా పుట్టదు. నాపల్ల
జూపి యెక్కువగా వుంది. మందుకు
రెండురూపాయలు తెచ్చేవటకు నేను వంట
చేయను. పిలితోపాటు మనముగూడా
చానవలసిందే.

అని శోకముపెట్టుచు పున్నమ్మ పిల్లవద్ద
కూర్చున్నది. ఊరిలో పూటకూలియిల్లు లేదు.
ఇంట పున్నమ్మవంట లేదు. స్వయముగా
సంపాదించుచో భార్య మట్టిపాలు చేయునే
కాని పెట్టకొని తినసేయదు. కాన బుచ్చిరాజు
అతిభార్యగూడ ఆపూట వస్తు. సాయంత్ర
మైనది. ఈపూటనైన భార్యతో మంచిమాట
లాడినగాని కూడుదొరకదని బుచ్చిరాజుకు
తోచినది. కాన తిన్నగా భార్యవద్దకు వచ్చి
“ఈనూరిలో నెవరినడిగినను ఋణమియ
లేదు. తెల్లవారుజామున లేచి తెనాలి వెళ్లి
తేపు జాము ప్రొద్దెక్కునప్పటికి రూపాయలు
తెచ్చినను. నడుచుటకు శక్తియుండవలెను
గదా, ఈపూటనైన వంటచేయవా?”యనెను.
ప్రొద్దెక్కునండి మగనిని పంపించినందులకు
పున్నమ్మ మనస్సు పీకుచుండెను. మఱియు

తేపు రూపాయలు తెచ్చెదనని యాసగూడ
చూపెను గాన పున్నమ్మ వెంటనే కిమ్మన
కుండ లేచి వంటచేసి మగనికి బిడ్డలకు బెట్టి
తానుగూడ భుజించెను. ఆరాత్రి రెండుగం
టలనుండి పిల్లకు ఆయాసముగూడ పుట్టెను.
తెల్లవారుజాముననే పున్నమ్మ భర్తనులేసి
“పిల్లకు ఆయాసంగూడా పుట్టింది. తొందరగా
వెళ్లి డబ్బుతీసుకరారా”యని దీనముగా నడి
గెను. “పొద్దున్నే బ్యాంకిలో డబ్బుయివ్వరు.
పదిగంటలనుంచీ యిస్తారు. జాముప్రొద్దెక్కుం
గానే బయలుదేరిపోతే వెంటనే పైకం తీసు
కొని రావచ్చు”నని బుచ్చిరాజు రెండిననైపు
తిరిగి పడుకొనెను. మగవా డాసురబుద్ధితో
చరించుచుండ కండ్లు పుండ్లు పడున స్థాన
తప్ప యాడుదేమి చేయగలదు?

ఉదయము బుచ్చిరాజు యెప్పటివలె
పాతశాలకు వెళ్లెను. కాని టెనాలి వెళ్లేలేదు.
మరల పదిగంటలకు యింటికి వచ్చెను. పిల్లి
ఆయాసముతో మూలుచున్నది. భార్య దుఃఖ
ముతో నేడ్చుచుచున్నది. బుచ్చిరాజు కాకలి
తో కడుపుమాడుచున్నది. కాన “టెనాలి వెళ్లె
మంటివిగదా! వంటచేయలేదా?”యనెను. “పిల్లి
కు మందుకు రూపాయలు తెస్తానంటిరే ఏవి?
పిల్లిచూడండి ఎట్లు బాధపడుతున్నదో? ఈబి
డ్డను యిట్లావదలి వంటచేయడమెట్లా? డబ్బు
కు వెళ్లిరండి. ఇంతలో వంటచేస్తాను” అని
పున్నమ్మ బాలికరముగా పలికెను. ఇంతలో
పొరుగింటియమ్మ యొకతెవచ్చి “పున్నమ్మా,
ఎందుకు చాదస్తాను? పతావు; పిల్లి నీవేతే
యింతజబ్బేరాదు. తొందరగా వంటచేసుకొని

నాలుగుమెతుకులు తినుండి" అనెను. ఆమాటల
చే పున్నమ్మ మరింత బెంగపడి "డబ్బో! మందో!
బిడ్డో!" యని పెద్దగా విలపించసాగెను. డబ్బు
తెచ్చి బిడ్డకు మందువేయించిన బ్రదుకునను
పున్నమ్మ మూఢవిశ్వాసమును మరల్చలేక
యింట భోజనము లభించునాశ లేక బుచ్చి
రాజు మిటమిటలాడునెడలో ఔనాలివెల్లెను.

బుచ్చిరాజు వెల్లెన యొక గంటకు పిల్ల
ప్రాణము పోయినది. పున్నమ్మయు, పిల్లలును
గొల్లున నేడ్వసాగిరి. నల్వూరు వచ్చి చూచు
నప్పటికి బుచ్చిరాజు ఔనాలివెల్లెనట్లు పాలిసెను.
బుచ్చిరాజుకొఱకు మనిషినింపి యిరుగుపొరు
గువారు పున్నమ్మకు సాయము గూర్చుండిరి.

మనిషి వెల్లెనప్పటికి బుచ్చిరాజు పూట
కూటింట భోజనముచేసి బొట్టు తుడుచుకొని
బ్యాంకిలో వేసిన సొమ్ము తీయుటకు జేతు
లాడక చిడిముడిపడుచు తపాలాకచ్చేరి యరు
గుపై తారాడుచుండెను. ఇంతలో మను
ష్యుడు సమీపించి "అయ్యా! మిమ్ములను వెం
టనే పిలుచుకొనిరమ్మన్నారండీ!" అనెను.
బు—ఎదుకు? ఎవరు?

మ—పెద్దమేష్టరుగారు. జబ్బుగానున్న తమ
కుమార్తె—

బు—పోయిందా?

మ—అఁ!

బు—నిజంగా, ఖాయపు మాటేనా?

మ—నిజమేనండీ, పున్నమ్మగారు తల పగుల
గొట్టుకొని యేడుస్తున్నారు.

బు—అయితే వైద్యావనరము తీరినట్లే.

మ—అయ్యో! పిల్లే పోయిందంటే వైద్య
మెవరికయ్యా?

ఒకమహాభారమును దించినట్లుగా బుచ్చి
రాజు హృదయము తేలికపడెను కాని యొక
బిందువైన రాలలేదు కన్నులనుండి. వచ్చిన
మనుష్యునితోపాటు బుచ్చిరాజు త్వరితముగా
స్వగ్రామమునకు బయలుదేరెను. బుచ్చిరాజు
చిన్నతనమున ఔనాలి నాటకసంఘములలో
చెలరేగి తిరిగినవాడగుటచే లేనిది యున్నట్లు
ను యున్నది లేనట్లును నటించుటలో గొప్ప
చతురుడు. అందు శోకరసాభినయము నందు
బుచ్చిరాజు కడు నిపుణుడు. నేడు బుచ్చిరాజు
చంద్రమతియో దమయంతియోయై యేడ్చు
నని ప్రకటించిన ప్రేక్షకులు పిండులుగట్టి వచ్చె
డివారు. నాటివిద్య బుచ్చిరాజు నేడు స్వోప
యోగమునకు వినియోగింప దలంచెను.
లేకున్న పున్నమ్మ తనను నిలువనీయదని బుచ్చి
రాజుకు భయము. బుచ్చిరాజు దుఃఖాభినయ
మును, గ్రామపు పాలిమేరవద్ద నారంభించి
క్రమక్రమముగా వృద్ధిపొందించి భార్యకు పది
శారల దూరమునకు వచ్చునప్పటికి యఖం
డము గావించెను. రసపోషణయందు మెలకు
న లెలుగని నటకుడు రసస్ఫూర్తి యందు
నున్నాదియై మితిమించి చరించి యపహాస్యము
పాలై నట్లు కుడిచేత నుత్తరీయముతో కన్నీళ్లి
సద్దకొనుచు నెడమచేత ముక్కునీళ్లి చీడనే
యుచు, "అయ్యో! నాకన్న తల్లీ! నాకడుపు
నెంతచిచ్చు పెట్టిపోతివే! ఈకడుపుచిచ్చు నెట్లా
భరించేదే! అమ్మా! డబ్బుపోయినా నిశ్చ

“ఈజేచాలు ననుకొంటినే అమ్మా! తల్లీ! సామునిచ్చి ఒక్కమాత్ర వేసిందాకా ఉండక పోవడే అమ్మా! నాసాము కెంతలో ఋణము తీరిపోయినావే అమ్మా! ఇదిరూపాయ లై నా పోనీ నుదు యిచ్చించాలనుకొంటినే అమ్మా! సాతలో ఎంతచేసితివే! మా అమ్మా, మా తల్లీ! మా అమ్మా, మా తల్లీ!” అని పిల్ల పైనను నేలపై ననుబడి దొరలి దొరలి నేడ్చి. బుచ్చిరాజు దొంగ నేడ్చు పిల్లల పరి చూచునకును, పిల్లకు జబ్బుచేసినది మొదలు చిక్కి సగమై, నేడు పిల్లపోవుటచే ముఖిత దుఃఖించుచు, బొట్టుచెరిగి, కురులు వీడి, కగ్గి ప్లెటకార చూపెత్తిన శోక దేవతనలె నున్న పున్నమ్మ కడుపుమంటకును గారణమైనది. బుచ్చిరాజు దుఃఖమొకింత తగ్గగనె పున్నమ్మ యనుమడించిన దుఃఖముతో పిల్లకు జబ్బుగా నున్న సమయములో మందుమాకు పొసగి బాగుచేయుటకు ప్రయత్నింపక, పైస ఖర్చు పెట్టుట కనుమతింపక, చచ్చినతరువాత యిచ్చ కపుటచుపు లేప్పుచున్న బుచ్చిరాజు యశ్యములన్నియు కడిగిపోయుచు బ్యాంకి పల్ల వితో గొడుగుంటలేడ్చినది. అంతటితో బుచ్చి రాజు అభినయము పూర్తియైనది; పున్నమ్మ కడుపుమంట తగ్గినది.

౮

బుచ్చిరాజు పిల్లపోయిన కొన్ని దినము లకు ఒక భీమాకంపెనీ దేజంట్లు గ్రామము లోనికి వచ్చి బుచ్చయ్య పాఠశాలకు గూడ వచ్చెను. పాఠశాలలోని యుపాధ్యాయులు గొలుగురు ఆయనచుట్టుచేరి మాట్లాడుచుండిరి.

సందర్భవశమున నాదేజంట్లు “అమ్మా! అనేక మంది నందలకొంటి రూస్యములను నేమిగ్గు బ్యాంకిలో దాచుచుదురు. కాని దానివలన వారి కేమిలాభమో?” అనియాదేజంట్లునూట పూర్తిచేయకపూర్వమే బుచ్చిరాజు కన్ను లెఱుచేసి కోపముతో మాడిపడుచు “ఎనరయ్య, నీవు, మమ్ములను నెక్కిరించడానికి? మేము నేమిగ్గుబ్యాంకిలో దాచుకుంటే నీకేమి, గోతి లోపూడ్చుకుంటే నీకేమి? పెద్దమనిషిగా నచ్చి నవాడు పెద్దమనిషితరహితంగామూర్ఖుడైనట్లు మర్యాదగాని యిటువంటి యధిక్షేపణలు తగవుగాదు” అనెను. ఏజంట్లు పిల్లపోయెను. తక్కిన యుపాధ్యాయులు గూడ విభ్రాంతు లైరి. అంత బుచ్చిరాజు ఉపాధ్యాయులను జూచి “చూచారా, ఈపెద్దమనిషి, నేను నే మిగ్గుబ్యాంకిలోడబ్బువేశాననియేకుట్టుకుంకో చెవిలో చూచితే ఆమంటలు పట్టుకొని నన్ని క్కడ పెప్పనచ్చాడు! ఇత నెవరు, నేనెవరు? ఇతను నన్నాక్షేపించేవాడా? ఇదుగోసయ్యా! ఈపూరినుండి తిన్నగా పోతులుచుకుంటే ఇటు వంటి ప్రసంగాలు చేయకు” మనెను. ఉపాధ్యాయులు పకపకసవ్విరి. ఆదేజంట్లు “ఏమిటయ్యా! అట్లు పేలుతావు. నీకు మతిలేదాయేమిటి? నీవు నేమిగ్గుబ్యాంకిలో సాము దాచినసంగతి గా కేమి నెలుసు? మాటసామెతగా చెప్పిన మాటకు మండిపడతావేమిటి? ఈపూరి నుండి తిన్నగా బోక నాకేమి? తలగొట్టి మొలనే యిస్తావా? ఎవడిచ్చాడయ్యా, నీ కీమేష్టరుద్యోగ” మనెను. అంత వ్యవహారము ముదురునని ప్రధానోపాధ్యాయుడుకలుగజేసికొని “ఆయన లోకములో మాటచెప్పెనుగాని నీ సంగతిగా”

దని బుచ్చిరాజును మందలించి “అయ్యా! ఆయనకు కొద్దిదినములక్రిందట పిల్లపోయినది. ఆ విచారముచేత మతివలించినది; కోపపడకం” డని యేజంటును బతిమలాడి వివాదము నుపశమింపజేసెను. నాటినుండి పిన్న పెద్దలచే లోలోన ననుకొనబడుచున్న బ్యాంకి పేరు బహిరంగమై స్థిరరూపమును దాల్చెను. ఉడికిలువారిని యుడికించ నెల్లరకు వేడుక యేకదా! వ్యవహారములు చేసికొనెడి పెద్దమనుష్యులు, మంచినీళ్ల కేగెడిమగువలు, పనిపాటుల కేగెడికాపుజనులు, పాఠశాలలకరిగెడి బాలబాలికలు బుచ్చిరాజు నుజూచి “బ్యాంకి, బ్యాంకి” యని యఱచుటయు, నాతడు నానాతిట్లు తిట్టుచుండుటయు నిత్యవేడుకయ్యెను. అంతటితో యూరుకొనక గ్రామజనులు:

“పంతులు పంతులు బుచ్చయ్య
పైకం బ్యాంకిలా దాచయ్య
మందువేయక పిల్లనుజంపి
దొంగయేడ్పుతో దొర్లయ్య!”

బ్యాంకిలా పైకం స్టోర్
పెనిమిటి పెండ్లము పోర్
నోటిమాటలు జోర్
పెట్టడమంటే తార్ ”

అని బుచ్చయ్యపై పదములుగూడ కట్టిరి. ఆపదములు వినగనె బుచ్చిరాజుకు ఒడలు మండి ముఠింతతిట్టుటయు రాళ్లు వినరుటయు, చేతికందినపిల్లలను చావగొట్టుటయు గావించ సాగెను. బుచ్చిరాజు అల్లరిచేసినకొలది పిల్లలపదములు మెండయ్యెను గాని తగ్గలేదు. ఒకనాడు బడి వదలగనె పిల్లలందఱు జతలుగా

నేర్పడియొకరు “బ్యాంకిలో పైకం స్టోర్?” అని తెండవవారు ‘పెనిమిటి పెండ్లము పోర్’ అని యీవిధముగా పాడుకొనుచు పోసాగిరి. బుచ్చిరాజు అప్పుడే యాపిల్లల బట్టి కొట్టదలచియు లేడిపిల్లలనలె బరుగెత్తెడి యాబాలుర పట్టజాలక విఫలుడై మధ్యాహ్నము వీరిని తరగతిలో శిక్షింపదలచి యుండిరి వెళ్లెను.

మధ్యాహ్నము పిల్లలందఱు బడికి నచ్చిరి. బుచ్చిరాజు తనతరగతిలోని బాలురను “అరే! ప్రొద్దన నాపైపాటలు పాడిన కుంకలెవరో లేచి నిలువొండిరా” యనెను. ఒక్కరు లేవలేదు. “అరే! ప్రొద్దన నాపై పాటలుపాడిన వెధవలు కూర్చొండిరా” యనెను. అందఱు లేచినిలువబడిరి. బుచ్చిరాజు కోపము పట్టజాలక అందఱు నొక్కమాటు చిత్తమువచ్చినట్లు బెత్తముతో గొట్టెను. పిల్లలందఱు నొక్కమాటు గొట్టున నేడ్చిరి. ఈవిధముగా రెండుమూడుమాఱులు జరిగెను. బుచ్చిరాజుకు వెఱచి చాలామంది పిల్లలు బడికిరా మానిరి.

పైన పిల్లలతిండ్రులు “బుచ్చిరాజు మా పిల్లల నక్రమముగా గొట్టుచున్నాడు గాన నాతనిపై చర్యజరుపవలసిన”దని పాఠశాలాధికారులకు విజ్ఞప్తి నంపిరి. ప్రధానోపాధ్యాయుడుగూడ ‘బుచ్చిరాజు దండనవలన పిల్లలు బడికివచ్చుటలేదని పైవారికి దెలియబఱచెను. పైకాగిత్తములు చూచుకొనిన వెంటనే యా కారి పాఠశాల పరిశీలననిమిత్తము వచ్చెను. అధికారి వచ్చెనని తెలిసిన వెంటనే బుచ్చి

నా చిత్తమున చింపులు చెవులపై వ్రేలాడు
మీ, మట్టిమూకుడువలె మాడు కనుబడు
మీ పిల్లకమ్ముల యుత్తరీయమును తలకు
జుట్టి నేలు గుడ్డచే నతుకులమర్చిన తెల్ల
కోణి తోడుగుకొని మోకాళ్ళదిగని యంగ
నస్త్రమును గట్టి, భయభక్తులతో మెల్లని
యెడుగులువేయుచు పాఠశాలకు వచ్చెను.

గొంతసేపటికి అధికారిగూడ బడికివచ్చి
ప్రధానోపాధ్యాయునితోపాటు పెద్దతరగ
పుల్లలో గొంతసేపు మసలి నెమ్మదిగా బచ్చి
నా తరగతికి వచ్చెను. తాను కూర్చుండెడి
కుర్చీ యధికారి కొనగి చేతులుకట్టికొని
బచ్చిరాజు అధికారివెనుక నిలువబడెను.
అత యధికారి కోసముతో చిడిముడినడుచు
“బచ్చిరాజు!” అనెను.

బచ్చిరాజు!

—సీసనర్తన యేమాత్రము బాగుగా
చేడు. నీయద్యోగము నిలువదునుమా!

బచ్చిరాజు! నడునాటువత్సరములనుండి
యద్యోగముచేయుచున్నాను. అసమర్థుడ
ననుకూలముకాకైపోలేదు. పిల్లలను పరీ
క్షించి చిత్తశిగించండి నాలోన మున్న
దేమో!

అ—వదువుమాట యట్లుంచుము. సరినత్న
కార్యమున నీతరగతిలో నిరుపదినలు
మీకుబాలురు ప్రవేశించినట్లు తెలియు
చున్నది. ఇపు డారుగురుబాలురుమాత్రమే
నిత్యము బడికి వచ్చుచున్నారు. ఈలోప
చెనరిది?

బచ్చిరాజు!—చిత్తము! ఏకారణముననో బాలురు
రాకున్న నేనేమిచేయుదును? విద్యాభోధ
యుదు కించిత్తు లోనము శోకుండ పాటు
పడుచున్నాను.

అ—ఇంక నీలోనము లేదనుట నే నొప్పుకొ
నను. నీవు బాలురను నిలువబెట్టికొట్టుచు
న్నావటగదా!

బచ్చిరాజు!—చిత్తము, వేద.

అ—ఇదిగో! అట్టి తల్లిదండ్రులు స్వయముగా
నాకు బుపిరి. ఇది యబద్ధమా!

బచ్చిరాజు!—చిత్తము! పిల్లలవిధేయులుగాబ్రుచిర్చించు
చున్నప్పుడు తండ్రియైన దండినకుండ
జాలడు. అందులో యపాధ్యాయుని
దండినకుండుట దుస్సాధ్యము.

అ—పిల్లలకు కంటిబెడ రుండవలెను గాని
బెత్తముతో రాక్షసముగా గొట్టుట పాఠ
శాలానియమములకు విరుద్ధము.

బచ్చిరాజు!—చిత్తము; నాకు తెలియును. పిల్లలు
నాకు కన్న బిడ్డలవంటి వారు. వారియెడ
క్రూరముగా నేను ప్రవర్తించిన దబద్ధము.
అంత అధికారి బాలురచేస చూచి“ఏమీ,
మీపంతులుగారు మిమ్ము కొట్టినారా”
యనెను.

పి—అవునండీ!

అ—ఎన్నిమాటులు?

పి—మూడుమాటులు.

అ—అందఱను కొట్టినా; లేక కొందఱను
కొట్టినా?

శ్రీ—అదజను.

అ—ఎందులకో వెలియునా?

పిల్లలు మాటాడలేదు.

అ—ఏమీ! మీకు వెలియదా?

ఒకచిన్న బాలుడు—బ్యాంకి అంటే కొట్టినా రండీ!

అ—బ్యాంకి యేమిటి బుచ్చిరాజు?

బు—“వాళ్ళిండిము, నాసిండిము! తన కెందుకు స్వామీ” యని బుచ్చిరాజు తన యధికారి మాటను గూడ మఱచి కోపముతో జవాబిచ్చెను. అంత అధికారి యాగ్రహముచే కన్నులెఱ్ఱచేసి, బాలురదెస చూచి “బ్యాంకి వృత్తాంతమేమిటో చెప్పు”డని కాద్రముగా బలికెను. ఒకపెద్దబాలుడు ముందు నకువచ్చి “అయ్యా, పంతులుగారు బ్యాంకి లో డబ్బుదాచుకొని డబ్బులేదని జబ్బు చేసిన కొమార్తెకు మంచువేయకపోతే ఆపిల్ల చచ్చిందండి. అప్పటినుండి పంతులు గారికి బ్యాంకిఅంటే కోపము”అని చెప్పెను. అంత నాయధికారి బుచ్చిరాజుదెస చురచురజూచి “బుచ్చిరాజు! నీ వుద్యోగమున కర్హుడవుగావు. కన్నపిల్లను జంపిన వాడవు; పరులపిల్లలయెడ ప్రేమతో ప్రవర్తించుట కల్గ! ఉద్యోగమునకు తగవని వ్రాయుచున్నా”ననెను. “అయ్యా, పేదవాడను, అన్యాయముచేయకండి. పిల్లలారాదుమును పాడ జూనిరేని నేను వారిసేమి చేయనండీ”యని బుచ్చిరాజు అధికారి

పాదములపై బడెను. అధికారి “స్వస్వయంకృషిచే తెచ్చుకొనినవిదములు; యుద్యోగమునువలె కీసినేయ సాగ్యము కాదు” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి బహిష్కరించెను. పిల్లలు యెప్పటివలెనాటలు పాడుకొనుచు నిండ్లకేగిరి. అధికారి నానధికారముల లెక్క నేయనిదిగదా బాల్యస్వాతంత్ర్యము!

పాతశాలాధికారి వెళ్లిన కొలదిదినములకు బుచ్చిరాజు నాగ్రామమునుండి బదలయించినట్లు పైనుండి యుత్తరువు వచ్చెను. పాపము! బ్యాంకిపేరుచేత పదునాఱుసంవత్సరములనుండి స్థిరనివాసమేర్పఱచుకొనియున్న గ్రామమును బుచ్చిరాజు వీడవలసినచిహ్నము. బుచ్చిరాజు నాగ్రామమును వీడలేక వైకి మనవి చేసికొనెను. స్వయముగా వెళ్లి యధికారుల వద్ద మొత్తుకొని వచ్చెను. కాని యుత్తరువు తిరుగలేదు. వెళ్లినే వెళ్లినాడు.

పూనినకర్మము పొరుగుూరు పోయిన పోదనినట్లు, ఊరువదలినను బుచ్చిరాజుకు పేరు వదలలేదు. అక్కడివారికిగూడ బుచ్చిరాజు బ్యాంకిపేరు ఊణములో వెలిసినది. అక్కడగూడబుచ్చిరాజు దల్లిదండ్రుల కేమైనది. మరల బుచ్చిరాజును మఱియొకయూరికి బదలాయించిరి. అక్కడగూడ నిదేగోల. ఈ రీతిగా బుచ్చిరాజు బ్యాంకిపేరుచేత పల్లెటూళ్లలో పరువుదక్కక మరల వెనాల్చిచేయకొన్నాడు.

ఊదినకొలది యుచికెడు రబ్బరుత్తిరి వలె బుచ్చిరాజుకథ వ్రాసినకొలది విస్తరి

చేసెడు. సారములేని బుచ్చిరాజుగాథ నింత స్థిరముచేయుట చదువరుల యమూల్యకామును. దుర్వినియోగము చేయుటయగుననుచుకుచే కొంకుగలిగెడిని. మన్నింపవేడికోలు.

బుచ్చిరాజు నాటకసంఘములకు చిరప్రసిద్ధుడగుటచే మరల నందు చేరినాడు. కాని నయను మరిలినవాడుగుటచే నాయక పాత్రము ధరించుట కర్హుడుగాక యస్వహిష్టము చేతక, చెలికత్తె యిత్యాదిపాత్రములను మూత్రమే ధరించి తన నటనాకౌశలమును వెల్లడించుచుండెను.

ఒకనాడు ఉదయ మగుసరికి తెనాలి పూమునదిలో యోయెత్తుగోడలపై జూచినను, ఏమియుండెనుబుద్ధిపై జూచినను, ఏజట్కూడెదపై జూచినను, “శాకుంతలము” నేటి రాత్రి ప్రదర్శింపబడునను పెద్దయక్క-రములు గల ప్రకటనపత్రములే కాననయ్యెను. అయ్యు, చెన్నపురి సింహపురులనుండి యేలవలె సుప్రసిద్ధనటరత్నములు శాకుంతలా పాత్రముల ధరింపఁతురనికూడ యా ప్రకటనలయందు వివరింపబడియుండెను.

తెనాలిపౌరులకేకాక యాపురము చుట్టు ప్రాంతముండెడి గ్రామస్థులకుగూడ నాటకములు గాంచెడి దప్పు యెక్కువ. గుంటూరు నగర పెద్దనగరములో వందలు పోగుచేయని నాటకసంఘములు తెనాలిలో వేలు మూట గట్టెను. నాడు ప్రధానపాత్రల ధరించువారు సుప్రసిద్ధ నటకుని తెలియుటచే నేలకొలది యెక్కువ ఁగలు ఁదిగంటలకే యమ్ముడు పొందెను. స్థలసంకోచముచే నావల టిక్కెట్ల

నమ్ముట మానవలసినచిన్నది. నాడు జనులు సాయంత్ర మేడుగంటల నుండియే నాటక శాలకు రాజొచ్చిరి. ఎనిమిదిగంటల కష్టచే నాటకశాల జనులతో క్రిక్కిరిసిపోయెను. ఆవల నెచ్చినవారికి నిలుపుణితము, ప్రోపుట్ల ప్రార్థనయ్యెను. సరిగా తొమ్మిదిన్నరగంటకు నాటకము ప్రారంభమైనది. జనుల యల్లరి తగ్గినది.

ఇతరరంగములతో బనియేమి మనకు? శకుంతల చెలులతో గలసి చెట్లకు నీళ్లబోయు రంగము నెచ్చినది. దానిలో మన బుచ్చిరాజు గూడ శకుంతల కాకచెలియై నెత్తనెరిసిన నిజ శిరశిరోజములు నగముగన్నడ సెంటగట్టిన నల్ల పెండ్లకలక్కత్రిమపు కీలుగంటాజానముడితో, పొగచూరిన నంటయింటి గోడకు వేసిన నున్న పువ్వు తినెలె కడునల్ల నిమోముపై నద్దిన షేక్స్ పీడరు అందముతో, పూర్వసువాసినీ త్వమును స్ఫురింపజేయు సంచుకమ్ములు లేని పెల్లనలునతో, సూర్యశరీరము నినుమడించి నాచిన వంగిని నిడుపుగాళ్లతో, జలకలశ హస్తజ్ఞ రంగమున ననతరించినాడు కొంటె కోణంగి యెన్వెడో బుచ్చిరాజును తనములలో గుర్తుపట్టినాడు. ‘బ్యాంకీ,’ అని యొక్క-యట నెఱచినాడు. ఆవాక్క-కేక-నెంటు నదికేకలు లేచినవి; ఆవదితో వందలు బయలుదేరినవి; ఆవందలతో వేలు టప్పిరిగినవి. సహజముగా నుడుకుబోతగు బుచ్చిరాజున కాకేకలు చెవిసోకుటతోడనే యొడలు కంపము పుట్టినది. శివమెత్తినవానివలె నైనాడు. అంత తనయునికి మఱచి, వనిమఱచి, చేతిలోని జల కలశమును నేలగొట్టి, ఒడలున తొడిగిన

రవిక యట్లేయుండ, పైటను, కుచ్చెళ్లను నేకముచేసి గుదిపట్టి నడిగోచీపట్టి నెత్తిమీది మాయజుట్టు కట్టుత్రాళ్లు సడలి కంఠహారమై మోడను ప్రేలాడుచుండ రంగస్థలమునుండి ప్రేక్షకసమూహములోని కొక్కదూకు దూకి నాడు. ప్రేక్షకులు బుచ్చిరాజు నేమిచేసిరో, బుచ్చిరాజు ప్రేక్షకుల నేమిచేసెనో, వివరము తెలియదు. సభ చిందరవందర యైనది. నాటకము భగ్నమైనది. సుప్రసిద్ధనటకుల నటనా

కౌశల్యము గాంచ కుతూహలులై యేతెంచిన పెద్దమనుష్యు లాశాభంగము నంది, ధననష్టమునకు బాల్కుడి కొంపల కేగినారు. వేడుకలను వినోదములను భగ్నముచేయవచ్చెడి తుంటరిసంఘమునకు మాత్రమే నాడు కనుల పండు వైనది. నాడుమొదలు బుచ్చిరాజు మరల యెప్పుడుగూడ నాటకరంగమున గన్పడలేదు. నాటకసంఘాధికారులు గూడ నాతని మరల పిలిచియుండరు బహుశః.

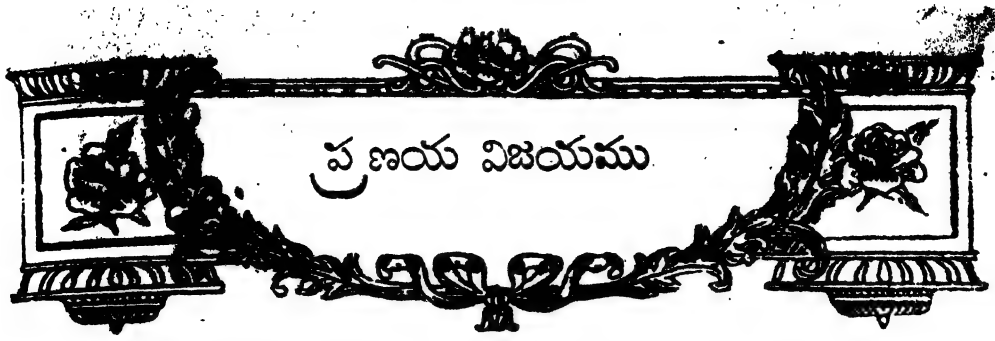
మ లై పూ వ

సహదేవ సూర్యప్రకాశరావు గారు

గుఱుఱుగా విరివిగఁ జూచి గుప్పుగుప్పు మనుచుఁ దావి దిగంతము లల్లుకొనఁగఁ జేసి నీదు సత్వమును ఘోషింతువు మధు మాసవాసరములయందు మల్లెపూవ !
పెంపెనఁగ వసంతాగమవేళయందు చంద్రి కాధౌతయామినీ సమయమందు రమ్యతరుగణ విలసితారామవీధి పుల్లమై ప్రకాశింతువు, మల్లెపూవ !
భాసుర మనోజ్ఞమృదులపుష్పములయందు రమ్యము గులాబియే, సుమరాజ్ఞియనుచు నెంతురేకాని, నీకున్నయంత తావి మార్దవము మన్మథములేదు మల్లెపూవ !

జగతి మూఘుఁడు నీదివ్యసౌకుమార్య విలసనము చవిఁజూడక విడుచునేని విడుచుఁగాక నీభాతికి విన్నదనము మలినము గలుగనేర్చునే మల్లెపూవ !
సరసప్రత్యూష యవన ప్రసారమునను వాహినీవక్షమునలేచు భంగపంక్తి వలె హృదంతర్గతమున భావంబు లెన్నో వెల్లివిరియును నినుఁ జూడ మల్లెపూవ !
దివ్యచంద్రాతపములోని తెల్లఁదనము మలయ యవనాంకురములోని చలువఁదనము యరగ శ్రీచందనములోని యరిమళంబు వెల్లివిరియును నీలోనె మల్లెపూవ !

పానుగంటి విజయరాఘవరావు గారు

అది యొక చిన్న పల్లెటూరు. అచ్చటి ప్రజలు మిక్కిలి సుఖజీవనులు. వారికిగమ్మని పాలు పెరుగులే కాని కాఫీ యలవాటు లేదు. ఎవరి గుమ్మము మంగిల వారు శుభ్రముగాఁ దుశిచికొని మ్రుంగుచెట్టు కొనియెడరు కాని; Sanitary peon పై సర్వాధికారము మాపరు. వారు కలహములాడు వారు కారు. విధి నశమున మనస్ స్పర్థలు జనించినను, రాజీవడువారే కాని వాగ్వివాదములఁ జెందుకొని న్యాయస్థానములెక్కి న్యాయవాదులకు ధనము ధారవోయువారు కారు. పస నుడు బాసుగా నెదిగిన పచ్చనిపైరులపై వీచి సముద్ర పుటలవలె వానినాడించుచు కన్నుల కానందముఁ గొల్పు వాడేకాని రోడ్డుపైనుంచుదుమ్మును రేగఁగొట్టి కన్నుల లోఁ బడవేసి యెడ్పించువాడుకాఁడు. ఎక్కడఁజూచి నను సమాజ సౌందర్యముతోఁ బ్రకృతి తాండవించుచుండెను. చేతితోఁ దీసి, సాంతమగ్గములలో నేసిన దోపరులను ఒక్కకచ్చటఁబోసికొని కట్టుకొనెడువారే కాని వైట్లు కట్టులతో English Twill Glad neck చొక్కాలతో, German TwaeJ Shortకోటులతోఁ దిరుగు క్రైస్తవవతారు లెవ్వరు లేరు. ఆయూరియం దన్నియుఁ దాటియాకుకొంపలే కాని, మేడలు, మిద్దలును, లేవు. ఊరిచినరమాత్ర మాయూరి జమిందారుగారగు జగన్నాథదాసుగారి భవనముమాత్రము గలదు. జగన్నాథదాసుగారు సర్వసుగుణ సమన్వితులు. ఆయన భార్యయును కమలాదేవి మానుషరూపమందన రమాదేవి. భార్యభర్త రెరువురును బ్రజలఁ దమ కన్నెడ్డల లీలఁ జూచుకొనుచుండిరి. ఇక నాయూరి ప్రజలు సుఖజీవములని చెప్పట యతిశయోక్తియో?

అనిన మాదివారము. ఆదిత్యభగవానుఁ డాకసపు మృత్యుమనల్నిచ్చి తనకత్తి నన్ని దిశలఁ జూచుచున్నాఁడు.

జమిందారుగారి గృహమందు పండ్లెంచు గంటలు టాకాయించినారు. పల్లెయంతయు నిశ్శబ్దముగానుండెను. అంత నెచ్చటినుండి వచ్చినారోకాని పుట్టునుండినచ్చు చలిచీమలవలె, వర్షమువెనుకవచ్చు నిసుళ్లవలె నూ నెగుడ్డల వారు తండ్రోపతండ్ములుగ వచ్చి జమిందారుగారి భవనమున కెదుటనున్న బయలులో దిగిరి. ఓ! ఎచ్చటఁ జూచినను గాడిదలపిఘలపైనుండి సామానుల దింపు వారును, ఏదెఱబరికించినను చాపలకట్టల విప్పువారును, వీచెపు తిలకించినను గుడిఁల నమర్చుకొనుటకై గునపములతో గోఁతులఁద్రవ్వవారునై యుండి బయలంతయు పశువులసంతఁజేసిరి. వీరిభాష దెలిసికొనుటకుఁగట్టము. భావములఁ దెలిసికొనుట మఱింతకష్టము. వీరికేష్టలన్నియుఁ గడుఁగ్రూరములు. గ్రద్దలవలెఁ గంటి కగపడిన కోడిపిల్లల నెత్తుకొని పోవుట లోమిఁలసమర్థులు. గ్రద్దయైనను దయఁదలంచి యొక్కకిల్ల నెత్తుకొనిపోవునుగాని వీరొక్కమాటుగ వందలకొలది నోరెఱుంగని కోడిపిల్లల నెత్తుకొనిపోవుదురు. చంటి పిల్లలఁగూడ నెత్తుకొనిపోయి తమవృత్తియందు వారిని సమర్థులఁ జేయుదురు. ముష్టియని వంకఁబెట్టుకొని, యింటింటికరిగి, రహస్యములన్నియు గ్రహింతురు. వీరికి వృత్తులవలననే జీవనము జరుగదు. వీరియం దాఁడు వారియార్జన మెంచు. ఈయమృతు హస్తసాముద్రము (Palmist y)నందు కడునిపుణురాండ్రని యూరిలోని స్త్రీలకందఱుకఁ జాలనమృకము. వీరిరాక నెట్లుతెలిసికొనిరోకాని యూరిలోనున్న స్త్రీలటకరుడెంచి గృహమందున్న మహావాండ్రకుఁ దెయకుండఁ దీసికొనివచ్చిన ధన మానూనెగుడ్డల స్త్రీలచేతులలోఁ బడవైచి నాకడు పెప్పుడు ఫలించునని యడుగువారుకొందఱును, నామగనికి నాపై పయయెన్నఁడువచ్చునని యడుగువారు

కొందఱును, కొందఱును, గువారుకొందఱును, ఇట్లు నానావిధములగు ప్రశ్నలవేసి ఘటములఁ గనుఁగొనుచుండిరి. ఇటువనుగురుమగవా రొక చోటఁజేరి మాటాడుకుండ నండఁగలరు కాని, ఇట్లతఁడు వారొక చోటఁజేరిన నొకలోకాభిరామా యజ్ఞమునకేంతుండునా? అట్టియెడ వందలకొలదిస్త్రీ లొక చోటఁజేరిన నది మారలంగడియని చెప్పఁదగదా? ఆయూరిస్త్రీలందఱుఁ దమఘటములఁ దెలిసి కొనుచు, దమదురదృష్టమునకుఁ జింతిల్లుచు, దమమగల యప్రయోజకత్వములకు నిట్టూర్పుల నిగుడ్పుచు, దమలోడి స్త్రీలయదృష్టముల కనూయపడుచు, వచ్చువారును బోవువారునై యుండిరి. అంత బఱువని మోటారుకారుఁడని వినఁబడెను.

‘జమిందారుగారు నచ్చుచున్నారని యూరిస్త్రీలందఱు నూర్చునిరాక నెఱఁగిన మక్కలవలె మాయమైరి. కాని నూనెగుడ్డలవారుమాత్ర మచటనే యుండియున్న మల వండుకొనుచుండిరి. అంతMaxwell మోటారుకారులోవచ్చి జగన్నాథదాసుగారు తమ భవనముకడ నాగిరి. ఇటునటు నొకమారుచిమారి. నూనెగుడ్డలవారిఁ గాంచిరి. ఆప్రయత్నముగ నొకవట్టి శ్రేకవేసిరి. కలకలలాడువారిమోమునం దదియేమిపాపమో కాని కత్తివేటునకైనను రక్తపుఞ్జులైదు. ఆహా! ముష్టివారినిజూచి లక్షాధికారి గడగడవడకుచున్నాఁడే! ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము! కరినిగాంచి సింహము బెదరునా? మేకనుజూచి పెద్దపులి వెనుకడుగు వేయునా? (New York)లోని అరువదిమూడవ అంతస్తులమేడ, పూరిండ్లను జూచి తలవంచుకొనునా! అననరమైనప్పుడు వసుదేవుఁడు సైతము గాడిదకాళ్ళులఁ బట్టఁదా!

* * * * *

తడఁబడుపాదములతో, నెలనెలబాటు ముఖముతో దాసుగారు లోని కరిగిరి. రెండవద్వారము కడఁ దుపాకుల బాగుచేయుచున్న మాశవునిజూచి దాసుగారు ‘ఏమాయి, మాశవా! ఈనూనెగుడ్డలవారిట కెపుడువచ్చిరి? అనెను. అంత మాశవుఁడు ‘రెండంగంటలక్రింద వచ్చిరయ్యా’ అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. దాసు—వారువచ్చుట నీవుచూచిరివా?

మాశ—చూచినయ్యా!
దాసు—చూచినవాడెపు యొక్కని చెప్పలేక పోయిరివా?
మాశ—వారలఁ బొమ్మనుట నాతరము కాదయ్యా!
దాసు—నిజమే. ప్రభుత్వసువారిలోఁ జెప్పివీరినిప్రాసెక్యూటు చేయింపవలయును. ఇట్లునుదు దాసుగారు లోనికేగిరి. కమలాదేవిగా రామ మేనమామగారగు రఘునాథరావుగా రింటికేగెను. గాన జమిందారు గారు తిన్నగ తమగదిలోనికిఁ బోయిరి. మాశవుఁ డింటికేగెను.

అది శీతకాలము. చలిదేవుఁడు దంపతులఁడ కేగలేక నమాయకులగు బ్రహ్మచారులపైఁ దనశక్తిసామర్థ్యములఁ జూపుచున్నాఁడు. ప్రజలు పెట్టెలలోభద్రముగ దాచియుంచిన సాలువులఁ బైకిదీసి యెండలోఁ బెట్టచున్నారు; ఉదయమున జలి కాగలేక చూరుననున్న యెండుతాటాకుల నూడలాగి చలిమంటలు వైచుకొనుచున్నారు; ‘వేడినీళ్ళులగావలే దెటులస్నానముఁ జేయు వంటి’ వని సేవకులపై నెగురుచున్నారు. అట్టి పుండు వంటి చోకాలమందు, పాపము నూనెగుడ్డలవారు వంచులోన, నారుబైటను, గప్పుకొనుటకున్నఁ బ్రక్కకు లేకుండను, బ్రక్కకున్నఁ గప్పుకొనుటకు లేకుండ ముఖ నిద్రఁ బోవుచుండిరి.

ఓదైననూ! నీవు పక్షపాతబుద్ధిఁ గలవాడవని కొందఱు నిన్ను దూషించినను నీవు నిజముగ నందఱియెడ సమానుడవే. ఏలయనిన, బీదవానిశరీరము చలి కాగునటులును, ధనవంతునిశరీర మటులాగలేనటులును, వారి శరీరముల విచిత్రముగఁజేసితిని! నీవర్య లక్ష్మణములు గదా! సీ. పైఁ గప్పుకొనుటకుఁ బట్టలేనివరులఁ జలిదేవుఁ డేడ్చింపఁ జనగలేడు రెండుచేతులును లేకుండు నరులకాళ్ళు లే చేతులై మాడ నెసఁగుచుండు తినతిండిలేకున్న జనుని యాగరియొక్క మంచినీళ్ళులతోడ మాయమగును

హరియావారలు బాగుగా సంజలఁ
జేసి నరులఁ దృష్టిఁ జేయఁగలరు
గీ. ఏదెఱుఁగమున లోప మెసఁగియున్న
నేఱునంగమనందున వెలయు నద్వి
తీయహాశక్తి; దేవుని మాయ లెన్నఁ
చకమె, మోహింబుధినినుండునరుల కహహ!

అనాటిరాత్రి జగన్నాథదాసుగారు తమగది
యందుఁ గూరుచుండిచుట్టఁగాల్చుకొను
చుండిరి. ఆగదియందొక గవాక్షముకలదు.
ఆగవాక్షమున కదురుగ నెదరులుగలిగిన వీరువా
యొట్టి కలరు. అందర కొక్కటిచొప్పున నైదుకుపా
కులులవు. అప్పుడు పదింటులకును. మట్ట నెడమచేతఁ
బట్టుకొని, దాసుగారు తాము పూర్వమాచరించినకృత్య
ములఁ గాఁబోలు తలఁచి నిట్టూర్పుల నిగుడ్పుచుండెను.
గవాక్షమునుండి చరిగాలి వైచుచుండెను. తలుపులను
నేయుటకై దాసుగారు లేచి గవాక్షమునుండి నేమి
మాచరింకాని 'హా! తీర్థావా!' అని యొకనెట్టికేక
వైచిరి. ఆగవాక్షముచెంత భయంకరమున నొకస్త్రీ
స్వక్తి నిలువఁబడియుండెను. ఆకేక విని అస్పృక్తి 'హేను
తీర్థానే! నీతోఁ గొన్నిమాట లాడవచ్చుతి'ననెను.

“రక్షకభటు లదిగో వచ్చుచున్నారు”

దాసు—ఓ నూనెగుడ్డలశ్శక్తి! నన్ను బ్రదికింపుము.
చచ్చినదానవు తిరుగ నెట్లుసిద్ధమైతివి చండాళిని!
తీర్థా—నాథా! నన్నిట్టిమాట లాడుట మీకున్యాయ
మేనా? ఇదిగో మన పెండ్లిసమయమున దామెసఁగిన
యుంగరము. నాథా! నీయవసరము తీతినపిదప
నన్నీరీతి నేడ్పించుట భావ్యమా! ధర్మపత్ని నిట్లే
డ్పించుట ధర్మమా?

దాసు—నాపాలిటి దయ్యమవుగాని ధర్మపత్నివా?
తీర్థా—నేను కోటిసగనము తేలి పీయకున్నయెడల
నిజముగ నీపాలిటిదయ్యమునే యగుదును.

దాసు—ఓమోహిని! నీవు నన్నాకర్నించినది సత్యమే.
కాని దైవసంకల్పముచే మనము నేతైతిమి. నీకు
వలసినసగనము తేలిచ్చెదను. తేలిపే నీవీయూరు వీడి
పోవలయును. అట్లుగానియెడలఁ జంపివైచెదను.

తీర్థా—అట్లులేయఁగూక. (అనిపోవును.)

జగన్నాథదాసుగారు చేత శిరమునిడికొని, చచ్చి
నవనియెంచిన భార్య తిరుగసిద్ధముటచే మూర్ఛావశిష్ట
లైరి. అంత నొకచేయి గవాక్షముగుండఁ బ్రవేశించి

మూడవయరయందున్న తుపాకిని దొంగిలించెను.
వఱొక్కనిముసమునకు 'డామ్మ'ను తుపాకిధ్వని
వినఁబడెను. మూర్ఛావశ్యయందున్న దాసుగారు మే
ల్కనిరి. ధ్వనివెంట 'చచ్చితివా అంకులాడే! యను
మాటలుగూడ విననాయెను. దాసుగా రీ వాక్యము
లెవ్వరివో గ్రహింపఁజాలరైరి. అంతఁ దలుపుగొం
డైముఁదీసి దాసుగా రీవలకు వచ్చిరి. ఆ! అదియేమి
వారట్లు నిశ్శిష్టలైయున్నారు!! అచ్చట రెండు
నిముసములక్రిందఁ దనలో మాటలాడినవ్యక్తి(తీర్థా)
చచ్చిపడియుండెను. జగన్నాథదాసుగారి తుపాకీ
శవముప్రక్కనుబడియుండెను. అంత నొకనూనెగుడ్డ
లవాఁ డటకరుదెంచి రోమకమాయితనేత్రుఁడైఓరి!
పూరా! నోరెఱుఁగనిబాలనుజంపితివెటరా? అనెను.

దాసు—మామా! నే నమాయకుండను.

నూనె.గు.వా—అట్లుఁడుగారూ! అమాయకులా
మీరు! కానిండు;ప్రతిఫల మనుభవింపకమానరు!
రక్షకభటులదిగో వచ్చుచున్నారు.

అంత రక్షకభటులు అటకువచ్చి దాసుగారిచేతి కరదండములఁ దగిలించి లాగికొని పోవుచుండిరి. వికటముగ నవ్వుచు, పరమేశ్వరుని విచిత్రతల వివరించుకొనుచు దాసుగారు వారిని వెన్నంటిపోయిరి.

Wilson Goggles భరించి న్యాయమూర్తులైన గోపాలరావుగారు, చేతి కరదండములతోనున్న జగన్నాథదాసుగారితోఁ గారాగృహమున నిట్లు మాటలాడుచుండిరి.

గోపా—అయ్యా! మీరేనా నిజముగా Guilty Person?

దాసు—నే నేపాపమెఱుంగను.

గోపా—నేనడిగినప్రశ్న యేమి; మీరిచ్చిన Reply యేమి? అంతయు Incoherent.

దాసు—(లోన నవ్వుకొనుచుండును).

గోపా—పోనిండు. చంపఁబడిన యామె మీ భార్యయేనా?

దాసు—ఔను.

గోపా—ఇంక నేమి? మీ భార్యపై సర్వాధికారముఁ గలవారు కనుక మీరే ఆమెను జంపియుండవలయును. కాన మీరేహంతకులు.

దాసు—అయ్యా! ఆసమయమున నేను నిదురయందుంటిని.

గోపా—ఐన నేమిలెండు. నిదురయందెన్నియో వికృతచేష్టలఁ జేయువా రెందఱోకలరు. వారిని అంగమున Somnambulists అనెదరు లెండు. తమరా Category లో వారేమో?

దాసు—అయ్యా! ఆనవసరప్రసంగములఁ జేయక అసరాధపరిశోధకుని నొకనిని విలిపింపుడు. (నెమ్మదిగా) మీకష్ట మూరకఁబోనిచ్చువాఁడను గాను.

గోపా— Thanks; Yes! Yes! ఔను! ఔను! You are right; Perfectly right Our duty is only to punish but not to detect. I shall wire for a detective Boy!

(కుజ్జవాఁడు వచ్చును.)

దాసు—(తనలో) ఓరీ! నిర్భాగ్యుడా! తెలుగున నేడువలేవా?

గోపా—(వ్రాసి) అయ్యా! దాసుగారూ! విను.

Detective Raghunath, Suryaraop: Coca-nada—Your help wanted on the spot please start forth with—Jus ice Gopal

Boy నీ బి Telegram ను Post officeలో నిమ్ము. Charges నా Clerkనుండి తీసికొనుము. Hurry up. (తంతివార్తతో కుజ్జవాఁడు పోవును.)

అంత రెండుగంటలలో గుండరాకారుఁడగు నొకపురుషుఁ డటకు వచ్చెను. ఆతనినిజూచి దాసుగారి కెందుచేతనోకాని విడుదల కాఁగలవనుదైర్ఘ్య మొదలైనను, అంతదనుకఁగనికపాట్లపడుచున్న గోపాలరావుగారు నూతనపురుషునిజూచి 'Oh! A Daniel has come to Judgment I hope' అనెను.

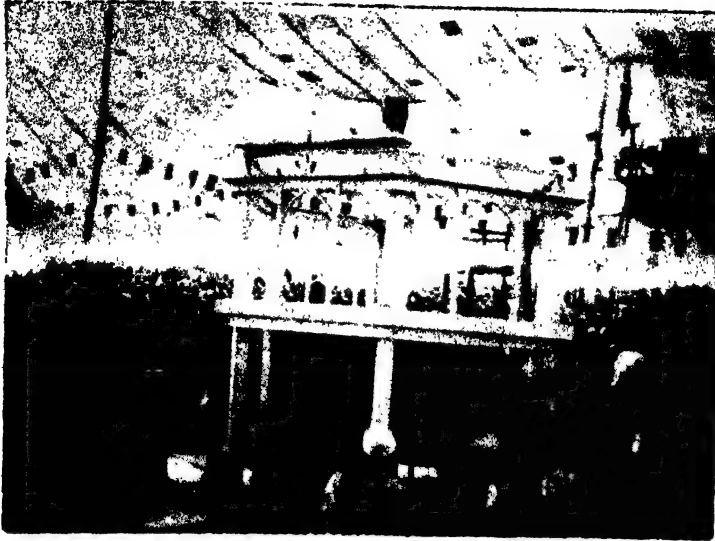
అంత నానూతనపురుషుఁడు "అయ్యా! నేను రఘునాథరావుగారి యొద్దనుండివచ్చితిని. మీ రపగాఢపరిశోధకునికొఱకు వ్రాసితిరిగదా!"

గోపా—Yes! Yes! ఔను! ఔను! I mean I wired only for a detective. Excuse me. ఈనడుమ Olub లో నలవాటైన Ex shaw No. I చే నా Tenacious memory షీఁగించుచున్నది. I mean A Sherlock Holmes has come to detection! Yes! Yes (తనలో) Oh! Incarnation of Beauty!

పు. —రఘునాథరావుగారి రస్వత్తులై యుండుటచే నన్నుంకిరి.

దాసు—(తనలో) నాభార్య సేనమామ రాకుండుటచే—నాకర్మము—విధివ్రాతఁడప్పింప నెవరినశను?

గోపా— Alright, You can investigate. I have nothing to do here. I shall take leave, Dear Das! Do not Forget me (నూతనపురుషునివైపు తిరిగి) "అయ్యా! చిన్నతనమునుండియు, నాంగమున మాటలాడుటలవాటైనది. కాన క్షమింప నేడెదను." అని గోపాలరావుగారు పోయిరి.

పశ్చిమాఫ్రికా రాయబారులనాయకుడు డాక్టరు అబ్దుల్ రహమాన్ గారు సభాప్రారంభమున ముహుర్తమును

౬. తిలకపగరమునం దొక వీధి

క్రొధన సం. మౌఖిమానము

రం-వ జాతీయమహాసభ-కాన్ఫరెన్సు

౭. ఖిద్మతు ప్రవర్తనకాలయంపై భాగము

౮. ఖిద్మతు ప్రవర్తన ప్రారంభమున గౌరవీయమహాత్ముడు దుషన్యసిండుట

అంత నానూతనపురుషుడు దాసుగారిపై పునకుఁ దిరిగి
అయ్య! తామెజేగినది సుస్థరముగ నెలవీయవేడెదా
నను. దాసుగారు తూచాలతప్పకుండ జరిగినదం
తయుఁ జెప్పెను.

మా. పు.—దీనినిబట్టిచూడ మీరు నిర్దోషులని తెలియు
చున్నది. అయ్య! తాము తీర్థా నెచ్చట వివాహ
మాడితిరి?

దాసు—C. B. M. Church, Pithapuram.

మా. పు.—అయ్య! మీరు నిర్దోషులనియుజాపుపఱచిన
నాకేమిబహుమాన మొసఁగెదరు?

దాసు—అంతటిభాగ్యవంతుడ నైనయెడలఁ దాముకో
రిన దిచ్చెదను.

మా. పు.—సంతోషము. నాకింక నెలపు దయచేయుఁడు;
అని యానూతనపురుషుడు చెడలిపోయెను. దాసు
గారు చింతించుమఁ గారాగ్యహానుండుఁ గూలఁబడిరి.

౪

ఈనూతనపురుషుఁ డెవఁడోకాని మిక్కిలి
పట్టుదలతోఁ బనిచేయుచుండెను. జగన్నాథదాసుగారి
దాసి యనుమతిపై దాసుగారు హత్యజరిగిననాటిరాత్రి
కూరుచున్న గదిసంతయుఁబరికించుచుండెను. అరలవీరువా
లోమూడవయరకును గవాక్షమునకు నున్న దూరముఁ గొ
లిచికొని వ్రాసికొనెను. గవాక్షము నేలనుండి యెంత
యెత్తుగలదో కూడఁ గొలిచికొని వ్రాసికొనెను.
ఆవలకుఁబోయి యిట్లని విర్రగ్నించుకొను చుండెను.
“ఆహంతకుని దేహముఘోషములవలన కైవఁగోడయంతెత్తుండ
వలయును. తుపాకీ యొగవాక్షమునుండనే దొంగిలింపఁ
బడి యుండవలయును. ఏలనన, పోవుటకు దాటి మఱొక
టిలేదు. అనమయమున ద్వారము లోన గొండ్లము
వేయఁబడియున్నది. జగన్నాథదాసుగారు మూర్ఖావస్థ
యందున్నారనిన సంగతి తెలిగియుండి హంతకుఁడు
తుపాకిని దొంగిలించియుండవలయును. కాన భార్య
భర్తలసంభాషణ హంతకుడు తప్పక వినియుండవలయు
ను. హంతకునకు తీర్థాకఁ దప్పక సంబంధ ముండవల
యును. లేనియెడలఁ జంపినతరువాత ‘చచ్చలివా

అంకులాడి’ అని యాచియుండెను. ఇట్లు విర్రగ్నిం
చుకొనుచు నేలపై నేలైన యడుగులవాడ కనఁబడుచే
కొయని నేలసంతయు నేయకన్నులతోఁ బరికించెను.

ఒకచోట military Boots Soles ఆకారము
కాన నాయెను. వానియాకారము నాతఁడు సరిగఁగాగిత
ముపై వ్రాసికొని, తీర్థా తుపాకితోఁ జంపఁబడెనుగావు,
తుపాకులసంగతు లెరిగిన తుపాకులమీఁద్రేపేరు గూత
వుండని తెలిసికొని చెడలిపోయెను.

మాళవుఁ డప్పడుకీళ్లనొప్పలచే బాధపడుచుండెను.
ఈనూతనపురుషుఁ డేసంగతిఁదెలిసికొని, వైద్యునివేషము
ధరించి, మాళవునియింటికరిగి, మాళవునకు మండిచ్చి
చున్నవైద్యుఁడు త న్నంపెనని మాళవునకుఁ గబు
రంపెను. ఒకబాలుఁడు నచ్చి మనఅపరాధపరిశోధకుని
లోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. పోవుదారిలో నొకగదిలోన
military Boots కావబడెను. అంత నాతఁడు వాని
Soles పరీక్షించెను. జేబులోనున్న కాగితముఁ
దీసి దానిపై వ్రాసియున్న Soles ఆకారముతోఁబోల్చి
చూచెను. ఆశ్చర్యము! చెండింటి యాకారములు సరిగ
నుండెను. అంత నాతఁడు లోన విషపునవ్వు నవ్వు
కొనుచు, లోనికిఁ బోయి మాళవునితోఁ గొన్నిమాటలాడి
వానిదేహము పొడవును, చేతులపొడవును గనిపట్టి ‘తిరిగే
దర్శనముఁజేసికొనెదానని యీవలకువచ్చి ‘తొలఁదే’అను
కొనుచుఁ బోయెను.

౫

ఒకనాటి యుదయమున చేర నొక తంఱివా ర్థ
నిడికొని సంపూర్ణ విజయదృష్టులతో నీనూతనపురుషుఁడు
మాళవునింటికఁ బోయి ‘అయ్య! మాళవరాయిగారూ!
ఇదిగోమీచేతికరదండములదగఁబ్బుచుంటిని. తీర్థాను సంత
పినవారు మీరే’ అనెను. అంత మాళవుఁడు తల్ల పోయి
‘అలా నిజముగే నేనే. అలా కాదు’ అనెను.

మా. పు.—అయ్య! మాళవరాయిగారూ! తమరు జగ
న్నాథదాసుగారి మొదటిభార్య (తీర్థా) చెల్లెలకు
తీర్థా నొక్కసంవత్సరముత్రైతము వివాహమాడియాం
డలేదా? అంతకుఁబూర్వమే జగన్నాథదాసుగారి
భార్యయగు తీర్థా నీటబడి చనిపోలేదా? మీ
భార్యయగు తీర్థా హత్యజరిగిననాటి రాత్రి జగ

వాళ్ళ పాత్రానుగాలితో ముట్టలాడుచున్న దని యను
యింపటి యామెను జబ్బను నుద్దేశించి, జగన్నాథదాసు
వాడను మార్చుకున్నా యన్న సమయమయి, మూడవ

“అ! నిజముగ నేనే.”

యరయ్యను కుపాకిన అంకిలింపలేదా? మీ
వయస్సొకడవు గాని చికిత్సచేయ గవాక్షమునకు
ముడుముట్టకునున్న దూరమంత సాడవున్నది. మఱి
యీ మీరు Military boots కొడుకుకొని
గూళ్ళక్క మచరించితి. వాని Soles యాకారము
నేలపైబడినది. నేను వానియాకారము సరిగ వ్రాసి
తిని. మీ Military boots యొక్క Soles ఆకారము,
నేన్నవ్రాసి, యాకారము వొక్కరికిగ నున్నది.
ఇదిగో! మీరు తీర్మాను వివాహ మాడినట్లును, ఆమె
అక్కయను తీర్మాను జగన్నాథదాసుగారు వివాహ
మాడినట్లును, ఆమె నీటబడి మరణించినట్లును,
అక్కచెల్లెం డ్రియపు రొక్కగూళ్ళతిగలవా రటం
యను, C. B. M. Church నుండి వచ్చిన తంతి
వారణాసురుడు అనెను. అంత మాళ్ళవుడు కేయ
బాటనదేదియు లేక పన్ను త్ర పుష్ప ద యుం దై
అయ్యో! అసరాధపరిశోధక! దాసుగారి పుర్యపు
సంగతి నా కిమిగ్గయుం దెలియదు. తెలిసికొనవల

సిన యవసరమునాకగుపడలేదు. నాకాసంగతియెంత
మాత్రమైనా దెలిసియుండెను, నెనుక ముందు
చిరిపక నిష్కారముగా నాభార్య నిట్టి యకార
వృత్తువుసాల నిడియుండెను. నాభార్య దాసుగా
రితో ముట్టలాడుచున్న సంగతుల విని, దాసుగార్ని
నాభార్య మొదట వివాహమా డెనతిల్లబడి, యెడలు
దెలియనివాడనై, దాసుగారు మార్చుకొందున్న సమ
యవందు వారికుప్పాకిని దొంగిలించి, నాభార్యను నా
పాడుకేతులతో జంపి, కసి తీరక ‘చచ్చితివా’ అంకు
లాడి అనియించి, దాసుగారికుప్పాకి శివముప్రసాద
బడనై చి తీర్మాతండ్రియొద్దకుబోయియతని కుమార్తెను
దాసుగారు చంపినవారిని చెప్పితిని. దాసుగారిని గారా
గృహమందు ద్రోయించితిని. అన్ని సాక్షిగ వివాహమా
డినభార్య పరుని ‘నాథా’ యని నోరారబిలిచిన
ప్పుడు, వగవారి డెవ్వర డూరకుండఁ గలడో
స్వామీ! నేనే నాభార్యను జంపినవాడను అనెను.

మాళ్ళవునకుఁ గొలఁదిదినములు కారాగృహాశ్ర
విధింపబడెను. దాసుగార్లు నిరపరాధు లగుటచే విడిచి
పెట్టబడిరి. ఆమారనపురుషుడు, దాసుగారి ప్రే
మన్న యంగరమును బహుమతిగాఁగొని యద్భుత్య
చాయెను.

౬

సీతాకోక చిలుక రక్కలనెనున్న వనమందొక
పాలరాతితిన్నెపై, జగన్నాథదాసుగారును, ఆయన
భార్యయగు కమలాదేవియుఁ గూర్చుమండి యీరికిగ
ముట్టలాడుకొనుచుండిరి.

కమలాదేవి! పెండ్లిసమయమున నేనొసంగిన యొంగ
రమేది?

దాసు—ఒకరికిచ్చితిని.

కమలా—ముఱ నాకొకసవతిని సంపాదించితిరా?

దాసు—లేదు. నాప్రాణరక్షకుడగు నపరాధపరిశోధ
కున కొసంగితిని.

కమలా—అటులైన నాయొంగరము నాకుఁ జూపింపవలయు
నేను మీభార్యమగాను.

దాసు—ప్రాణకాంతా!

కవి—అదిగో, తిరుగవట్లు పలికెదము!

దాసు—ఇచ్చినదానిని దీసికొనుచు కునబోటివారికి

దాసు—అదిగో, తిరుగవట్లు పలికెదము!

“నాథా! ఇదిగో, తిరిగి మఱియొకయున్నది మిమ్మ మంటిని”

కవి—అట్టియెడ నా కా యవరాగపరిశోధకుడే మగఁడు.

దాసు—అటులనుట భావ్యమా?

కవి—నాథా! ఇదిగో తిరిగి మఱియొక యుంగర మిమ్మ మంటిని, దీనినైనక బరులకీయక భద్ర ముగా నుంచుకొనుఁడు. (ఉంగరమిచ్చును.)

దాసు—(ఉంగరముజూచి) “ఆ! ఇదియేమి! నీచే నా నాప్రాణరక్షణ మొనర్చినదానవు! అస ర్థపు పరిశోధకుఁడవు! యువాధరావుగారి మేనకోడలి వనందులగు రావుగారి పేరు నిలువఁబట్టితివి. నాప్రాణముల రక్షించితివి. ఆహ! ఏమి నాభాగ్యము!” అంత నలుడెవలఁ జీటులు గ్రమ్ముకొను నుండెను. ప్రాయ స్కమాపు లగు నాదంపతులు మన కనుప ద్రింప లేరు.

కుకవి ప్రబోధము

అనంతపంతులరామలింగస్వామిగారు (భారతీసమితి)

మును కవులు రచించిన త్రో, వనుజను చొకకావ్య మేను వ్రాయుచు. కుకవిన్ పనిపడి తిట్టితి నిదురన్, గనుమూసితి రేయి నొక్క కలఁగంటికే గవీ!

మ. కలలోఁ గాంచితి నంత నొక్క కుకవిన్ గానీర పున్నేలువున్,
దలఁజుట్టెన్, వలకేల బట్టె నొకపొత్తం బొననంబుదుఁ గెం
దభుకుం గుంకుమబొట్టుఁ బెట్టె నొడ లంతన్ బూసె భస్మంబు ని
స్తలదృష్టితో ననుఁ గాంచి పల్కె నిటు నాతో నాతఁ డుద్దాముడై.

“క. కుకవీ! కుకవీ! యుటివి—కుకవీశుడ వీవుఁగావో? కుతలకవీశురే

కుకవీశులు గాకుందురా? కుకవి నుకవి కేద, ముంద కులుకకుమ కుకవిగారు విశ్వవిద్యాలయ

మ. భళిరా! నాకమునుండి వచ్చిలొ? కవీ! భావ్యభావారివై వెలయం జూచెడునట్టి నీజ్ఞాన ముద్వేగముల వా? లేనిదీ

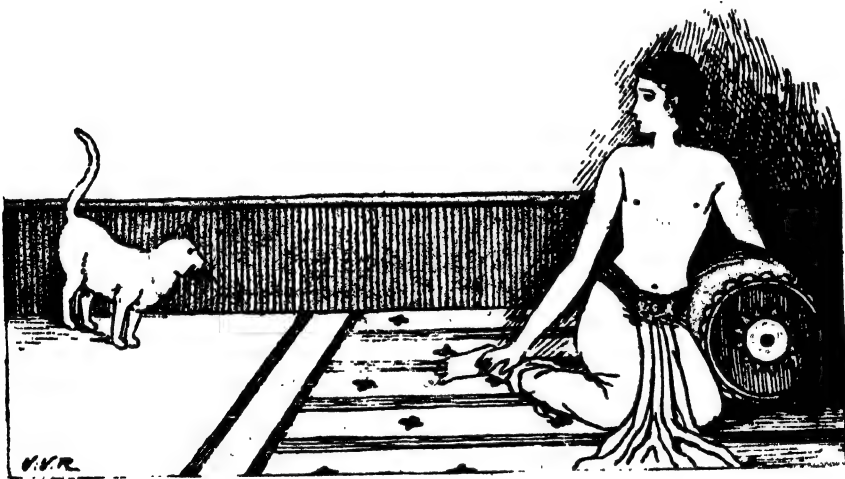
గ్రంథాలయం
కవిమఠ సంస్థానం

- విల సృష్టించగలవా? లేదనుచు నీవెంచుం బదార్థంబు వర్తిలునెందో సుమ! మానుమా కుకవి నర్థిన్ దిట్టు నీగర్వమున్.
- మ. కవి సృష్టించుపదార్థజాలమున నొక్కం డీవు, నీపూర్వజ సృష్టిశేషంబు నెఱుంగలేక “కవి నన్న నేనెకా” యంచు గర్వవిదగ్ధుండవు గాకుమోరి! కుకవిప్రాచత్కుటుంబాన ను, ద్భవ మీ వొందితి వందులో యశము సంపాదించు మోయీ, కవి!
- శా. ‘బాణోచ్ఛిష్ట మిదం’ జగత్తనెడి యావాక్యార్థతత్త్వంబు హృత్కోణావాస మొనర్చుచున్న నిక జంతు న్లేక నీవ్రాత విజ్ఞానానూనవినూత్నమం చనెదవన్నా! మాధ్యమో యిద్ది? యజ్ఞానంబో? మఱిగర్వమో? పలుకుమా! శాంతాంతరంగుండవై.
- ఉ. ఒక్కనియర్థ మింకొకరుఁ డుర్విని సంగ్రహణంబు సేయుటే నిక్కము కానిచోఁ దొలుత నీవు జనించిననాఁడు లేక నీ కెక్కడనుండివచ్చె నిది యెంచుము చార్యము లోకనైజహా నొక్కఁడు చెప్పి చేకొను నికొక్కఁడు చెప్పక సంగ్రహించెడున్.
- మ. తనలోపంబుల నాడిపోదు రనుచింతన్ జార మున్నుందు ధారణి సాధ్యమణులందు లోపముల నేరున్ గావె తద్రీతి నీవును నాదిన్ గుకవిప్రకాండమును నెఱ్ఱన్ దిట్ట నుంకింతు, భర్తను దండించి గయాళి ముందు మొగసాలన్ జేరు టిట్లేకదా!
- చ. కుకవుల నీవొకండవయి కొంటుతనానను దిట్టు నీదు వాలక మపహాస్యభాజనము, భ్రాతృవినిందను నీవొనర్చి నావకట! కృతాపరాధమున కందుము నీవనుతాప మింక, నీ కుకవివినిందనంబు నినుఁ గూడెడువైఖరి నేర వేలొకో!”
- గీ. ఇంక నేమన నతఁ డెంచెనేమొకాని, యంతఁ గాకములార్చె గృహాంతికమున నిదుర చెదరెను, మేల్కొంచి నేను నాల్గు, దెసలఁ బరికించి కాననైతిని గుకవిని.

ఆనగనగా ఒక అబ్బాయి. అత డెంతో అందంగా ఉండేవాడు; ఘోరుగా ఉండేవాడట. అలా ఉంటోంటే ఒకపిల్లిపిల్లి చూసింది.

దాని కా అబ్బాయిని పెళ్లాడాలని బుద్ధి పుట్టింది. అందుకోసం తనస్సుచేసి స్త్రీరూపంధరించా లని ఆలోచించింది. అడివిలోకి వెళ్లిపోయి ఓచెట్టుక్రింద బంటికాలిమీద లక్ష్మీదేవిని గురించి తనస్సు చేసింది. లక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షమై ఏం కావా లని అడిగింది.

“వెళ్లి! లక్ష్మీదేవి! నా కాలందగ్గాణి పెళ్లాడాలని ఉంది. నన్ను స్త్రీగా మార్చాలని నా ప్రార్థన” అంది. దానితో ‘నరే’ నని వెళ్లిపోయింది లక్ష్మీదేవి.

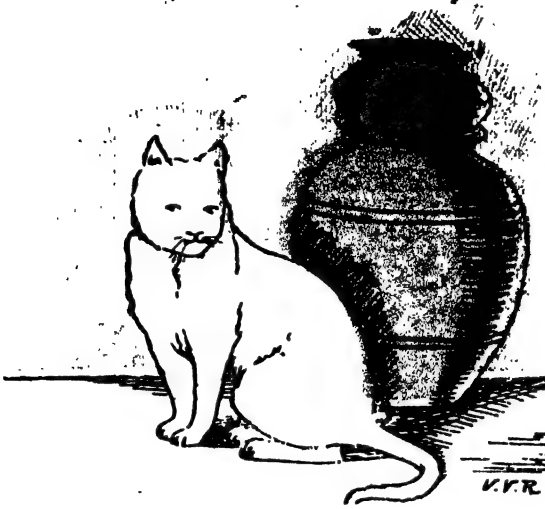
ఆ సుందరమైన స్త్రీరూపం ధరించి ఆపిల్లిపిల్లి ఆ అబ్బాయిని పెళ్లి చేసుకుంది. పెళ్లయింది; సుఖంగా కబుర్లు చెప్పకుంటూ కూర్చున్నారు.

లక్ష్మీదేవి ప్రవృత్తమై “నం కావా” అని అడిగినది.

లక్ష్మీదేవికి ఈ పిల్లి స్త్రీకి ఏమైనా బంధుమూరిందో లేదో చూద్దామని తోచి ఏమైనా ఆ గదిలోకి విడిచిపెట్టింది. ఆ పూర్వవైదాపోక ఆ ఎలుకమీదకి దామకిరించి ఆ లక్ష్మీదేవిని ‘ఇదేమిట’ అని ఆ పెల్లికొడుకు శిల్పబోయి లేచాడు.

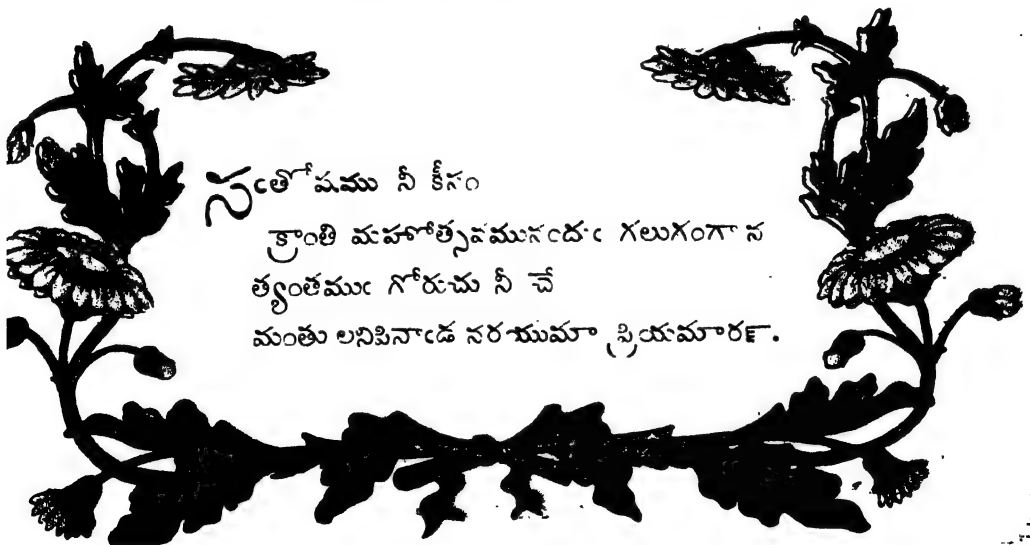
లక్ష్మీదేవి నవ్వుకొని
'పిల్లికి స్త్రీగా మారి
నా బుద్ధి పోకపోతే
ఏంలాభం' అనిపిల్లిగా
మాడ్చేసిందిమల్లీను.
పాపం, ఏజాతి కా
బాతిగానే ఉండాలనీ,
దురాశ కూడదనీ,
ఆపిల్లి పిల్లిగానే ఉండి
పోయి సుఖంగా
కాలం గడిపిందట.

[కమల]

చేమంతులు

నెట్టి లక్ష్మీచరసింహము గారు

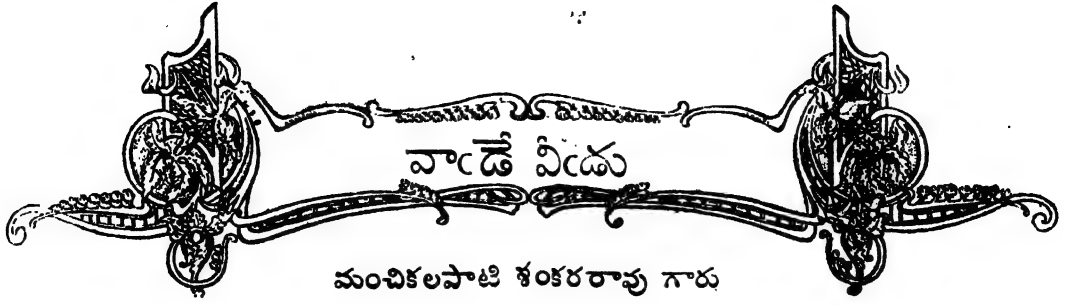
స్వతంత్రము నీ కీనం

క్రాంతి మహోత్సవమునందఁ గలుగంగా న
త్యంతముఁ గోరుచు నీ చే
మంతు లనిపినాఁడ నరఁశుమా స్రీయమారణ్.

౧. శ్రీమంతంబుగ స్వాంతముల్ వికసిల్ల. నేమంతినీమంతినుల్
హేమంతుండను కాంతు రాకకును. నెంతే వింత మీఱన్. వసీ
భూమి మేన నలంకరించుకొను కెంపుల్, నీలముల్, వజ్రముల్,
గోమేధంబులు నాఁ జెలంగెఁ బలురంగుల్ గల్గు పుష్పావళుల్.

- మృత్యువును దండంబునకు వేగిరంబుగ నహః కృత్యంబులకా మాని పె
 యిచ్చునని ద్రివిధమున వేకువకా మిగుల్బునాల్వల్యంబుగా నిద్ర మే
 యిచ్చుననిగాఁ గారణమైన యీచలికి రంగుల్ గల్గు మేల్ నేలువం
 గొని యుద్యానము కప్పకొన్నదనఁ గుల్కుల వింత చేమంతులకా.
- సీ. పసుపును నెమ్మైన మిసిమిగల్గు విభాన, రాచుకొనిన ప్రియురాండ్రఁ దలఁచి
 కుంకుమపుంబాట్టు గొనబారఁగాఁ బెట్టుకొను మురిపెంపు భామినులఁ దలఁచి
 కన్దోయికిం గాటుకం గరంబుగ నీటుమై దాల్చు ముద్దుగుమ్మలను దలఁచి
 యచ్చంపుఁ దెలిచీర లతివిలాసంబార, ధరియించు ప్రాణకాంతలను దలఁచి,
 గీ. యభిలషింతురు హస్తంబులందుఁ దాల్చి, వృక్షముల నిల్చి రమ్యాపవనము లందుఁ
 దనరు పీతరక్తవిసీల ధవళవర్ణ, కలిత నేమంతిపుష్పముల్ గను రసికులు.
- సీ. కను జారులకు నోరు కడునూరు నన మీఱు, మధురంబులగు తమ యధరములను
 ఘనజాలముల నీలతను నేలఁ దగి చాల, నుంగరమ్ములయిన ముంగురులను
 దెలివన్నె గల వెన్నెలల చిన్నెలను మున్నె, దోసంబులెంచెడి హాసములను
 నును మొవ్వలను బువ్వలను జివ్వనను నవ్వ, భంగి మార్దవమొప్పు సంగములను
- గీ. మీఱునని తలఁదాలించి గౌరవింతు, రింతు లారామసీమల నెఱుపు నీలి
 వన్నె, తెల్లందనంబుఁ గ్రొంబసుపు రంగ, సంగు చేమంతులం గని సంతసమున.
- ఉ. ఎంతశిరంబు మూరుకొని యెంతగ నెక్కునఁ జేర్చుకొన్నఁ జే
 మంతులమీఁది ప్రేమ విటమండలికిఁ నెఱుసున్నయే; సతుల్
 బంతులు కట్టి టువ్వఁ దమపైబడి శిక్ష యొనర్చునంచు లో
 సంతయుఁ గిన్నఁబూని నలియింతురు వానిని
- గీ. బంతిపూలు చేమంతుల పగిది వన్నె, చిన్నెలున్నను, వాసనల్ చేకుఱుమి వి
 టివిటావళిఁ దనియింపలేవుగాన, బంతులయి వారిఁ దనుపుఁ జేమాతిపూలె.
- గీ. పెద్దవయ్య బంతులు చిన్నపిల్లల జడ, లందె ముడువంగఁబడు; జిన్నవయ్య జివ్వ
 నుల సిగలయందుఁ జేమంతు లలరుచుండు, జన్మవాసన లూరక చనవు కాదె!
- ఉ. కాంతల చెక్కులంచు గసికాటులచే రసికుల్ కలంఛఁగా
 గొంతభయంబు గొల్చి ములుగోళ్లను అక్కు గులాబు; లంగవి
 భ్రాంతిని ముట్టి, మూరుకొని, రాపిడి పెట్టిన మాఱులేక, నే
 ముఱి లతాంతముల్ తలల్కమాల్త్రేము వర్షమను లజ్జపెంపునకా.
- ల య గ్ర హి

కంతుఁ డిపు డేయుటకుఁ గుంతములివే; సిగల నింతులు దళంబుగ ధరింతురివియే; శ్రీ
 మంతులకు శయ్యలివే; కాంత లపరాధులగు కాంతులనుగొట్టుటకు బంతులివియే; హే
 మంతమునఁ దక్కిన లతాంతములు లేవనచుఁ జింతిలగ నేటికి! వనాంతరములకా నే
 మంతినుమమంజరులు వింతలుగఁ బూచి కడునొత్తనమిడుక రసికసంతతికన్లుకా.

౧

కల్యాణరావు—ప్రూఫ్, గంగులూ!

గంగులు.—సామీ!

క—ఈ కాగితములు తీసికొనిపోయి గుమాస్తా దీక్షితులవారి లేబిల్ మీద నుంచినా.

గం—చిత్తము.

(అని కాగితములను తీసికొనిపోయి దీక్షితులవారి బల్లమీద పెట్టును.)

దీక్షితులు—ఒరే గంగులుగా! ఎంత అన్యాయమురా, మాలవాడివి. ఈవిధమున మాదగ్గరకువస్తే ఎట్లరా. కాగితములు వచ్చి దూరమునుండి బల్లమీద పెట్టరాదా! ఈబైండుబుక్కుల కన్నిటికి అట్టలు గుడ్డలతో తగలబడ్డవే! నీవు వీటి దగ్గరకువస్తే వానిని తడువకుండ మరల ముట్టుకొను టెట్లురా! నిన్ననుకొనుటేమి? నిన్ను 'అప్పాయింటు' చేసిన ఆ ఆఫీసరు నుకొనవలె.

గం—సామీ! మీ రిట్లా శైలివిస్తారే; నేను తమ ఆఫీసుప్రూఫ్ నుగదా; తమదగ్గర రుకుండ పనిచేసేది యెట్లనండి?

దీ—చేయలేకపోతే రాజీనామా గోకి పార చేసి వెళ్లరాదూ! మాలవాడివి నీవు మా

మధ్య తిరుగుతుంటే మేమెట్లు చూస్తూ ఉంటామురా!

గం—సామీ! భామందులు అట్లా కోపం చేసుకుంటే మాబోటివాండ్లు ఎట్లానండి బ్రతికేది. ఇంతమంది గుమాస్తాలదగ్గరకు పోతున్నాను గాని వారు మీవాలె కోపం పడరే. తుదకు మన అవధానులుగారు కూడ ఇట్లా అనడంలేదే! బ్రాహ్మ లందరి కంటె అధిక బ్రాహ్మలుగా నున్నారే!

దీ—(మహాగ్రహముతో) పూల్! నోటికి వచ్చినట్లెల్ల వదరుతావేమిరా! వాండ్ల కిష్టమైతే నాకేమి? అధిక ప్రసంగము చేసి తివో సీమీద 'నోట్' వ్రాసి నిన్ను క్షణంలో డిస్ మిస్ చేయించుతాను చూడు! వాడూ వీడూ అనుకున్నావా యేమి? జాగ్రత్త!

గం—అబ్బ! వాడూ వీడూ అని నేనెందు కనుకుంటాను సామీ! మీరు దీక్షితులు గారు కదూ, తమకు నామీద ఇంత కోపం ఎందుకండీ! రాతచాలక కులమున తక్కువై జమానునొకరి చేయవచ్చినా సని కాబోలు! అదే నేను ఏమెట్రిక్ లేష నో, ఏ బియ్యోనో అయితే మీ సరి గుమాస్తాగా వచ్చియుంటే మీరే నాకు

గుక్ మార్నింగులు, షేక్ హ్యాండ్లు చేయ
రూ! మమ్మింత ఆనాదరించేస్తే మీ
కేమి లాభమండీ, సామీ! భగవంతుఁ
డొక్కడేలేండి సామీ! మన మందరం
ఆయన బిడ్డలమే కదటండీ!

దీ—చాలునయ్యా గండులుగారూ! నాబల్లు
దగ్గరనుంచి అవతలపోండి. నాకు మీ
వేదాంతం పనిలేదు లేండి. మీ సరివారికి
పోయి చెప్పకోండి.

గం—చిత్తము సామీ! ఆరునెలల నుంచి
యీ కాకినాడలో ఉంటే యమబాధగా
ఉన్నది. ఈ ఆఫీసు జమానుపని నాకింక
వద్దు. నూరురూపాయల జీతగాడికిగూడ
యీదబాయింపు తాళుకోవడం కష్టం.

నాగరాజరావు—సార్, దీక్షితులు గారూ!
వాడేమిటి పూను. వాడితో యేదండీ!
ఏమి ఇష్టం వాడు మాలవాడైతే?
వాడునూ మనవలె మానవుడుగదా!
ప్రపంచమున మనకెంత స్వాతంత్ర్యమో
వాడికిమాత్రం అంతలేదా? ఆఫీసుకువచ్చి
నతర్వాత ఇన్ని పెట్టుకుంటే జరుగునా?

దీ—సార్, నాగరాజరావుగారూ! ఎక్స్ప్రెస్
మి; చాలు, వానిపై మీకంత ప్రేమ
ఉంటే మీయింటికి దీసికొనిపోయి మీతో
భోజనం పెట్టండి. మీ ప్రక్కలపై నిదుర
పుచ్చండి. నా కిష్టంలేదు. పోనోయి, గం
గులూ! నాదగ్గరకు రావద్దు ఇక.

గం—సామీ! తమబాధ దినానికి దినానికి
ఎక్కువగా ఉన్నది. నౌకరిలేకున్న పీడ

బోయింది కాని మీ యమబాధ వచ్చిస్తే
చాలునండీ! నేబోయి నారాత్రకొద్దీకొని
గడపుకొంటాను. మావాండ్లంతా నౌకరి
చేసిబ్రతకలేదు. మూడిండ్లు మూకుడుతో
ముప్పైవత్తుకుంటానుగాని మీ నౌకరిమీన
తీసుకొండి. ఇదిగో, రాజీనామా కాగితం.
ఇంక మీరు బ్రహ్మలనే జమానుగా
పెట్టుకొని పనిచేయించుకోండి. (అని
శుటలున జేబులో కాగితం తీసి అచ్చటనే
రాజీనామా వ్రాసి దీక్షితులవారి చేతి
కిచ్చి) సామీ! గుక్ మార్నింగు, తహా
ల్దారువారు క్యాంపునుండి రాగానే వారి
కిచ్చుకోండి. సబ్ కలెక్టరువారు నాతో
తాలూకాలోనే నౌకరిచ్చి పుణ్యము
కట్టుకున్నారు. మహారాజులు మీరు
తాల్చి మట్టికొట్టినారు నానోట. నే పోతు
న్నాను. మీరుమాత్రం నేరుగా దేవుణ్ణి
చేరుకోండి. (అని ఏమేమో గొణుగుకొ
ంటూ బయలుదేరెను).

దీ—ఒరే! జాస్తిగావదరకు. మాట్లాడితిన్,
ఆఫీసునుండి 'నెక్ అవుట్' చేయిస్తా; జాగ్ర
త. నీవు మా ఆఫీసువదలితే మాఫీడ నదలి
నట్లే. (అని ఇవతలికి వచ్చి తల తడుపు
కుంటూ) అబ్బ! ఎంతఅన్యాయం. మాల
మాదిగలకు నౌకర్లిచ్చి మమ్ముల చంపు
తారు. కులము లేదు, గోత్రము లేదు.
కాలము నాశనం అయిపోయ్యే రోజులు
వచ్చినవి. వీడిపోరుపడలేక వీనితో తగవు
లాడలేక నాలిట్లు లడగిపోయినవి. ఈ నా
టితో సుఖమయినది. అయినా మన

మాలవాండ్లు మనమూ ఒకటైపోతుంటే;
అబ్బబ్బ! ఏమికాలవైశరీత్యము !!!

౨

(ఒక బంగారం)

నాబ్బకమీసనర్—బాబ్! రాబిన్! ఏమి
చేస్తున్నావ్, బజారుకుపోయి, రోజు
అండ్ బ్రదర్స్ లో మూడు లైమ్ జ్యూ
స్ లు, 'టూ పౌండ్స్' అయిస్ తీసు
కొనిరా

రాబిన్—చిత్తము. (అని బజారుకుపోయి
లైమ్ జ్యూస్ లు, అయిస్ తెచ్చియిచ్చును.)

నా.క.—రాబిన్! వైస్ తే.

రా—చిత్తం, సార్! (అని వైస్ తెచ్చును.)

(దొరగారు అ యిక్ వేసుకొని లైమ్ జ్యూస్
త్రాగి వైస్ ముట్టించి సీల్చి, గడియారము 11
కొట్టి, రాబిన్ లాగుచుండిన పంకానుండి
గాలి చల్లగా వీచుచుండ స్క్రిగు కాట్ పై
బయటి నిదురించుచుండును.)

దొరగారు నిదురించుటచూచి రాబిన్
పొచి ఆవలకుపోయి యిత్తుతీర్చుకొని బంగారా
కాపాండులోని ఒకవట వృక్షచ్ఛాయ శయ
నించు తనలో తా నిట్లనుకొన ప్రారంభించెను—
“అహహాయలకును, దీనులకును దైవ మొక
డేకదా దిక్కు. ఎంత కులహీనులైనను, మాన
పురుషు దేవుడు కాలము మంచివైనచో సహ
యముచేయక వదలునా! బేరా! వానిప్రేమ?
నేను హీనజాతివాడనైనను, నేర్పున కొద్ది
వాడనైనను దేవుడు నాయందు కరుణ
చూపుచున్నవాడు. దీక్షితులుగారు నన్ను

నిందుచి నిరాకరించినను దేవుడు నన్ను దయ
జూచెను. ఇన్నిటికిని అదృష్టము నెవరు తప్పిం
పగలరు? దీక్షితులుగారి దబాయువుపోయి
దొరగారియింట నాకు కొంత సాఖ్యము సమ
కూరినది. దొరగారికి నాయెడ అనురాగము
క్షిణించకుండునట్లు పరమాత్ముడు నాకు
తోడ్పడునుగాక!”

నా.క.—బాబ్! రాబిన్!

రా—సార్!

నా.క.—టీ!

రా—చిత్తము. (అని వెచ్చియిచ్చును.)

నా.క.—(టీత్రాగి) రాబిన్! నీకు చదువు
నేర్చుకొన నిష్టమా!

రా—(ప్రీతితో) యే, సార్!

నా.క.—నీ వెన్నిక్లాసులు చదివినావు?

రా—లోయర్ సెకండరీ స్కూలు చేసినాను,
సార్.

నా.క.—సరే! రేపు నిన్ను ఈమూరిలో
హైస్కూలులో చేర్చుతాను, నాదగ్గరనే
యుండి నీవు చదువుకో. (అనిచెప్పి దొర
గారు రాబిన్ యొక్క బుద్ధికుశలతకును
జాణుకుతనమునకును సంతోషించి మరు
నాడే హైస్కూలులో రాబిన్ ను ఫోర్టు
ఫారములో ప్రవేశపెట్టె.)

రాబిన్ ప్రతినతనమును పరీక్షలో
జయము గాంచుచుండెను. మెట్రిక్యులేషన్
పరీక్షలో సామాన్యజయమేకాక ఆంగ్లవ్యాస
రచనాస్వర్ణతకవిరాజిత డయ్యెను. ఈ విధ
మున రాబిన్ వృద్ధికివచ్చుట చూచి దొరగారు

ఆతని ఇంటర్మీడియట్ కు మద్రాసునకు పంపిరి. కాలేజీ క్లాసులయందు సైతము రాబిఫ్ అగ్రస్థానమున జయముగాంచుచు దైవవశమున బి. ఏ. పరీక్షను ఆంగ్లమున మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమున కెల్లను ప్రథముడుగా నుత్తీర్ణుడయ్యెను. ఇప్పుడు రాబిఫ్ కు ఇరు వదినాల్లు వత్సరములు.

రాబిఫ్ కుఱ్ఱవా డగుటచేతను, విద్య యు దనమానప్రజ్ఞగలవా డగుటచేతను సాట్టుకమీషనరుకు రాబిఫ్ ను ఒక గొప్పవాని జేయ దలంపు కలిగెను. దీనికి దోడుగా ప్రభుత్వమువారే రాబిఫ్ యొక్క ప్రజ్ఞావిశేషములకు సంప్రసించి తమ పోషణక్రింద అతనిని ఐ. సి. యస్. పరీక్షకై లండనునగరమున కంప తీర్మానించిరి. ఈవిషయము సాట్టుకమీషనరుగారు విని పడినంతోపము వర్ణనాతీతము. అప్పుడే దొరగారు రాబిఫ్ ను పిలువనంపి అతనికి ఆతిథ్య మొనంగి, చేతనైనంత ధన సాహాయ్యముచేసి, లండనువిషయము కొంత తెల్పి తనయాశీర్వాచనములతో వీడుకొల్పెను. రాబిఫ్ మాతృభూమిని వదలుటకు గొంత చింతించియు విద్యుక్తధర్మముగా నేర్పడిన తన విదేశీయానమునకునంసిద్ధుడై బయలుదేరెను.

3

[కాకినాడపురమున కలెక్టరుగారి బంగార]

దీక్షితులు—(అప్లి కేషన్ తీసికొని బుగాళా లోనికివచ్చి బట్లరునుచూచి) సార్, గుడ్ మార్నింగు.

బట్లరు—హూ, యు ?

దీ—నే నీరేంజీ రివిన్యూ ఇన్స్పెక్టరును; బహు కుటుంబిని. చాలకాలమునుండి ఈయూ తాలూకాకచ్చేరిలో 'రాట్' అవుతున్న రెండేండ్లనుండి రివిన్యూ ఇన్స్పెక్టరుగా పనిచేయుచుంటిని. ప్రస్తుత మొక మైక్ అకౌంటెంట్ పోస్టు ఇచ్చటనే ఖాళీ అయి దుడి. అది నా కిప్పించితిరేని మీనల్ల నాకుటుంబు నిలుస్తుంది. ఆపుణ్యం కట్ట కోవలె.

బ—ఆల్ రైట్, మ్యాటర్స్ వెరి లిటిల్, మై రివ్వాడ్?

దీ—ఓయస్!

బ—టెక్.

దీ—సార్! అంతకు ఆగలేనుండి. ఫయివ్.

బ—గోగో, ఐ. షోంట్ వాంట్ (అని పో బోవును).

దీ—(పోపు బట్లరునుపిలిచి బేరమాడి తును కు పై న్ ను పీ ను కు ఒప్పుకొనెను. బట్లరుపోయి ప్యూక్ ద్వారా విసిరిగొ కాన్లు దొరగారికి పంపెను).

కలెక్టరు—యస్, లెట్ హిం కమ్.

దీక్షితులు—(మహావినయముతో ప్రవేశించి 'గుడ్ మార్నింగు సార్' అని అర్జీ యిచ్చును)

క—(అర్జీ చదువుకొని తనయెదుట నున్న వానిని ఎన్నడో చూచినట్లు తోచి, వాని నాపాద మస్తకము పరిశీలించి) వాటీస్ యువర్ నేమ్?

దీ—ఆర్. దీక్షితులు.

క—యస్, డూ యూ బిలాంగ్. టూ దిస్ ప్లేస్?

కీ—యస్, యువరానర్.

క—(తనప్రతిదీక్షితులు స్పృతికిరా, వానిని గొప్ప కొంత యాలోచించి, తత్క్షణమే మేజాపైని ఫౌంటెన్ పెన్ దీసి తటాలున చివచివమని దీక్షితులుగారి అస్థి కేషన్ సూద ఏమోవ్రాసి) “ఆల్ రైట్, దీక్షితులూ, యు మే గో నా!” అనెను.

దీక్షితులు బైటికిరాగానే బట్లరు ఎదురు నచ్చును. (బలవంతముగా శ్రీదీక్షితులుగారు తోనుండి వెడినాణములు తీసి కన్నటితో వానిని వజ్రపుచు టంగుటంగుమని ఎంచి యుమకింకరుంపువోలే నిలిచియున్న బట్లరు చేతిలోనుంచి), “అయ్యా! కార్యమేమో కాలేదు. జేబుమాత్రము ఖాళీ అయిన స్పష్టది” అనెను.

బట్లరు—వాట్ సార్, నో ఫయర్ పెసర్ నా; దేవ్ యస్ ఫుట్ కలెక్టర్.

ఈమాటలకు దీక్షితులుగారికి కొంత హృదయము శాంతించును. అయినను మనసు నకు పూర్తిగా స్వాస్థ్యము కుదురలేదు. మెల్లగా నిజగృహముచేరెను.

రాత్రియంతయు దీక్షితులు జాగరము చేసి స్లిండ్లను. మనసు నిలుకడలేదయ్యెను. ఇంతలో నుదయమయ్యెను. గడియారము పదిగంటలు కొట్టెను. పోస్టుమ్యా నొకడడు నాకిటు కేకవేసెను. దీక్షితులుగారు అత్యాతు పరిస్థితిలో నర్విసువిల్లలతో నలంకరింప

బడిన కనరు నొకటిని తీసికొని, చించి లో నున్న టైఫ్ రిటర్ ఆర్డరు సీక్రందివిషముగ జదువుకొనెను.

Collector's Office.

D. Dis. 859.

Cocoanada.

20—9—25

Service order

To

M R. Ry. R. Deekshitulu,
R. I., Cocoanada Range,
Cocoanada.

Ref His Arzi No 562 ; Subject :
application for a Hd. account-
ant's place

Order

M R. Ry R Deekshitulu, R. I.,
Cocoanada is appointed to be the Tq.
Head accountant, C o c o a n a d a, on
Rs 100/- v-s, M R. Ry P. Bhaskara
Row, retired—to join forth with.

R. Robin.

Collector.

Copy to T. D C

” ” R. D. O.

” ” Tahsildar.

” ” Party

” ” file.

దీనిని చదివినంతనే దీక్షితులుగారి ఆనంద మేమని వర్ణింపవచ్చును. ఆహా! ఏమి కృతజ్ఞత! ఏమివిశ్వాసము.

ఆనాడు సాయంసమయమున దీక్షితులు గారు తనమిత్రవర్గముతో బీచ్ వంకకు పయన మాయెను. తత్సమయసంభాషణలో దీక్షితులుగారి సర్విస్ ఆర్డరును గురించి కొంతచర్చ జరిగెను.

దీ—అయ్యో, కల్యాణరావుగారూ! ఈమూరి కలెక్టరు క్రొత్తగా వచ్చియున్నారే వారు మిగుల కరుణార్ధిహృదయులైన ట్లున్నదండీ. వీరివృత్తాంతము ఎవ్వరికిని తెలిసినట్లు లేదు.

కల్యాణరావు—వాట్ సార్! వీడిసంగతి నాకు తెలుసును. ఇది పదునారు సంవత్సరముల క్రిందట వీడొకపేదమాలవాడట. మన రంగరాయశాస్త్రులవారు చెప్పడంచూస్తే పీడెప్పో మనఆఫీసులోనే కొద్దిరోజులు జమానుపనిచేసినట్లున్నది కూడాను. అది మాత్రం నమ్మడానికి లేకుండా వున్నది. ఇంకా ఆయన చెప్పడంలో ఎవరో గుమస్తా దబాయిస్తే వీడు రాజీనామా యిచ్చి పోయి ఎక్కడనో ఒక ఆంగ్లోయిండియా దొర దగ్గరచేరి వృద్ధికివచ్చినట్లు చెప్తాడు. వీడిపేరు గంగులుగాడట మొట్టమొదట. ఏమియేమో ఎవరికి తెల్సు.

ఈమాటలు దీక్షితులుగారు వినుట తోడనే ఏదో సాకుచెప్పి మిత్రబృందమును

వీడి త్వరితముగా గృహోన్ముఖుడై యిట్లు చేరెను. చేరి తనగదిలో 'యూసీచేర్' మీద వ్రాలి యిట్లు తనలో చింతింప దొడంగెను :-
"ఔను!! వాడే వీడు."

కట్టా! నే నెంతపాపాత్ముడను. నానె నిరాకరించినను, మహోదారస్వభావుడైన నెంతసన్మానించెను; నాకెంత మహోక్తకార మొనర్చెను! మాలవాడని వీని నే నెంతగ దూలనాడితిని. వాడాదినమున నుడివిస్ట్రు నేను వీనికి గుడ్ మార్నింగు చేసి గులామును గాలేదా! అయ్యో! బ్రహ్మణ్యుడైన నాతెలివి కన్న పంచముడైన వీనితెలివి వెయ్యిరెట్ల క్కువగ నున్నదే! నైనమున కొకరెక్కువగను, మరొక్కరు తక్కువగను ఉండురా! ఆనాడు నేనెంత త్వరపడితిని! బ్రహ్మణ్యమున జేసి గర్వించితిని. గుణము ప్రధానము గదా! కులమున హీనుడైనను వాని కట్ట యుదారబుద్ధి సర్వేశ్వరుడు ప్రసాదించెను.

"కలశాభిర బుట్టదే కాలకూటంబు;

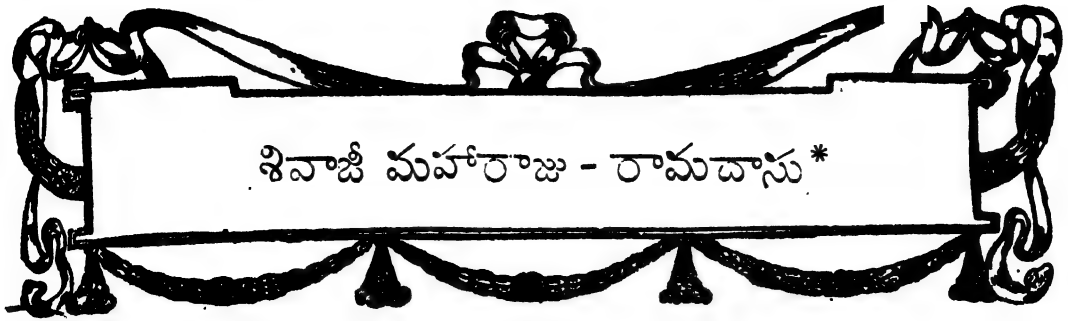
కులము ప్రధానమే గుణము లేకున్న!"

మ ధు ప ము

శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి దుర్గా సదాశివేశ్వర ప్రసాద బహద్దరుగారు

క్రీ కుమారకు లొకక్రొత్త కావ్యవనము సాకుచున్నారు నేడందుఁ జవులు లేని వాసనలులేని పువ్రుదీగ లేనరేగు చుండ నటు పోకు నీయూస దండుగగును. తీపులం బెక్కుతెలుగులు దెలియు నీకు మధురగాన మెఱుంగుదు మధురరాజ!

కమ్మనగు పుష్పరస మాని జమ్ముమనుచుఁ బొడుచుండు మీ ప్రాదోటబాటబట్టి వర్ణవైభవమాత్రాన వార్త కెక్కు లతలదరి నీవు రసలుబ్ధమతిఁ జరింపఁ బోవ బ్రమరమా, సుఖపడఁబోవు నీవు బేలుపడుదురు నీచేతఁ బెక్కు రింక.

అటూరు హనుమంతరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.,

అక్షరుచక్రవర్తి కాలమునుండి పాజహాను మరణమువఱకును మొఘల్ సామ్రాజ్యము నిరాతంకముగ సాగినది. ఈచక్రవర్తి శ్రియకాలములో సామ్రాజ్య మత్యున్నత శిఖియా దుండెను. వీరలశౌర్య నుప్రతిహతము; ప్రభవ మసమానము. ఇమ్మహాచక్రవర్తిల ధర్మనిరతబుద్ధియే సామ్రాజ్యమునకు బలముగా నుండెను. జాతిమతవైషమ్యరాహిత్యము, ప్రజాపాలనమందు సమదృష్టి, హిందువులను దనురాగము, వీరాక్రేసరులగు రాజపుత్రులతోడి సఖ్యము—ఇవియే వీరి గూఢాయములు.

బేరంగజీబు ఢిల్లీసింహాసనమెక్కిను. అతని యాశయములు వేఱు. సున్నీ ముస్లిముల మతమే శ్రేష్ఠమనియు, మోక్షదాయకమనియు అతడు తలచెను. హిందువులు విగ్రహారాధకులు, కాబట్టి శిక్షార్హులు. వీరల దేవాలయములు అసహ్యకరములు; అవిత్రిమును. దాసంజేసి, వీనిని బడఁగొట్టవలయును. ఇట్టి యభిప్రాయములు గలవాఁ డగుటచే ఈతనికాలమందు హిందూమతమునకు, హిందూధర్మములకు, హిందూస్వాతంత్ర్యమునకు నుర్దశ సంభవించెను. ధర్మయుక్తములైన మొదటియాశయము లడుగఁజెను; అధర్మము ప్రబలెను; జాతిమతవైషమ్యము హెచ్చునాగెను. హిందువు లత్యంత హేయమైన జాతియా లేక జుట్టుననుకు లోబడిరి.

ధర్మరక్షణార్థము భగవంతుఁడు శివాజీ మహారాజును బుట్టించెను. హిందూమతధర్మములను, హిందూస్వాతంత్ర్యమును, గోబ్రాహ్మణులను రక్షించెనని దీక్షనహించిన శూరాక్రేసరుఁ డీశివాజీమహారాజు. ధర్మమార్గమును వీడిన బేరంగజీబుయొక్క గర్వనిర్వాణముఁ జేసిన శౌర్యధుర్యుగ డీ శివాజీ మహారాజు.

ఒక్కనాఁడు శివాజీమహారాజు భావి కార్యక్రమాలోచనావరసఁజై రేగఁజేదుర్గములోఁ దనభవనమందుఁ గూర్చుండియుండెను. ఈతని హృదయమందలి యభిప్రాయములను, ఆశయములను గ్రహింపఁగలవా రొక్కరిద్దఱుమాత్ర ముండిరి. అందఱి కీతని హృద్గతాభిప్రాయము లెట్లు తేటపడఁగలవు ? ఎట్లు

* ఈ వ్యాసమున కాధారము 1911-వ సం. మార్చి కల సి. హెచ్. సి. మాసపత్రికయందుఁ బ్రకటింపఁబడిన “శివాజీ-రామదాసు” అను చిన్న వ్యాసము.

వెళ్ళిచేయగలడు? హిందూసామ్రాజ్యస్థాపనము, హిందూధర్మరక్షణము, అధర్మనాశనము—ఇవియే ఈతని జీవితాశయములు. సామ్రాజ్యస్థాపనకర్మదీక్షామగ్నుడై యుండ “జయజయ రఘువీర సమథ” యను తన గురువైన రామదాసుగీత మతనివీనులబడెను. ఆక్షణముననే శివాజీమహారాజు భక్తిరవగుడై బయటికేగి, గురువునకు నమస్కరించి, గూతనిఁ దోడ్కొనివచ్చి సుఖానీనుఁ జేసెను.

“పుత్రా! నీకు సేమమా? సర్వము ననుకూలముగ నున్నదిగదా?” యని మందహాసముతో రామదాసుఁడు శివాజీ నడిగెను.

“శ్రీరామభక్తవర్యు లగు మీ యాశీర్వాదబలముండ సేమముతప్ప వేఱుండునా? మీసందర్శనమచే మామనోవ్యథలు, కొఱతలన్నియును దీఱును! మిమ్ముఁ జూచు భాగ్యము మాపూర్వజన్మకృత పరిపాకంబుచే గాక లభింపజాల”దని శివాజీ సవినయముగా నుడివెను.

“నీమానసంబులో నేకొఱతలేదని విని చాల సంతసమాయెను. భిక్షుముమ్మ, ప్రతిదినభిక్షాటన మున్నదిగదా మాకు?”

మామూలాడత శివాజీమహారాజు లోలికివెల్లి, త్వరలోఁ గాగితములకట్ట నొకటినివెచ్చి రామదాసుని వస్త్రములో నునిచెను.

ఆశ్చర్యమగుండై రామదాసు, “ఇదేమి?” అని యడిగెను.

“ఇదినఱకును నేను జన్మము లివి. నాసర్వస్వము మీయందు. మీ కర్పించియున్నాను. కావలసినది చేయుడు. ఇవితప్ప వేఱొండు మీకియ్యఁజాలను. వీనికంటె నెక్కుడు నాయొద్ద లే”దని శివాజీ మిక్కిలి భక్తితో నుడివెను.

శిష్యుఁ డగు శివాజీమహారాజుయొక్క ధర్మానురక్తియును, సంపూర్ణస్వార్థత్యాగమును, కర్మదీక్షయును, కర్మఫలమునందు విరక్తియును గని రామదాసుఁ డరిమితానందకర దళితహృదయుడై శిష్యుని పీపును దట్టచు నిట్లనియె.

“శివబ! తాపసులకు రాజ్యమెందులకు? మేము మాసర్వస్వముఁ ద్యజింపవలయును గదా! భిక్షువునకు సామ్రాజ్యపదవియా? ప్రాణాధారమునకుఁ బిడికెడు బియ్యము

ఆశ్చర్యమగుండై రామదాసు “ఇదేమి?” అని యడిగెను.

1200 సంవత్సరములకు ముందు ప్రసిద్ధమయి యుండిన బ్రాహ్మణబాదను పట్టణమున ద్రవ్యబడిన గాజాచెంబు. నీలవర్ణము గల గాజాలో చేయబడి పైన పింగాణిపూత వేయబడినది. పింగాణిపూత చాలభాగము వీచిపోయినది. ఇది నిజమైన పరిమాణమునకు రెండురెట్లు పెద్దదిగా నున్నది.

చాలదా ? ఇతరులకు జ్ఞానోపదేశము చేయుటయే మావిత్రకృత్యము. నీవు నా క్షోణించిన గౌరవమున కెంతయు ముదమందితి; నీభక్తికి మెచ్చితి. నీవు మహారాష్ట్ర సామ్రాజ్యపరిపాలనమున కత్యంతార్హుడవు. ఈజయవల్లములను నీవతీసికొనుము. నా కివి నివృణ్యోజనములు.”

“ఇచ్చినదానిని మరలదీసికొనను. తీసికొన్న ఊత్రియధర్మమునకు విరుద్ధముగ నడచి నట్లగును. జయవల్లము లిప్పుడు మీయవి” అని శివాజీ నొక్కిచెప్పెను.

“అట్లయిన, నీబహుమాన మంగీకరించితి. రాజ్యభారమును నే వహించజాలను. కాబట్టి నీవు నాపేరఁ బాలింపుము. రాజ్యము నాయది. నీవు నాప్రతినిధివని తెలుపుటకు నీవతాకము సన్నాహియుడుపుచాయ గలదిగా నుండని” మృని రామదాసుఁడు శివాజీకి జెప్పి యతనిని దీవించి వెడలిపోయెను.

అప్పటినుండియు శివాజీమహారాజు కామాయాంబరపతాక ముపయోగించెనని చెప్పుదురు. ఔరా ! ఇదిగదా గురుభక్తి ! ఇదిగదా స్వార్థత్యాగము ! ఇదిగదా కర్మదీక్ష ! ఇదిగదా కర్మఫలమందు విరక్తి ! రాజ్యమును మరల శివాజీ కిచ్చుటయం దనన్యసామాన్య లోకోపకారబుద్ధి వెల్లడించెనుగదా రామదాసుఁడు !

మహారాష్ట్రులు తమసామ్రాజ్యము రామదాసుని యనుగ్రహమువలనఁ గలిగినదని జ్ఞప్తియందుంచుకొన్నంతవఱకు, వారల రాజ్యలక్ష్మి యత్యున్నతస్థితియందుండెను. ఈవిషయమును మఱచి, వారెప్పుడు ధర్మమార్గచ్యుతులైరో, స్వార్థపరాయణులైరో, యప్పటినుండి వారల సామ్రాజ్యము క్షీణించుట కారంభించెను; అప్పటినుండి వారలకును, ఇతరులకును వ్యత్యాస మగపడలేదు.

ఆ వృత్తి

శ్రీ వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి (సాహితీసమితి)

ప్రకాంత నిశాజితరాంతమందు

కలత యెరుగని నిద్దరగాంచి యున్న
గౌతమీనది నా మనోగత విషాద
తమము సంతయు తనలోన దాచుకొనియె.

ఆనదీసైతముల నాయడుగుజాడ
చెరిసేయగ వెనువెంట నరుగుదెంచు
గాలితరగల చల్లనికడుపులోన
కన్న మూసెను నాయూర్పు గాడ్చులెల్ల.

చెడ్డయో మంచియో మహాస్పృహయందు
జరుగువిషయంబులను దటస్థముగ నాయ
సంతగగనమునందుండి యరయుచుండు
తారలె మదశ్రుకణముల నేరుకొనియె
నేనె మిగిలితి నీగౌతమీనదీ ప
విత్రగర్భంబులో మ్రోత వెట్టుచున్న
యుగయుగాంతర విశ్వమహాగ్రదుఃఖ
జీవగీతాల కావృత్తి చెప్పకొనగ.

భక్తికి మెచ్చి, కరుణాగ్రుడై, యేత్రమయ్య లేకుండ రెండవ పెనము గర్భగుడిలోనుంచునట్లు గావించెనట. ఉదయమున కుమ్మరి దైన్యముఖముతో వచ్చుసరికి తన యభీష్టము నెఱవేరియుండెను. ఈ భయంపరిచమత్కారమునిశ్శ్వసించువారికి మహాత్తువలె గన్పట్టెను. కాని మోకట్టు గోచరింప లేదు. మేము గర్భాలయపుద్వారబంధము యొక్క ఎత్తునడల్పులుకొలిచి, యానడుమ, ఈ పెనము నిలువబెట్టి చక్రమువలె నడిపించిన దూరగలదాయని పరీక్షించిమాచితిమి. ఆపని సులభసాధ్యముగాదు, కాని ఒక్కొక్కటి యిరువదియైదుగురు మనుష్యులయినను ఎత్తినగాని కడలని యా పెనమును, లోపలి కట్టుతీసి కొనివచ్చిలో యదియు నాశ్చర్యకరమగు విషయమేకదా! అందువలననే ప్రాకృతజనులు దానిని మాహాత్మ్యముగా విశ్వసించుదురు.

ముఖమంటపముయొక్క వెలుపలగోడమీద విగ్రహము లనేకములు చెక్కబడి యున్నవి. కాని అట్టివి గర్భాలయముయొక్క వెలుపలగోడమీద లేవు. మేము వాటినిన్నిటిని బరిశీలించి మాచితిమిగాని, అందు కొన్ని మాకు గ్రాహ్యములు కావయ్యెను. శిల్పశాస్త్రములేయియు మాకడ నప్పుడు అందుబాటులో లేకపోవుట వలన, మేము జూచినవిగ్రహముల రూపకల్పననుబట్టి నామమును నిరూపింప లేకపోతిమి. తెలిసినవాటిని మాత్రము నిరూపించితిమి. ముఖమంటపములోనుండి, దక్షిణవైపునకు సోప్రాకారములోనికి గుమ్మరుండెనిని తేలిపితిమి గదా! ఆగుమ్మరువద్దగరనున్న రూపములను ఏదెనిమిదింటిని ఇళుట వివరించెదము. దీనినిబట్టి మిగిలిన వాటిని గూర్చి చదువరి యూహించుకొనవచ్చును. గుమ్మరునకు పడమటి వైపున, శివునిరూపమొకటి గానవచ్చుచున్నది. ఆరూపమునకు పల్లెండ్రుచేతు లున్నవి. ఊర్ధ్వరేతస్కుడై నృత్యముచేయుచున్న యామూర్తి నటరాజస్వామి యని మే మూహించితిమి. ఈమూర్తివిక్రమును చదువరి వేటొకచోట గాంచగలడు. గుమ్మరునకుతూర్పు వైపున వరుసగా నేడు విగ్రహము లున్నవి. ఇవి, దక్షిణ హిందూదేశపు శిల్పసంప్రదాయముతో సంబంధము లేని కలనను, మాకు తైరహిందూస్థానపు శిల్పములో పరిచయము లేనికలనను, వాటి మా నామరూపనిర్ణయము సరిగాక పోవచ్చును. తూర్పువైపుగా నున్న విగ్రహములలో

మొదటిది మాకు 'నటరాజస్వామి'గా దోచెను. విగ్రహమునకు పల్లెండ్రు బాహువులు గలవు. రెండవ రూపియై, ఊర్ధ్వరేతస్కుడైయున్న ఆ విగ్రహమునకు ఇరుప్రక్కల నిరువురు స్త్రీలున్నారు. వారిరువును, గంగా, పార్వతులయియుందురని మాయూహ. ప్రక్కనే నందియు నున్నది. తలకు పరివేషము గలదు. మిగిలినవి చేతులందును పడగలవిప్పినసాము లున్నవి. ఈ విగ్రహములేరువారే ఉగ్రనారసింహ విగ్రహమున్నది. కాని యుగ్రనారసింహవతారమునెత్తిన శ్రీమన్మహావిష్ణువును న్యూనతపశుదుబ్బకై శరభమూర్తిగా శివుడవలెరించునట్లు "కారణాగమము" దెలుపుచున్నది. అట్లయినచో నీమూర్తిశరభమూర్తియొక్కరూపమని నిర్ణయింపవచ్చును. దీని తరువారే విగ్రహమునకు నాల్గుచేతులు గలవు. ఈమూర్తి సింహముపై ఊర్ధ్వరేతస్కుడై నిలువబడి యున్నాడు. ఉభయపార్శ్వములందును, పార్వతీగంగాదేవులు గలరు. మీదికుడిచేతియందు త్రిశూలమును, యెడమదానియందు పరశువును క్రింది కుడిచేతియందు అక్షమాలయును, నెడమదానియందు కపాలమును గలవు. కుడిభుజముపై నాగమొకటి పడగ నెత్తిపెట్టుకొని యున్నది. ఈ భయంకరాకారమును, మేము పశుపతిమూర్తిక్రింద గుర్తించితిమి. క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్దము నందు భండార్కరు గారిమతమునుబట్టి సామంతతైవోపాసన ఆరంభమయ్యెను. "శిల్పసార"ములో వర్ణింపబడినసామంతమూర్తికపరచేతులు ఐదుతలలుగలవు; కాని కొన్ని అగమములు ఒకతలయు, నాల్గుచేతులను మాత్రము దెల్పుచున్నవి. పాశుపతమూర్తి భయంకరరూపియైయుండును. కాని యుపాసకు లా సామ్యరూపమున రూపకల్పనజేసికొని యుపాసించును. ఆసామ్యరూపము నుపసమిత్తవనముగల చంద్ర శేఖరుని బోయుండును. ఇష్టదీరూపము, చంద్రశేఖరుడని గావలయును. లేకున్న సామ్యపాశుపతమూర్తియైన గావలయును. ఈపాశుపతమూర్తిప్రక్క భీమస్వరూపియైన నటరాజు గలడు. ఆతనికి నాల్గుచేతులు గలవు. త్రిభంగములతో, నూర్ధ్వరేతస్కుడై నర్తన సలుపుచున్నాడు. మీదికుడిచేతియందు అక్షమాల యున్నది. మీది ఎడమచేయి, ఒక స్త్రీరూపముపై నుంచబడియున్నది. క్రిందపక్షి రూపము, చందమువ్రను నూచిందుకమలమును బట్టుకొని

ముఖలింగనగరము

౧. సరస్వతి

౨. నటరాజస్వామి (చిత్తరేయస్కం-కు)

3. చిహ్నస్వామి (సోమేశ్వరాలయముయొక్క విమానముపై నొకగూటియం గున్నది)

౪. బుద్ధవిగ్రహము-భూమిస్వర్ణముద్ర

యున్నది. ఎడమచేతియందు కపాలమున్నది. ఈమూర్తికి కుడిచేతున ఎడమకాలు మోకరించి యొకస్త్రీ ప్రార్థించుచున్నది. ఎడమప్రక్కనుగూడ నొకస్త్రీవిగ్రహము నిలువబడియున్నది. దీనికావల, వరాహమూర్తివిగ్రహమున్నది. దానికి నాలుగుచేతులు, ఎడమమోచేతిపై భాగమున భవంతి స్త్రీరూపిణియై అధివసించియున్నది. మరియు కోయి, భక్తివిసమ్రుద్ధై నిలువబడియున్న యొకపురుష స్వర్ణరూపి నుంచబడియున్నది. దీనితరువాతిది దాకిని వరుణియను పరిచారీకలుగల దుగ్ధాశక్తివలె గానుపించుచున్నది. దాని కావల కుమారస్వామి విగ్రహముగలదు.

ఈరీతిగ, ముఖమంటపమునకు రెండువైపులను, పరశ్వైరూపము లయిన ఏకాదశరూద్రరూపములు అష్టవిధములు, లీలామూర్తులగు పంచదేవమూర్తి, దక్షిణమూర్తి, లింగోద్భవుడు, ఏకపాదమూర్తి, భీష్మబసమూర్తి, ఉమామహేశ్వరుడు, చంద్రశేఖరమూర్తి, అశ్వశర్వరుడు, అఘోరమూర్తి, రక్షోఘ్నమూర్తి, భైరవుడు, కాలభైరవుడు, పాశుపతమూర్తి మున్నగు నెనిమిదియొకలవు. వాటినిన్నింటిని మేము, బరికీంచుట కవకాశము లేకపోయినది.

ఆసానమంటపమునుండి దక్షిణద్వారమున వారికి వచ్చునపుడు, మైని, యొక్కశిల్ప ప్రదర్శనము, మాద్యుష్టి నాకరించెను. అందు పార్వతీపరమేశ్వరులు జూదవాడుడు వినోదముగా కాలము బుచ్చుదురు. పానికలామంటలో పాటనము తక్కువయైన, శివుడు పందె మోడి పోవుచుండెను. తుదకు తనకున్న దానిసంతయు నోడుట యెక్కాక, తిరిపమెత్తుకొను నాభూతభర్త, వాహనమయిన నందినిగూడ నొడ్డియొడెను. అంత పార్వతి చెక్కితైలు జయముగాంచిన సంతోషముతో, నొడలెటుగనియూనంచుతో నందిని తోలుకొని పోవుచుందురు. పతియు, దీనపదముడై విన్నబాటుతో దిలకించుచుండును. ఈశిల్పము నెంతచూచినను, మాకు తనివివీరలేదు. నలుమరు చాలనందున చిత్రపటము తీయజాలమైతిమి.

గుడికిమట్టును ప్రాకారముగలదు. అందు అష్టదిక్పాలకుల దేవాలయములుగలవు. ఇందుని దేవాలయపు సమ్యుక్తమైన సారుచిత్రమీద మూర్త్యభగవానుడు భాగ్యమూర్తియై వెడలుచున్నట్లును, అనూరుడు సప్తావ్య

ములను పగ్గములతో బట్టుకొని రథమును దోలుచున్నట్లును, ఒకచిత్రపు గలదు. ఈప్రదర్శనము చాలపురాతనము, అపూర్వమును విశేషించి మనోహరము నైయున్నది. ఈ గుడికి, ఉత్తరదిక్కు వెలిగొనినవిధ ప్రాచీనకాలపు యోధుని చిత్ర మొకటి గలదు. ఎడమచేతియందు దాతనిఎత్తుబిల్లును, కుడిచేతితో నమ్మకము, బట్టుకొని యున్నాడు. మొలలో కత్తిగలదు. శిరముపై కురులన్నియు, నున్న గాదువ్యబిడి యొకశిఖగా, వీరపురుషలాంఛనముగ జాట్టబడియున్నవి. ఈవీరునివేషము ఉడుపులును నిస్సంశయముగా ప్రాచీనములు. ఈ వీరుని చిత్రించుటచలన శిల్పియుద్దేశ మేమయియుండునా యని మాకు సంశయము తోచుచున్నది. ఇయ్యది కేలము ప్రాచీన కాలింగవీరుని చిత్రించుటకంటె విశేషభావము శిల్పి కుండవలెనని మాయూహ. మాయూహాసరియైనదో నీవీరపురుషవిగ్రహము, కిరాతరూపమున నుండు ఈశ్వరుడు గావలయును. ఈ విషయ మింకను బరిశోధింపవలయును.

అష్టదిక్పాలకుల గుళ్లు, వరుసగా నెనిమిది దిక్కులందు లేక, అక్కడక్కడ చెదరియున్నవి. మధ్య నొకచోట దక్షిణపువ్వున వినియూకుని గుడియు, పడమటను గర్భగుడికి ననుగత్యున్న కుమారస్వామి గుడియు గలవు. అష్టదిక్పాలకలింగములలో, కుడేరుని దేవాలయముపై కొన్ని ప్రాచీనశాసనములు, వేంగీ, పల్లవ, తెలుగు, గన్నడభాషయందు గానవచ్చుచున్నవి. అవి ఛందోబద్ధములయి యుండినట్లు సంశయము దోచెడిని. వాటిలో “సృష్టతుంగ నరసింహుడు” అనువా డొకడు పేర్కొనబడియున్నాడు. అప్పుడు మానవ పరికరములేవియు లేని కలిస శాసనమునకు ప్రతులెత్తించి సావకాశముగా చదువుటకు వీలు లేక పోయెను. ఎందుకు ఎండి, వానకు దడిసి అక్షరములు అరిగిపోయి, స్పష్టముగా గానరానందున శాసనమును స్పష్టముగా జదువలేమైతిమి. ఈకుడేరింగ మున్నగుడి కేదురుగా నుత్తరదిక్కున స్వామికల్యాణమంటపము గలదు. దానిపై నిష్పటికిని ఉత్సవవేళలందు, పర్వవేళలందు స్వామిక సేవలు జరుపుచుందురు.

గుడి దక్షిణపువ్వు ప్రాకారములోనుండి, యొక సమ్యుక్తము గలదు. అందుండి, చెంతనేయున్న ఆంజనే

యాలయమును, దానికావల కొంచముదూరములో నున్న మతమునుజూడబోయితిమి. ఆంజనేయాలయమును, మతమును నవీనముగా గట్టబడినవే యయినను, వాటిని కట్టుటకు, ప్రాచీనకట్టడములలోని శిథిలభాగము లుపయోగింపబడినట్లు గానవచ్చును. ఆంజనేయాలయమునందు ఒకతాళిపై యుద్ధరంగమునందు ఏనుగును డీకొనుట చిత్రంపబడియున్నది. బాములు పరంపరగ వచ్చి గ్రుచ్చుకొనుచున్నను ఆకులేభము ఒకనిని తనకాక్రింద పెట్టియాచివేయుచు, తొండముతో యుద్ధము నేయుచున్నది. దానిపై మహబీ డొక డాసీనుడై యున్నాడు. ఇదిగాక గర్భాలయపు నలుపలిగోడమీద నుత్తరదిక్కు మొగమైయున్న చిత్తరువొకటి మాద్యప్తి నాకర్షించెను. అందు హనుష్యుని మొగముగల మకరముపై కొందరు యోగులు, ప్రహారము నేయుచున్నట్లును, మట్టునంతయు జలమున్నట్లును చిత్రంపబడియున్నది. ఇందలి యైతిహ్య మేదియో సుత్రింపబాలకపోతిమి గాని దీనికి బౌద్ధులబాతకకథలలో సంబంధముకలదనిమాత్రము మాకు బొడగట్టెను. చిత్రమును చాలపురాణమైనది. కావున ఈవిషయ మింకను విశుద్ధింపబడియున్నది.

ఇక నాసమీపముననున్న మతములో మాద్యప్తి నాకర్షించిన విశేషములు పెక్కులులేవుగాని యున్నవి మాత్రము చాలప్రాచీనశిల్పము లయ్యున్నవి. మతమునందొకచోట నొక మంటపముయొక్క సోపానముల పార్శ్వమునగల పిట్టగోడపై నొకశిల్పప్రదర్శన మున్నది. అందు లంఛనీయమును, మాయాదేవిప్రసవమును, బుద్ధుని జననమును గలవు. సిద్ధార్థుని యవతారమునకై వేచియున్న దేవతలు సాష్టాంగసమస్కారము గాచరించుచున్నారు. దేవతలను నిరూపించుటకు శిల్పివారిని ఆకాశమునందు అడ్డముగా పరుండబెట్టినాడు. ఈశైలి కడుంగడు పురాణమైనది. బుద్ధుని జన్మప్రకారమును పరిచారకులవలన శుద్ధీకరముగా బాబోలు దూరముననుండి వినుచున్నాడు. ఆతనిచేత నొకస్త్రీనిగ్రహము ఆసీనురాలై, పెక్కునుండి పరిచారకులచేతను, ప్రతీహారులచేతను పరివృతయై దానములు చేయుచున్నది. మాయాదేవి, శిశువునకు, ప్రక్కలో పరుండబెట్టుకొని పాలిచ్చుచున్నట్లు లాకచిత్తరువును, ప్రసవవేదనపడుచున్నట్లుక ప్రదర్శనమును,

విడ్డనెత్తుకొని చూపించుచున్నట్లును, దేవతలు పుష్పవర్షముగురిపించుచున్నట్లుమరియొక ప్రయోగమును గూడనందేకలవు. ఈప్రదర్శనమంతయు నేకభక్తుసంబంధించియుండునా యని చాలనేపుచింతించి తుదకు బుద్ధజన్మకథగా నిర్ణయించితిమి. మతముచేనుక నొకచిన్న పువ్వులతోటగలదు. అందు గోడలో నతికించబడి యొకతాళిపలకపై పల్లవాధర వీణియ వాయిం చుచున్నట్లున్నది. ఇదియు మిక్కిలి మనోహరమైనరూపము. మరియు ప్రాచీనము.

ఇంతటితో ముఖలింగేశ్వరాలయమును జూచుట ముగించి, ప్రక్కనున్న భీమేశ్వరాలయమును సంవీక్షింపబోయితిమి. భీమేశ్వరాలయము, ముఖలింగేశ్వరాలయమునకు నూఱుగజములదూరమున నున్నది. అంగరము శిథిలావస్థయందున్నది. గోపురమును, మంటపమును దప్ప మిగిలినదంతయు మాటిపోయినది. దేవాలయమునందొకత్రాచుపాము నివాసముగా నున్నదని భయపెట్టయూరివా రెవ్వరును, మాతోడ రాలైరి. కాని, పేయ నిర్భయముగా నందు బ్రవేశించితిమి. భీమేశ్వరాలయమునకును, మధుకేశ్వరాలయమునకును ఏమియు భేదము లేదు. ఈగుడియు, ముఖలింగేశ్వరాలయమునలే పూర్వదిశాభీముఖమై యున్నది. ముఖమంటపములోని గోపులమీదను, కంబములమీదను, ద్వారములమీదను, రెండవ బ్రహ్మస్థుని నాటివి, అనంతవర్మచోడగాంగదేవుని నాటివి శాసనములు పెక్కులు గలవు. అవిఅన్నియు నాంగ్రిభాషయందే కలవు. సింహద్వారముమీదనున్న శాసనములలో నొకదానియందు:

“ప్రానినాయకు ఎఅమనాయకురాలి
కొడ్కు శ్రీకరంగంగవిద్యాధర
దేవరాశ్వరుండైన సామ్యులరేవల
సంధివిగ్రహారేచన పెట్టిన అశిండ్వనత్రిక
దీపం. నే మాడా ౫”

అనియున్నది. ఇందలి సంధివిగ్రహారేచన కవిజనాక్రియకృతిపతి యేమో యని మాకు సంశయముతోచెను. దానిక్రిందనే “తిరుహంజీ” యను ఒకని శాసనము, రాజరాజ దేవరకూంతుండు యొక శాసనమును పెక్కులు గలవు. మంటపమునందు కుడివైపున రెండు విగ్రహ

ముఖమాసమున్నవి. అందొకటి తారాశక్తి రూపముగా యూహించితిమి. రెండవది కుమారస్వామియని నిర్ణయింపగలిగితిమి. గర్భాలయమునందు శివలింగమున్నది. స్థలసానరాయిలో నున్న గాచేయబడినిగనిగమున్నది. లింగరూపియైన శివుడు ఇక్కడ అత్యాంకభీమేశ్వరుడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. ఇంద్ర నీలమణిల చీకటియందు కాంతు లీనుడు ప్రకాశింపచున్నాడు. మంటపమునకు ముఖలింగేశ్వరాలయమునందుండె దక్షిణమున ప్రాకారములోనికి గుమ్మముగలదు. అచ్చట ననేకశాసనములున్నవి. ఈశాసనములందు బ్రహ్మచారి జయంతపురమందు వేంచేసియున్న ఆంధ్రభీమేశ్వరమహాదేవరయని ప్రస్తుతింప బడుటచే స్వామి అణియంక భీమేశ్వరుడనుచే గున్నట్లుహించితిమి. 'అణియంక' అనుపదమున కర్థమేదయో, మాకు స్ఫురింపలేదు. ఇది ఓరుపముగా మేమాహింతుము. వాని శిరినిసంతనరకు "అణియంకభీమ" యనునది యొక ఓరుపపదముగా దోచెను. వాదిండ్లపురవరాధీశ్వరులైన కొండపడువటిపంశపువహా మండలేశ్వరులు, 'అణియంకభీమ' లని చెప్పకొనుచుండుట ప్రసిద్ధము.

ఈదేవాలయమునందలి శాసనములు మేము తొందరగా పరీక్షించినపుడొక వింతవిశేషమును బొడగంటిమి. భీమేశ్వరదేవరకు అఖండవర్తి దీపములను, లోహపండులను, మోదాలను, గొటీయలను మేకలను దానముచేసిన దాతలు. తండ్రిపేరుచెప్పకొనక, తల్లిపేరు చెప్పకొనుచుండిరి. దీనినిబట్టి మేము రెండుస్థితులూహించితిమి. ఇందేవియును యధార్థములు గాకపోవచ్చును. త్రితీయావస్థకులజు లాకాలమున మాతృసంతతినే యుగ్గహించుకొన నుండవలయును. లేదా వారితల్లులు దేవదాసీలయి నేడు సానులన బ్రతుకుచున్నవారల పూర్వులయినవారు స్వామినులుఅని పిలుచుకొనుచు అవివాహితలయి సంతానమును బడయుచుండువారుగా నుండవలయును. ఈవిషయ మింకను పరిశోధింపవలసి యున్నది.

ఉరికిచెలుపల పెద్దదిబ్బ యొకటి కలదు. దాని మీది, సోమేశ్వరాలయము గలదు. దూరమునుండి చూచువారికిసయిత మీదేవాలయము, భువనేశ్వరదేవాలయమైని నిర్మింపబడినట్లు గోచరించును. ఏబదింపవత్సర

ములక్రింద పడుగుపడి, దేవాలయమంతయు, పునాదులలోనికి కదలిపోయినది. అప్పుడే శిఖరముమీదనున్న 'అనలకము'విరిగి నూరుగజములదూరమున నగిపెట్టెను. ఏబదిమందియైన ఎత్తబాలని ఆచూపలకమును, శిల్పి, దేవాలయశిఖరముపై నెట్లమర్చినాడోకాని యూహామీతీనవిషయముగా గన్పట్టుచున్నది. దేవాలయము చుట్టును ప్రాకారముగాని చిల్లరగోపురములుగానియితరములుగాని యిప్పుడేమియు గానరావు. చుట్టుప్రక్కల ప్రదేశమంతయు నేడు నేద్యమునుచున్నది. ఈనడి మిగిలిన రెండింటికలగాక, పశ్చిమముభుముగా నున్న గ.దేవాలయమున నందిగాని, మగియొకటి గాని యిప్పుడు లేవు. కాని గర్భాలయమునకు నలుబదియేబది అడుగుల దూరమున, వైవాలుగుముఖములును, ఉదరబంధమును యోగపట్టుమును గల యొకతాతివిగ్రహముగలదు. ఆతాతి వైప్రదర్శింపబడిన దేవుడు విష్ణుద్వేళుడని శ్రీరామహర్షి పంతులుగా రూహించుచున్నారు. నేనును వానియభిప్రాయమునే యనుసరింతును. విష్ణుద్వేళుడు, వైష్ణవాంశముగల దేవుడుగాన, శైవశ్రేయమున సోమేశ్వరాలయమునకు శ్రేత్రపాలనడని యొచింపవలసియున్నది.

ఇప్పుడున్న దేవాలయమంతయు గలపి, యొక్క విమానము. అందు నల్లనితాతితో జేయబడి, నిగనిగలాడుచు, సాయంకాలపురెండ దానిపై బడినపుడు, మిక్కిలి మనోహరముగ కాంతు లీనుచుండు శివలింగమొకటి గలదు. ఈదేవరకు పూజాపునస్కారములు జరుగుట లేదు. దారినిపోవుచుండు భక్తు డెవడైన నొక పాత్రతో జల మభిషేకించి యొకపత్రమునో పుష్పమునో లింగముపై నుంచుచుండుట తక్కు మరేమియు లేవు. దేవాలయనిర్మాణమునందు, విశేషమొకటిగలదు. అది మితిలేనియచ్చెరువు గలిగించును. గుడియంతయు నెడకినను గుప్పిడినున్న మెచ్చటను గానరాదు. ఎత్తతాళ్లు చెక్కబడి అత్యున్నతముగ గుడిగా నమర్చబడినది. ఆతాళ్లనవర్చుటలో నాదేవాలయపుసేకము,వేదిక, విమానములయం దంతటను, చుట్టును చక్కని,మనోహరములయిన, శిల్పప్రదర్శనములను, చెక్కడపుపనులను, శిల్పి గొనివచ్చినాడు. సింహద్వారమున కిరుకెలకులను ద్వారపాలకుల నమర్చినాడు. మీదిహుచ్చులో నడుమ గజలక్ష్మియు, నభయపార్వ్యములందు నవగ్రహములును

చిత్రింపబడియున్నది. వీటిపై ఊర్ధ్వతీతముగ్నడైన నట రాజువిగ్రహమున్నది. గుడికి, ఉత్తరపువెలిగోడమీద తాళ్లకూర్పులో నేకపాదకాలభైరవ విగ్రహమున్నది. ఆతనిముఖము, భీకరముగాలేక, మందస్మితముతో, తోలు కాడుచుమోహనముగానున్నది. ఇట్లుండుటకు గారణము తెలియదు. ఈభైరవునికి నాలుగుచేతులున్నవి. వాటి యందు వరుసగా త్రిశూలము, రుద్రాక్షమాల, డమరుకము, పాశము గలవు. భైరవుని పార్శ్వమునందు మహిషాసురమర్దని ప్రదర్శింపబడి యున్నది. ఆమె పార్శ్వమున నొక పురుషవిగ్రహమున్నది. దానిని మేము పొల్పుకొనలేక పోతిమి. ఆవిగ్రహమునకు నాలుగుచేతులు గలవు. వాటిలో కుడివాటియందు త్రిశూలమును, డమరుకమును, ఎడమచేతిలో పరశువును, రుద్రాక్షమాలయు గలవు. గుడికి పూర్వదిశ వైపు వెలిగోడమీద నడుమ మనోహరమైన కుమారస్వామి విగ్రహమును, ఇరుపార్శ్వములందు శ్రీమన్నారాయణుని విగ్రహమును, అర్ధనారీశ్వరుని విగ్రహమును చెక్కబడి యున్నవి. ఇరువది వీటిలో కుమారస్వామి విగ్రహమును చిత్రమున జూడగలడు. గుడికి దక్షిణపు వైపు వెలిగోడమీద నొక పురుషవిగ్రహమును విఘ్నేశ్వరుడును, వ్యాసుడును చిత్రింపబడియున్నారు. వీటిలో పురుషవిగ్రహమును చేతులలోని త్రిశూలమును, రుద్రాక్షమాలను, నాలుగుచేతులను జూచి భైరవ స్వరూపముగా భావించితిమి.

ఈసోమేశ్వరాలయశిల్పకైలి భువనేశ్వరాలయమును బోలియున్నది. గర్భాలయమని మనము బిలుచు భాగము లేక “ప్రాసాదము” ఇతరకారమున నున్నది. ఈదేవాలయమును నిర్మించినవిధానము, గోదావరిజిల్లాలో పూర్వము బిరుదాంకరాయపురమని పిలువబడుచుండిన విక్రమోల్లగ్రామమునందలి ప్రాచీన శివాలయములను బోలియున్నది. ఈదేవాలయము మధుకేశ్వర, భీమేశ్వరాలయములకంటె నవీనమయినదని మా విశ్వాసము.

ముఖలింగమున నీ మూడుదేవాలయములు గాక చూడదగినవి ప్రాచీనవస్తుసమాహమలో జేర్చదగినవి పురాణకర్తల జురుకాబ్బు, కోట దిబ్బలు, పద్మనాభుని కొండ మున్నగునవి యున్నవి. పూర్వకాలపుకోటలో

నుత్తర, తూర్పుభాగములు, ఈతోజన నేడ్యము చేయబడుచున్నవి. ఊరికి తూర్పున వర్షకాలమున, వంశధార నదిలోనుండి నన్ననిపాయ యొకటిచీలి ప్రవహించునంటిమిగదా! ఒకవేళ నది నదిలోనుండి చీనపాయ గా కున్నను, కోటకు తూర్పువైపునగల కందకభాగముని యూహింపవచ్చును. ఒకవైపున జీవనదియు, నింకొక వైపున నదిపాయయు, కందకముగా నేర్పడినను ఏర్పడి యుండవచ్చును. పూర్వపుకోటలో నుత్తరభాగమున నొక చెరువులయినందు, త్రవ్వవలెండగా జైనశక్తి విగ్రహ మొకటి యిప్పటి దొరకను. ఆశక్తికి నాలుగు చేతులు గలవు. కుడిచేయి యొకటి అభయముద్రను దార్చియున్నది; రెండవది త్రిశూలమును బట్టియున్నది. ఎడమచేతులలో నొకదానియందు గిన్నెయు రెండవ దానియందు నరునిశిరమును గాబోలు నున్నవి. ఆమెకు పరివేష మున్నది. శక్తిరూపమునబట్టి, కేర నిర్ణయింప మాకు సాధనము అప్పుడు లభింపవచ్చును. పూర్వ మక్కడ నేర్చిన గుడియుండెనేమో తెలియదు. ఆభాగమంతయు త్రవ్వించినసేమైన బయల్పడగలవని మా విశ్వాసము. పద్మనాభునికొండమీద ప్రాచీనమగుకట్టప మొకటి దేవాలయమై యుండవచ్చును. ఉంకినట్లు చిహ్నములు గాన్పించును. కొండకొనకు నెక్కుటకు సోపానపంక్తి, లీనముగ గాన్పించును. దానినిబట్టియే మేము కొండశిఖరమున కెక్కితిమి.

ముఖలింగమునకు క్రోశేడుమారమున నగరకటక మను కుగ్రామ మొకటిగలదు. పూర్వమది మహానగరమై యుండెనమట నిస్సంశయము. ఇపు డాయూరంకాయ నామమాత్రావశిష్టము. పాడయిపోయిన గుళ్లు, కట్టడములు, మందిరములు మంటపములు నావరూపములలేక ముఖలింగము మొదలకొని త్రోవసాగు గునను నగరకటకమువరకును గాన్పించుచుండును. పాంథుడెవడైన ముఖలింగమునుండి నగరకటకము వైపు నడచిపోవునపుడు ప్రాతకట్టడముల చిహ్నముల జూడగలడు. పూర్వము నగరకటకమును, ముఖలింగమును గలసి యొక మహానగరముగా నుండెననియు, నది కలింగనగరమని పిలువబడుచుండెననియు, నదియే కలింగరాజధాని యనియు నూహించుట కనేకములు అవకాశములు

ముఖలింగనగరము

౬. సోమేశ్వరాలయము-భిమానము

౭. ముఖలింగేశ్వరాలయము-భిమానము

క్రొధన సం. మాఖమాసము

విజయవాడ

నయగూడూ మహాలిపాతము

విజయవాడలోనే వర్తమానమున కొని జరిపాతము తీగగా పడుచున్నది

కష్టమన్నది. ఆంధ్రభాషయందు 'నగరు' శబ్దమును రాజు నివసించు నగరమునకే వాడుట ప్రసిద్ధమై యున్నది. కటకమనగా రాజధాని. పట్టాయు పటేన కటకముగూడ నొకకాలమున సర్వనామమై యుండెనని తోచుచున్నది. రేవులు పట్టాయలనియు, రాజధానులు కటకములనియు వాడబడుట చరిత్ర ప్రసిద్ధము. ఇట్టిరి కళ్యాణకటకము, ధాన్యకటకము, కటకము, పైజయంతికటకము మున్నగునవి యెన్నో కలవు. నగర కటకము గాంగవశపురాజుల శాసనములందు పలుసార్లు కేంద్రీకృతమైయున్నది. విజయశింగనగరము ముఖలింగము నంటియున్న నగరకటకమే కావలయును. ఇందుకు నెండు ప్రబలప్రమాణము లున్నవి. గాంగవంశకర్త యని చెప్పబడు మొదటికామార్తవునకు రాజధాని జయంతి పూసని చెప్పబడినది. జయంతిపురమనుచేరు ముఖలింగమునకు బరగుచుండినట్లు క్షేత్రమాహాత్మ్యము వాక్యానించుచున్నది. మఱియు. ముఖలింగేశ్వర, అత్యాంకభీమేశ్వరాలయములందలి శాసనములను జాటుచున్నది. 1. మొదటి కామార్తవుడు¹ - మొదటి కామార్తవుని సోదరుని కుమారుడు-మనుకవృక్షమున నావిర్భవించిన ఈశానునికి తన నగరమున మధుకేశ్వరుడనుచేర నొకలింగమును బ్రతిష్ఠించి గొప్పదేవాలయమును గట్టించినట్లు చెప్పుచున్నది.² మధుకేశ్వరుడనుచేరునో, నీకుడు ఈముఖలింగమున తప్ప వేరొకచోట లేడు. మధుకేశ్వరుడనుచేరున ఈశ్వరునికి వేరొకచోట శివము లేదు. మధుకేశ్వరుడే, శబ్దోచ్చారణవైరుధ్యము వలన, ముఖలింగేశ్వరు డైనట్లు తోచెడిని. క్షేత్రవాగమములందు శివునికి ముఖలింగరూపముగూడ గలదు కాని, యారూపకల్పనయందలి లక్షణము లేవియు నీముఖలింగేశ్వరునియందు గానరావు.³ ఒకవేళ యెట్లో నీలింగమునకు ముఖముగలవని సరిమాచుకొనినప్పటికిని ముఖలింగశబ్దము, మధుకేశ్వరశబ్దమునుండి వచ్చినట్లు స్ఫురించుచున్నది. ఈవిషయమును శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారే మొదట ప్రతిపాదించినారు. ఓడ్రదేశమునందు మాట్లాడుచుచుండిన ప్రాకృతభాషయందు "మధుకలింగ" శబ్దము, "మొహలింగ"మని యుచ్చరింపబడుచున్నది. ఆంధ్రు లీమొహలింగమును, సంస్కృతముగావించి, ముఖ

లింగము జేసియుందురు. అప్పటినుండియు, మధుకలింగము, ముఖలింగమయ్యెను. ఈనూర్పు ప్రాయశః, పదునాల్గు, పదునైరుశతాబ్దములందు జరిగియుండును. ఏలనన అప్పటికప్పుడే, మధుకేశ్వరునికి గుడికట్టించి నాడని చెప్పెడు మధుకర్ణగజపతిదేవుడు రాజ్యముచేసి చనినాడు. రెడ్లరాజ్యము చీకటి, చిల్కాసముద్రము వరకును వ్యాపించినతరువాత నీనూర్పు వచ్చియుండవలయును. ఒకవేళ మధుకలింగశబ్దము ముఖలింగముగా మారెనని యొప్పుకొనకుండునను, కలింగనగరము మధుకేశ్వరు డున్ననగరమేయనియు, నదియే రాజధానియనియు ననుట కొకబలవంతమైన సాక్ష్యమున్నది. ముఖలింగముననున్న దేవాలయమునందు, ముఖలింగేశ్వరుడు శాసనములందు మధుకేశ్వరుడనియే కేంద్రీకృతమై యున్నాడు. అదిగాక ప్రాచీనశాసనములందుగాని, పరియెచ్చటగాని, ముఖలింగేశ్వరశబ్దము గానరాదు. ఒక క్షేత్రమాహాత్మ్యమే యీకేరును వాక్యమగుచున్నది. మధుకేశ్వరుడు శాసనములందు "కలింగావని నగరే శ్రీమాన్ మధుకేశ్వరాయ, శర్యాయ" కలింగదేశ నగరే శ్రీమాన్ మధుకేశ్వరాయ దేవాయ", అని సంస్కృతమునందును, "నగరమున శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు", "నగరమున వీటి శ్రీమధుకేశ్వరదేవరకు" అని తెలుగునందును వ్యవహరింపబడియున్నాడు. కావున పైనిచెప్పినరీతి రెండవకామార్తవుడు, తన రాజధానియందు మధుకేశ్వరుడనుచేరట ఈశానునికి ఆలయము కట్టించినాడని యుండుటయు, నగరమున "వీటిమధుకేశ్వరు"డని శాసనములందుండుటయుజూడ, కలింగరాజధానియైన నగరము, ఈ ముఖలింగనగర కటకములై యుండునని స్పష్టమగుచున్నది. అంతయు శిథిలమయిపోయిన యీ కాలమున పూర్వము జయంతిపురమని పిలువబడుచుండెడి నగరమంతయు నిపుడు రెండుభాగములయి, ఒకటినగరకటకమనియు, రెండవది, ముఖలింగమనియు రెండు కుగ్రామములై కింద నేర్పడి, ప్రాచీనలెనుమాత్రము ప్రకటించుచు చేరు నిల్చుకొనియున్నవి. పూర్వము, ఈనగరమునకు జయంతిపురమను నామాంతర ముండినప్పటికిని, నగర

1. Ind. Ant. Vol. XVIII, P. 170 ff.

2. Ind. Ant, Vol. XVIII, Page 170 ff

3. Elements of Hindu Iconography, T. A. Gopinatha Rao, M.A. Vol. II.

మనియే, వ్యవహారింపబడుచుండెనని తోచుచున్నది. మరియు నీకాలమున ముఖలింగమని పిలువబడుచున్న భాగముమాడ పూర్వము, “నగరము”లోని భాగమనియు స్పష్టపడుచున్నది. అందువలననే “నగరమున వీటిమధు కేశ్వరకు” అని కాసనములందు బొడగానవచ్చెడిని. రాజాంతఃపురము కొటలోపలినగరు, కొలువుకూటము, రాజమందిరములు మున్నగునవి నేటికిని నగరకటకమని పిలువబడుచుండిన భాగమున నుండి యుండవలయును. కావుననే కటకశబ్ద మింకను, ‘నగర’మునకు తేర్చి వాడ బడుచున్నది. రాజధానియంతయు, “నగరము,” అందులో తూర్పుభాగము కటకము అనియు, పశ్చిమ భాగము మధుకలింగము, లేక, మధుకేశ్వరమనియు, “వీడు”అనియు వ్యవహారింపబడుచుండవలయును. ఆవ్యవహార మందుచేతనే, అట్లే నేటికి నిలిచిపోయినది. కావున నీకాలపు ముఖలింగనగర కటకములే పూర్వపు కలింగరాజధానియై యుండెనని నిస్సంశయముగా నుడువ వచ్చును.

ముఖలింగనీమ కడు ప్రాచీనమైనదనియు, శిష్యుడును ఏదోయొకమతమువారికి పూర్వశ్రేయ్యయ్యుండెననియు, నిచ్చట గన్నట్టువింతవిషయములు చాలుచున్నవి. ఒకప్పు డీప్రాంతము, కిరాతజనులకు నివాసముగా నుండెను. రాజధాని యైనతరువాత, ముఖలింగప్రాంతము కిరాతులకు ఆటపట్టుగా నుండుట మానియుండజోవు. మేము ముఖలింగమున నడుగుపెట్టినదిమొదలు మాకు గనబడిన ప్రతివస్తువునుగూడ నీశ్రేయ్యులైనశ్రేయ్యుగా మారుటకు బూర్వము, జాగ్రత్తమునకు, జైనమతమునకు అలవాలమైయుండినట్లు తోపింపజేసినది. అన్నిటికంటే నీవిషయము మాడదువరికిని క్రితకరముగానుండునని తలంచెదము. మేము బనచేసిన సత్రపునందు తొలుదొలుక మాకు గవబడిన కొంత ప్రాచీనవస్తు సామగ్రి, ఈయూహకు కారణ మయ్యెను. అచ్చట నొకగదిలో బుద్ధదేవుని విగ్రహ మొకటి యొచ్చుటనుండియో కొనిరాబడి యుండవచ్చినది. దానితోపాటు చక్కని ప్రదర్శనములు చెక్కబడియున్న నలుపలకల రాతిస్తంభములు రెండు మాదృష్టి నాకర్షించెను. ఈరెండును గాక మరియొకగదిలో కత్తివిగ్రహమొకటి రాతిమీద చెక్కబడి

నడిమికి రెండుగా విరుగగొట్టబడియుండి కానుపించెను. ఫలజ్ఞాలెవ్వరునుగూడ నివియన్నియు శిల్పకళా, యెట్లు సత్రపులోనికి కొనిరాబడినవో తెలుపజాలక పోయిరి. అందువలన నవి యొప్పుడో యేమనాదులు శ్రవ్యమండగనో బహుశ్చింతించుననియు, ముఖలింగపు సీమలలో నివేయనియు నిశ్చయించుకొంటిమి. భూవిస్మయముడ్రదాల్చియున్న బుద్ధభగవానునివిగ్రహము గానబడుటయు, ఊరిలో మతములోపలగల కొన్ని చిత్రములందు బుద్ధదేవునిదీవితములలోని ప్రథమభాగమున జరిగిన వృత్తాంతములు—లంబినీవనమున మాయాదేవిప్రసవించుట, పిదప ధ్వునిజన్మము, దేవతల పున్వన్మస్తి మున్నగునవి—మాడ నొకప్పు డీథలమున మహాయన సంద్రపదాయమునకుచందిన జాద్ధులసంఘరామ మొకటి యుండెనని నిస్సంశయముగదోచెను.

చిత్రపటమునందు బుద్ధభగవానుని కిరుపార్శ్వముల నిలువబెట్టిన జాతికంబములపై చెక్కబడిన చిత్రములు ఇచ్చట జైనమతమును, తాంత్రికోపాసనయు వర్ధిల్లనట్లు నిరూపించుచున్నవి. ఇచ్చటి కంబములపై మూడుముఖములందు ప్రదర్శనములున్నవి. ప్రతిముఖమునందు రెండుచిత్రములు ఒకదానిక్రింద నొకటిచొప్పున గలవు. మొదటికంబముపై మొదటివైపున బుద్ధదేవుని నిర్వాణముగాబోలు సూచింపబడి యున్నది. పురుషవిగ్రహమొకటి పరుండినట్లును, పాదములవైపున నొకవృక్షమును, ఆపురుషవిగ్రహముపైన నొక చిత్రమును చిత్రములై యున్నవి. దీనిక్రిందిచిత్రమున పరివేషముగల పురుషవిగ్రహము నాలుగు బాహువులతో నిలువబడియున్నట్లున్నది. ఒకచేతిలో నొక కలశ మున్నది. ఉభయకత్తిములులందు రెండు చిన్న పురుషవిగ్రహములు గలవు. రెండవవైపున చిత్రములందు ఒక మనుష్యుడు, ఎడమచేతితో నొకప్రామానుశాసనము కొనినట్లున్నది. ఆచెట్టుమీద నొకమనుష్యుడు నొకపక్షియు, కొన్ని ఫలములు గలవు. దీనియర్థము మాకు గోచరింపలేదు. దీనిక్రింద నొకశ్రీవిగ్రహము నాలుగు బాహువులుగలది చిత్రంపబడియున్నది. ఆమెహస్తములలో నొకదానియందు త్రిశూలము, నింకొకదానియందు విల్లును, మిగిలినవాటియందు స్పష్టముగా గానరాని వస్తువులు కలవు. ఈవిగ్రహ మొకకత్తివిగ్రహ

ముగా వోచుచున్నది. రెండవ స్తంభముపై మొదటివైపున పైన పార్వతీపరమేశ్వరులు సీంహాసనమున గూర్చుండి యున్నట్లున్నది. వారిపైన నొకయోగీశ్వరుడు గలడు. అతని కొకప్రక్క తోలిమొగముగల నరు డొకడును పరియొకపార్వ్యమున స్త్రీయొకతెయు నున్నారు. ఈచిత్రపుక్రింద అర్ధసారీశ్వరవిగ్రహ మున్నది. ఈస్తంభపు రెండవముఖమున మీదిచిత్రపులో రెండు శిరములు గలవు. వాటిక్రింద ఒకస్త్రీకలదు. ఆమెచెంత నొకపెద్దతామన్నది. అందొకవైపున కాళ్లును, తలయును వ్రేలాడుచున్న మనుష్యు డొకడు నున్నాడు. రెండవవైపున నొకమనుష్యుడు- తలలేనిమొండెము-చేతిలో నొకచూఱకత్తిని బట్టుకొని పడియున్నాడు. క్రింద కొందరు స్త్రీలున్నారు. ఇందోప్రయోగము శాక్తేయసంబంధమైననరబలిని సూచించుచున్నట్లున్నది.

ఈప్రదర్శనముక్రింద నొకశక్తివిగ్రహ మున్నది. ఆశక్తికారుచేతులున్నవి. నిలువబడి యున్నది. ఆమెకుడిచేతులలో త్రిశూలము, చూఱకత్తి, డవరుకము కలవు. ఎడమచేతులలో నొకదానితో దేనినో బట్టుకొని యున్నది. స్పష్టముగా గానవచ్చుట లేదు. మిగిలినవి గండు నొకపురుషునిబట్టుకొని యున్నవి. ఈశక్తిని మేము నిరూపింప లేకపోతిమి. ఈరెండు స్తంభములుగాక నాలుగడుగులు పొడవుగల యొకతాయి గలదు. దానిపై నాలుగుప్రదర్శనములు గలవు. అవి అడ్డముగా జెక్కబడియున్నవి. ఆతాతికి చివరభాగములు రెండువైపులను విరిగిపోయెను. అందువలన చిత్రపులు స్పష్టముగా గానవచ్చుట లేదు. ఆ చిత్రపులు నాగ్గింటిలో నెడమ వైపుననుండి వరుసగా మొదటిదానిపై భజనసంకీర్తనము చేయు జనసమూహము, మద్దెలలు, తాళములు బట్టుకొని బయలుదేరుచున్నారు. రెండవదానిలో నొక లింగము గలదు. దానికావల నొకపురుషు డొకస్త్రీని పాదముల బట్టుకొని తలక్రిందుగా వ్రేలాడజేయుచున్నాడు. వారి నెత్తిపైన నొక దేవతావిగ్రహ మున్నది. ఆమెకు ఇరు పార్వ్యములందును, పరిచారిక టిరువురు వింజామరల వీచుచున్నారు. కుడివైపుననున్న పరిచారిక కావల నొక పురుషుడు యోగబంధమున నాసీనుడై యున్నాడు. ఈచిత్రపునందలి యైతిహ్యమును మేము గుర్తింపజాల

మైతిమి. మూడవదానియందు ఒకపురుషుడొక శిశువును బట్టుకొని యున్నాడు. ఆతడు జలాశయము చెంత నిలువబడియున్నాడు. నాలవదానియందు నాలుగైదు ఆదోరులుగలవు. మనుష్యు డొకడు చేతిలోకత్తిని బట్టుకొని యున్నాడు. రెండవచేతిలో కలశ మొకటి గలదు. సమీపమున నావులును, పాలుగుడుచున్న లేగమూడలును గలవు.

ఈచిత్రపులందు గానవచ్చు నృత్యాంతములు, నరబలి, పశుబలి, శక్తిపూజలు మున్నగునవి జైన, బౌద్ధ, వైష్ణవ, తాంత్రిక, మతసంప్రదాయములు, ఈ ప్రాంతమున ప్రబలియుండినట్లు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. ముఖలింగేశ్వరాలయములోని లోపలద్వారబంధముపై, సార్దుగుబల్లమీద మధుకేశ్వరుని యాచిర్భావకర్షణ మూచించు చిత్రపుపైని గానవచ్చు చక్రేశ్వరియను జైనశక్తివిగ్రహమును, అచ్చుటచ్చుట చెదరియున్న జైన చిహ్నములు నీప్రాంతమునందొకకాలమున జైనమతము వ్యాపించియున్నట్లును, జైనదేవాలయ మొకటి ముఖలింగనగరమున నుండినట్లును, నిరూపించుచున్నవి. అంతియేకాదు. ఈక్షేత్రము జైనక్షేత్రమేకాక యొకేకాలమునబౌద్ధక్షేత్రముగూడ వైయుండెననిగూడ కొన్ని చిహ్నములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవని మునుపే చెప్పి యుంటిమి.

ఇక, నేడు ముఖలింగమున నిలచియున్న దేవాలయము లేకాలమునాటివో యిందుక విమర్శింపవలసి యున్నది. క్షేత్రమాహాత్య్యమునందు ముఖలింగము ప్రాచీనకాలమునుండి, వరుసగా, గోవిందకాననమనియు జయంతపురమనియు, మధుకేశ్వరమనియు, ముఖలింగమనియు, నొక్కొక్క కాలమున వరుసగా వ్యవహరింపబడినట్లు తెలుపబడియున్నది. గోవిందకాననమని యెప్పుడు పిలువబడెనో, తెలిసికొనుట కాధారములేవియు గాన్పింపవు. జయంతపురమని నామాంతరము మొదటి కామార్గపుని కాలమునాటినుండియు నున్నట్లు అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కాసనములు వాకొనుచున్నవి. అంతియేకాదు. మధుకేశ్వరునికి ఉత్సవసేవలందు నితర సేవలందును, పూజారులు కొన్ని పాటలు పాడుదురు. మేము ముఖలింగమున నున్న రాత్రి స్థానికులు, స్వామి

కాత్రికసోమవారపు టుత్సవము జరుగునని చూడరావలయునని యాహ్వానించియుండిరి. ఆనాడు వారుపాడిన సాటు లన్నిటియందును “శ్రీజయంతపురనివాస” “మధుకేశ్వర” “ముఖలింగేశ్వర” అనుపదములు వినబడు చుండెను. తూర్పుగాంగరాజులు రెండవవంశములవారు గన్పట్టుచున్నారు. మొదటివంశమువారికి నీ ముఖలింగమునకు సంబంధము గన్పట్టుట లేదు. రెండవవంశములోనివాడైన రెండవ కామార్జువుడే యీ దేవాలయమును గట్టించినాడని చెప్పబడేత జయంతపురనామము నెట్లు అతడు తన నగరమునకు బెట్టెనాయని విచారింపవలసి యున్నది. పశ్చిమగాంగులకును, తూర్పుగాంగులకును నేడైన సంబంధ ముండెనన్నచో, జయంతపురమున నామము గల్గుటకు కొంతవరకు కారణ మాహింప వచ్చును. పశ్చిమగాంగులకు బనవాసి-వైజయంతి నగరము రాజధానిగా నుండినట్లు మనకు దెలిసినవిషయము. ఈతూర్పుగాంగులు బనవాసి-వైజయంతి నగర వాస్తవ్యులయినట్లును, ఈ ప్రాంతమునకు వలస వచ్చినట్లును, నమ్ముటకు సమ్యుతించితిమేని, వారీ ప్రాంతమున వైజయంతిపురమును నిర్మించుకొని దానిని రాజధానిగా జేసికొనియుందురనినిర్ణయింపవలయును. కారణాంతరములచే “వైజయంతి” యనుపదములోని, ‘వై’ చదవేయబడి యున్నారందు జయంతిపురమనియే మిగియుండుటగూడ తటస్థించెననుటలో నసందర్భమేమియు గాన్పింపదు. పశ్చిమగాంగులకు తూర్పుగాంగులకు గోత్రభేదమును గాన్పింపదు. మూలపురుషులభయ, నొక్కటే తీరుగా నున్నది. లూడర్నశాసనపట్టికలో, వైజయంతిపురమునగూడ నొకమధుకేశ్వరాలయ మున్నట్లు తెలుపబడియున్నదని విందుము. అయ్యది నేను స్వయముగా జూడలేదు. అట్లు వైజయంతిపురమునగూడ నొకమధుకేశ్వరాలయ ముండెనేని, యీజయంతపురనివాసమైన మధుకేశ్వరుడు గాంగులకు ఇష్టకులడైనమనియు, వారక్కడక్కడకు బోయిన నచ్చటచ్చట కిమధుకేశ్వరుని గొంపోవుమండారనియు నూహింపవలసి యున్నది. ఇక మధుకేశ్వరునికి గోకర్ణేశ్వరుడని నామాంతరమున్నట్లు గూడ తెలియుచున్నది. జయంతపురమును గ్రామ మొకటి కృష్ణాజిల్లాలో నందిగామతాలూకాలోనున్నది. అచ్చట నేమయిన గాంగులరాజ్యచిహ్నములుగాని, మధుకేశ్వరాలయముగాని యున్నవేమో ఆరయవలసియున్నది. ఆజయంతపురమును కృష్ణానదికుప్పనదియైన పాల్వేరుబడ్డననున్నది. అచ్చటను కొన్ని ప్రాచీనదేవాలయముల చిహ్నము లున్నవి.

పైనజెప్పినవిషయముల నాలోచించితిమేని తూర్పుగాంగరాజుల రెండవవంశమువారికి జయంతపురమని పిలువబడుచుండిన నగరకటకము రాజధానిగా నుండెనని విశ్వసింపవలసివచ్చును. ఈరెండవ తూర్పుగాంగ వంశమువారు క్రీ. శ. ఎనిమిదవ శతాబ్దాదినుండి రాజ్యము నేయ నారంభించిరి. వారిలో నగరనిర్మాతయని చెప్పబడు రెండవ కామార్జువుడు క్రీ. శ. ౮౦౮ మొదలు కొని ౮౫౪ వరకును పరిపాలించి యుండెను. కావున ఇంచుమించుగా నేడవశతాబ్దము మొదలుకొని తొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమువరకు ఈనగరమునకు జయంతపురమను పేరు వ్యవహారములో నుండియుండవచ్చును.

ఇక, ముఖలింగమునగల దేవాలయములు మాడునేకాలమున నిర్మింపబడియుండనోపునో యిందుక విమర్శించి యీవ్యాసమును ముగింతును. మధుకేశ్వరాలయమును రెండవకామార్జువుడుగట్టించెనని యీవరకే పలుసార్లు చెప్పియుంటిమిగావున, మొదటిదేవాలయప్రతిష్ఠ క్రీ.శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దాదిని జరిగియుండవలయును. పిమ్మట వరికొంతకాలమునకు రెండవ కామార్జువుని హనుమడు రెండవప్రహస్తదేవుడు (క్రీ.శ. ౮౫౮-౮౭౪) రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు అనియంకభీముడని ఓరుచు ధరించియుండిన ట్లితని శాసనములు వాకొను నున్నవి. ఈతడు తా నేపేరు ఓరుచుమగ ధరించెనో, యాదేవునికి దేవాలయమును పునర్నిర్మాణము గావించియుండునని మావిశ్వాసము. అంతకుపూర్వ మచ్చటభీమేశ్వరాలయము ఉండియుండలేదని నక్కాణింపజాలము గాని యున్నదానికి తొత్తప్రాసాదము నిర్మించెనని యూహింపవచ్చును. ఇంతకు రెండవప్రహస్తుని పూర్వుల కెవరిని అనియంకభీమవీరుడ మున్నట్లు మనకు దెలియనందున నీ యూహకు బాలదవలసివచ్చెను. ఇయ్యది నిజమయినను గాకున్నను, మధుకేశ్వర, భీమేశ్వరాలయములు ఒకే కాలమునగాని, యిందుమించుగా యేబది సంవత్సరములలోపుకాలమునగానినిర్మింపబడెనను నిర్ణయదాంశము.

అందులకు ప్రబలప్రమాణము లనేకములు గలవు. ఈ
దేవాలయములను, తూర్పుచాళుక్య నాస్తు
శిల్పశాస్త్రము ననుసరించి నిర్మింపబడినట్లు స్థామాన్య
ముగ బాధ్యులకి నైన దోచును. మధుకేశ్వరాలయ
మున లోపలి పెద్దసింహద్వారముపై చిత్రింపబడినపుష్ప
ముఖుల లెలు మున్నగునవి చాళుక్య శిల్పమును బాటు
చున్నవి. ప్రతిమలతీరు, మంటపముల నిర్మాణము,
మున్నగునవిగూడ చాళుక్య సంప్రదాయమును నిరూ
పించుచున్నవి. ఇంతకు చాళుక్యులకును గాంగలకును
గల సంబంధము జగత్ప్రసిద్ధము. మరియు యీ రెండు
శివాలయములను అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని కాల
మున శిఖరముల పటచేతనో, మరి యెందువలననో, పున
ర్నిర్మాణము గావించబడుట తటస్థించియుండునని మా
యాహు. దేవాలయపుగోడలమీద నసంఖ్యాకములుగ
గొప్పగా అనంతవర్మచోడుని శాసనములు, ఆతని సేనకు
లవి, సానుంకులవి, బంధువులవి, అన్నియు నీయూహకు
బలమైనకారణము లగుచున్నవి.

ఇది రెండవసారియో, మూడవసారియో, దేవా
లయములు, పునరుద్ధారణములు గావించబడుటకు. అనం
తవర్మచోడదేవుని కాలమున చాళుక్య, చోడ, గాంప
లసంబంధములు పూర్తిగా వ్రేళ్లుబారియున్నవి. కావు
ననే అప్పటికాలమునాటి శిల్పపుబనియందు, చాళు
క్యసంప్రదాయము స్పష్టముగ గోచరమగుచున్నది.
అనంతవర్మచోడగంగదేవుడు క్రీ. శ. ౧౦౭౭ మొదలు
కొని ౧౧౬౦ వరకు నిందుమిందుగా డెబ్బదిరెండు
సంవత్సరములు పరిపాలించినాడు. ఆతని ననుక రెండు
శతాబ్దములనాటికి గాంగలరాజ్యప్రతిభ సన్నగిల్లి
యండెను. అంత దేవాలయములను కొంతతైధిల్యమును
బొందుచుండును. పిమ్మట మధుకర్ణగజపతి తేత్ర
మాహాశక్తిమునందు జెప్పినటులు తిరిగి యీదేవాలయ
ములను బాగుచేయించి పూజాపునస్కారములు సాగు
నట్లు చేసియుండును. మధుకర్ణగజపతి, గుడికి ప్రాకార

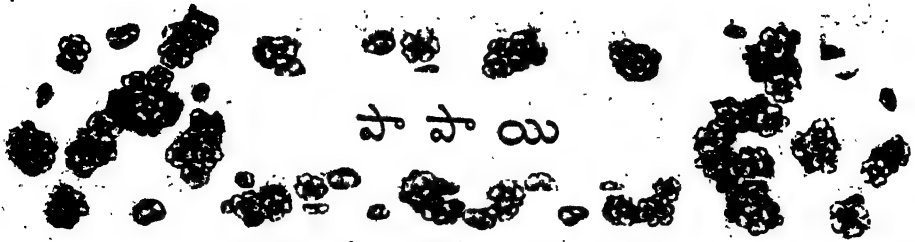
మును గట్టించినట్లును, దేవాలయప్రాసాదమును బాగు
చేయించినట్లును, గర్భాలయమునం దొకశాసన మున్నట్లు
స్థలజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈమధుకర్ణగజపతిపరునాల్గవతా
బ్దమునాడని ఓడ్రదేశచరిత్ర మడుపుచున్నది. తేత్రమాహా
శక్తిగజను బట్టిమాడ, మధుకర్ణగజపతికాలమునాటికి,
ముఖలింగ-నగర-కటకము గాంగరాజుల రాజధానిగా
నుండుట మానననియు, నాప్రాంతమంతయు, గొంప
మిందుమిందుగా నిర్జన మగుచుండెననియుగూడ విదిత
మగును.

ఇట్లు మాడు నాలుగు పర్యాయములు కట్టబడి
యుండుటచేతనే, మధుకేశ్వరాలయమునందు ఓడ్రశిల్ప
ము చాళుక్యశిల్పమును, ఒకదానినిబ నొకటి గానచ్చు
చున్నవి. దేవాలయ శిఖరములు నిస్సంశయముగా మధు
కర్ణగజపతి కట్టించినవే యొయుండుననుటకు సందేహ
మావంతయు లేదు. అందుచేతనే నాటియంగు ఓడ్ర
శిల్పము గానబడియెడు.

ఇక సోమేశ్వరాలయ మేకాలమునాటిగో తెలి
సికొనుట కాధారములు లేవు. నాయూహ సనుస
రించి, ఓడ్రదేశమునందయ్యము జయించిన అనంతవర్మ
చోడుడే యీయాలయమును గట్టించినాడని తలంకుము.
అయినను ఈభిషయ మింకను పరిశోధింపవలయును.

ఇంతటితో, మావ్యాసము పూర్తియైనది. మేము
జూచినదానిని, చరిత్రజ్ఞుని కుపయోగముగా నుండుట
కును, పరిశోధనకు మరికొల్పుటకు నుద్దేశించి వ్రాసితిని
గాని, మరియెందు గాను. ఈవ్యాసమును జదివినపిమ్మట
చారిత్రకసంఘటనలు ముఖలింగమును సందర్శించి విశేష
ముగ కళింగదేశ చారిత్రమును బయట పెట్టుదురను
నాశతో విరమించు చున్నాను. ఈవ్యాసమునందు,
నేను చెప్పనలచిన దానినంతయు, నాకుగల స్వల్పజ్ఞాన
ముతో వ్రాసితిని. చదువరులు నన్ను బెప్పనేయక యాద
రింతురుగాక.

పా పా యి

నాళము కృష్ణారావుగారు

చిత్రపటము

క్రన్నులాచరగఁ బ్రతిమను గాంచి యైన
కొంతయేనియు నూరటగాంతు నంచు
సీదుపటమును నాచెంత నిలిపికొనఁగ
ఊటకు మాటు జనియించె నారటంబు.

చీటిమాటికిఁ జేరి నీచిత్రపటము
ముద్దగొందును; కన్నుల కద్దికొందు.
అకట! ననుఁబాసిపోయితి యనుచు జాలిఁ
బలుకరింతును; పలవింతు; బలవరింతు.

అట్టై కాంతును తెప్ప లల్లార్పకుండ
అనుదినంబును సీదుఛాయాపటంబు

క్రమ్ముకొనుచున్న బాష్పముల్ కన్నుదోయి
నిండి చూపున కడ్డమై నిలుచుదాఁక.

చెంత నిడుకొని యెపుడు నీచిత్రపటముఁ
గనులు చిల్లులు వోవఁగఁ గాంచి కాంచి
అగ్గలం బగుకోర్కుల కగ్గ మగుచు
ఉలికిపడి కన్నుమూయుదు నుస్సు రంచు.

చెప్ప సి గ్గగు నొకసారి చిత్రపటము
గాంచి సంశ్రమ మొంది నిక్కముగ నీవె
యనుచు నేమేమొ చేసితి! నకట! నాదు
చిత్తవిభ్రాంతి యే మని చెప్పవాఁడ?

బాళి నొకసారి నీచిత్రపటముఁ గాంచి
ఔర! యిటునంటి మోహనాకాదు నాదు
పట్టిగాఁ గొన్ని న్నాల్చి పఁ బడయుభాగ్య
మట్టై గా యని యానంద మునుభవించు.

చిత్ర మది యేమొ కాని నీచిత్రపటము
నాన దీటుఁగఁ గాంచినయప్పు డెల్ల
పూజ్యభావంబు నామదిఁ బొంగిపొరల
పూళి యొక్కింత వంచి నమస్కరింతు.

ప్రేక్షకచకోరములకోర్కి క్రేళ్లువాట
కన్నుదొన్నెల జిగినవ్వు వెన్నెలలను
కొనరివడ్డించుగతి, సీదుకులుకుచూపు
డంబు మీతెడు ఛాయాపటంబునందు.

వాలుఁగన్నులఁ గూరిమి జాలువాట
గొనబుమాటలఁ జూపఁగ గుస్తరించి
పలుకరించెడిరీతి సీకులుకుచూపు
డంబు మీతెడు ఛాయాపటంబునందు

ఇహసుఖంబులపైఁ గడు నేవపుట్ట
మోక్ష మర్థించి తపమును బూని నేయ
యోగముద్రను గొననున్న యోగిలీల
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీటు.

ఎట్టయెదుటను శ్రీహరి నట్టై కాంచి
పరవశంబున నకలంబు మఱచియున్న
ధ్రువుఁడో ప్రహ్లాదుఁడో యని తోచులీల
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీటు.

మానవాళికి దుర్లభ మైనయట్టి
దెద్దియో వింతవస్తువు నెదుటఁ గాంచి
దానిఁ జేకొన లేకుండు పూనినట్లు
చిత్రపటమున నీమూర్తి చెన్ను మీటు.

బిడ్డ

చిన్న బిడ్డలమృతి కింతచింతయేల?
అంచు మిత్రులు న న్నారడించుచుందు
శిశువిధముల వారించుకొన్నఁ గాని
అలవి గా దయ్యె నాదుఃఖ మననయింప.

పెద్దవారలు మరణింప తద్దినములఁ
బెట్టుచుందురు శ్రద్ధతో, పిన్నవారి
మరణమును గూర్చి చేయరు స్మరణమేని
ఇట్టిభేదంబు గలుగుట కేమికతమే ?

వయసునం చెన్నఁ దక్కువ యయిన నేమి?
ముద్దుముచ్చటలందను మురిపమందు
అలఁతి యగునొక్కో? అధికంబ యగును గాక
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవాఁడు.

ప్రియము గూర్తురు కూర్చు రప్రియము నెపుడు
మోదమే కాని భేదంబుఁ బొరయనీరు;
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవారె
కొల్లగొందురు పితరులయుల్లములను.

తల్లిదండ్రులు కినుకచేఁ దన్ను గొట్టఁ
దనశిరంబును వారియక్కున గదించి
జాలి పుట్టంగ నేడుచుబాలుఁ జూడ
ఉల్ల మెవ్వరి కైన రంశిల్ల కున్నె?

ఇతలో నవ్వన, నేడుచు నంతలోనె,
ఇతలో వేడు, బెదరించు నంతలోనె,
ఇతలో నల్లు, మనసిచ్చు నంతలోనె;
చిత్రములు గావె పసిపాపచేష్ట తార.

మితనస్తువొ తాయమో చెంత నిడిన
యంత కనకాభిషేకంబు నందినట్లు
పొంగి గంతులు వైచుచు నింగి ముట్టు
అప్పుసంతోషి కాడటె యర్భకుండు ?

పువ్వుఁదేనెయు తావియుఁ బుష్పాడియును
చిందకున్నను జెడకున్నఁ జెదరకున్న
ముద్దుబిడ్డలనవ్వతో బోల్పవచ్చు
క్రొత్తగా విచ్చు పున్నాగగుచ్చకంబు.
కన్నె వెన్నెలకన్నను, వెన్నకన్న,
మంచుబిందులకన్న, క్రొమ్మించుకన్న,
కుసుమ మకరందమునకన్న కోమలంబు
చిఱుతపాపల చిన్నారిచిన్నినగవు.

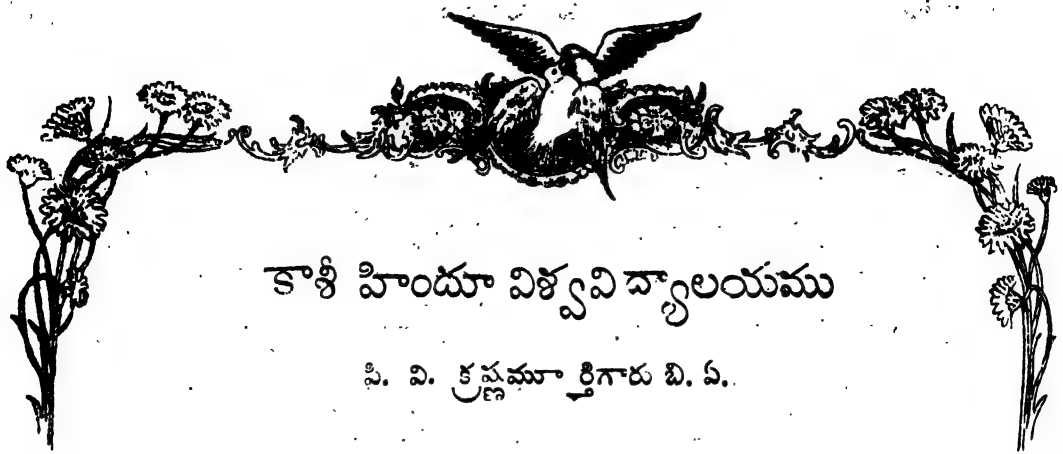
నల్లనివి యెల్ల నీళ్లును జెల్ల వెల్ల
పాలు నంచును సూటిగాఁ బలుకుచుండు,
కల్లకపటంబు లెఱుంగఁడు పిల్లవాఁడు;
బిడ్డఁ డన దేవుఁ డన వేతె భేద మున్నె?

ఆడు, నేడుచు, పలవించు, పాడు, సోలు,
తేజిపాఱుగఁ దిరిగించు, కేరి నవ్వు
గొణుగుఁ దనలోన, వేదురు గొన్నభంగి
నుండు; పసిపాప కేవలయోగి కాఁడె?

తీవి బొటనేలె పిల్లనగ్రోవి గాఁగ
మోవిఁ గీలించి యెల్లరు మోహజలధి
నోలలాడఁగ గానంబు నాలపించు
ముద్దుబిడ్డఁడు గోపాలమూర్తి కాఁడె?

తనదు నవ్యక్త మధుర గీతంబులకును
కాలునేతులయల్లార్చు తాళములుగ
వెలికిల పరుండి క్రీడించు బిడ్డఁ డెన్న
లోకకల్యాణమునకు మాతాకు గాఁడె?

వెండిపల్లెరమందున వెలుగుచున్న
కప్పురపుదీపమో యన నొప్పు మీఱు,
జిలుగువెల్లనిదుప్పటి సెజ్జమీఁద
తీవి గూర్చుండి క్రీడించు డింభకుండు.

కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

పి. వి. క్రష్ణమూర్తిగారు వి. ఏ.

మన హిందూదేశములో ఉన్న విశ్వవిద్యాలయములన్నిటిలోను, క్రొత్తగా స్థాపించబడినదయ్యిన మిగిలినవాటికి మార్గదర్శకముగా నున్నది హిందూవిశ్వవిద్యాలయము. ఇది, ఇతర విశ్వవిద్యాలయముల మాదిరి విద్యాప్రచారమునకే కాక, భారతీయులకు ఉపయోగపడే విహితక, నైతిక, మానసిక పరిశుద్ధమునకు నిర్మింపబడినది. దీని నిర్మాణచారిత్రమును విచారించుటకుముందు, ఇది నిర్మింపబడిన ప్రదేశమునుగూర్చి కొంత తెలుసుకొనుట మంచిది.

విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణప్రదేశము

హిందువులకు అనాదికాలము నుండియు, పుణ్యక్షేత్రముగను, విద్యలకునికి పట్టణముగను, కళలకు కేంద్రముగను ఉండినది కాశీపట్టణము. పుణ్యనదియగు గంగయొద్దననుండుటచే నీపట్టణము గొప్ప పుణ్యక్షేత్రముగ పరిగణింపబడుచున్నది. కనుకనే అన్ని ప్రాంతముల నుండియు, ఏటేట వేలకువేలు యాత్రికులు గంగాస్నానమును విశ్వేశ్వరుని దర్శనమును గావించుటకు పట్టణమునకు వచ్చుచుందురు. ఇట్టి పవిత్రస్థానమైన కాశీలో ఈ నిర్మాణమున్నది.

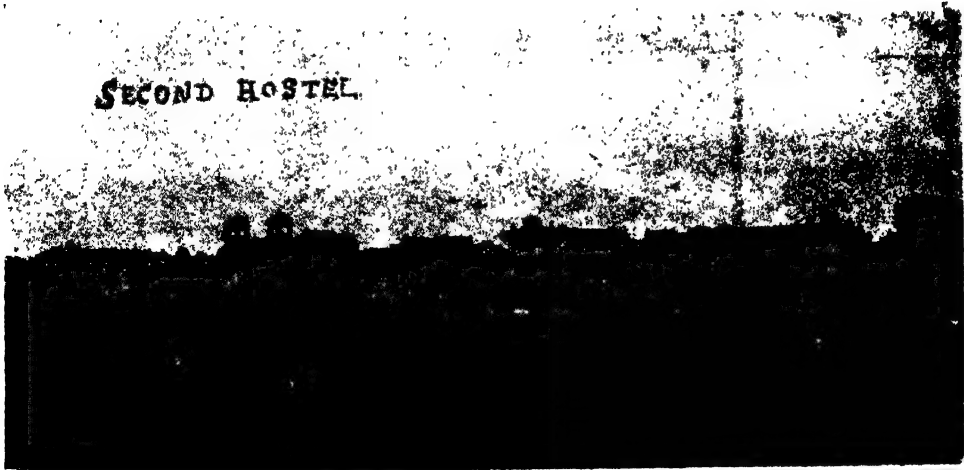
విశ్వవిద్యాలయము నెలకొల్పబడుట సగము నశించిన హిందూదేశమున త్యమును పునరుద్ధరణచేయుటకే.

విశ్వవిద్యాలయము పట్టణమునందు కాశీ, దానికి నానుకొని రెండుమైళ్లదూరమున నున్న నగవా (Nagwa) ప్రదేశమునందు నిర్మింపబడినది. నగవా ప్రదేశము పంచక్రోశమునకు ఆనుకొని, పూర్వమునుండియు కాశీరాజులకు నివాసస్థానమయిన రామనగరునకు ఎదురుగట్టిన, గంగానదికి అరమైలు దూరమున ఉన్నది. ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయపు భూములన్నియు రెండుచదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నవి. ముందుముందు యీవిస్తీర్ణము ఎక్కువకావచ్చును. ఈనగవా ప్రదేశమునకు తూర్పుదెసనున్న గంగాప్రవాహమువలనను, ఉత్తరముననున్న అస్సీనదీసంగమమువలనను, కొంత సహజసౌందర్య మలవడి యున్నది. దీనికితోడు ప్రాచీన, నవీన భారతసహజ కౌసౌందర్యముతో నిర్మింపబడిన విశ్వవిద్యాలయ భవనములు, వేయిమడుంగులు సౌందర్యము

క్రొధన సం. మాఖమాసము

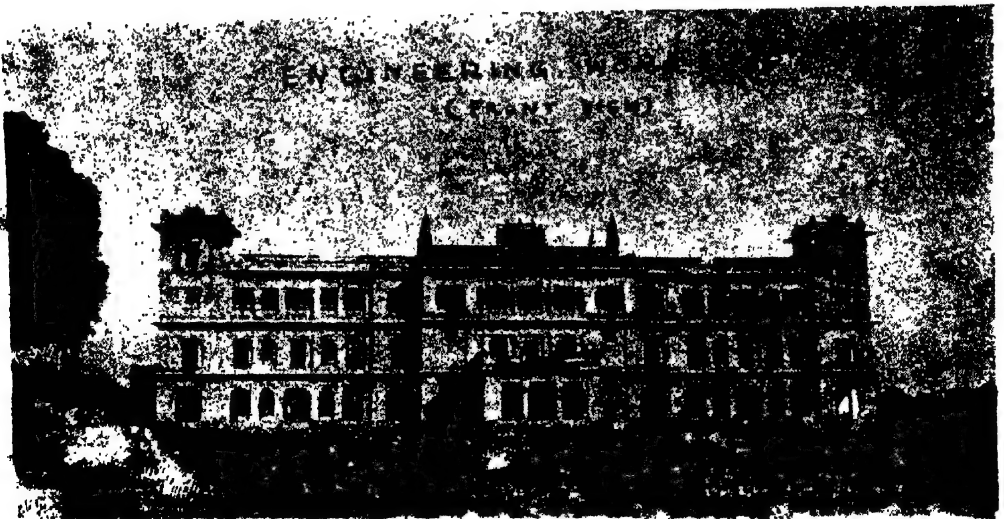
౧. కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయ భవనములు

౨. రెండవ వసతిగృహము-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

3. ఎంజనీరింగు కర్మాగారము, ప్రక్క-నైపు-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

౪. ఎంజనీరింగు కర్మాగారము, ముందునైపు-కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయము

విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణచారిత్రము

విశ్వవిద్యాలయము కొలది వత్సరముల క్రిందనే స్థాపింపబడినను, దీనియొక్క వైఖరిని చూచిన, అట్లుకన్పడదు. 1916వ సంవత్సరములో హార్డింజ్ ప్రభువు శంకుస్థాపన చేసినప్పుడు, గృహప్రదేశము ఏమియులేక చేలచే నిడి, అక్కడక్కడ చిన్నిచిన్ని పల్లెటూళ్లతో నుండెను. శంకుస్థాపనమయిన సంవత్సరముననే నిర్మాణపునదులు మొదలుపెట్ట బడినవి. 1921 సంవత్సరమునకు భవనము లన్నియు తయారైనవి. ఆజులై నెలలో విశ్వవిద్యాలయము గృహప్రవేశమైనది. దీనిని చూడ ఒకవింతగా తోచును. ఇంత కొలది కాలములో అన్ని గొప్పభవనములు సుమారు 50 లక్షలు ఖరీదుచేయునవి నిర్మింపబడినవి. అవి భవనములైనను సాధారణమైనవిగా కన్పట్టవు. అవి యిసుకరాతితోను, గట్టియిటుక, సున్నముతోను, అతివిశాలముగను, శాశ్వతముగ నిలుచునట్లుగను కట్టబడినవి. కనుకనే ఈ విద్యాలయముయొక్క బేన్ద త్యమును చూచి కల్నలు వెడ్జివుడ్డు (Wedge wood) “యిది హిందువులు ఈశకములో చేసిన నులన్నిటిలోను గొప్పది” (“It is the greatest thing Indians have done in this Century”) అని ఆశ్చర్యపడెను. ఈవిధమయిన గొప్ప భవనములకును, అసలు విశ్వవిద్యాలయమునకును, మూలకారకుడు పండిత మదనమోహనమాలవ్యాగారు. వాకే హిందూదేశములో కాశీపట్టణమున ఇంత సుప్రసిద్ధవనతి విశ్వవిద్యాలయమును (Residential University) స్థాపించి హిందువులకు పేరుతెచ్చించుటకు

కారకుడు. మరియు భవన నిర్మాణమునకును, ఇతర కార్యములకును, తోడ్పడిన దుర్భాగ మహారాజుగారును, కాశీమహారాజుగారును, సుందరలాలుగారును వందనీయులు. మరియు ఈవిశ్వవిద్యాలయమునకుమూలమైన సెక్రటరీ హిందూకళాశాలను (Central Hindu College) స్థాపించిన ఆనిబి సెంటు (Mrs. Annie Besant) గారును, దీని నిర్మాణార్థము సహాయముచేసిన ప్రతివైందవుడును గడుంగడు వందనీయులు.

విశ్వవిద్యాలయపు నిర్మాణవృత్తి

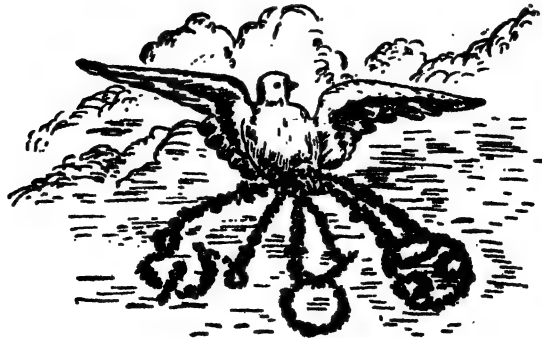
ఇక విశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును గురించి తెలిసికొందము. భవనము లన్నియు తూర్పుదెసనున్న గంగానదిని, మరియు కాశీరాజుల నివాసస్థానమైన రామనగరును చూచునట్లు కనుపడును. గంగానదినుండిచూచిన వివిధకళాశాల భవనములన్నియు అర్ధచంద్రాకారముగా నుండునట్లు కట్టబడినవిగా కన్పడును. వీనివెనుక అర్ధచంద్రాకారముగనే విద్యార్థివనతి గృహములు కట్టబడినవి. కళాశాలలకును వనతి గృహములకును మధ్యనుండు రెండు ఫర్లాంగుల మేరప్రదేశము, విద్యార్థులకు విశాలమైన ఆట ప్రదేశములుగా (Play grounds) అమర్పబడినవి. ఈవనతిగృహములకు వెనుకవైపున ఒక ఫర్లాంగుదూరములో విశ్వవిద్యాలయా ఆచార్యులకు (Professors) వనతిగృహములు నిర్మింపబడినవి. భవనములను బట్టి రోడ్లన్నియు కూడ అర్ధచంద్రాకారమున అతి విశాలముగా వేయబడినవి. ప్రతి రోడ్డునకును ఇరుప్రక్కల, దగ్గరదగ్గరా

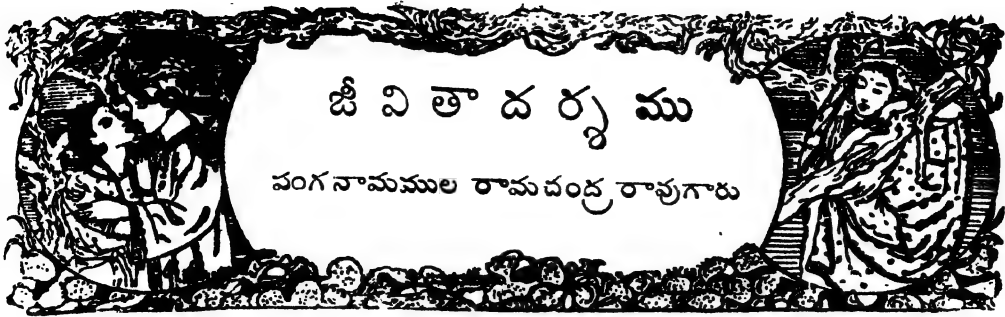
ఈ భవనమునకు ఎడమ ప్రక్కన ఒకదాని తర్వాత నొకటిగా రెండు పెద్ద వసతిగృహములు కలవు. రెండును ఒకేమాదిరిగా కట్టబడినవి. ఈ రెండును సెంట్రల్ హిందూ కళాశాలకు సరిగా వెనుక భాగమున నున్నవి. ఇందులో మొదటిదానిని ఒకటవ వసతి గృహము (First Hostel) అని పిలుతురు. ఇది హిందూ కళాశాల విద్యార్థులకు వసతినిచ్చును. రెండవదానిని రెండవ వసతి గృహము (Second Hostel) అందురు. (చిత్రము చూడుడు). ఇంకను ఇంజనీరింగు కళాశాల విద్యార్థి వసతి గృహము (Engineering College Hostel) కట్టకపోవుటచేత దీనిలో ప్రస్తుతము, ఇంజనీరింగు విద్యార్థులు వసించుచున్నారు.

దీనికి వెనుక నుండు రెండు వరుసలలో ఆచార్యుల (Professors) గృహములు ఉన్నవి. రెండవ చంద్రికలో యూనివర్సిటీ క్లబ్బును, ఒక పోస్టు - టెలిగ్రాఫు ఆఫీసును కలవు. ఆచార్యుల గృహములన్నియు ఒకే మాదిరిగా అతిరమ్యముగా నిర్మింపబడినవి.

ఇవియే ప్రస్తుతము విశ్వవిద్యాలయమునకు నున్న భవనములు. వలసిన సౌముఖ్యము చేకూరిన తర్వాత యింక అనేకములు కట్టవలసియుండును.

ఈ పై తెలుపబడిన విషయమునుబట్టి చూచిన కాళీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయముయొక్క గొప్పతనము తెలియకపోదు. యింక, యితర విద్యాలయములకును దానికిని ఉండు భేదము స్ఫురింపకపోదు. ఇప్పుడే యింత పెన్నెత్తమున నున్న యీ విద్యాలయము సరియైన ధనసహాయము కూడిన తర్వాత ఎట్టులుండునో మనము చెప్పటకు చాలకష్టము. సర్వేశ్వరుడు యీ విద్యాలయమునకు సర్వవిధములయిన ధనసహాయమును చేకూర్చి, దీనిని హిందూ దేశములలో నున్న వానిలో ముఖ్యమైనదానిగా జేయుటకును, యీ విద్యాలయము మూలస్థాపకుడును దేశభక్తాగ్రేసరుడును, అగు పండితమదనమోహన మాలవ్య గారికి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములు యియ్యగలందులకును వేడుచు, యీ వ్యాసమును ముగించుచున్నాను.

జీ వి తా ద ర్శ ము

పంగనామముల రామచంద్రరావుగారు

(ఐదుకటి సంచిక తరవాయి)

స్వగుణంబే సముపాస్యమా విషయఘనస్వాదుతాభోగికి
జగదుద్ధారకశంకరాదు లది వర్జ్యంబంచు బోనాడిరే ?
భగవంతుండు గుణైకయుక్తుడయి యాపాపాణహూంబుగా
నగుపించెన్ శిలగా నెఱింగిన జనుం డారాధనల్ నేయునే ?

శా.ఎందో బ్రహ్మపదార్థ ముండ దది నీవేయంచు బోధించినన్
మందాత్ముండగు మానవుం డది గ్రహింపజాలఁ డిట్టుల్ శిలా
సందేహంబు వెలార్చి హస్తచరణాంచద్దివ్యతేజోమయా
నగదస్ఫూర్జితుఁ డీశుఁ డన్న నవధానం బింత చేకూరదే ?

క. ఈచందంబు గ్రహింపక, వాచాలతఁ దల్లితోడ నదరితిఁ గని యీ
పూచిననాణెల్వి వినీ, తాచిత్తము చెడదువో యథాపూర్వముగన్.

న. ఇటు లెడఁజెఱిపిలేని యవివేకమార్గంబులం జిక్కి పలుపాట్లంబడి నవయుచుంటి;
నింకఁ గొంతపట్టు పరమేశా ! పాఠశాలావిద్యావిధానంబు విప్పించెద; నింతసావధాన
చిత్తుండవు కమ్ము.

చ. నెఱుంగుకవుల్ మహాశయు లు దీర్ఘయశస్కు లమర్త్యకావ్యకో
టు లనెడి పూవుఁబాన్పున నెటుల్ కవితాయువతీసమేతులై
చెలఁగిరొ పూర్తిగా నెఱుక నేయకపోయెను బాఠశాల నా
వలె నిక నెందఱుందురొ యభాగ్యులు తల్లికిఁగాని పుత్రకుల్.

శా.నోరా ఆంధ్రము; నేవనించునది గుంటూ; రందుఁ బల్నాటిలో;
వీరుల్ చూపిన శౌర్య మేనెఱుంగఁబో విద్యాపురీ కృష్ణరా
ట్పూరిత్రం బితరాంధ్రదేశజకథాసందర్భముల్ రావు వి
స్తారం బేగ ధనప్రవాహము పరీక్షాపుస్తకాపేక్షలన్.

రాదుల్ దానిని దుంపనాశనము చేయఁబూనె నాబోటిదు
ర్యేదస్సారుల లేకిసాయముల కల్మిక్ నిర్విశంకంబుగఁ.

గీ. శిష్టపరిపాలితాచార సీమకొకటఁ, బాదు దప్పించి వెనుకకుఁ బట్టిత్రోవ,
ముందుగాఁ బెట్టి కొంటిని ముందుజుట్టు, గోష్పదీకృత కైశికకుట్టనమున.

గీ. నదులఁ జలిసీటి తేటస్నానం బానర్ప, శౌచ మాకృతిఁ గొను నగ్రజాతికెపుడొ
పెట్టియుండిరి నియమంబుఁ బిలకజుట్టు, దాని రూపార్చి కొంటిఁ దొల్తన తలంచి.

గీ. సాత్త్వికాశ్రయమైన యుషస్సునందు, నీట మునుఁగుటలేక పెన్నిదుర మునిఁగి
లవల లేచుచు ముందు సోయగఘృజుట్టు, పాపటను దిద్దియుంటి సంపంగినూనె.

ఉ. త్మౌసురజాతి యెందు స్మృతిశాసనబద్ధము ప్రత్యహంబు సం
ధ్యాసమయక్రియాపరిచయంబులు లేమియెకాక కర్మన
న్వ్యాసులుగాని పెద్దల ననాహృతధర్మపరైకబుద్ధులఁ
దోసమటం చెఱింగియును నోటికి వచ్చినరీతి నాడితిఁ.

ఉ. పాపటఁ దీర్చి దిద్ది ముఖపట్టమునం గయినేసి వాసనల్
జేపెడిచిత్రకంబుఁ బరసీమలఁ గొన్న జలుంగు వల్వులఁ
వాపిరి దీఱఁగాఁ దొడిగి వచ్చుచుఁ బోవు మిటారికత్తెలఁ
బాపపుఁగంటఁజూచి పలుపాటకు లోనయితిం గ్రమంబునఁ.

మ. చదువుఁ నేరుచుచుంట చాలదొకొ? పాశ్చాత్యస్వరూపంబుకై
మొదలంటఁ భరతావనీశ్వరి ప్రజల్ పూజించునాచారముల్,
చెదరంగొట్టుట యీడు గాదనుచు యోచింపంగఁబో రెంతయై
న్యదశాఘోరపిశాచబాధలకు లోనై నార లీహైందవుల్.

కాశీనాథుని భైరవమూర్తి గారు

శ్లో॥ వీణాగానవినోదినీ విజయినీ వేతండకుంభస్తనీం
విద్వద్వందిత పాదపద్మయుగళాం విద్యాప్రదాం శాంకరీమ్;
విద్వేషిణ్యరిభంజనీం స్తుతిభవాం వేదాంతవేద్యాం శివాం
ధ్యాయే చేతసి కాళహస్తినిలయాం జ్ఞానప్రసూనాంబికామ్.

త్రింతవరకును గానవిషయమై ప్రచురితము లగు వ్యాసముల సారాంశము ఇం దుదాహరింపబడినది. ప్రథమమున సృష్టికి బూర్వము దహరాకాశమున నాద ముద్భవించెననియు దానివలన పరమస్వరాట్టును, శక్తి సమాగమమువలన త్రిమూర్తులును, ఆకాశాది పంచభూతములును గల్గినవనియు నిరూపింపబడినవి. ఈ నాదము వర్ణాత్మకమనియు, ధ్వన్యాత్మకమనియు రెండువిధములు. వర్ణాత్మకము అనగ అచ్చులు హల్లులు మొదలగునవి సర్వ మంత్రాధార ము లగు చున్నవి. రెండవది ధ్వన్యాత్మకము. దీని, నా హతము, అనాహతము అని మరిరెండు భేదములు. అనాహతము-అనగ మనచెవుల కగోచరమగునది. యోగాభ్యాసమువలన చిత్తమును

నిర్వికల్పకసమాధియం దునిచి పరబ్రహ్మై క్యానుసంధి నొనరించి ప్రణవనాదశ్రవణమున యానందింపగల్గుట మహాయోగీశ్వరులకు మాత్రము వేద్యము. రెండవది ఆహతము-అనగ మనము వినగల్గిననాదము. ఇందు వీనుల కింపు జనింపజేయునది గానము. దీనిని మరల గాత్రజము, యంత్రజము అని విభాగింపవచ్చును. యంత్ర గానము ఛాయాచిత్రము వంటి దనదగును. జీవస్వరూపమును జ్ఞాపకము చేయును. ఒకప్పుడు చిత్రకారుడు తెలివిగలవాడైనచో చిత్రమును అసలువానికంటె ఎక్కువ చక్కగ లిఖింపగల్గునట్లే గాత్రము కంటెగూడ యంత్రమున మిగుల సున్నితముగ గాని మిగుల విజృంభింప (Develope) చేయుటయు గాని గల్గింపనగును. ఈగానము

ధర్మార్థకామమోక్షద మనియు, దీని రసానుభవము లేనివారు పుచ్చవిషాణహీనులగు పశుతుల్యులనియు పెద్దలు నుడివియున్నటులు వ్రాయబడినది. యీ గానమునందలి స్వరములకు రూపములు, వర్ణములు, వాసవృక్షంబులు మొదలగునవియును, దీనివలన వస్తు, శారీరక, ఆధ్యాత్మిక (Material, Physical and Spiritual) లాభములు గలవనుటకు ననేక పూర్వోదాహరణములు నిరూపింపబడినవి. 'వైదిక వ్యాఖ్యా తాకిక గానప్రభేదములు చర్చింపబడినవి. రెండవ సంచికయందు గానమున గల్గు స్వరములు, స్వరములం గలుగు శ్రుతులు వాటినిగురించి వ్రాయబడినది. శ్రుతులు ఇరువది రెండని కొందఱు, ఇరువదినాల్గని మఱి కొందఱు; దీనివిషయమై తీవ్రమగుచర్చ వేంకటేశ్వరదీక్షితులను వేంకటమఱి యనువారి సూతనపద్ధతి అనగ 12 స్వరముల మధ్య 22 శ్రుతుల నిముడ్చుట ప్రాచీనపద్ధతికి విరోధముగ నుండుట, దీనికి చక్రనిరూపణము, ఈ శ్రుతులకు ఇటలీ, ఫ్రెంచి, జర్మను, ఇంగ్లీషు, హైందవ, యీజిప్టు మొదలగుదేశములందు వీటికి పర్యాయనామములు, అందరికిని యీశ్రుతు లిరువది రెండేయగుట, వీటిలో (Relative vibration, Ratio), నాదతరంగ పరస్పర సంబంధాధికములు లిఖింపబడినవి. పిమ్మటమూడవదానియందునొక్కొకస్వరమునకు నాదతరంగబలము, పరస్పరసంబంధ పరిమాణము కనుగొనుటకు సాధనములు, మానుష్యశారీరమున నెన్ని స్వరస్థాయిలు పల్కునదియు, నిత్యాధికములు చర్చితములు; అనగ

ఎద్దుఱంకె, ఊరుము, మొదలగు వాటికి గూడ స్వరనిరూపణము. వీనికి నాదతరంగబల నిరూపణము లుదాహృతములు. పిమ్మట పంచమసంచికను, స్వరములలో వాది, సంవాది, అనువాది, వివాది భేదములు, ఎయ్యవి వీనుల కింపగును, ఎయ్యవి కటువుగ నుండును అను విషయమును విపులముగ వ్రాయబడినది. పాశ్చాత్యగానమునకు మనగానమునకు గల సంబంధములు భేదములుగూడ వ్రాయబడినవి. అనంతరము నారవదానియందు గానము భక్తిరహిత మగుటవలన బ్రయోజనము లేదనియు, గానము భక్తిరసయుక్త మగునప్పుడే దానికి "మణినా వలయం వలయేన మణిః" అనునట్లు సార్థక్యమనియు నిరూపింపబడినది. దీనికి వాగ్గేయకారకు లగు వారి స్వానుభవ పూరితములగు కీర్తనము లనేకము లుదాహరింపబడినవి. తరువాత నెనిమిదవసంచికయందు అట్టి భక్తియుతగానము ధాతలిఖితమగుచో మాత్రము అరుదుగ నరునకు లభించుననినిరూపింపబడినది. శృంగారరసయుతగానము, దానిముఖ్యోద్దేశము, తద్వ్యతిరేకపరిణామము వేదాంతమువలెనే అసి ధారావ్రతముబోలినదనియు, గనుక దీనినవలంబించుట కంటె భక్తిరసయుతగాన మోక్షమే సులభైక సాధనమనియు బెక్కు లుదాహరణములతో నిరూపింపబడినది. తరువాత దశమమున గ్రామములవిషయమై విపులముగ వ్రాయబడినది. షడ్జమధ్యమగ్రామములు మాత్రమే అవలంబితములగుటకు కారణములు, గాంధార గ్రామము స్వర్గమునమాత్రము అవలంబితమను

టకు గారణములు, వీటికి వేర్వేరుచక్రములు, వ్రాయబడినవి. వీటిలో పూర్వశాస్త్రవిరోధములు, ఆధునిక నిరూపితములు, పాశ్చాత్యగానమునగాననగు (Major, Semi, Minor-tones) అనగ పెద్దస్వరము, అరస్వరము, చిన్నస్వరములకు సమన్వయము, వ్రాయబడినది. షడ్జమధ్యమగ్రామములుదక్క- శేషించిన ఋషభ, గాంధార, పంచమ, ధైవత, నిషాద గ్రామముల స్వీకరింపకుండుటకు కారణములుదాహరింపబడినవి.

పిమ్మట పదునొకండవసంచికయందు పై గ్రామమునందున నేర్పడు మూర్ఛనలు, వాటినామములు, వాటి కధిదేవతలు, సంగీతరత్నాకరమున నిరూపింపబడినవి, క్లృప్తముగ వ్రాయబడినవి. ఇయ్యవి మొదటిసంపుటములోని వ్యాసములు. ఇక రెండవసంపుటమందు ప్రథమసంచికలో నిదివర కుదాహరింపబడిన మూర్ఛనలందున గల్గు తానభేదములు వివరింపబడినవి. “తన్యతే విస్తార్యతే (విస్తారముగ చేయబడినదాటచే) తానమనియు, శుద్ధతానము, కూటతానమనియు, భేదములు, తానము, తన్నాకరము, వీటిసంఖ్యాదీకములందు భరతాదులభేదాభిప్రాయములు; ఇందు ఎయ్యవి వర్జ్యములు, ఎయ్యవి గ్రాహ్యములు, పునరుక్తములు, వీటి సంఖ్యాదివివరములు; ఏకాదినస్తస్వరతానములు, వీటినామములు, ఊషయోగములు, ప్రస్తారాదిక్రమము, పౌనరుక్తకూటతానసంఖ్యానిరూపకచక్రము నిందు వ్రాయబడినవి.

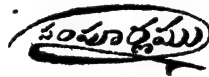
పిమ్మట మూడవసంచికయందు ప్రస్తారముచేయుక్రమము దీనియందు పాఠాంతరములు, ఖండమేరుప్రస్తారక్రమము, చక్రము, నష్టోద్దిష్టతానచక్రము, దానివివరము, అనగ, సంఖ్యదొరకినదానిప్రస్తారముకనుగొనుటయు, బ్రస్తారముదొరకినదానిసంఖ్యకనుగొనుటయు, వీటికిచక్రములు మార్గములు వ్రాయబడినవి. షడ్జాదినస్తస్వరహీనతానములు వాటినామములు, అధిదేవతలు ఊషయోగములు, ఏయవి గానముచేసిన నైహికాముష్మికాదిసుఖములందనగునని గలదో వాటివివరములు లిఖింపబడినవి.

తరువాత నారవసంచికయందు, గానక్రియాప్రభేదములగు వర్ణము, అలంకారము, చోకవర్ణము, తానవర్ణము, స్వరజతి, జతిస్వరము, జానళి, తిల్లాన, శబ్దము స్వరజతి వీటిముఖ్యోద్దేశములు, వీని పూర్వలక్షణమునకును ప్రస్తుతమున వాడుకలోనుండువానికినిగలప్రభేదములు, విపులముగ వ్రాయబడినవి. ఇక పదియవదానియందు గమకప్రభేదములగూర్చి వ్రాయబడినది. ప్రస్తుతమున వాడుకలోనుండు దశవిధగమకములకై యుదాహరింపబడిన “స్ఫురిత” ఇత్యాదిశ్లోకమున గమకనామము లెనిమిదే కానవచ్చుచున్నవి. మఱియొక శ్లోకమున “ఆరోహ మవరోహంచ” యని యారంభించి ఆరోహణావరోహణములను గూడ గమకప్రభేదముక్రింద బ్రస్తుతము వాడుచున్నారు. దీనికర్థము నంతగ గానము. ఆరోహణము అవరోహణముగూడ గమకములే యనుట బాత్తుగ హాస్యముగ నున్నది. రత్నాకరాది

పూర్వగ్రంథములందునను ఇటీవలిగ్రంథముగు
చతుర్దశిప్రకాశికయందును గమకలక్షణమున
శ్రోత్యచిత్త సుఖావహముగ నుడునట్లు లోక
శ్రుతినాదఛాయను మతియొక శ్రుతినాద
ఛాయను బొందునట్లు చేయుటయని తేలు
చున్నది. అట్టి గమక ప్రభేదములు తిరుపము
మొదలగునవి పదునైదు పేర్కొనబడినవి.
వీటికి ప్రత్యేకముగ లక్షణములు, వీణయందు
నను గాత్రమునను ఎట్లు పల్కింపవలసిన
దియు సప్రమాణముగ ప్రత్యేకముగ స్పష్ట
ముగ నిరూపింపబడినవి. యీ పదునైదింటిలో
ఆరోహణము, అవరోహణము చేర్పబడి
యుండలేదు.

ఇదిగాక యొక్కొక దానియందునను
పూర్వికులచే పూర్వశాస్త్రానుగుణముగ లక్షణ

యుక్తముగ నేర్పరుపబడిన రాగములకు లక్షణా
దికములు, వాటివాటి భాగ్యనాదిశ్లోకములు,
అనంతరము ధీమంతులగువారిచే లిఖింపబడిన
వాటిచిత్తలేఖనములు ముద్రితము లైనవి.
అందు ఆరుపురుషరాగములు, ఒక్కొక పురు
షరాగమునకు నైదుభార్యలగు రాగిణులు వీని
యొక్కొక్క విగ్రహములు, వానికింద భాగ్యనాది
కాదికములు, తద్భావములు, లక్షణములు
గేయకాలాదినిర్ణయము, నామపాతాంతరములు
పూర్వ మేర్పరుపబడిన స్వరములు, గ్రహ లం
శములు ఏమూర్ఛనకు జెందినదియు మొద
లగునంశములు విరళముగ వ్రాయబడినవి.
వీటిని వివరముగ దెలియవలెననిననాయాసంచి
కలందున జూచుకొనవచ్చును.

మనవియోగంబు కాదు

అధికార్థ సూర్యనారాయణరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

అర్థముని కాంతులే కిరీటాలు కాగ
పొదుపువెదచల్లు జానకీ! పూవులిచట
అర్థమునికాంతులను కిరీటాలుకల్లు
పూలతావులు నీప్రేమ బోలెవు.
ఆకు లనిలమ్ము చే నాడ నాడుచుండు
నీడలనుబోసె జానకీ నిమ్మ లిచట!
ఆకు లనిలమ్ము చేనాడనాడుచుండు
నీడ లతివ! నీబాహుల కీడురావు.
విసువు గనకుండ జానకీ! యిసుకలోన
నాడుచున్నార పసివారు హాయిగాను;

యిసుకలందున పసివారి విసుగు లేని
యాటపాటలు నీనవ్వు సాటిరావు.
ప్రణయరాగము పురికొల్పబతులతోడ
పలుకుచున్నారు జానకీ! వనిత లిచట;
పతులతోడుత హాయిగా పలుకుచున్న
వనిత లెవ్వరు నీసాటివారు కారు!
కనుల దుఃఖాశ్రువులు రాల మనుజుడొక్క
డేకతమ జానకీ! విచారించు నిచట!
కనుల దుఃఖాశ్రువులు రాల్చు మనుజు నాత్మ
గాల్చు వేదన మనవియోగంబు కాదు!

9
గోటి జోగిరాజు గారు

వెనుకటి న్యాయమున నేలగుల్లబారుటయన నేమియో అదియెట్లు గుల్లబారునో, గుల్లబారుటవలన చెరుకుతోట కట్టు నష్టము గలుగునో తెలుపబడెను. ఇందు నేలగుల్లబారుటవలన పరిమొదలగునితరసస్యములకు గలుగు పేలుకీడులనుగూర్చియు, నేలగుల్లబారుకుండ కాపాడుటకును, గుల్లబారిననేలను బాగుపరచుటకును సాధనములను గూర్చియు చర్చింపబడును.

పరికిగూడ నేలయొక్కగుల్లదనము కొంత చెరువు చేయుననియే చెప్పవచ్చును. మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలలో (ముఖ్యముగ నల్లనేలలలో) పరిపంట అనుమల మగ నుండవని రైతుల కనుభవమే.

చామరగోటవ్యవసాయస్థానమున జరిగిన కొన్ని ప్రయోగములవలన నీవిషయము ధృవపడెను. ఒక ప్రయోగమున నొకమడిలో నేలను దమ్ముచేసి పరి నాట బడెను. రెండవదానిలో ముందు మెట్టదుక్కిదున్ని నీరుపెట్టి పరి నాటబడెను. నాల్గు సంవత్సరముల సగటు వైదమ్ముచేసినమట్లు ఎకరమునకు 350 పౌనుల ధాన్యమును, 643 పౌనుల గడ్డిని హెచ్చుగ నిచ్చెను. పరియొకప్రయోగమున నొకమడి శీతకట్టిన మెట్టదుక్కిదున్నబడి నాటుటకుమందు దమ్ముచేయబడెను. రెండవది ఇట్లు దున్నకయే యుంచబడి నాటుటకు ముందు దమ్ముచేయబడెను. ఇందును దమ్ముచేసినమడి నాల్గుసంవత్సరములపైనను సగటున ఎకరమున 683 పౌనులధాన్యము సెక్కున యిచ్చెను.

మెట్టదుక్కి దున్నుటవలన నేల వెనుకటివ్యాసమున వ్రాసినట్లు గుల్లబారుటయే యిందుకు గారామని చెప్పవచ్చును. కాని మెట్టదుక్కి దున్నుటవలన నేల బెల్లు విరచినంతలోతుగగాని అంత మిక్కిలిగగాని గుల్లబా

రదు. దున్నినపుడు మన్ను నృదువుగ నయి, రడిసినపుడు మరల రేణువులు దగ్గరగ జేరుటచే బెల్లువిరచిన నేలయందంత గుల్లబారదు. నేలను దమ్ముచేసినపుడు మంటిరేణువులు పరింతదగ్గరగ జేరి నేల బూరినపుడు గట్టి పడిపోవును.

చెరుగునంటి తోట సస్యమునకు గుల్లనేలలో లేమ హెచ్చయి చెడుననుటకు వీలున్నను, ఎల్లపుడు నీటితో నుండు పరిమల్లలో గట్టినేలకును గుల్లనేలకు నీలవ్యత్యాసముండవలెనని ప్రశ్న బయలుదేరును. పరిమల్లలో నెపుడును నీరున్నను ఈనీరు మరుగుట చేనికి మంచిది కాదు. కొంతవరకు నీరు క్రిందికిని ప్రక్కలకును జరుగుచుండుట చేనికి మంచిది. గుల్లనేలకు నీటిని పట్టియుంచు శక్తి హెచ్చుగ నుండుటచేనందు నీరు పెట్టినపుడు తీసి వేసినపుడునే తప్ప నిలవగట్టినపుడు క్రిందికిగాని ప్రక్కలకుగాని చలన మంతగా నుండవని తోచును. ఈయూహను ఈక్రిందియూచారము ధృవపరచుచున్నది. ఏలేటి పారుదలక్రింద కొన్ని పరినేలలను మెట్టదుక్కి దున్ను ఆచారము గలదు. సామాన్యముగ మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలకు నీరు తరుచుకట్టి తీసివేసి నేలను మధ్యమధ్య ఆరనిచ్చుచుందురు. దమ్ముచేసిననేలలో నిట్లుకాక నీరు నిలువగా నుండెను. మరియు చాలచోట్ల మెట్టదుక్కి దున్ని పరిమెరుపెట్టిన మల్లలో తరువాత తొణుకు (మాకు) చల్లిన పయిరచేలు బాగుగ పెరుగునని రైతుల యనుభవము. మెట్టదుక్కి దున్ని నాటిననేలను శీతకాలమున సెక్కున లేమనుకట్టియుంచుటయే యిందుకు గారణము. కొన్నిచోట్ల నట్లు మెట్టదుక్కి దున్నగాదున్నగా నేల ఉబ్బుచేసిఅరక, పయిరచేలు చల్లులకైనను వీలుగానిస్థితిలోనికి వచ్చుచుండుట గలదు. ఈయూహారాలు మెట్టదుక్కినేలయందు నీటియొక్కసంచలనము

నరికట్టును. దీనిని చలనచక్రముననుబి. కాని యీవిషయములు తగినవిధమున జరుగవలసి యున్నది.

గల్ల నేలలో సామాన్యముగ చేనిపెరకువకు దగినంత రాలిక యుండవలసికూడ చాలమంది యభిప్రాయము. చామర్లతోట వ్యవసాయస్థానమునందలి యొక ప్రయోగ మున నాల్గుసంవత్సరములపై సగటున మెట్టదుక్కి దున్ని ననేలలో ధాన్యమునకును గడ్డికిని ప్రమాణము (ratio) 888-1000 ను, దమ్యు చేసిన నేలలో 818-1000 ను ఉండెను. మరియు, గల్ల నేలలోని ధాన్యము గట్టి నేలలోని ధాన్యముకంటె తేలికగా నుండునని కొందరందురు. కాని యీ విషయమును సక్రమము గ నిర్ధారణ చేయవలసి యున్నది.

మెట్టదుక్కి దున్నిన నేలలో, దమ్యు చేసిన నానిలో కంటె ఎర్రతెగులు హెచ్చుగా పట్టును. *

మెట్టసస్యము లన్నిటికిని సామాన్యముగ గల్ల దనము మంచిది. ఇవి వర్షాధారమున పెరుగుటచే నేల తేమను పట్టియుంచుట యవసరమే. ముఖ్యముగ ఇర్ష కాలమునకు పిమ్మట పెరుగు పెసర, మినుము, పయర, నూపు మొదలగు సస్యములకు గల్ల దనము కొంత ఆవశ్యకము దుంపపంటలకును నేల గల్లగనుండుట ఆవశ్యకము. ఇర్ష కాలమున పైరుచేయబడు సస్యములను మాత్రము అతివర్షముగరిసి నపుడొక్కొక్కప్పుడు గల్ల దనమువలన చెరువు గలుగవచ్చును. క్రొత్తగా నాటు ఫలవృక్షములు మొదలగువానికిని గల్ల దనము హెచ్చుగ నుండుట మంచిది కాదు.

సామాన్యముగ నిసుకకొడినేలలకంటె బంకనేలలు త్వరలో గల్ల బారును. బంకనేలలు తడిసియారగనే గడ్డ కట్టుటయు యొడినపుడు పగులుటయు నిందుకు గారణములు. ఇసుకకొడినేలలు పగులపోవుటచే బెల్లు విరచుటకు పిలుపడదు. దున్నినపుడు గడ్డలుగ రాక వన్ను విడిపోవును. మరల వర్షము గరిసినపుడుగాని నీరు పెట్టి నపుడుగాని మరల దగ్గరగ సద్దకొనును.

* ఎర్రతెగులనగా నేమియో యింకను నిర్ధారణ గావింపబడలేదు. నేలయొక్కయు, శీతోష్ణాదిస్థితిగతుల యొక్కయు ప్రతికూలతచే వరివేర్లు తమ పనిని తాముసరిగా నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నాకులచివర రైరబారునని యొకరియభిప్రాయము.

చెరుకుతోట వేయునేలలు గల్లవిరుగకుండ జేయుటకు ఒకసారివేసిన నేలలో చాలసంవత్సరములవరకు చెరుకుతోట మరలవేయుటగాని, మెట్టదుక్కి దున్నివలసిన పయర, నూపు మొదలగు సస్యములనుగాని పెట్టక యేలేట నేలను దమ్యు చేసి వరిపైరును నాటుచు, నీ పైరును కొనికొనుటకు ముందు పెసర, మినుము, జనుము మొదలగు పయరసస్యములను తొణుకు (దూకు) చల్లుచుండవలెను. మెట్టసస్యములతోగాని, తోటసస్యములతోగాని పరివర్తనము పనికిరాదు. ఒకసారి చెరుకువేయు నిమిత్తము బెల్లువిరచుటవలన గలుగుగల్లదనముపూర్తిగ పోవుటకు నేల నేలేట దమ్యు చేసి వరి నాటుచు వచ్చిన యెడల సుమారు 10 సంవత్సరములు పట్టునని చెప్పవచ్చును. కావున చెరుకుతోటను వరి నేలలలో 10 సంవత్సరముల కొకసారికంటె తరుమగ నొకేచోటవేయుట మంచిదికాదు. అసము 5, 6 సంవత్సరము లయినను వ్యవధి యుండవలెను.

చెరుకుతోట వేయునేలను సామాన్యముగ బెల్లు విరువరాదు. ఇందుకు బదులు లోతుగమున్న మెత్తపడు నట్లును సరియైనపదును కనిపెట్టి దున్నవలెను. మన్ను ఎంతవృద్ధువుగ నుండునట్లు దున్నిన సంత మంచిది. బాగుగ దున్నినవనుక పశువులనుగాని మేకలను గొర్రెలను గాని మంపగట్టుట మరింత మంచిది. ఇట్లుచేయుటచే మొదట బాగుగ దున్నుటవలన నేల గల్లబారినను మరల మన్ను అదుమబకి గల్లదనము తగ్గును. నేల సత్తువయు నగును. క్రొత్తగా తోటలు వేయునేలలలో దుక్కికంటె బెల్లువిరచుటయే మొదట శ్రేష్టముగ గనుపడినను ఒకటిరెండుసార్లు ఇట్లు బెల్లువిరచి తోట వేయుసరికి నేలగల్లబారి, బెల్లువిరచిన నష్టము కనబడును. దున్ని మంపగట్టు నాచారము గలచోట్ల గోదావరికి ఆనకట్ట కట్టినప్పటినుండియు తోటలు వేయుచుండినప్రదేశములం దపుడుమాడ తోటబాగుగ నెదుగుచుండ నివ్వవలసే తోటలు బెల్లువిరచివేయ నారంభించిన ప్రదేశములందరి తోటలు షీదవలె నున్నవి.

చెరుకుతోట తీసివేసినపిమ్మట వరిచేనికి పాటి మన్న తోడిన నేల గట్టిపడునని అనుభవజ్ఞుల యభిప్రాయము. తోట తీసివేసినచేతునే జనుయగాని తీగపెసరగాని చ్చ తొలగరిలో వరిపైరున కెరువుగా దమ్ము చేయుట కొందరు నుంచివందురు. కాని కొందరు విస్తారము పచ్చియొరువును వేయుటయు గల్లన హెచ్చింపునందురు. ఈవిషయము పరీక్షింపవలసియున్నది.

ఎర్రబావా (J 247) బూడివబావా (J 33 A) మొదలగు కొన్ని రకముల చెరుకులు గుల్లనేలలో పైతము పరికొన్నిటికంటె (బంగారుతీగలు, నల్లమొగలి మొదలగువానికంటె) బాగుగ బెరుగును. ఎర్రబారా మొదలగువానివేళ్లు బంగారుతీగలు మొదలగువాని వేళ్లకంటె నెక్కువ లేమ నోర్వగల్గుటయే యందుకు గారాము. కావున గుల్లనేలలో నిట్టిరకములనే యెంచి పైరుచేయవలెను.

గుల్లనేలలోని చెరుకువేళ్లు వర్షములు మెండుగ గురియువరకును బాగుగనేయుండి, వర్షములు మెండయి, ఉష్ణము తగ్గినపుడుచావ నారంభించును. క్రిందివి చచ్చిన కొలదిని నేల వైభాగమున క్రొత్తవేళ్లను పెట్టుటచే దుబ్బు బ్రతుకయత్నించును. లోతుగ కాల్యలు తీసిన తోటలలో క్రిందివన్ను లేమగనుండి వేళ్లు బ్రతుకుటకు నీలులేనిస్థితిలో నున్నను, పైచేర త్వరలో ఆరిపోవుచుండును. ఇచటనే వేళ్లు విస్తారముగ నుండుటచే నీ తోటలలో నీరు తరుచు కట్టనియెడల పైవేళ్లకు పదును బాలదు. క్రిందివేళ్లు పదునెక్కువై యిదివరకే చచ్చియుండుటచే నీపైవేళ్లే దుబ్బు బ్రతికియుండుట కాధారము. కావున తోటకు నీ రవసరములేదని తోచు స్థితియందైనను తోటలకు నీరు పెట్టుచుండు టావశ్యకమగును.

19వ శతాబ్దాంతమున గోదావరిజిల్లాలోని చెరుకు తోటలు 'Colletotricum falcatum' అను నొక శిలీంధ్రమువలని తెగులు(కట్టు తెగులు)చే నాశనమునచుండెను. అప్పటినుండియు చెరుకుతోటలచావు తెగులు పట్టిన ముచ్చలను నాటుటవలన గలుగుచున్నదనియు ముచ్చల నేరుటయందు శ్రద్ధవహింపవలె ననియు హెచ్చరింపబడుచుండెను. తెగులున్న ముచ్చలను నాటుట మంచిది

కాదనువిషయము నిశ్చయమే కాని యిటీవల చచ్చిన దుబ్బులన్నిటిలో తెగులుచిహ్నములు కానరాకపోవుట చేతను, శ్రద్ధగానేరిన ముచ్చలను నాటినతోటలో గూడ నేల గల్లగానుండునోట తోట చచ్చుటచేతను, కొన్ని చోట్ల తెగులున్న దుబ్బులుగూడ చావకుండుట చేతను, యీ తెగులునకు నేల గల్ల బారుటయే ప్రధానకారణమని యొకరి యభిప్రాయము. బావాద్విపమున గూడ నిట్టి యభిప్రాయమే ప్రబలుచున్నది.

వరినేలలు మెట్టుమక్కి దున్నుటచే గల్ల బారినపుడు కొన్ని సంవత్సరములవరకు మెట్టుమక్కిమాని దమ్ముచేయుచు రావలెను. మెట్టుమక్కి దున్నుటలసిచచ్చినపుడైనను నాటుటకు ముందొకసారియైనను దమ్ముచేయుట మంచిది.

పాటిమంటిని తోటలు గల్లదనమును తగ్గించుటకు పరియోగపాధనము. కొందరు గల్ల బారిన మళ్లలో జనుమువేసి పకువులను మేపుదురు. జనప ఆకు కొంత రాలి నేలకు సత్తువచేయుటయే కాక పకువులత్రొక్కుడువలన గల్లదనము తగ్గనందురు.

మెట్టుమక్కి దున్నుటకు తప్పనియెడల నీరుపెట్టుటకు కొంచెముమందుగా దున్నుట మంచిదా? లేక, శీత కట్టునగాని పిమ్మట నెప్పుడైన వర్షముగురిసినపుడుగాని దున్నుట మంచిదా? యనుప్రశ్న బయలుదేరును. ఈవిషయమయి భేదాభిప్రాయములు గలవు. రామచంద్రపురం తాలూకా రైతులు కొందరు నీరుపెట్టుటకుమందే దున్నుటయే మంచిదందురు. పెద్దాపురం తాలూకా రైతులు శీతకట్టునుండియు దున్నుట మంచిదందురు. పెద్దాపురం తాలూకాలోని నేలలు రామచంద్రపురం తాలూకాలోని నేలలకంటె లేటికనేలగుటచే నచట ముందుగ దున్నినదుక్కి బాగుగవారి తొలగరినాటికి గడ్డలు లేక మన్ను మృదువుగనగుటచే గల్ల తన మంతగా కనుపించదని అచటిరైతుల సమాధానము. రామచంద్రపురము తాలూకాలోని నేల లెట్లు ముందుగ దున్ననియెడల నేల గడ్డలు గడ్డలుగ లేచి యవి ఆరి బీటలుడియుటచే నేలగుల్లబారును. గుల్ల బారినవరిమళ్లలో నిదివరలో నూచింపబడినట్లు అప్పుడప్పుడు నీరు తీసివేసి ఆరనిచ్చుట మంచిది,

వరులలో కూడ కొన్ని గుల్లకేలలో పైతము కానుక పెరుగునవి యుండవచ్చును. కాని యీవిషయమై పరిశోధనలు జరుగవలసియున్నవి. లేకరి యనుభవమును బట్టి పునాస, అక్కుళ్లు కొంతవరకు గుల్లను సహించునని తోచును.

మెట్టసస్యములకు కొంతవరకు గుల్లవనము వంచి దేయని యిదివరలో వ్రాయబడెను. గడ్డలుగడ్డలుగ దున్ని నశేల, మెత్తగ దున్ని నశేలంటే నెక్కువ గుల్లగా నుండును. కావున మెట్టసస్యములకు నేలను మృదువుగ నుండునట్లు దున్నినయెడల నేలయందు సిద్ధాహారము వృద్ధినిందుటయే కాక, అనుహలమైనంత గుల్లదనముమాత్రమే కలుగజేయునుగాని, కొరతలను, మేసలనుగాని మండుగట్టుట గుల్లదనమును తగ్గించుటకు మిక్కిలి యనుహలవయిన మెట్టసస్యములకు నేలకు సత్తువకేరుటయు గుల్లదనమును కలుగజేయు రెండుమేళ్లును చేసెదరును. మిగతా మొదలగు సస్యములకు లోతుమక్కి ప్రశస్తము. కాని ఒక్కొక్కప్పుడీ లోతుమక్కి దున్నిన నేలలందు అధికవర్షము గురియుటచే మొక్కలు చెడును. ఇట్లు చెడకుండుటకుగాను కొందరు తెలివిగల రైతులు మొదట లోతుగదున్ని మొక్కలను నాటుటకుముందు నేలకు మండుగట్టి అట్టి నాగటిని తేల్చి పైపైని దున్నుదురు. ఇందులకు మండుగట్టుటచే కొంతవరకు గట్టి పడిన యడుగునేల మరల గుల్లభారక, వర్షము నలని నష్టము తగ్గను. ఈపనినే అమెరికాలోను యితర నాగరిక దేశములలోను 'Subsoil Packing' అందురు. ఆ దేశములలో ఇందుకు రెగినసాఫ్టును గూడ నిర్మింపబడియున్నవి. కాని మనదేశమున నీపని అట్టి పనియట్లు లేకయే మండుగట్టుట వలననే నెరవేర గలదు. విశాఖ పట్టణపు జిల్లాలో మెట్టనేలలో మిగతా వనారు,

పొగనారు మొదలగునవి నాటుటకుముందు నేలపై పట్టె తోలు ఆచారము గలదు. ఇందువలన నేల చదునగుట యేకాక మండుగట్టినప్పటివలెనే కొంతవర కదును బడును.

మామిడిమొదలగు ఫలవృక్షములను నాటుటకు, సామాన్యముగ పెద్దపెద్దగోతులుతీసి యందు వండుతున్న పోయుదురు. బత్తాయి నారింజ నిమ్మతోటలను వేయుట కొక్కొక్కప్పుడు ఎత్తయినచండే మంటిదిమ్మలను పోయుదురు. గోతులలో మంటిని పోసినవెంటనే కాని, దిమ్మలను వేసినవెంటనేకాని మొక్కలను నాటుట వంచిది కాదు. ఒకన్నర కాలముయినను గడచి గుల్లదనము కొంతవర కణగినపిమ్మటనే వీనిని నాటవలెను. తొలగరిలో దిమ్మలనువేసిన వర్ష కాలంతమున నాటవచ్చును. మరియొకవర్ష కాలముగూడ పోనిచ్చుట మరింత మంచిది. సామాన్యముగ దిమ్మనింప నరటితోటవేసి రెండుమూడు సంవత్సరము లిదిపెరిగి క్షీణించున వచ్చినపుడు మళ్ళి బత్తాయి మొదలగు జాతులను నాటుట ఆచారమయి యున్నది. ఇది మంచిపద్ధతి.

అదివరకు వ్యవసాయవాసన లేక క్రొత్తగా వ్యవసాయ మారంభించువారికిని కొందరు సామాన్య వ్యవసాయదారులకునుగూడ వ్యవసాయమాన నేలను దున్నుట, యెరువువేయుట, విత్తుట, కలుపుత్రేయుట, తోతగోసి కైలు చేసికొనుట మొదలగు పనులను జేయుటయనియే కాని, ఆయాపనులనుజేయుటలో నీవ్యాసమున వివరింపబడినవానివంటి సూక్ష్మవిషయములలో రమ బుద్ధి నుపయోగింపవలసియుండునని వ్యవసాయమున గూడ తక్కిన కళలందువలెనే బుద్ధిగంత యుపయోగించిన సంతలాభకరముగ నుండుననుటకు సందేహము లేదు.

గరిగిపాటి రామమూర్తిగారు

చండభానుఁడు సూపు నుష్టంబువలనఁ
గరము వేదనఁ బడి, తమ కడకు వచ్చు
పాంథులకు సాదరంబుగఁ బర్ణఛత్ర
మొసఁగి, నూత్న ఫలాహార మొగినిగూర్చి
అహము సర్వమ్ము శ్రమఁజెంది యలసిపోయి
వృక్షరాజము లల్ల వె విశ్రమించె !

* * * *

“అకట! సృష్టికి నెల్ల మీ రాదియయ్యు
ధీమహామహిమం గల్గి దీప్తులయ్యు
రసఁగిల్లుత హృదయ సామ్రాట్టులయ్యుఁ
గరుణఁ ద్యజియించి ధర్మమ్ముఁ గట్టిపెట్టి
తప్పదారులఁ జరియంపఁ దలఁచినారు
హింసయేముఖ్యమనుచు యోజించినారు—”
అనుచు నొకకొంత విసువుతో నహరహమ్ము
కలుష మతులకు నీతులఁ గఱపు విహగ
వితతి వేసరి యిటనుండి వెడలిపోయె—

* * * *

అంబరమ్మను నాట్యరంగంబునందు
తనదు కౌశల్యముం జూపఁ దలఁచిరా జు

విరహిణీప్రేక్షకులు తన్ను వెలితినేయ
ఁగన్నుడై యిప్పుడిప్పుడే మిన్ను వీడి—

* * * *

సర్వ మత్యంత భయద నిశ్శబ్ద తమన
పూరితమై సమాధియుఁ బోలేఁ జెలఁగె
అఖిల జీవులు విశ్రాంతి నందియుండె—

* * * *

దూరముననున్న మల్లియ తోపులెల్ల
మేలుకొనియుండఁ గాఁబోలు! మెల్ల మెల్ల
గంధవాహునిఁ బిల్చి సుగంధవార్త
లల్లనల్లనఁ బుత్తెంచి యమరలోక
సుఖము మానవులకుఁ జవిచూపుచుండె.

* * * *

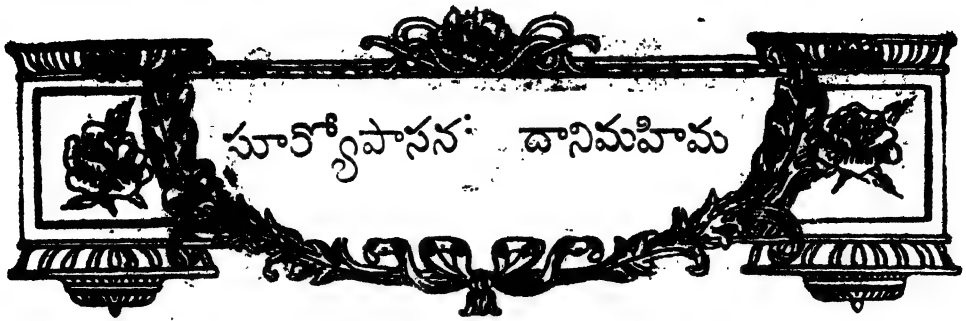
మినుకు మినుకని నభమందు మెఱయుచుక్క
లంతియే!—

సకలమ్ము గాఢాంధకార

మగ్నః—

మఖిలమ్ము నిశ్శబ్ద మాంద్యయతము!

ఆకొండి వేంకటశాస్త్రిగారు

సూర్యోపాసన ప్రాచీనార్య సంప్రదాయ సిద్ధము. ఆర్యులు ప్రకృతిమాత్రా రాధకులు. ప్రకృతియంతయు చైతన్యవిలసి తము. ఈ ప్రపంచములో స్వప్తివిలాసములను పరికింతుమేని, నిర్లక్ష్యముగ మనము పాదఘట్టన ములచే నశింపజేయుచున్న యింపుగులుకు చిన్న పుష్పములను పూయుచున్న త్రోవ లోని యొక మొలక మొదలు మహామహి మాన్వితములైన సూర్యచంద్రాది గ్రహము లవరకును మనకు మానసికానందమును చేకూర్చునవియే యైయున్నవి.

మధ్యాసియాలో నివసించుచుండిన యార్యులకు తమ భౌతిక నేత్రములయెదుట పాడకట్టు, సకలసన్య ఫలపుష్ప వృక్షాదు లను, నదీ పర్వతాదులను, వివిధపశుపక్ష్యాది ప్రాణితతిచే శోభించుచున్న భూదేవిని కను గొని మహాదానందమునొంది, కృషిని గావించి తమయైహికవ్రతమగు పాడిపంటల సంపదను పొంది ధన్యులైరి. అటుపిమ్మట తమదృష్టులను సూర్యచంద్రాది మహాగ్రహ విరాజితమగు వివీలాకాశమువంక త్రిప్ప నదియు దేవతామ హిమాస్ఫరణమును వారికి కలుగజేయ గల్గెను. వారి చర్మచతువుల కిట్టి దేవతామ హిమమెట్లు పాడకట్టినదన, వారి కాధ్యాత్మిక

మగు తీక్షణచక్షువు లున్న ట్లాకాలపుట్టుదలం ధములగు వేదములలో పాడకట్టుచున్నది. అంబెచ్చటచూచినను సూర్యస్తోత్రములు, వరు డేంద్రాది దేవతలనుగూర్చిన స్తోత్రములు, సూర్యుని యవరహాష మగు యగ్నిని గూర్చిన స్తోత్రములే విరాజిల్లుచున్నవి. ఆర్యులు మధ్యాసియాను విడిచి గుంపులు గుంపులుగా పలుదేశములకు పోయిరని మనకు హిందూదేశచరిత్రవలన తెలియ పశ్చు చున్నది. ఒకశాఖ యూరపుఖండమున కును ఒకశాఖ, ఈజిప్టు దేశమునకును, ఒక శాఖ ఆసియాఖండముయొక్క యీశాన్య మూలకు—యిప్పటి జపాను, చైనా దేశముల వైపునకును—వెళ్లి, యచ్చట స్థిరనివాసము నేర్పరచుకొని యొకవిధమైన నాగర కతా పరిణామమునకు తావొసంగినవి. ఆర్యు లలో నొకశాఖ గ్రీసుదేశమున స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని యొకవిధమైన నాగరకత నభి వృద్ధిచేసినది. హిందవార్యుల సంప్రదాయములే గ్రీసుదేశస్థులగు ఆర్యులయొక్క దేవతారాధ నలందును, ఈజిప్టు దేశస్థులగు ఆర్యుల నాగ రికత. యందును పరిస్ఫుట మగుచున్నవి. గ్రీకులును, ఈ జిప్టుదేశస్థులును కూడ సూర్యాది గ్రహములను నివ్వెరతో గని,

హామిహామిహామి కలవిగనే సంభా
వించి యారాధించిరి. సూర్యుని విషయమై
గ్రీకులు కెట్టియభిప్రాయము లుండెడివో
కనుగొందము. మానవ శరీరములో రుగ్మత
లను పోగొట్టగల సామర్థ్యము గల దైవమని
“అప్సోలో” అను పేరుతో గ్రీకులు సూర్యు
నారాధించు చుండిరి. ఇట్టి యభిప్రాయమే
హిందువులగు మనకును గలదు. మన దేశ
మున మమూరుడను నొక కవి కుష్మరోగ
బాధితుడై సూర్యు నుపాసించి తద్రోగ
విముక్తు డయ్యెను. సూర్యు నుద్దేశించి నూరు
శ్లోకములను రచించి స్తోత్రము చేయునరికి
తద్భయంకర రోగ వినిర్మూక్తుడయ్యెను. ఆమ
యూరకవి సూర్యశతకములోని శ్లోకములన్ని
యు జటిలపదభూయిష్ఠము లైన ప్రధరా
వృత్తములు. వైలి వెలియుటకై యిచట నొక
శ్లోక ముదాహరింతును.

ప్రధరావృత్తము.—

భూత్వా జంభస్య భేత్తః కకుభిః పరిభవా

రంభభూ శ్శుభ్రభానో

ర్భిభ్రాణా బభ్రుభావం ప్రసభ మభినవాం

భోజ జృంభాప్రగల్భా;

భూమా భూయిషశోభా త్రిభువనభవన

స్యాస్య వైభాకరీ యా;

విభ్రాంతిభ్రాజమానా విభవతు విభనో

ద్భూతయే సా విభావః.

—సంస్కృత మయూరసూర్యశతకమునుండి.

ఉ. ప్రాచిని దోచి శుభ్రరచి

ప్రాభవమాచి కుసుంభదంభముం

ద్రోచుచు నేచి, పూచుచు న

రోజిని మించగ, లోకలోచనా

నేచనక త్రిలోకగృహ

చిత్రవిభూషణమై, సువిభ్రమ

శ్రీచయరాజితం బినుమ

రీచి యనీచత దాచ నేచెడుక.

—కీ.శే.ఆకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రుగారి తెలుగుసేత.

గ్రీకులు ‘అప్సోలో’ అను పేరుగల సూర్య
భగవానుని వలన నెట్టిరోగమునుండియైన
విముక్తి కాదలంతురేని సూర్యప్రీతికై ధనము
నర్పింపవలెనని విశ్వాసముకలవారై యున్నా
రు. వారు రోగగ్రస్తులై నప్పుడు ‘అప్సోలో’
నుద్దేశించి తాము రోగమునుండి విముక్తు
లగు నెడల ఇండ్లు, భూములు, చిత్రప్రతి
మలు సమర్పింతుమని మ్రొక్కుచుండిరి. ధని
కులు చాల ధనరాసులను గ్రమ్మింతుమని
మ్రొక్కుచుండిరి. కొందఱు చక్కని శిల్ప
కళను ప్రకటించు విగ్రహములను, ఓడలను,
గ్రంథములను, సూర్యునికి సమర్పింతుమని
వాద్దానము చేయుచుండిరి. వాద్దానములు
చేసిన పిమ్మట నొక ఫలకము పై
మైనము పూసి దానిపై “నా కీరో
గము కుదిరినచో నాయోడలలో నా లు గు
సూర్యునికి సమర్పింతును” అని దానిపై
వ్రాయుచుండిరి. అట్లు వ్రాసిన వాద్దాన
ఫలకములను సూర్యుని దేవళము లలో
సూర్యుని విగ్రహమునకు సమీపమున
వ్రేలాడగట్టుచుండిరి. రోగి రోగవిముక్తుడై
తన వాద్దానము ప్రకారము తాను ఫలకము
పై వ్రాసినట్లు వాద్దానము నెరవేర్చుచో,
దేవాలయములోని పూజారి అఫలకముపై

“కానుకలు అప్పోలోచే నంగీకరింపబడినవి. రోగి ప్రార్థనలు సిద్ధించె”నని వ్రాయుచుండెడి వాడు. అట్టి ఫలకములలో కొన్ని అప్పోలోచే వశములో ఇప్పటికిని భద్రముగ జాగ్రత్తపెట్టబడియున్నవి. ఒకబాలుడు చిన్న తనముననే, కుంటివాడై, తనతోడి బాలురు సుఖమనుభవించుట చూచి తన స్థితికి వగచి సూర్యుని ప్రార్థించి తన వాగ్దానము నొక ఫలకముపై వ్రాసి యా ఫలకమును ‘అప్పోలో’ దేవళములో దేవుని సన్నిధిని వ్రేలాడగట్టెను. ఆ ఫలకముపై “నాకు సూర్యునిదయవలన కాలు వచ్చునెడల నేను పండ్రెండు గోళీకాయలను కానుకగా సమర్పింతును” అని వ్రాసెను. కొంతకాలమున కతని కాలు ఆరోగ్యస్థితికి వచ్చెను. కాన దీనినిబట్టి చూడ శరీర మారోగ్యస్థితియందుండుటకు సూర్యకాంతి యత్యవశ్యకమైనదని తెలియుచున్నది.

సూర్యకాంతి తీక్షణమైనచో మనుజుల శరీరచ్ఛాయ నల్లనై మృదుపుత్రప్రియుండును. ఆఫ్రికా ఖండములో భూమధ్యరేఖ మీదనుండు స్థలములలోని జనులు నల్లని దేహచ్ఛాయగలవారై నీగ్రోలని పిలువబడుచున్నారు. సమశీతోష్ణమండలములలోని వారును, అతి శీతలమండలములలోనివారును, శ్వేతవర్ణముగల దేహచ్ఛాయ గలవారై యున్నారు. చైనా, జపాను దేశములవారును, హిందువులును, కొందరు శ్వేత, సువర్ణ దేహచ్ఛాయలుగలవారై యున్నారు. శీతలదేశములలోని జంతువులు చలినుండి రక్షణమునకై

శరీరమునిండ ఉన్ని గలిగియుండునట్లు దైవముచే సృజింపబడియున్నవి.

సూర్యకాంతిని పుష్కలముగ పొందని వృక్షములు, ఆకులలో ఆకుఃచ్ఛనిరంగును గోల్పోయి పాలిపోయియుండును. సూర్య కాంతియే వృక్షముల కట్టిరంగుల నీయగల్గుచున్నది. సూర్యుని శ్వేతకిరణములలో సప్త వర్ణము లిమిడియున్నవి.

మనపూర్వులు సూర్యుని మహిమ నెఱింగిన వారగుటచేతనే ప్రతి దినమును ప్రాతఃకాలమున దేహఃకిరణము చేయుటలో ‘సూర్య సమస్కారము’లను సాధకములుగా నియమించుకొన్నారు. సంధ్యోపాసన, సూర్యుని కర్మములు మొదలైనవి మన సంధ్యా వందనములలో నిమిడియున్నవి. కొంద రరుణోదయ కాలముననే లేచి సూర్యశతక శ్లోకములను చదువు చుందురు. వర్షకాలమున కొన్ని సమయములయందు సూర్యుడు మేఘములచే ముఱుగుపడినప్పుడు జీవతతి యెంతయల్లాడును!! సూర్యుడు కనుపడనిచో కొందరట్టి దినమును దుర్దినముగనే యెంచురు. కొందరు హింగూసాధ్వలు, తమ బిడ్డల కెప్పుడేని యొకప్పుడు ప్రాణపాయమగు రుగ్మతలుకలిగి, యట్టిరుగ్మతల నుండి విముక్తి నొంది యారోగ్యభాగ్యము వారికి కలుగునెడల తాము యావజ్జీవము తమ పుత్రుని యారోగ్యమునకై సూర్యదర్శనము చేసి, సమస్కరింపనిదే భుజింప మని ప్రతినచేసి యట్టి ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకొందురు. ఇటీవల వైద్యులు కొందఱు సూర్యాతకస్నానమువలన మంచి శరీ

సూర్యముకలుగునని కదలీపత్రములపైమను జాలు పరుండి సూర్యుని తీక్షణమైన కిరణములు శరీరములో సర్వావయములకును తాకునట్లు చేసినచో చర్మరోగములను నశింపజేయుటయే కాక కొన్ని రుగ్మతలను (శరీరములో నున్నవానిని) నిర్మూలింప గలవని వక్కాణించు చున్నారు.

అమెరికాలో కాలి ఫోర్నియా రాష్ట్రమునందును, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, అమెరికను శాస్త్రజ్ఞులు సూర్యకిరణముల నొకచో జేర్చి కిరణములనుండి గ్రహించి దానిని నిలుపుకొని యుంచుకొన గలవియు గొప్పప్రతిఫలన శక్తికలవియునగుఅద్దములతో నమర్చబడినలోతైన తొట్టెలనమర్చి యటులు జాగ్రత్త పెట్టుకొనిన వేడితో యంత్రములను కూడ నడుప గలుగుచున్నారు. ఇంటికప్పుల మీద పడు సూర్యకిరణములనుండి వేడిని గ్రహించి యావేడిని పొయ్యిలలోనికి జేరునట్లు చేసి, ఆవేడివలన దుంపల నుడుకపెట్టుట, రొట్టెలను కాల్చుట మొదలైన పనులు చేయగలుగుచున్నారు. సూర్యుడే ప్రతియింటికిని పొయ్యిలోని వంట చెరుకువలె నుపయోగపడుచు వంటలవాడగుచున్నాడు. ఫ్రాన్సులో 'పైఫర్' అను ప్రెంచిశాస్త్రజ్ఞుడొక సూర్యకిరణోష్ణ గ్రాహి యంత్రమును వేడి నాకర్షించుకొను నద్దములతో తొట్టె నిర్మించి దానివలన సంగ్రహించిన వేడితో అచ్చు వేయు యంత్రమును నడుపగలుగుచున్నాడు. సూర్యబింబమును మేఘములు కొంచమునై నను మరుగుపరచకుండునెడల అతి శీఘ్ర

ముగ సూర్యునుండి యుష్ణమును నిలువచేయ వచ్చును. ఇట్లు గ్రహించినవేడితో బాయిలర్ల (Boilers) లోని నీటిని కాచగా కలిగినయావిరి 30కి లోమీటరులశక్తిగలిగిన యింజనును నడపగలిగియుండెను. మధ్యాహ్నము మొదలు 5 గంటలకాలములో జాగ్రత్తచేయబడిన వేడితో "సూర్యపత్రిక" యను పెరుగుల యొకపత్రికను ముద్రించిరి. అమెరికాలో మార్పు అను శాస్త్రజ్ఞుడు సూర్యునివేడితో ఇంటిలోపల నంతయు వెచ్చగ నుండునట్లే ర్పాటుచేయగలిగెను. సూర్యునివేడితో, నీటినితోడుటకుకూడ నొకశాస్త్రజ్ఞు డొకయంత్రమును నిర్మించెను.

ఇవ్విధమున నొక్క యమెరికాలోనే కాక, ఫ్రాన్సులోను, యూరపుఖండములో కొన్ని దేశములలోను సూర్యునికిరణముల తీక్షణత ననుభవింపని దేశములలో సూర్యుని వేడి నివ్విధమున మనుజుని యుపయోగము నకు గొనివచ్చుటకు ప్రయత్నించుచుండ, సూర్యునివేడిని పొందు భాగ్యముగల హిందూ దేశములోను, ఆఫ్రికాలో కొన్ని భాగములలోను సూర్యుని యుష్ణమును గ్రహించుటకు ప్రయత్నములు చేయుశాస్త్రజ్ఞులు లేక పోవుట కడుశోచనీయము. ఇటీవల బాంబాయిలో నొక శాస్త్రజ్ఞుడు సూర్యకిరణముల నుండి వేడిని సంగ్రహించి దానితో యంత్రములను నడిపించుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నట్లు తెలియచున్నది. "Solar Heat; Its Practical Applications by Charles H. Pope" అను

గ్రంథమువలన అమెరికాలో ఎంతమంది
యెన్ని విభముల సూర్యనికీరణముల నుండి
వేడిమిని గ్రహింప జూచుచున్నారో తెలియ
జచ్చెడిని. దీనినిబట్టి సనాతనుడుగను, ఆర్యు
లచే ప్రత్యక్ష దైవముగను, ఆదీదైవముగను
నువహింప బడుచు వచ్చిన సూర్యభగవా

నున ఉపాసించి మన మారోగ్యభాగ్యము
బడసొనుఖంతముగాక.
శ్లో. ఆరోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛేత్
శ్రియమిచ్ఛే ద్ధుతాశనాత్,
ఐశ్వర్య మిశ్వరా దిచ్ఛేత్
మోక్ష మిచ్ఛే జ్ఞనార్దనాత్.

వ ల పు

పండితారాధ్యుల నాగభూషణం గారు

౧

శ్వాస పుచ్చంబు సవరణ సల్పవచ్చు
పాదరసమును నొకచోటబట్టవచ్చు
కట్టతెగి వచ్చు సెలయేరు నెట్టవచ్చు
వలపుబలుపు నడంపగా వలనుపడదు.

౨

ఉప్పరంబునఁ జుక్కలఁ జెప్పవచ్చు
ఇన్నియని సాగరోర్ముల నెన్నవచ్చు
విరహించిత్తంబు మాటికి వెలువరించు
విషయచింతల లెక్కింప వీలులేదు.

౩

విత్తమెల్లను బరజనాయ త్తమైన
మిత్రులెల్లరు నొకసారి శత్రులైన
కష్టమైనను, మనుగడ శ్రుష్టమైన
వలపు సంకెల నెవ్వోడు వదలలేడు.

౪

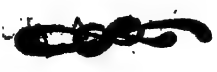
న్యాయ మన్యాయ మంచును నరయనీదు
మంచిచెడ్డల సుంత యోచింపనీదు
లాభనష్టంబులైనఁ దలంపనీదు
వలపు వాల్ల భ్యమెట్టిదో తెలుప రాదు.

౫

భూతిగీతలఁ గస్తూరి పూతనేయు
అరుత రుద్రాక్ష నాణి ముత్యంబు నేయు,
సరగఁ బెనులోభి నొకదానకౌండి నేయు
వలపునకుఁ గలబలము నెవం డెఱుంగు.

౬

యోగి భోగి నొనర్చెడు యోగ మెఱుంగు
ముక్తు, సక్తునిగాఁజేయు యుక్తి యెఱుంగు
ధీరు, భీరునిగాఁ జేయు లేటవెఱుంగు
వలపునంగల్గు మహిమ లేవం డెఱుంగు?

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యమ్. డి.

[చెనుకటి సంచిక తరువాయి]

శ్రీ వ ప్రకరణము

ఆర్థికన్యాయములు - వినియోగము

౧. ఆర్థికన్యాయముల స్వభావము

తెక్కిన శాస్త్రములందువలె అర్థశాస్త్రమున మాడ కొన్ని న్యాయములు లేక ముఖ్యసూత్రములు వర్తించుచున్నవి. అయితే గణితరసాయన శాస్త్రము లఘువలె అర్థశాస్త్రమునందలి సూత్రములు నికరమైనవి కావు; సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నిరాటంకముగా వర్తించవు. అర్థశాస్త్రము పురుషశాస్త్రము శంఖశాస్త్ర సమితిలో చేరినది. దేశకాల ప్రాత్రభేదములంజేసి రాజ నీతిశాస్త్రమునందలి న్యాయములెల్లు మారుచుండునో అదే విధముగ ఆర్థిక సూత్రములుకూడ పరిణామమొందుచుండును. దేశపు శీతోష్ణస్థితి, భూసారము, కార్మికుల నిపుణత, విద్యాసంపత్తి, యాన సౌకర్యములు మొదలగు కారణములంజేసి అర్థశాస్త్రసూత్రము లెప్పుడును ఒకేవిధముగ వర్తించవు. ప్రత్యేకస్థితిగతు లలవడనిచో ఆర్థికన్యాయ ప్రవర్తనము ప్రచ్ఛన్నముగా నుండును. ఇట్టి సూత్ర స్వభావము ఒక్క అర్థశాస్త్రమునకేకాదు, అన్ని శాస్త్రములందును కానవచ్చుచున్నది. గణితశాస్త్రసూత్రముల వలె ఆర్థిక సూత్రములు నికరముగా నుండకపోవుట అర్థ శాస్త్రమున కొక పెద్దలోపమని భావింపగూడదు. మనుజుని వాంఛలు, యత్నములు, చర్యలు, ఆశయములు ఎల్లప్పుడు నొకేతీరున నుండవు; మారుదల నొందుట వాటికి స్వభావసిద్ధమైనగుణము. అర్థశాస్త్ర మిట్టిమనుజులలోను మనుష్యసంఘములలోను సంబంధించి యుండును.

గాన ఇది వాస్తవముగా శాస్త్రమాయని సందేహింప గూడదు. సాంఘిక జీవీయవ్యవస్థలయందు ప్రతి దినమును జేనిముఖ్యసూత్రములసాహాయ్య మావశ్యక మగుచున్నచో అట్టిది శాస్త్రమనుట నిస్సందేహము. ఈ శాస్త్రమందలి నియమములు దేశపుస్థితిగతుల ననుసరించి యుండును. ఆర్థికన్యాయములను శాస్త్రకారులు అనుభవవేద్యమగు సంగతులం బరిశీలించియే సిద్ధాంతీకరించిరి.

వినియోగకాండమునకు సంబంధించిన మూడు ముఖ్యసూత్రములంగూర్చియే ఈ ప్రకరణమందు విచారించెదము; తెక్కిన ఆర్థికన్యాయములను రాబోవు ప్రకరణములలో సందర్భమసారముగ విశదపరచెదము.

౨. వాంఛాత్మ ప్రిన్యాయము (అంత్యోపయుక్తి న్యాయము.)

మనుజుల కోరికలు లెక్కపెట్ట నలవికానివి. ఆ కోరికలమొత్త మెప్పుడును తృప్తినొందదు; నాగరకత, విజ్ఞానము ఇవి అభివృద్ధి యగుచున్నకొలది త్రొత్తత్రొత్త వస్తువులయం దభిలాషలు కలిగి మనవాంఛలు వృద్ధినొందుచు నేయుండును. కాని మనుజుడు సాధారణముగా వాంఛించే ప్రయోజనకరమగు వస్తువును వినియోగించెడువానికి కలతృప్తియొక్క ఆద్యంతముల తత్త్వమును బాగ్రతగా పరిశీలించినచో, ఆవస్తువునందు వానికిగలఅభిలాష ఒకసరిహద్దు చేరువఱుకూత్రమే ఘట్టదాయకముగ నుండుననియు అసరిహద్దు దాటిన

పిదప కష్టదాయకముగ నుండుననియు లేటపడుచున్నది. మానము వినియోగించుచున్నపులసంఖ్య అతిశయించిన కొలది తయారపడుచున్నది. ఒకసరిపాద్దు చేరినపిదప తృప్తికుముగా నున్న ; మీదుమిక్కిలి కష్టము సంభవించును. కొన్నివస్తువులయం దీన్యాయము వర్తించి యుండుట సులభముగా గ్రహించవచ్చును ; మరికొన్ని వస్తువులయం దీన్యాయము వర్తించలేదనే భ్రమ కలుగును గాని స్థితిగతులప్రభావము జాగ్రతగా శోధించినచో న్యాయము వర్తించుచునే యుండును. ఇదియే వాంఛా తృప్తిన్యాయము; దీనినే అంత్యోపాయక్రియాయమని కూడ చెప్పెదరు. ఒకటిరెండు ఉదాహరణములను గమనించినచో ఈన్యాయము స్పష్టముగా భోధపడును. ఒకబాటసారి పిపాసాపీడితుడై “దాహం దాహం ! గొంతుక అరిపోవుచున్న”దని చెప్పుచు ఒకధర్మాత్ముని ఇంటికి వెళ్లి ననుకొందము ; ఆయన యీ దాహపీడితుడగు పాంథుని కొక పెద్దచెంచెడుమంచినీళ్లున్న అవి పోసుకొని త్రాగుట కొక చిన్నగ్లాసున్న ఇచ్చె ననుకొందము. మొదట ఒకగ్లాసునీరు త్రాగి ప్రాణమును నిలబెట్టుకొనుటచేత దానిఉపయుక్తి ఇంతింతయని చెప్పుటకు వీలులేనంతదిగా నుండుటవలన ఆన్యాయము గానాతీతముగా నుండును. రెండవగ్లాసునిండ నీరు త్రాగుట కిష్టముగా నుండునుగాని ఉపయుక్తి మొదటి దానికన్న తగ్గియుండును. ఇట్లు రి-వ గ్లాసునీరు మన పాంథుడు త్రాగినను దానిఉపయోగము రెండవ దానికన్న తగ్గియేయుండును. ఈభయగ 5 లేక 6 గ్లాసులనీరు త్రాగేసరికి సంపూర్ణమైన తృప్తి కలుగను. ఇచ్చిమిదట మరికొన్నిగ్లాసులనీళ్లు త్రాగమని బాటసారిని నిర్బంధించినచో వాని కతికష్టముగాను అసహ్యముగాను ఉండును. ఈఉదాహరణచుండు నూచించిన విధమే ఇంచుమించుగ మనవాంఛల దీర్చుకొనుటకై మనము వినియోగించుపదార్థముల కెల్లను వర్తించును. ఉపయుక్తిని మనమంకలసహాయమున కొలకచేయగలుగుదు మనుకొందము; ఒకానొకసరిపాద్దువరకు మన మే వస్తువునైన జాప్తిగా వినియోగించుచువచ్చినచో ఉపయుక్తి క్రమక్రమముగా క్షీణించుననియు (10,9,7,5,3,1,0,2,3,5,7,8. ఈవిధముగా ఉపయుక్తి తగ్గుచుండును), అసరి

పొద్దుకు వచ్చేసరికి ఉపయుక్తి గుమ్మరముండుననియు, ఇంకను వినియోగించుట మాననియెడల గుఱుదాయకంబగు ఉపయుక్తికి బదులుగ కష్టదాయకంబగు అన్యూత, నిరుపయోగము కల్గింపించుచున్నవనియు మనము తెలుసుకొనచున్నాము. “తినగాతినగా గారెలు కనకెక్కు” ననే లోకోక్తి ఈన్యాయము ననుసరించినదియే.

వినియోగ్యపదార్థమందలి అన్ని భాగములయొక్కయు సుఖమును మొత్తముచేయుటవలన లభించెడు ఉపయుక్తి పూర్ణోపయుక్తి లేక సమానోపయుక్తి అని పేరు; ప్రతిగ్లాసునీరు త్రాగుటవలన కలుగుసుఖమును మొత్తముచేసినచో నీటియొక్కపూర్ణోపయుక్తి వచ్చును. వినియోగించబడు రాశి మిగిల కొంచెముగా నున్నపుడు కలుగు పెద్దసుఖము ఆద్యోపయుక్తి. మీది ఉదాహరణ మనందు మొదట ఒక్కగ్లాసునీరు త్రాగగా గలిగిన ఉపయుక్తియే ఆద్యోపయుక్తి. రాశినిబట్టి ఆరాశిలోన అంత్యభాగమై తత్పూర్వభాగములకన్న తక్కువయగు సుఖము నిచ్చునదియైన దానివలన లభించు ప్రయోజనము అంత్యోపయుక్తి. వినియోగించురాశి అతిశయించినచో దాని అంత్యభాగమువలన కలుగుసుఖము తగ్గుచుండుననియే ఈమాత్రమయొక్క చూఖ్యాభిప్రాయము.

ఇతరవాంఛల సమ్యేకనము కలిగినప్పుడు ఈ స్మృతము వర్తించదని మనకు తోచవచ్చును. ఒకతీసి పదార్థమగు మిఠాయినే తినమనినచో ఎవడైనను కొంత వరకే తినునుగాని అందుతో కారపునస్తువులుకూడ అప్పు డప్పుడు తినవచ్చునని పకోడీలు కారంబూందీ మొదలగు వాటి నిచ్చినట్లయిన జానీమిఠాయి తినగలడు.

ఈనూత్రప్రపరసము గమనించుటలో కాల
భేద ప్రభావముకూడ మనము వరుసకూడదు. పగటి
పూట ఆకలితీరునట్లున్న తృప్తిగరముగను మనము భోజ
నముచేసినను, రాత్రిపూట యథాప్రకారము భోజనము
నకు సంసిద్ధులమై యుండుట అనుభవవిదితమే. ఇచ్చట
ఈన్యాయము వర్తించలేదని వాదించకూడదు; కాలభేద
ప్రభావమును గమనించినగాని ఈ న్యాయముయొక్క
ప్రపరసము మనము సరిగా కనుగొనలేము.

కొన్ని వాంఛలకు మనుజుడు సులభముగా తృప్తి
కొందింపగలడు; అంతోపయ్య! సతీశ్రుముగా

పాండగలను. నిద్రాహారవాంఛల నెవడైనను కురువుగా తృప్తిపొందింపగలదు; కాని సాధారణముగ చిన్మయ, నాగరికత, ధనము మొదలగువాటియందనివాంఛలను తీర్చుట కులభసాధ్యము కాదు. వాస్తవమైన విద్యావంతు డింక ఎక్కువ విద్యాసంపాదనమునకే పాటుపడుచుండును; లోకమందలి జను లిప్పుడు వారి పూర్వీకులకన్న ఎక్కువనాగరికతయు, విజ్ఞానమును కలవాడైనను ప్రజ్ఞావంతు లింక ఉన్నతముగు అభివృద్ధి ననేక్షింతురు; ధనవంతు డింక ఎక్కువధనమును సంపాదించ యత్నించును. ఈవిషయములలోకూడ ఈసూత్రము వర్తింపదని తీర్మానించగూడదు. ఆవ్యోపయుక్తికన్న అంత్యోపయుక్తి తగ్గియుండును. ధనవిషయములో మనము ముఖ్యముగా గమనించవలసిన దెద్దియనభాగ్యవంతున కొక దమ్మిడియందు సాధారణముగా అంతలక్ష్య ముండదు; బీదవాడు దానినే పెద్దసామ్యమైత్రముగ పరిగణించుచున్నాడు; ధనవంతునికన్న బీదవానికి ధనమందలి అంత్యప్రయోజనము ఎక్కువగా నుండును.

అంత్యోపయుక్తియొక్క ప్రాముఖ్యము భాగ్యరాశిలో చేరిన అన్ని వస్తువులందును వర్తించుచున్నది. దీనిని అనుసరించియే వస్తువులన్నిటన ఏర్పడుచున్నది. వర్షకాలమందు చెరువులలోను నూతులలోను నీరు సమృద్ధిగ నుండును; ఆకాలమందు మనము నీటిని ఇష్టానుసారముగ వాడుకొందుము. ఎండకాలములో నూతులలోను, చెరువులలోను కల నీరెండిపోయి ఎక్కడనో కొన్నిస్థలములందుమాత్రము కష్టముమీద కొంచెమునీరు లభించినప్పుడు మన మజాగ్రతగాను ఇష్టానుసారముగను ఆనీటిని ఉపయోగించగల్గుదుమా! అంత్యోజాగ్రతగా నీటిని వాడెదము. కారణమేమన అప్పుడు నీటియొక్క అంత్యప్రయోజనము అతిశయించి యుండును. ఎండకాలములో ఇంటింటికి దూరముగా నున్న తటాకపునీటిని అమ్మెడువారు ప్రతిబిందడు నీటికి ఎక్కువవెల నిమ్మనెదరు.

అంత్యప్రయోజనముయొక్క ప్రాముఖ్యము తెలిసికొందుమేని, దానినిబట్టి విలువ, విలువనుబట్టివెల, వెలలచలన క్రయవిక్రయములు, క్రయవిక్రయములందేసీ వ్యవహారములు ఏర్పడుచున్నవని తెలుపదును. ఈవాంఛాత్మక

న్యాయము, లేక అంత్యోపయుక్తిసూత్రము ఒక్క వినియోగకాండమునకే కాదు అర్థశాస్త్రముంతటికిని ముఖ్యమని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

3. మూల్యమునకున్న మనముకొనెడు వస్తురాశికిన్ని కలసంబంధమును తెలిపెడు సూత్రములు: (డిమాండుసూత్రములు)

అర్థమనిపించుకొను ప్రతివస్తువునకు మూల్యము, ప్రయోజనము అనే రెండుగుణము లుండును. కొరికలం దీర్చి తృప్తిపొందగూఁమే ఉపయోగము లేక ప్రయోజనము, ఇతరులవద్దనుండువస్తువులను కొనుట కనుకూలించుటయే మూల్యము లేక విలువ అగుచున్నది. ప్రతిదేశమందును సర్వార్థువారి అధికారముచే అప్పులను దీర్చుటమొదలగు ఒడంబడికలను నెరవేర్చుటకై నాణెములు నిర్ణయింపబడినవి. ఆనాణెముల సహాయముతో మూల్యము లేక విలువయొక్క పరిమాణము వెలగా నిర్ణీతమగుచున్నది; దీనికే ధర, క్రయము, ఖరీదు మొదలగు పదములు నామాంతరములు. మనకు వస్తువులందుకల అభిరుచివలన గిరాకి యేర్పడుచున్నది. వస్తువుల ధరలకున్న కొనబడు వస్తురాశికిన్ని కలసంబంధ మిక్ వ్యక్తపరచెదము. సాధారణముగా ఏవస్తువుయొక్క అయినను వెలజాస్తీగా నుండినప్పుడు కొనబడువస్తురాశి తగ్గుచుండుటయున్న, వస్తువులవెలలు తగ్గినప్పుడు కొనబడు వస్తురాశి హెచ్చగుటయున్న అనుభవవిదితము. ప్రియముగానున్నపుడు తక్కువవస్తువులును చౌకగానున్నపుడు ఎక్కువ వస్తువులును చెల్లుచున్నవి. ఈసూత్రమును మనము అనుభవవేద్యములగు ఈక్రిందివిధమున నుండు బజారుధరలనుబట్టియే నిర్ణయించుచున్నాము.

మంచి నెయ్యి వీకె ౧-కి రూ. 6 అయిన సాధారణపు కుటుంబీకుడు నెయ్యి కొనుడు.

రు	4	అయిన	1 వీకెడు	నెయ్యి	కొనును.
"	2	"	8 వీకెలు	"	"
"	1	"	5	"	"
"	$\frac{1}{2}$	"	8	"	"
"	$\frac{1}{4}$	"	10	"	"

ఇట్టి 'డిమాండు' పట్టిలను అనుసరించి యే వైద్యుని చెప్పిననూత్ర మేర్పడుచున్నది. ఈసందర్భమున మనము గమనించవలసిన నూత్నాంశము దెన్నియో కలవు. వాటిలో ముఖ్యమగుకొన్నిటినిమాత్రము నూచించెదము. వీరే 1-3 రూ 4 చొప్పున అందరు నెయ్యికొనగలరా? పేదవాండ్రున్న కొందరు సామాన్యపు కుటుంబములును నెయ్యి కొననే కొనరు; కారణ మేమన అంత్యోపయ్యుక్తి తక్కువ; ఆనెయ్యిని కొనగలిగెడు సామ్యుతో ఇంకా ముఖ్యమగునట్టియు, ఎక్కువ అంత్యోపయ్యుక్తి కగ్నినట్టియు ఇతరపదార్థములను కొనుట కుద్యుక్తు లగుదురు. ఎవడో భాగ్యవంతుడు రూ. 4 ధరకు 1 పిక్కుడు నెయ్యి కొనవచ్చును. కొందరు వారికిఁగల ఆవశ్యకతను బట్టి ఎంతధరఅయినను సరి ఆవస్తువును కొనితీరుదురు. మన హిందూకుటుంబీకుడు తన ఇంటిలో శుభకార్య దినమున బ్రాహ్మ్యసంతర్పణచేయసమకట్టినపుడు నెయ్యి ఆవశ్యకమగుటంతేని వీరే 1 కి ధర 4 లేక 5 రూపాయలైనను నెయ్యి తప్పక కొనుచున్నాడు. ఇంకొక సంగతి. తేయాకుడబ్బా వెల రూ. 1½ అనుకొందము. ఆనెల తగ్గినపుడు మీది నూత్రానుసారము ఎక్కువ టీడబ్బాలు చెల్లుబడి కావలసియుండును. అయితే ఒకవేళ తేయాకు నీరుత్రానే సాంప్రదాయము వైద్యు లాఠో పించెడు దోషములు ప్రజలకు నచ్చుటచేతనో, కాఫీగాని కోకోగాని త్రాగుట రుచికరముగా నుండునని ప్రజలకు తోచుటచేతనో టీడబ్బాలకు ఉండు 'డిమాండు' తగ్గి పోవచ్చును. ఇందులకు వ్యాఖ్యానము తేయాకుడబ్బాల అంత్యోపయ్యుక్తిసన్నగిల్లుననియే. టీడబ్బా లంతగాచెల్లుబడికావు. అంత్యోపయ్యుక్తి ననుసరించి కొనబడురాశి ఏర్పడునని మనము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలెను. మరియొక సంగతి: కొన్ని వస్తువులధరలు హెచ్చినను మనము మామూలుగాకొనేరాశిని తగ్గించకయేకొనుచున్నాము; మరికొన్ని వస్తువులవిషయములో ధర తగ్గినచో వస్తువుల యందలి అభిరుచి అధికరించి ఎక్కువరాసులను కొనుచున్నాము; ధరలు హెచ్చినచో కొనబడురాశి తగ్గుచుండును. ఈ నూత్రములు వస్తువుల ముఖ్యముఖ్యత్వమును బట్టియు వస్తువులను కొనువారి అంతస్తులు, స్థితిగతులు, అభిరుచులు వీటిని బట్టియు మారుచుండును. మన దేశములో సాధారణముగా వియ్యము వెల హెచ్చిన

నూత్రమున కొనబడు రాశితగ్గుదు; వియ్యము ముఖ్య పదార్థము కావున దానివెల అధికరించినను ప్రజలు తమకు కావలసినన్ని వియ్యమును కొనియే తీరుదురు; ఇతరకర్షణలలో తగ్గించుకొందురుగాని వెలలు జాస్తీఅని వియ్యముకొనుట తగ్గించి ఒకపూట తిండిమాని పస్తు ఉండరు. మిక్కిలి పేదలగువా రెవరో కొందరు కాటకపు దినములలో వియ్యము ప్రియముగా నున్నందున కొనలేక ఉపవాసము చేయవలసివచ్చును. ఉప్పువిషయములో కూడ అంతే. ఏమన ఇదికూడ ముఖ్యపదార్థసమితిలో చేరినవస్తువే. మోటార్కార్ల వెలలు పూర్వముకన్న 100రూ తగ్గినను బీదవారు, మధ్యతరగతిభాగ్యము కలవారు జాస్తీ మోటార్కార్లను కొందురా? వారు అసలే కొనరు; ఏమన వారిఅంతస్తునకు తగనికర్ష మోటార్కార్లను కొనుట. కొందరు భాగ్యవంతులపక్షముననూత్రము మోటార్కార్ల విషయములో 'డిమాండు' నూత్రము వర్తించును. కావున కొన్ని సమయములందును కొందరివిషయమునను, కొన్ని వస్తువులవిషయమునను వెలలహెచ్చితగ్గుల ననుసరించి కొనబడు వస్తురాసులమొత్తము భేదించుచుండును; మరికొన్ని అవస్థలలో అనూత్రము తిన్నగా వర్తించదు. చాలవెలగలదియై మేలిమిరకములలో చేరినట్టియు అయినబట్టలవెలలు తగ్గినయెడల భాగ్యవంతు లాబట్టలను జాస్తీగాకొందురు. అట్టి బట్టలవెలు(అసలు జల్లురుజరిగల మొదటిద్దకము పట్నాలు కండువా లనుకొనుడు)తగ్గినను హెచ్చినను బీదవారి కొకటియే. వా రామేలిమిబట్టలను అసలే కొనలేరు; కొంచెము ముతగనేతవైనను ఖద్దరు కండువాలతోనే సంతృప్తి నొందెదరు; వారి కాఖద్దరు కండువాల ఖరీదుకూడ జాస్తీఅయినయెడల ఇంకా తక్కువధరలకు మిల్లులో నేయబడిన చాకరకముగుడ్డలనే కొందురు. ఇంకొకసంగతి: బీదకుటుంబమువారుకూడ వారలవాటుపడిన వస్తువులవెలలు అధికముగా నున్నను ఎక్కువవెలల నిచ్చే ఆవస్తువులను కొనుచున్నారు. ఈదేశములో తయారగు ఖద్దరుబట్టల వెలలకన్న యంత్రసా సాధనములద్వారా మాంచెప్పరుప్యాక్టరీలలో నేయబడు తాను గుడ్డలధరలు తక్కువగా నున్నను ఖద్దరుధారణమున కలవాటుపడినవారు ఖద్దరుస్త్రములనే కొనుచున్నారు; ఈదేశపుకాపు అనేకులు పొగాకు నమలేఅభ్యాసము కలవారు కావున పొగాకుధర హెచ్చినను వారికి కావలసిన

పాగాకును కొనుట మానరు. కల్లు, గంజాయి, నల్ల మందు మొదలగు నిషేధస్తువులను నేవించుటయే భూలో కస్వర్గమని భావించెడువారు వాటి వెలలు హెచ్చిన మాత్రమున అభ్యాసమును విడనాడుదురా? గుత్తదార్ల బొక్కసములకు నురింత ఎక్కువొక్కము సమర్పించుదురు. మనము కొనెడువస్తురాశికిని ధరలకును కలసంబంధమును వ్యక్తపరచుటకు అనేకవిషయములను గమనింప నలసియుండునని పాఠకులు గ్రహింపవలెను.

౪. సమానాంతోపయుక్తిన్యాయము (ప్రత్యామ్నాయన్యాయము)

ఏవస్తువునైన మనము దాని అంతోపయుక్తి ననుసరించి కొరమందుటయు కొనుదందుటయు జరుగుచుండును. ఇతరవస్తువులముఖ్యాముఖ్యత్వముజేసియుకొనువానికి వచ్చెడు రాబడించేసియు కుటుంబమునకు వలయు కర్బులవివర మేర్పడుచున్నది. కుటుంబస్థుడేయేవస్తువులంగూర్చి తనరాబడి సామ్యము నెచ్చించినచో ఆవస్తువులకు సమానమైన అంతోపయుక్తివచ్చునని విచారించును. ఒకడు తన కుటుంబపోషణము వగైరాలకు (భార్యాభర్తరిద్దరు, ఆరోడ్లకుమార్తె, అయిదేండ్లకుమారుడు ఆ కుటుంబమందున్నారనుకొనుడు.)

ఈదిగువ పేర్కొనబడినవాటికి తన రూ. 50 ల మాసపుజీతము (సంబోధము)ను నెచ్చించుచున్నాడనుకొందము:—

భోజనపదార్థములకు	రూ.	16½
బట్టలకును, చాకలి మంగలి కర్బులకును	రూ.	4½
ఇంటిబాడుగ (అద్ద)	రూ.	6
వంటచెరుకు (కర్రలు, కట్టెలు)	రూ.	2
దీపముకర్బు వగైరాలు	రూ.	3
కాఫీకర్బువగైరాలు	రూ.	7
వార్తాపత్రికలచదువుటకున్న సాయం కాలము స్నేహితులతో విక్రాంతినొందుటకున్న రీడింగరూముచందా	రూ.	1
తమలపాకులువగైరాలు		2
పిల్లలబడిజీతములు		2
నేవింగుబ్యాంకులోడిపోజిటు (ఆదాయము)	రూ.	6

ఈవిధముగా కర్బుచేసినగాని ప్రతివిషయమందును వానికి సమానతృప్తిగలుగు ముందును కాని తెలివి లేటలుగల ఇంటిఇల్లాలు మాత్రము ఈజమాకర్బువాని తాకిష్టపడక మనస్థితికి తగని అనవసరపుకర్బులను కట్టిపెట్టుడని ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో పెనిమిటికి సార్థకవినియోగమార్గములజూపి 18 రూపాయలైన నేవింగుబ్యాంకులో డిపోజిటు అయేటట్లు విశ్వప్రయత్నము చేయుచుండును; 5 లేక 6 సంవత్సరములలో మాతురిపెండ్లికర్బు తటస్థించుననియో, రాసురాసు కుమారుని విద్యావిషయమున ఎక్కువసామ్యు నెచ్చించవలసియుండుననియో, కొంతద్రవ్యము కూడబెట్టినయెడల నాలుగైదుసంవత్సరముల తరువాతనైన నివాసయోగ్యమగు చిన్న ఇల్లుకొనవలెనను అభిలాషచేతనో, ఈఉద్యోగము కాశ్యతమైనదికాదు కనుక ఉద్యోగము లేనప్పుడు కుటుంబపోషణమునకు సామ్యు ఆవశ్యకమగునను ఉద్దేశమువలననో ఇంక నెట్టికారణముపట్టియో కుటుంబాధికారి భార్యసలహా నంగీరించి కర్బులను తగ్గించి ఆదాయమును హెచ్చించుటకే ఎన్నియో విధముల యత్నించుచుండును. ఎట్టిమార్పులం జేసినట్లయిన సమానమగు అంతోపయుక్తి అన్నివిషయములందును చేకూరునో గమనించియే వాడు తననూతనవ్యయపట్టిక నిర్ణయించుకొనును. భోజనపదార్థములలో ఎక్కువవెలగల వాటిని విడువవలసివచ్చును. రూ. 6 ల అద్ద నివ్వక తక్కువ అద్దకు లభించెడు ఇంటిలో నివసించవలసివచ్చును; రీడింగరూముచందా, కాఫీకర్బు, కిల్లికర్బు, ఎక్కువ చమురు తీసెడులాంతెరుదీపములు బొత్తిగా మానివేయును. ఇట్టినూతనసంస్కారములను చేయనియెడల ఆకుటుంబీకుడు తనజీత మధికముగాక అడ్డేతిలో నున్నచో అప్పులపా లగుట నిస్సంశయము. నిర్ణీత మగు నెలకీతము గైకొనువారున్ను, దినపూతలో కాలక్షేపముచేయువారున్ను ఈన్యాయానుసారముగ తామర్జించినసామ్యు కర్బు పెట్టుకొనుచుండురు. సమానాంతోపయుక్తిన్యాయము విశేషపడుట కింకొకఉదాహరణము గమనించెదము. పాలున్ను పంచదారయున్ను కొనుట కొకడు వారమునకు 9 అణాలు కర్బుచేయు ననుకొందము. పాలున్ను పంచదారయున్ను కొనుటవలన, ఈదిగువపట్టిలో పేర్కొనినవిధమున పూర్ణోపయుక్తి

యన్న అంత్యోపయుక్తియున్న లభించుచున్నదని విషయముననే కాదు అన్తోర్నైతియందు కూడ (వస్తు భావించెదము. (విషయమైతద్ద్యమునకే ఈఅంకలు వేయ రచన మొనలగునని) ఈ సమానాంత్యోపయుక్తి న్యా

ఖర్చుగసామ్యు	పాలయొక్క పూర్ణోపయుక్తి	పాలయొక్క అంత్యోపయుక్తి	పంచదారయొక్క పూర్ణోపయుక్తి	పంచదారయొక్క అంత్యోపయుక్తి
1 అణా	10 భాగములు	10 భాగములు	9 భాగములు	9 భాగములు
2 "	18 "	8 "	16 "	7 "
3 "	24 "	6 "	20 "	4 "
4 "	29 "	5 "	23 "	3 "
5 "	32 "	3 "	25 "	2 "
6 "	34 "	2 "	26 "	1 "

బసినవిగాని పూర్ణాంత్యోపయుక్తులను కొలతయే కాస్త్రీయ సాధనములు కావు). —

9 అణాలపాలును, పంచదారయును అనేక విధముల గొనవచ్చును. వాటిలో కొన్నివిధముల కష్టములు మలనే ఇచ్చుట ప్రైవట్టి సహాయమున విచారించెదము. 6 అణాలపాలును, 8 అణాలపంచదారయును కొనినట్లయిన, మిదిపట్టి ప్రకారము వాటి అంత్యోపయుక్తులు 2, 4; మొత్తపుపూర్ణోపయుక్తి (84 + 20) లేక 104 భాగములు. 5 అణాలపాలును 4 అణాలపంచదారయును కొన్నట్లయిన అంత్యోపయుక్తి రెండింటికీ సమానముగా నుండును. అనగా 8 భాగములు. మొత్తపు పూర్ణోపయుక్తి (82 + 23) లేక 105 భాగములు, 4 అణాలపాలును, 5 అణాల పంచదారయును కొనినట్లయిన అంత్యోపయుక్తులు 5, 2; మొత్తపు పూర్ణోపయుక్తి (29 + 25) లేక 54 భాగములు. ఇట్లు వివరించిమాడగా, 5 అణాల పాలును, 4 అణాలపంచదారయును కొనుటయే బాగుగ నున్నట్లులు కానవచ్చుచున్నది. ఏమన, మొత్తపుపూర్ణోపయుక్తి జాస్త్రీగా నుండుటయేకాక అంత్యోపయుక్తి పాలవిషయమందును పంచదార విషయమందును సమానముగా నున్నది. ఇంకొకవిధమున 9 అణాలు కర్చుచేసినచో పాలకు తగినపంచదార లేకపోవుటయో పంచదారకు తగినపాలు లేకపోవుటయో తటస్థించును. సాధారణపు బుద్ధిలవాడుకూడ కష్టదాయకంబగు వ్యవహారమునకు బదులు సుఖదాయకం బగు వ్యవహారమునే చేయును. కుటుంబనిర్వాహకత్వము, వ్యవహారనిపుత, ఈన్యాయమునే అనుసరించుచున్నది. ఒక్క వినియోగ

యము వర్తించుచున్నది. ఎక్కువవెలగల వస్తువునకుబదులుగ తక్కువవెలగలవస్తువు భర్తీచేసి ప్రజలు లాభము నొందుచుందురు. ఒక శేర్ల ఆవుపాలవెల 4 అణా లయినప్పుడు 5 శేర్ల పాలను అమ్మి యా. 1-4-0 కు ఒదులుగ 2 శేర్ల నీటినికలిపి యా. 1-12-0 సామ్యును గొల్లవాళ్లు మనవద్ద సంపాదించుచుండుటలేదా. అనేకవ్యాధులకు దివ్యోషధముగనట్టియు, బుడ్డి 1-కి 8 అణాల వెల కలదియు అయిన ఒకమందుబుడ్డికి బదులుగ ఎవడైన తక్కువవెలగల ఓషధుల సహాయమున అట్టిమందునే తయారుచేయగ్గనచో ప్రైవటుండు నీసాధర సన్నగిల్లదా! క్రొత్తమందు తయారుచేయు ఉత్పాదకునకు చాల లాభము వచ్చును. మనదేశమున కొన్ని భాగములందు మిక్కుటముగా ప్రైవరు నీమందునకు బదులుగ జర్మనీ రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు వారిప్రజ్ఞాశక్తిమమున కనిపెట్టి తయారు చేసిన కృత్రిమపు నీమందు ప్రాబల్యమునగదా మన నీలిమందుపంట కెంతయో నష్టమువచ్చినది. కృత్రిమముగ నల్లమందును కనిపెట్టుటకు అమెరికాదేశీయులు యత్నించుచున్నట్లులు తెలియుచున్నది. ఇట్టి విషయము లన్నిటియందు వర్తించు సమానాంత్యోపయుక్తి న్యాయమునకే “ప్రత్యామ్నాయ న్యాయము” లేక, (Law of Substitution) అని నామాంతరము.

౧. వినియోజక శ్రేయము

ఏ వస్తువునైన కొనుటకు ఖరీదు నివ్వవలెను. ఖరీదునిచ్చుట కష్టమే. ఈకష్టముకన్న వస్తు లాభము వలనకలుగు సుఖము ఎక్కువగా నుండునని లోచి

నప్పుడే ఖరీదు నిచ్చి వస్తువును కొందుము. ఆ సుఖము నుండి యీ కష్టము మినహాయించగా మిగిలిన సుఖమే వినియోజకశేషము. వినియోజకుడన వస్తువు నుపయోగించి అనుభవించువాడు. వాడుకొనిన వస్తువు నుండి కలిగెడుసుఖము తానిచ్చు ధనరూపకమున వెల వలన సంభవించెడు కష్టముకన్న అధికరించియుండును. ఇందులకు దాహరణములు అరణాపోస్తుకార్డు ఉప్పు. పోస్తుకార్డునకై ఒక అరణా ఇచ్చుట కష్టముగా నుండ వచ్చునగాని అందువలన కలిగెడు లాభము ఇంతింతన రానిదిగా నున్నది. ఆకార్డుమీద ఒక జాబువ్రాసి దానిని టపాలపెట్టెలో వేసినయెడల మనకు త్రైతము దేశములో నున్న ఎట్టిఫలమునకైనను, ఎట్టి పై విలాసమున కైనను రవాణా చేయవలెను. ఈ సౌకర్యమువలన కలిగెడు లాభము ముందర అరణాకర్ష్య కష్ట మేపాటిది! అరణాకాసు లోకించి ఉత్తరము వ్రాయుటయే మానివేయువారు బహుస్వల్పముగా నులదురు. వినియోజకశేషము పోస్తుకార్డునం దెంతయో అధికముగా నుండుటండేసియే ఈ మధ్య మనగవర్న మెంటువారు రెవిన్యూ అధికరించుటకొరకు పూర్వము క్షి అణాకు అమ్మబడెడు పోస్తుకార్డువెలను రెట్టింపిరి. ఇప్పటివరకు ద్విగుణించినను పోస్తుకార్డువలన లభించెడు వినియోజక శేషము హెచ్చుగానే యుండును. అయితే పోస్తుకార్డువెలలను జాస్తీ నేయుడని దొరతనమువారిని ప్రోత్సహించుట మామతముకాదు; ఏమన వినియోజక శేష మెట్లున్నను కారణాంతరములవలన మనదేశము మొత్తముమీద బీద దేశము కావున పోస్తుకార్డులను వినియోగించువారి సంఖ్య తగ్గిపోయి గవర్న మెంటువారి రెవిన్యూ తగ్గుటయే కాక కొందరు వినియోజకుల కెంతయో కష్టముగా నుండును. ఉప్పువిషయములో కూడ వినియోజక శేషము ఎక్కువగా నున్నది. ఈ కారణముండేసియు ఉప్పు జనసామాన్యమంతయు వినియోగించే పదార్థ మగుటండేసియును మన దొరతనమువారు ఉప్పుపన్నును వినించుటచే ఉప్పువెల జాస్తీ అయినను మనము కొనెడు ఉప్పును తగ్గించుచుండ లేదు. ఉప్పువిషయములో వినియోజక శేషము ఎక్కువగా నున్నదని మనదొరతనమువారు ఉప్పుపన్నును ఇంక అధికము చేయరనియే మానవ్యము; కారణమేమన ఉప్పు ఆవశ్యకపదార్థ సమితిలో చేరినది కావున ఎక్కువ

ఉప్పుపన్ను విధించినయెడల ఈదేశపుబీదల కెంతయో కష్టముగా నుండును.

౬. మూల్యప్రయోజనములకుగలసంబంధము.

ఈవిషయము వినిమయకాండములోని ప్రధానాంశమైనను వినియోగకాండమునకు కూడ సంబంధించినది కావున ముఖ్యమగు సంగతుల గొన్నిటి నీదిగున వివరించెదము. ఏవస్తువునకైన విలువలేక మూల్యము ఎందువలన నేర్పడుచున్నది? ఆవస్తువు హేరాళముగా దొరకక సరఫరా తగ్గియుండుటవలనను, ఆవస్తువు ప్రయోజన సహితంబగుటజేసియు. ఒక్కప్రయోజన మున్నమాత్రమున వస్తువునకు విలువ లేక మూల్యము ఉండదు. గారి నిష్ప్రయోజనమైనదని ఎవరు వాదించగలరు? అయినను అది ఎచ్చటనైనను విస్తారముగా నుండునుగాన దానికి విలువలేదు. పూర్ణోపయుక్తికిని అంత్యోపయుక్తికిని కలభేదమును బాగుగ గ్రహించినచో మూల్యమెట్టి ఉపయుక్తి వలన సంభవించునో మనకు లేటవడును. గారికి పూర్ణోపయుక్తి విస్తార మని ఎల్లరకును తెలిసిన సంగతియే. అయితే గారికి అంత్యోపయుక్తి అంతగా లేదు. కావుననే గారికి విలువలేదు. గాలిబజారులో నలకు కొనబడుపదార్థము కాదు. మూల్యము దానిండేసి వెలలేకపోవుట గాలియొక్క గౌరవమున కొకకొరత కాదు. సర్వవ్యాపియగు భగవంతుని అపరావతారమో యనునటులు ఎల్లెడలను వ్యాపించి ప్రాణికోటిని రక్షించునది గాలియే. ఒకానొకప్పుడు గాలికికూడ అంత్యోపయుక్తి వేర్పడుచున్నది. లోతుగా నుండుగనులలో పనిచేయుకార్మికులకు గాలి అత్యంతావశ్యకము; ఆసురంగాంతర్భాగములలో గాలి దుర్లభముగా నుండుటండేసి యంత్రములద్వారా పరిశుభ్రమైన గాలి అప్పుడప్పుడు సరఫరాచేయబడుచుండును. అట్టి గాలికి అంత్యోపయుక్తి మిక్కుటముగా నుండును. ఇంకొకసంగతి. వజ్రవైదూర్యములకన్న జలాహారాదులకు పూర్ణోపయుక్తి అధికమనుటకు జనుల అభిప్రాయమే సాక్షి. వజ్రవైదూర్యములు లేకపోయినను ప్రజలు హాయిగా జీవించవచ్చును గాని జలాహారములు లేనిట్లకు కసంభవము. బంగారము, ఇనుము—ఈరెండు లోహములలో ఇనుమే ఎక్కువప్రయోజనకారియని ఆందరకు తెలిసినదే! పదిదిశములకు వలయుజలాహారా

మల నిచ్చినను ఎక్కడైన ఒకరులమెట్టి ప్లవము నిచ్చునో నాలుగుకులముల ఇనుము నిచ్చినను చిన్న మెట్టుబంగార మెవడిచ్చును? ప్లవచైత్యులములు, బంగారము— వీటివరఫరా తక్కువ. వస్తువులవరఫరా తగ్గుటవలన వాటిఅంత్యోపయుక్తి అధికరించి వెలులు హెచ్చును గాని పూర్ణోపయుక్తి తగ్గిపోవును. కరువుకాలములో ధాన్యాదుల వరఫరా తగ్గియుండునుకద! కొద్దిగా లభించే డు ధాన్యాదుల అంత్యప్రయోజనమును దానించేసి వాటివెలులున్ను అధికరించినను పూర్ణోపయుక్తిమాత్రము తగ్గిపోవును. ఈవిశేషాంశములను గుర్తెరిగియుండుటకు మూల్యప్రయోజనముల అన్యోన్య్యాక్రయతయును అంత్య ప్రయోజనమువలన గాని పూర్ణోపయుక్తివలన గాని వెల లేర్పడవనియును పాఠకులు జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను.

4-వ ప్రకరణము

ఆర్థిక విమర్శనోపయుక్త వివరములు,

వినియోగమార్గములు

౧. విమర్శనావశ్యకత

ఆర్థికవిషయముల చిలిపెడుకాస్త్రమే అర్థకాస్త్రముకావున ఆర్థికవిషయవిమర్శన మీ కాస్త్రజ్ఞానాపాదనమున కవశ్యము. కాస్త్రకారులు పేర్కొనిన కొన్ని ఆర్థికనూత్రములను మనసునం దిడుకొని తర్కించిన మాత్రమున ఈకాస్త్రజ్ఞానమంతగా నలవడదు. ఈ కాస్త్రము సంఘకాస్త్రసమితిలో చేరినదగుటంచేసియు, మనుజుల ఆర్థికస్థితిగతు లెప్పుడును ఒకేవిధమున నుండక దేశకాలపాత్రానుసారముగ మారుచుండుటం జేసియు, ఆపరిణామకారణములు చరిత్రాత్మక విషయము లగుటంచేసియు, ఆవిషయములను, తలచుబంధమైన వేర్వేరు వివరాంశములను ఒకటితో నేకరించి, యుక్తియుక్తముగ విభజించి, పట్టిలరూపకముగా వ్రాసి, ఇతర విషయములతో సరిపోల్చి, తారతమ్యములను విచారించి, ఇంక నెన్నియోవిధముల శ్రమపడినగాని ఆర్థికవిషయరత్నము సతిగా బోధపడదు. ఇదియే ఆర్థిక విమర్శనస్వభావము. కుటుంబాదాయవ్యయపట్టికలు, గ్రామనగర సంబంధముల ఆర్థికవివరములు, జనాభాలెక్కలు, వృత్తి

వివరములు, జననమరణజాబితాలు, దేశపుభాగ్య వింత యని అజ్ఞా (అంచనా) చేయుటకు వలయు వివరములు, వస్తువుల, బజారుధరలు, నాణెములమొత్తము, ప్రకృతలోహముల (బంగారము, వెండి) ఉత్పత్తివివరములు, అలాహముల బజారుధరలు, అంతర్దేశీయవర్తకముం దొకదేశపు నాణెము ఇంకొకదేశపు నాణెముల కన్నటికి సమానముగ నెంచబడుచున్నదో విశదపరచు జాబితాలు, ఎగుమతి దిగుమతుల మదింపు, యానసౌకర్యముల వివరములు వ్యవసాయాది పరికర్షణక్రియల వివరములు, పరిశ్రమల (హస్తకళలు, యంత్రకళలు) వివరములు, దేశమందలి బ్యాంకులయొక్కయు నిధులయొక్కయు పరపతి సంఘములయొక్కయు వివరములు, పన్నులవివరములు, దొరతనమువారి ఆదాయవ్యయపట్టికలు మొదలగునవి ఎన్నియో ఆర్థికవిమర్శనమున కవశ్యములై యున్నవి. ఇట్టి విమర్శనలవలన దేరదిభేదములే కాస్త్రకారులు నూత్రరూపకముగ నిర్ణయించిరి. ఆర్థికనూత్రముల ప్రవర్తన మిట్టివిధముననుండునని నిర్ణయించుటకు సాంఘిక రాజకీయపరిస్థితులను, కాలప్రభావమును మొదలగు వాటిని గమనింపవలసియున్నది. ఏదేశముయొక్క గాని ఆర్థికస్థితిని విమర్శింపవలసివచ్చినపుడు మీద పేర్కొనబడిన విషయములను నేకరించి, ఏతద్వివరములను జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలెను. ప్రతిదేశపు ఆర్థికవిషయములు ప్రత్యేకపత్రసార్థములు. విమర్శనోపయుక్తం బగు వివరముల గొన్నిటిని దేశము నేరది దొరతనమువారే ఉద్యోగస్థుల నియమించి వారిద్వారా నేకరించి ప్రచురించుచున్నారు. అర్థకాస్త్రజ్ఞులు, ఆర్థికవిమర్శకులు వాటిని సమయోచితముగ నుపయోగించియు, ఇంక కావలయువివరములను వారేనేకరించియు ఆర్థికస్థిధాంతములఁ జేయుచుందురు.

౨. కుటుంబాదాయవ్యయపట్టికలు

ఏకుటుంబముయొక్కగాని ఆదాయ వ్యయముల దెలుపు జాబితాలను నూత్నుబుద్ధితో పరిశీలించినచో మీది ప్రకరణములలో వివరింపబడిన ఆర్థికన్యాయముల యాధార్థ్యము స్ఫులముగా తెలియుటయేకాక కుటుంబపురాబడి ఏయే సామాన్య న్యాయముల ప్రకారము పెచ్చింపబడుచున్నదో కూడ విశదమగును. అట్టి ఆర్థిక విమర్శనచేయుట గుంభిసాధ్యము కాదు. ఏలనన కుటుంబములగూర్చిసర్వవిషయాధిక విమర్శన చేయజూనినపుడు

కుటుంబాధికారులు వారివారి రాబట్ట వాస్తవముగ నెంతయో, ఆరాబడి (వస్తురూపకముగ నున్ననుసరి, నగదు రూపకముగ నున్ననుసరి) ఏయేవిషయములకై వెచ్చింపబడుచున్నదో, ఆదాయము వ్యయముకంటె హెచ్చి, వ్యయములు ఆదాయముకన్న జాస్తిగా నున్నవో, కర్బుకన్న రాబడి ఎక్కువగానున్నపు డాయాదాయ మెటులుపయోగింపబడుచున్నదో, రాబడికన్న కర్బులు జాస్తి అయినప్పుడు కావలసిన జాస్తిసామ్య మొత్త మాకుటుంబము రెంతవఱకు ఆపువాడుచున్నారో మొదలగు అంశములన్నిటినిగూర్చి వాస్తవమైన భోగట్టా ఆర్థికవిమర్శకుల కిచ్చినగదా, వారు తమబుద్ధివిశేషములంజూపి మొత్తము మీద కుటుంబాదాయవ్యయము లీయినూత్రముల ననుసరించి యుండునని తర్కించి సిద్ధాంతీకరింతురు. ఇట్టి ఆర్థికవిమర్శనలు అమెరికా జగ్యసీమెదలగు దేశములలో జయప్రదముగా జరిగినవి. మనదేశములో నంతబాగుగ జరుగలేదనియే చెప్పవచ్చును. ఇప్పుడిప్పుడట్టి విమర్శనము లారంభమైనవి, పైనజెప్పిన సంగతులగురించి ఏ ఆర్థికవిమర్శకుడైన ఒక కుటుంబీకుని ప్రశ్నించినచో “ఈగోల నీకెందుకయ్యా! మా రాబడి ఇంత జాస్తిగా నున్నదని సర్కారువారికి తెలియజేసి రాబడిపన్ను బిగినేటటులు చేయుటకా నీవు నియమింపబడితివి”ని హేళన నేయవత్తురుగాని విమర్శకులు వేయుప్రశ్నలకు సదుత్తరముల నిచ్చి ఆర్థికవిమర్శన జయప్రదముగ కొనసాగించుటకు సాధారణముగా అనేక కుటుంబస్థులు సహాయపడరు. కొద్దిగనో, గొప్పగనో ఇట్టికష్టము ప్రతిదేశమందును ఉన్నది. ఇంకొక కష్టము. ఏ ఆర్థిక విషయము గురించి అయినను అనుభవవిధియులగు కుటుంబాదాయ వ్యయముల తత్త్వమును పరిశోధించి కనుగొనుట కొకటి రెండుకుటుంబముల వివరాంశముల జేపట్టిన మాత్రమున కార్యసిద్ధి కలుగదు. వందలకొలది వేలకొలది కుటుంబముల ఆర్థికస్థితులను గమనించినగాని సిద్ధాంతము నేయగూడదు. ఇట్టిక్రమమునకొన్ని కొన్ని దేశములలో తరహా తరహా అంతస్తులకల అనేక కుటుంబముల జమాకర్చులెక్కలను శోధించిన విమర్శకుల సిద్ధాంతములు కొన్ని కలవు; వాటి నీదిగువ పొందుపరచుటయేకాక ఆసిద్ధాంతములు మనదేశమున కెంతమట్టుకు వర్తించుచున్నవో మనదేశీయు లగుంచిం చెడు అర్థవినియోగ మార్గములనున్న,

అవిభక్తపు కుటుంబపద్ధతి, ఉంఛవృత్తి, అతిబాల్యవివాహములు మొదలగు సాంఘికాచారములు అర్థ వినియోగమున కెటులు సంబంధించి యున్నవో తెలిసికొనుటకు తగినవిమర్శనము లత్యంతావశ్యకమని కూడ హెచ్చరిక నేయుచున్నాము. మనదేశములో కూడ కొంద రార్థికవిమర్శకులు అన్యదేశీయుల సిద్ధాంతముల గొన్నిటిని స్థిరీకరించియున్నారు; కుటుంబాదాయ వ్యయపట్టికలవలనను వాటిని సంబంధించెడు సాంఘికాచారములవలనను కలుగులాభనష్టములను అభిప్రాయములను సంపూర్ణంతరములలో స్పష్టీకరించియున్నారు.

3. అర్థవినియోగవిషయిక విమర్శనవలన లభించెడు అభిప్రాయములు

కుటుంబపురాబడి జాస్తిఅయినకొలది భోజనపదార్థముల విషయమున మొత్తముమీద తక్కువకర్చే అపచండును. ఈఅభిప్రాయముయొక్క అంతరార్థము రాబడి ఎక్కువగుకొలది తనిఖిచేతను కుటుంబస్థులు తిండి తగ్గించుకొనుట కాదు. రాబడి అతిశయించినపుడు ఎక్కువ వెలగలసస్తువులను మేలిమిపదార్థములను భోజనాదులకై ఉపయోగించుట సహజమైనను, జాస్తి రాబడి ఇతరకర్బుల కెక్కువగా వినియోగింపబడును. రూ. 1000 సంవత్సరపు రాబడికల సామాన్యకుటుంబము భోజనపదార్థములకై రూ. 420 నెలపు చేయుచున్నదనుకొందము. 50 వేలరూప్యముల సంవత్సరపు రాబడికల కుటుంబము రూ. (420 X 50) లేక రూ. 21,000 ఒక్కభోజన విషయముననే వెచ్చించుచుండుట లేదు. రూ. 420కన్న జాస్తిసామ్య వ్యయము కావచ్చునుగాని రూ. 21,000భోజనపుకర్బు ఉండదు. చెయ్యిరూపాయలే రాబడిగలకుటుంబమునకు లేనిభోజనేతరవ్యయము 50వేల రూపాయలరాబడికలకుటుంబమునకెన్నియొకలవు. మేలిమిరకముల దుస్తులపరించుట, గుర్రముబండ్లు, మోటార్లారు మొదలగువాహనములనుపయోగించుట, వివాహములు, క్రాధములు మొదలగు కార్యములకు విశేషముగ కర్బునేయుట, క్షీరపదార్థముల నధికముగ సంపాదించుట-ఇట్టి ఇతరవిషయములనుగురించివెచ్చింపబడుసామ్యమొత్తములో భోజనపు కర్బు ఒకచిన్న భాగము. తరహాతరహా అంతస్తుల కలిగినట్టియు, 100 రూ. మొదలు ఒక్క లక్షరూప్యముల

వరకు సంవత్సరపు టాదాయముకల వేర్వేరు కుటుంబముల రాబట్టినకర్పలను జాగ్రత్త పరిశీలించి సరాసరి లెక్కలు వేసినయెడల ఈవిషయము విశదపడును.

ఒక కుటుంబపురాబడి హెచ్చినకొలది ధరించుట కుపయుక్తములగు బట్టల కగుకర్ప విస్తారము జాస్తిగా నుండదు. ఇంటిఅద్దె, వంటచెరుకుకర్ప, దీపములవిషయ మైకర్ప— ఇదికూడ అట్టిసూత్రము ననుసరించియే యుండును. విద్య, ఆరోగ్యము, విశ్రాంతి, మొత్తము మీద కుటుంబ నొసగుసాధనములు— వీటివిగరించి అగుకర్ప రాబడి హెచ్చిన కొలది హెచ్చుచునే యుండును. “లక్షాధికారి దర్జా భిక్షాధికారికుండ” దనే లోకోక్తి ఈఅభిప్రాయము ననుసరించినదియే. తక్కువ రాబడికలవా రిట్టివిషయముల గూర్చి ఎక్కువకర్ప నేయ లేరనునంగతిమనకందరకు తెలిసినదియే. జాస్తిరాబడి కలవారికి వాంఛలనేకము లుండుటయేకాక ఆవాంఛలం దీర్చుకొనుటకు వలయుద్రవ్యసాధనముకూడ ఉండుట వలన జాస్తికర్ప చేయుచుందురు.

ఎవడైన తానార్జించిన విత్తముతో ప్రాసంగికమున కత్యవసరమున ఆవశ్యకపదార్థములనే మొదలు నేకరించుకొనును; తినుట కన్నము, కట్టుటకు బట్ట, నివసించుటకు వసతి—ఇవి ఆవశ్యకములు. ఇవి సమ కూశినపిమ్మట మనుజునివృత్తి సాధారణముగా అలంకార పదార్థములవైపు పోవును. “మింగ మెరుకులేనివాని మీసములకు సంపెంగలైల మెందు”కనియెడి లోకోక్తి ఈసామాన్యవిషయము ననుసరించినదియే. ప్రజలరాబడి హెచ్చినకొలది మీదజెప్పినవిధమున అలంకారపదార్థ వినియోగమునకై ద్రవ్యము వెచ్చింపబడుచుండును. హాలిపనిచేసి జీవించువాడునైతము వానిరాబడి కొంచె మతిక్రియించినచో మేలిమిదుస్తుల ధరించును; హుక్కా పీల్చును; కల్లుత్రాగును; విలువైనపాదరక్షలు తొడుగును; చక్కనిగొడుగుల నుపయోగించును; కాఫీ, టీ, కోకో మొదలగువాటిని నేవించును; వివాహాది కార్యము లతిఆడంబరముతో జేయును; ఇంక నెన్నెన్నియో విధముల తనజీవనావస్థను ఉన్నతదశకు తెచ్చుట కుద్యుక్తుడగును. నాగరికత, విజ్ఞానము, భాగ్యము ఇవి అభివృద్ధియగుచున్న కొలది ఆవశ్యకముల, అలంకారములు విడియందరి అనేకతరహాలవాంఛలు ప్రబలి ప్రజలజీవ

నావస్థ ఉన్నతదశకు వచ్చుచుండుట ఏదేశమునకైన నైజముగా నున్నది. మనహిందూదేశమందుకూడ జనుల జీవనావస్థలు నానాటికి జోన్నత్యము పొందుచున్న వనుటకు కొన్ని గొప్పసాక్ష్యము లున్నవి. ఆవశ్యక మగు వస్తువులతో తృప్తి నొందక నాగరికతాచిహ్నము లనదగు అలంకారపదార్థము లెన్నిటితో మనవారన్య దేశములనుండిదిగునుతిచేసుకొనివాడుచున్నారు. పూర్వీకు లెరుగని సదుపాయముల నెన్నిటితో మనవారనుభవించుచున్నారు. అలంకారయుక్తంబులును, సదుపాయకరంబులును అయిన యీదిగునచెప్పిన వస్తువులను లక్షల కొలది ద్రవ్యము వెచ్చించి ఒక 1914-వ సంవత్సరముననే హిందూదేశీయులు దిగుమతి చేసినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది—

దిగుమతికాబడు వస్తువులు.	వాటిఖరీదు.
అన్యదేశపు మేమివక్కిర	1447 లక్షలరూ,
కిరసనాయిలు	286 ”
యంత్రములలోతయారగునూలుబట్టలు	6054 ”
పట్టుబట్టలు	252 ”
ఉన్ని (ఉల్) బట్టలు	806 ”
ఇతరచిత్రమగుదుస్తులు	306 ”
పాదరక్షలు	74 ”
నానావిధములగు లోహనిర్మిత పదార్థములు	789 ”
అగ్గిపుల్లలు	90 ”
సబ్బుబిళ్లలు	74 ”
చెక్కలు	128 ”

హిందువులజీవనావస్థలు ఉన్నతదశ నొందుచున్న వనుటకు మీదజెప్పినవస్తుజాలము నుపయోగించుట, అన్యదేశీయుల సంపర్కమున లభించెడు గుగుము లల వడుట ఒకవిధమగుమంచిసాక్ష్యమే కాని అన్యదేశీయుల గుగుములతోపాటువారిదుర్గుములనుగూడమనవారను కరించితమద్రవ్యమును త్రాగుదుమొదలను దుర్వ్యసనము లందునిరర్థకముగావినియోగించుచున్నారనియు, వివాహ క్రాధాదుల విషయమున అంతస్తునకు మించిన జాస్తి కర్పలు చేయుటవలన అనేకకుటుంబములు కూలిపోవుచున్నవనియు, తమరాబడికి మించినకర్పల నొకచో చేయవలసివచ్చినపుడు తక్కువవడ్డీల కప్పులు లభింపక

మాటికొకానొకప్పుడు 15 లేక 20 రూ. చొప్పున వడ్డీ సమర్పించినగాని. అప్పులు దొరకక ప్రజలు కష్టపడుచున్నారనియు మనము మరుచుకొన్నాము. ఇంకేకాదు. ఇతరదేశములందువలె యీదేశములో తక్కువవడ్డీలకప్పిచ్చుబ్యాంకులు, నిధులు మొదలైనవి అంతగా లేవు. తాము వాంఛించు పదార్థములను చౌకగా కొనుటకు మీ కలుగజేయు వినియోజకసంఘము లీదేశములో తక్కువగా నున్నవి. ఒకడు తనకు కావలసిన వస్తువును చిల్లరవర్తకునియొద్ద వాడిమ్మనిన రొక్క మిచ్చి కొనుటకు బదులుగా వినియోజకులనేకులుచేరి మొత్తముమీద ఎక్కువసరకును ఉత్పాదకులవద్దనే కొనినచో లాభముగా నుండదా! ఈసదుపాయమును కలుగజేయునవియే వినియోజకసంఘములు. అమెరికా జర్మనీదేశములం దిట్టిసంఘములెన్నియో కలవు. మనదేశమందలి గ్రామములలో ముఖ్యముగా అవి ప్రబలియుండక పోవుటకు కారణములు వారిఅజ్ఞానము, వికసిత్యము లేకపోవుట అని ఒక విమర్శకుడు వ్రాసెను.

హిందువులు మొత్తముమీద సుప్రసిద్ధమగు ధర్మచింత కలవారేకాని కష్టపడి ఆర్థమాస్తింప నొల్లనిపుడ కాయలకుపైతము దానధర్మములు చేయుట ఒక పెద్ద శిష్టాచారమై యున్నందున ఉంధవృత్తి పురాతన కాలమునుండి ప్రబలియున్నది. ప్రజలను పీడించి బ్రకుకుట సగౌరవజీవనోపాయములలో నొకటిగా పరిగణింపబడుచున్నది. భిక్షావృత్తి నీచమనెడు బుద్ధి మనదేశీయులకు తోచి ఇతరదేశములందువలె ఉంధవృత్తి నవలంబించువారి విషయమున తగినసంస్కారము లీదేశమందు కూడ జరిగినగాని ప్రజల జీవనావస్థలు పెంపొందవు.

మన అవిభక్తపు కుటుంబములవలన కొన్ని ఇక్కట్లు వాటిల్లుచున్నవి. కుటుంబములో ఎవడైన ఒకడు సంపాదనపరు డుండిన వానినే నమ్మి అనేకులు ఎదిగిన పెద్దవారుకూడ ఊరక కూర్చుండి తినుచున్నారు. ఇయ్యది సోమరితనమునకు బహుమాన మిచ్చినట్లుకాదా! వృద్ధులు శిశువులు మొదలగువారు ద్రవ్యార్జనము చేయకున్నను అవిభక్తపు కుటుంబకర్త వారిని పోషించుట క్షామనీయముగాని ఊరక కూర్చొనినవారు ఒకరిద్దరు కుటుంబికు

లార్జింబిదాని నంతయు వినియోగించుచు వచ్చినచో ఆర్జనపరుల ఉత్సాహము తగ్గిపోవును. అర్జింపబడిన విత్తమునకు సద్వినియోగ మెల్లప్పుడు ఉండదు; గృహకలహములు మెండుగా నుండును. కుటుంబకర్త అప్పుల పాలగును. ఇట్లన్నియును అనుభవవేష్యము లని అవిభక్తపు కుటుంబముల స్థితిగతులను జాగ్రత్తగా విమర్శించు పాఠకులకు తెలియవచ్చును. సద్గ్రామీణ కాలవాలంబులకు కొన్ని అవిభక్తపు కుటుంబములుకూడ దేశమందు లేవనిచెప్పట మహతము కాదు. ఆర్థికదృక్పథంబున కోధించినచో ఈఅవిభక్త కుటుంబవృత్తివలన కలిగెడు నష్టములే యెక్కువగా నున్నటుల తోచకమానదు.

మనహిందువులు మతాచారములందేసి సంతానావేక్షాపరులగుటవలనను అతిబాల్యవివాహముల కీదేశము ఆటపట్టుగుటవలనను, ఇంక అనేకకారణముల బట్టియు జనసంఖ్య నానాటికి పెరుగుచునేయున్నది. జనసంఖ్యాధిక్యములకు తగిన ఆహారపదార్థాధిక్యము ఈ దేశమందు లేదని కొందరు విమర్శకులు చెప్పుచున్నారు. కుటుంబమునుపోషించు శక్తిలేనివారు సైతముబాల్యమందే పెండ్లిచేసుకొని పిల్లలను కనుట దేశపుటార్థిక పురోవృద్ధి కొక పెద్ద అభ్యంతరము. ఈవిషయముల నింకొకసందర్భమున రాబోవుప్రకరణములలో విపులముగా చర్చించెదము. జనసంఖ్య అభివృద్ధి అగునప్పుడు కుటుంబ భాగ్యముగాని దేశభాగ్యముగాని వృద్ధికొందక అదే స్థితిలో నున్నచో తప్పక ముప్పు వాటిల్లునని చెప్పకతీరదు.

ర. ఆదాయవ్యయ పట్టికలవలన కలుగు లాభములు

ఆర్థికన్యాయవైశద్యమే కాక కుటుంబాధికారి కర్చు చెచ్చులను సరిచూచుకొనుట కట్టిపట్టి లెంతయో సహాయపడును. రాబడిని మించిన కర్చు చేయవలసినప్పుడు కుటుంబ మప్పులపాలు కాకుండ ఆదాయ వ్యయముల నేయేవిధముల సంస్కరించిన బాగుగనుండునో తెలిసికొనుట కాపట్టిలు మార్గదర్శకములుగా నుండును. ముఖ్య పదార్థవిషయక వ్యయమునకు భంగము రాకుండ అముఖ్యవిషయములకర్చు నెటులు తగ్గించినచో సమానాంత్యపయుక్తి న్యాయము వర్తించునో స్పష్టపడును.

ఒక్కనుటుంబ విషయముననే కాదు; మునిసిపాలిటీ, యవ్యయపట్టిలను పూర్వకాలపుపట్టిలతో తై పారువేసి తాతాకాబోర్డు, డిస్ట్రిక్టుబోర్డు, పరగణా దొరతనము పరిశీలించినచో ఒక్కఅర్థవినియోగ విషయముననే వారు, దేశమునేలెడి సర్కారువారుకూడ జమాకర్షుల కాదు. చరిత్రాత్మకవిషయములనుగూడ మనము తెలిపి నెప్పటికప్పుడు జాగ్రతగా తమరుచేసుకొని కాలోచి కొనుచున్నాము.

వినియోగకాండము - సమాప్తము

ఆత్మార్పణము

భమిడి ఉచూను హేళ్యరావధాని గారు

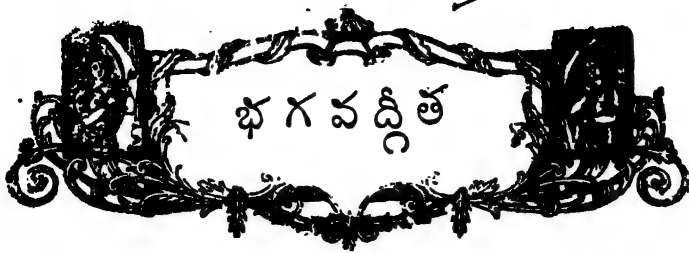
నాథ! నీసుందరాకృతి నయనములకు
బ్రీతిగావిడకుండ నేర్చెదవుగాని
హృదయదర్పణ మందున నింపుగుల్కు-
నట్టి ప్రతిబింబమును జూడ నడ్డగలవె?

నీసుధామధురోక్తులు నెమ్మిమిర
నానుభాగ్యంబు లేదయ్యె గాని నాకు
జగదతీతంబు నీదైన సచ్చరితము
వీనులారంగ వినగనే విఘ్న మొలయు?

ఎదుట జరియించుచుండి నిన్నెలమితోడ
'నాథ' అనిపిల్చుకొనెను పుణ్యంబులేదు
కాని నీదు నామంబు హెచ్చైన భక్తి
నెల్లకాలంబు జపియింప నేమియడ్డు?

ఒకట నతిభక్తి పాదంబు లొత్తి కనుల
కడ్డకొనజాలినట్టి భాగ్యంబులేదు
పూర్వ సంచిత పాపంబు పొసగినట్టు
లైన గావింపలేనె యాత్మార్పణంబు

భాగవతుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి గారు

ఓం నమోస్తుతంతాయ సహస్రనూర్తయే, సహస్రపాదాక్షిణీరోరుభాహవే,
సహస్రనామ్నై పురుషాయ కాశ్యపే, సహస్రకోటి యుగధారిణే నమః.

కర్తృకాండ యనియు, జ్ఞానకాండ యనియు, అని యున్నది. అనగా 'రెండుపాఠముల చేత వేదము ద్విధా విభాగించబడినది. అందు ప్రథమకాండము ప్రవృత్తి నివృత్తి ఉభయ రూపమైనది. అజ్ఞులచే కర్తృత్వాభినివేశముచే ఫలము నభిసంధించి యాచరింపబడి స్వర్గపశు విత్త పుత్రాదిఫలక మైనది ప్రవృత్తిరూపమైనది. ముముక్షువులచే సత్వశుద్ధికారకు కర్తృతా బుద్ధిని ఫలాభిసంధిని వదలి పరమేశ్వరారాధన బుద్ధిచే యావజ్జీవము ననుష్ఠింపబడు కాయిక వాచిక మానసికరూపమైనది నివృత్తి రూపమైనది.

ప్రకృతమందు కృష్ణభగవాను డర్జునుని నిమిత్తముగా చేసుకొని కర్మ నిరపేక్షమైన జ్ఞానము సనకాద్యసాధారణమనియు, బ్రహ్మ మానసపుత్రులగు సనకాదు లీశ్వరవచ్ఛుద్ధ సత్వోపాధికులు, మహావైరాగ్య సంపన్నులు అతివాహిత దేహధారులు గనుక నాత్మ యందు భ్రాంతికృతమగు కర్తృత్వ భోక్తృత్వరూపమగు నజ్ఞానము నారోపించుకొను స్వభావమున కాస్పదులు కానేరరనియు నుడిపెను. వాసిష్ఠమందు,

“శ్లో. ఉ భాభ్యా మేవపక్షాభ్యాం యథాభేషక్షిణాంగతిః,
తదైవ జ్ఞానకర్మభ్యాం జాయతే పరమం పదమ్.”

అని యున్నది. అనగా 'రెండుపాఠముల చేత విహంగ మాకనమునందు' సమముగా నెట్లు సంచరించునో, అట్లు జ్ఞానకర్మలచే మోక్షము ప్రాప్తించును. ఇచ్చో జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయము సంభవించెనని బుధులు బ్రమించుచుందురు గాక! జ్ఞానముచేతనే కైవల్యముని సిద్ధాంతము; కాని కర్మ జ్ఞానమున కుపస్కార భూతము.

భగవద్గీతాత్మతీయాధ్యాయమందు జ్ఞాన యోగము కర్మయోగము అనునవి ముముక్షువునకు ప్రత్యేకమైన రెండు స్వతంత్రమార్గములని చెప్పబడియుండెను. అందు “కర్మయోగము” అనుదానికి “యోగః కర్మసు కాశలమ్” అనునట్లు ‘కర్మలను చేయుటలో కుశలత్వ బుద్ధి లేక నేర్పరితనము’యనియర్థము. అనగా కర్మచేయుచుండినను చేయనట్లు “నేను సాక్షి స్వరూపుడను నిష్క్రియుడను” అను బుద్ధిచే వర్తించుట.

భగవద్గీతయందు—

“శ్లో. యక్చైకోపి యదక్వాపి యజ్ఞహోషిదదానియత్, య త్తపస్యసి కాంఠేయ! తక్కురువ్య మదగ్నః సమశుభాశుభఫలై రేవం మోక్ష్యసేకర్మబంధనైః.”

అనియున్నది. అనగా “నీ చేపని చేయుదువో, యే హోమమును చేయుదువో, దేని భక్షింతువో, దేనిని దానము చేతువో, దానిని నాయర్పణముగా చేసితివేని నీపుణ్యపాప రూపమగు కర్మబంధమును విడగొట్టి నాలో నైక్యము చేసుకొనుభారము నాది” యని.

మరియు నైదవ యధ్యాయమున కర్మ సన్న్యాస, కర్మయోగములలో నేది శ్రేష్ఠతరమైనది యని యర్జునుడు ప్రశ్నింపగా, కృష్ణ భగవానుడు, “తయోస్తు కర్మ సన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్టతే” అని కర్మలను పూర్తిగా వదలివేయుటకంటె ఫలాభిసంధి లేకుండ అభిమానరహితముగా సుఖదుఃఖోత్పాదకమైనట్టి కర్మఫలమును సమశీతోష్ణ బుద్ధితో సహించియుండు కర్మయోగియే శ్రేష్ఠతరు డని నుడివెను. అటులే పదునెనిమిదవ యధ్యాయమందు సన్న్యాసముయొక్కయు, త్యాగముయొక్కయు తత్త్వమును బోధించుమని యడిగిన నర్జునునకు,

“కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కనయోవిదుః, సర్వకర్మ ఫలత్యాగం ప్రామాన్యైగం విచక్షణాః.”

యని కామ్యకర్మ నిషిద్ధమైనది; కాని ఆశ్రమ విహితమైన కర్మ యత్యాజ్యమనియు, త్యాగమనగా కర్మఫలత్యాగముగాని కర్మత్యాగముగాదనియు నిష్కొప్పముగా ప్రకటించెను. ఇట్లుండగా భగవద్గీతలు సనకాద్యసాధారణమగు నివృత్తిజ్ఞాన రూపబోధక మెట్లుగును? అందుచేతనే

“తస్యా దశక్తః సతతమ్ కార్యం కర్మ సమాచర.”

యనియు,

“స్వల్పమ ప్యశ్య భర్తవ్య త్రాయతే మహతో భయత్.”

అనియు, జ్ఞానియైనను కర్మ చేయుచునే యుండుట శ్రేయస్కరమనియు, కొంచెమైనను కర్మయోగము నాచరించినవా డధికమగు జననమరణ దుఃఖప్రవాహరూపమగు సంసారము నుండి యివల పడుచున్నాడనియు కర్మయోగమునందు తనకుండు నధిక విశ్వాసమును వ్యక్తపరచెను.

మరియు భక్తియోగమందు

“ఏనం సతతయుక్తా యే భక్తా స్త్వాం పర్యుపాసతే, యేచా ప్యక్షుర మన్యక్తం తేషాం కేయోగిత్వమాః”

యను ప్రశ్నయున్నది. ఇందు “యేచాపి” అనుపదముచే పూర్వవ్యావర్తకము స్పష్టమగుచున్నది. అనగా పూర్వాధ్యాయాంత్య శ్లోకప్రకారముగా భగవత్కర్మయందు ప్రవృత్తులైనట్టియు, సర్వాత్మకము, సర్వైశ్వర్యయుతము, సవిశేషము, విశ్వరూపము వైన ఏకపాద్విభూతి రూపమును ధ్యానించువారలలోను, మరియు బాదర్యాదులో మ్యాది మతానుసారముగ బాల్యాదేవసన్న్యస్త సర్వకర్ములై పూర్వోపదిష్టమగు సవిశేషరూపము మాయికమనియు అందుచే నది యుపాస్యాయోగ్యమనియు, “యత్త దద్రేశ్య మగ్రావ్యా మథూల మనణ్వి” త్యాది శ్రుత్యుపదిష్టమగు నిర్గుణము, నిర్విశేషమునగు కూటస్థత్రిపాద్విభూతిరూపమును ధ్యానించువారలలోను నెవ్వరు శ్రేష్ఠతములని యడుగ నాప్రశ్నకు

“మ యోగేశ్వర మసో యే మాం

నిర్మయుక్తా ఉపాస్యతే,

శ్రద్ధయా పరయోపేతా

స్తేషే యుక్త మామతాః."

అనగా, యేసాధకులు సర్వజ్ఞుడ నైనట్టియు సవిశేషుడ నైనట్టియు నన్ను పాపించెదరో వారిరువురిలో శ్రేష్ఠతరులని సమాధానమునిచ్చెను.

"శ్లో. యే త్వక్షర మవిద్యేత్య మన్యక్తం పర్యుపాసతే, సర్వత్రగ మచింత్యంన హుబుధ్ధ మచలం ద్రువమ్.

తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూత హితే రతాః, క్షోభాధికతర స్తేషా మన్యక్తాసక్తచేతసామ్.

అనగా నవ్యక్తమగు నిర్విశేషనిష్ఠుల కధికతర మైనక్షేత్రము సంభవించును. నన కాదులకు నిర్గుణ నిష్ఠ సుకరమైనను, రాజస ప్రకృతులగు నస్మదాద్య శేషజీవులకును సర్వత్ర సమబుద్ధియు, సర్వ భూతహితాచరణోద్యుక్త మగు చేతస్సును, సార్వకాలికనిర్వికల్పసమాధియును, దుష్కర మగుటచే "క్షోభాధికతరః" అని చెప్పబడి యున్నది. కనుక నే రాగద్వేషమత్తులచే బాల్యప్రభృతి సన్నాహసాది సాధనపూర్వక మైన నిర్విశేషాక్షరోపాసన మతికష్టమని భగవాను డుత్తరమిచ్చెను.

ఈవిషయమం దొకసందేహము వాడ మినది. సవిశేషనిష్ఠులకు విశ్వరూపప్రాప్తి యుక్త మేకాని నిర్గుణాక్షరోపాసకులకు గూడ సగుణ ప్రాప్తియందు వేయదియెట్లునన, అక్షరతత్త్వగత మగు చిచ్ఛక్తియొక్క సంకోచ వికాస ములచే సవిశేషనిర్విశేషభేదము గల్గును. ఆచిచ్ఛక్తి (అనగా విమర్శకరూపమగు తెలివి యొక్క) సంకోచసమయమందు సుషుప్తి యందువోలె షరమార్గత్యయందు లీనమైనప్ప టికి తిరిగి (యెండవలె) వికాససమయమందు

నిఖిల విద్యాప్రపంచరూపముచే విలసన స్వభా వము గలిగియుండును. కనుక నిర్విశేష నిష్ఠుల కును పునః సవిశేషరూపావన్నత్వ మపరి హార్యమనియే పల్కుచున్నాడు కృష్ణుడు.

శ్లో. "యేతు సర్వాణి కర్మాణి, మయి సన్నస్య మత్పరాః, అనన్యేనైవ యోగేన మాంధ్యాయస్త ఉపాసతే, తేషా మహం సముద్ధర్తావృత్తుశ్చ సంసారసాగరాత్.

ఈమొదటిశ్లోకమునందు 'తు' అనుశబ్ద ముచేత బాదర్యాదులోమ్యాది మతావలంబు లగు సగుణమిథ్యాత్వవాదులును, నిర్గుణోపాస కులును అట్లుండురుగాక. కాని, యెవరు సర్వ కర్మలను సర్వాత్మకుండనగు నాయందు సన్నస్య సించి (ఇచ్చట సర్వకర్మ సన్నాహస మాశ్ర మరూపమైనదిగాదు. అదియశక్యము గనుక పూర్వమే నిరాకృతము) అనగా "కర్మ ణ్యకర్మ యఃపశ్యేత్" అనురీతిగా సర్వక ర్మలును సర్వాత్మకమైన బ్రహ్మయే యను దృష్టిచేకర్మను నిర్వాధకముగా చేసుకొని అనన్యయోగముచేత, అనగా అహంగ్రహోపా సనముచే నాభక్తులగుదురో వారవిద్యాని వృత్తి కాగానే జీవద్దశయందే నన్ను పొందు చున్నారు. కనుక నిర్గుణనిష్ఠకన్న సగుణ నిష్ఠయే అస్మదాదులకందరకు స్వీకారయో గ్యమనియు, సగుణము చిచ్ఛక్తివికాసముచే నిర్గుణముకన్న భిన్నమగునట్లుతోచుచున్నది; కాని షరమార్గతః రెంటికి నభేదమని తేలు చున్నది.

కర్తయోగము - జ్ఞానయోగము

"శ్లో. లోకేఽస్మికాద్వివిధా నిష్ఠా

పురా ప్రోక్తా మయాఽనఘః"

జ్ఞానయోగము సాంఖ్యయోగము
కర్మయోగము యోగి నాడు."

అను భగవద్గీతాశ్లోకమును బట్టి కర్మ
యోగమార్గముజ్ఞానయోగమార్గము రెండును
స్వతంత్రములైనవే యనియు, మరియు నందు
ముముక్షువైనవా డన్యతరము నధిష్ఠించి మో
క్షమును జేరుచున్నాడనియు తేలుచున్నది.
ఈయభిప్రాయమే ఐదవ అధ్యాయమందు,
"శ్లో. సాంఖ్యయోగేవృక్షకౌబాలశ్చప్రపదంతినపండితాః,
ఏక మప్యాశ్రిత స్సమ్యక్ గుభయో ర్వింశతేభిరమ్."

అనగా జ్ఞానయోగము కర్మయోగము
రెంటికిని భేదమును పండితులు కల్పించరు.
ఈరెంటిలో నేదైన నొకమార్గము నాజన్మాం
తము తీవ్రముగా ననుష్ఠించిన బ్రహ్మప్రాప్తి
యగుననియు రెంటికిని వేర్వేరు స్వతంత్రత్వ
మును భగవంతుడుపపాదించెను.

పై నుదహరించబడినదాని యుత్తరశ్లోక
మునం దేబ్రహ్మస్థానము కర్మసన్న్యాసులగు
సాంఖ్యులచే పొందబడుచున్నదో అదియే
కర్మయోగుల చేతను పొందబడుచున్నదని
స్పష్టముగా విశదీకరింపబడెను. కాని సంప్ర
దాయప్రవర్తకులు కర్మయోగము జ్ఞానయో
గమునకు పూర్వాంగమైనదని సిద్ధాంతీకరిం
చుటలో నభిప్రాయము తేలియదు.

జ్ఞాని కర్మచేయుటకు వీలున్నదా, చేయ
వచ్చునా యనువిషయ మొక్కొంత నాలో
చింతము. తత్వతీయాధ్యాయమందు

"తత్త్వవిత్తు మహాబాహో! గుణకర్మ విభాగయోః,
గుణాగుణేషు వర్తంత ఇతి మత్వా నపజ్జలే."

అనియున్నది. తత్త్వవేత్త యగువాడు కర్మ
చేయుచున్నను తనస్వరూపమును సర్వవిలక్ష
ణముగా చూచుకొనుచు కర్మ చేయనివాడే
యగునని యర్థము. మరియు,

"ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేషు వర్తంత ఇతిధాన్యక,
బ్రహ్మజ్ఞానాధాయక ర్వాణిసంగంత్యక్త్వాకరోతియః;
లిప్యతేనసపాపేనపద్యపత్రవివాంభసా".

అనియు,

"నైవ కించిత్కరోమితియతోమస్యేత తత్త్వవిత్"

అనియు జ్ఞానియగువాడు యోగయుక్తుడై
(సమత్వబుద్ధిగలవాడై) కర్మచేసినను దానిచే
నంటబడడని స్పష్టముగానున్నది. కనుక జ్ఞాని
కర్మచేయుటకు వీలున్నది.

తరువాత జ్ఞాని కర్మచేయవచ్చునాయను
విషయ మాలోచింతము.

"లోకసంగ్రహమీవాపి సంపశ్యత్ కర్మమర్హమ్,
యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠః లోక స్తదనువర్తతే." అని

తృతీయాధ్యాయ మందు నుడువబడెను. అనగా
జ్ఞానియైనవాడు కర్మనుచేయుట మూఢమైన
లోకముయొక్క సంగ్రహార్థమనియు, అట్టిశ్రేష్ఠు
డగువా డేదిప్రమాణముగాచేయునో లోకము
దాని నను వర్తించుననియు కనుక జ్ఞాని కర్మను
వదలినచో మూఢమైన లోకము త్వరితముగా
కర్మసన్న్యాసమొనర్చి యధఃపతన మొందకుం
డ సహాయకారియగుననియు తేలుచున్నది. ఈ
విషయమున సాక్షాత్ సర్వశక్తియుతుడైనట్టి
భగవంతుడు తన కెట్టికర్మతో నావశ్యకములేక
పోయినను లోకము నుద్ధరించు నిమిత్తమై
కర్మచేయుచుండెననియు

"నానవాప్త మవాప్తస్యం వర్తవీష చ కర్మణి,
నమే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కింవన."

యనియు జ్ఞానియగువాడు కర్మ చేయుటలో బాధకములేదనియు, చేసినచో లోకోద్ధరణ కారకమగుననియు స్వయముగా నందులకు తన్నే తార్కాణముగా నుదాహరించు కొనెను.

ఇంక త్యాగశబ్దమునుగూర్చి కొద్ది విచారించెను.

“శ్లో. శ్రేయోహి జ్ఞాన మభ్యాసాత్
జ్ఞానా ధ్యానం విశిష్టతే,
ధ్యానాత్ కర్మఫలత్యాగః

త్యాగా చ్ఛాంతి రసంతరమ్.”

అనగా అవివేకపూర్వముగా నోకవిషయమందే పునఃపునః చిత్తస్థాపనముకంటె సర్వప్రపంచము బ్రహ్మభిన్నమను బుద్ధి గొప్పది. దీనికన్నను జ్ఞానపూర్వకమైన ధ్యానము గొప్పది. దీనికంటెను కర్మఫలత్యాగ శ్రేష్ఠమైనదని సాక్షాదీశ్వరుడు కర్మఫలత్యాగమును శిరోభూషణముగా జేసి యగ్రతాంబూలము నిచ్చె. ఆహా! కర్మఫలత్యాగమహిమ!! దీనివలన ప్రధానశత్రువైనట్టియు, దురాసదమైనట్టియు కామము

యొక్క యువశమనము సంభవించును. ఐహికాముష్మికములు రెంటియందును,

“జగితశ్రమం మహాబాహో! కామరూపం దురాసదమ్.”

అనునట్లు కామమే సర్వానర్థమూలము. దానిని జయించిననేకాని మోక్ష ప్రాప్తికి ద్వారము తెరువబడదు. అట్టిది సమత్వబుద్ధి (అనగా సుఖమువచ్చిన హర్షింపకుండుట, దుఃఖమువచ్చిన నుద్వేగమునొందకుండుట)చే కర్మఫలసన్నాధ్యసము చేసిననేకాని సిద్ధింపదు.

కాని యాత్యాగ మెప్పుడును సాత్విక రూపముగా నుండునట్లును, రాజస తామస ములలోనికి పోకుండునట్లును చూడవలయు. ఈవిషయమున భగవానుడు:—

“శ్లో. న ద్వేష్ట్య కుశలం కర్మ కుశలే నాను మజ్జతే,
త్యాగసత్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః.”

అని ఏత్యాగియైనసాధకుడు కర్మఫలత్యాగియగునో వాడు క్రమముగా సత్వసమావిష్టుడై, తద్వేషముచే మేధావియు ఛిన్నసంశయుడునునై అకుశలమైన కర్మను ద్వేషింపడు; కుశలమైనకర్మయందు సక్తుడునుగాడు అనగా సమత్వమును బొంది యోగారూఢుడగుననియర్థము. ఆహా, త్యాగమెంతగొప్పది!

చూడరా

గే య ము

[హాసితకృతము]

చూడరా కనువిచ్చి లోకముఁ
గూడరామనసిచ్చినాకము-చూడరా
దొడ్డతనమునఁ జెడ్డపెదకే
తులువతనమే కాని, చెడ్డను
దొడ్డతనమును జూచి మురిసే
త్రోవలోనే దేవుఁ డెదురగు - చూ.

మంచిచెడ్డల నేర్పఱిచే
మలఁకబుద్ధి నశింపవలెరా !
మంచిచెడ్డలవివరములు నీ
మనసులోని వికారములురా - చూ.

మనసు వికృతిని గడచి నడచిన
మంచిచెడ్డలు లేవురా !
మంచిచెడ్డలు లేనిచోటను
మదికి నిలుకడ గుదురురా - చూ.

మదికి నిలుకడ కుదిరినంతనె
మాయతెలు విడు ; మనికి కన్నడు ;
మాయకావలి మహిమఁ గనరా
మతముల్నిఁటి సారమదిరా - చూ.

కలఁగు నొక్కఁడు కలిమిలేమికి ;
జెలఁగు నొక్కఁడు కలిమికలిమికి ;
అలరునొక్కఁడు లేమికలిమికి
గలిమిలేముల మెలికలేవో - చూ.

కలిమిఁగులుకకు లేమికులుకకు
కలిమిలేముల కలఁత నలుగకు
కలిమిలేములు కలలు దళకులు
తెలివికళిక వెలుంగు నీలో - చూ.

ప్రథమ ఆర్యవైశ్యయువజనమహాసభ, చెన్నపురి (2.1-28)

శ్రీతుమ్మాడి వేంకటానంద భగవత్ గారు, బి. ఏ.

అవ్యవసాయాధ్యక్షుడు

ఆర్థిక వైశ్య యువజనమహాసభ-చెన్నై పురి

శ్రీ దర్శి చెంచయ్య బి. యస్. సి.

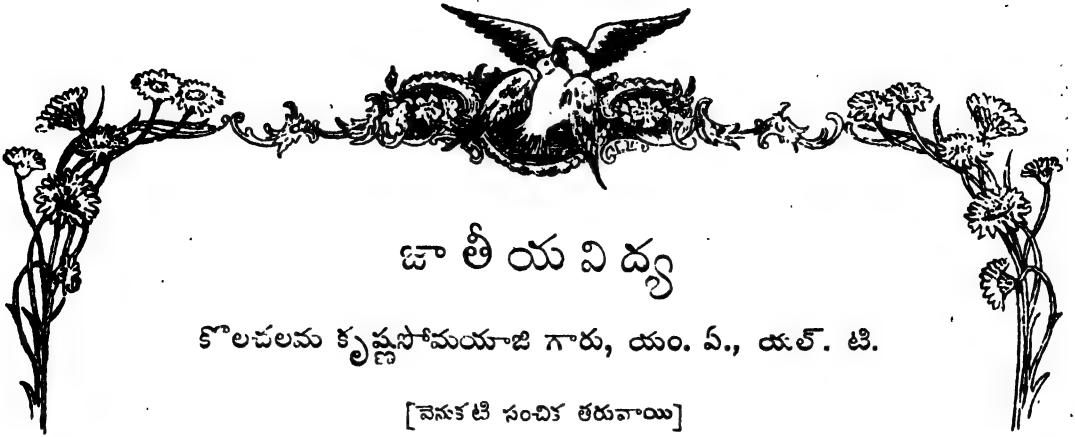
అధ్యక్షుడు

ఆర్థిక వైశ్య యువజనమహాసభ-చెన్నై పురి

శ్రీమతి నేముగంటి పాపాయమ్మగారు

1926 జనవరి 11 వ రోజునాడు కాకినాడయందు జరిగిన నూలుగుడు పోటీపరీక్షయందు దీమె మొదటి బహుమానము బడసినది. ఈమె కాకినాడకాంగ్రెసు జనరల్ సెక్రటరీగా రను శ్రీనేత్రకంటి శ్రీనివాసరావుగారి సోదరి.

జాతీయ విద్య

కొలచలమ కృష్ణసోమయాజి గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

[చెనుకటి సంచిక తరువాయి]

3

గురుకులోద్యమము

జాతీయవిద్యా విషయ ప్రశంసలో గురుకులోద్యమము మున్నందు చెప్పదగినది. కాని జాతీయవిద్య యనుపేరు ప్రచురమైనట్లు గురుకులము గామిచే దెలిసినదానితో మొదట నారంభించుటయ్యెను. 'స్వదేశీ' యుగ్యమనుననీ, యసహాయోగమననీ దేశము నంతను కలదివైచినది. అది యంతరించినను వాని కంగములుగ బయలుదేరిన జాతీయవిద్యారంభములు ప్రజల మనస్సుల నిలిచియున్నవి. గురుకులోద్యమ మట్లులేదు. గురుకులోద్యమ మార్యసమాజమున కంగము. ఆర్యసమాజము దాదాపుగ ౫౦ సంవత్సరములనుండి పనిచేయుచున్నను, తత్ప్రచార మెక్కువ యుత్తరదేశమునందే యుండుచేతను, ఆర్యసమాజసిద్ధాంతములు గొన్ని ప్రస్తుతాచారవ్యవహారములను భిన్నములుగనుండి ఆర్యసమాజము చెప్పన దంతయు విపరీతార్థమని జనుల కొక యపోహ పడియుండుటచేతను, తదంగ మగు గురుకుల వృత్తాంతముగూడ యావద్దేశమున కభిమతియు, ప్రచురము గాలేదు.

ఆర్యసమాజముం బ్రశంసించుట కిది తావుగాదు గాని యిటీవల ననగా నాంగ్లరాజ్యముక్రింద భారతోద్ధరణమునకై చేసిన మహోద్యమములలో నెల్ల నదిమిన్న యనిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. రాజ్యకాంక్ష లందేమియునగు పడకుండవచ్చును. ధర్మమే లక్ష్యముగ నుండవచ్చును. ప్రజలు స్వధర్మము నెఱిగి దాని నాచరించుటకు వలయు శిక్ష నొందినచో రాజ్యము దనంత దాపవృద్ధున తృణీకారమే

యందుండవచ్చును. కాని రాజ్యమునకేమి, ధర్మమునకేమి ప్రజలకువలయు సంభార మంతయు దానగలదు. భారతజాతీయసంప్రదాయముల కనుగుణ ధర్మశిక్ష యందు గలదు. సిద్ధాంతమైనంతవరకు నేడు మాత్రమే కాక యిక నూరుసంవత్సరములకును బయలుదేరుచుండు దేశసమస్యల కన్నింటికి సమాధానము లందు నూత్రిక రింపబడియున్నది. లోపము లుండుగాక. సవరింపదగు. గుణవిశేషముల జూపుటె యివట లక్ష్యము. శ్రీసామిద నూనందు లింతకాలమునకు వచ్చి మరల నా వేద ధ్వజమెత్తిన దదియే చాలును. అపార్థముల దిద్దికొందము. అపవాదముల సమర్థితము. మూలము చెడకుండ నీరు వోసిన మహనీయు డతనికి వేయివందనములు. శ్రీసామిద నూనందులు కేవలము పరలోకసాధకములగు వైదిక ధర్మనూత్రముల బోధించు నతడే కాక భారతీయుల తాకికపార తాకికధర్మసమన్వయాత్మకము లగు వేదరహస్యములదెలుప సమర్థుడైన యాచార్య పరంపరలోనివాడు.

ఆర్యమతమున భారతీయులందరు నార్యులు. ఆర్యావర్తమే యార్యులజన్మభూమి. ఆర్యులకు వేదమే ధర్మగ్రంథము. వేద మపారమ్యము; దివ్యము. వేదము సకలజ్ఞానసారము. వేదధర్మ మైహికాముష్మిక ఫలప్రదము. తద్ధర్మసాధనము సామాన్యతః వర్ణాశ్రమ పరిపాలనము. వర్ణము జాతిగతముగాక గుణకర్మానురూపము. బ్రాహ్మణులు జ్ఞానస్వరూపులై ధర్మప్రవృత్తికి దోడ్పడవలసినవారు. వారికి విద్యార్జన విద్యాదానములు ముఖ్యకర్మము. వేదము ధర్మబోధకమగుట భావాధికార ముండిన సరి సర్వగమ్యము. ఆర్యభాష సంస్కృతము. ఆర్యవిద్యా

స్థానములు గురుకులములు. విద్యకు గురుకుశ్రామయే మార్గము. బ్రహ్మచర్యమే మహావ్రతము. ఇది ముఖ్యమైన శ్రమలనిన చదువలకు చూచాయగ దెలియగలదు. ఇట్లు లక్షణమనిర్వృతమై పూర్వము భారతవర్షము వన్నె కెక్కిననియు భారతవర్షము పునః ఉచ్ఛస్థితికి రావలయుననిన యటులే లక్షణోపేతము గావలయు ననియు తదాశయము.

మనముగూడ నేడార్యులమని యనుకొనున్నాము గదా! భారతదేశము పూర్వమునందువలె సుసంపన్నమై తత్త్వజ సుఖభాక్తుల గావలయు ననుచున్నాముగదా! ఇప్పుడు మనము పడుచున్న కష్టములకు మనయజ్ఞానము, మనయవిసీతి మనధర్మ నిరసనము మన యైకమత్యాభావము కారణమనిగూడ ననుకొనుచున్నాముగదా! మనయజ్ఞానము మున్నందు దోలని ప్రజాసామాన్యమునకు దేశభాషా ధర్మములం దభిమానము గలుగుటెట్లని విచారించుచున్నాముగదా! ఇందుకు పరులభాష, విద్య, బాధకములనియు, స్వభాష, స్వవిద్య సాధకములనియు, వానినెటులైన నెలకొలుపవలయుననియు బరితపించుచున్నాముగదా! ఇక నాదయానందులకు బ్రత్యక్షమైన భారతస్వరూపము, భారతభారతీస్వరూపము మన కేలగాలేదు? మనజాతీయవిద్యాపరిమత్తువారికి దయానందులపేరైన జ్ఞప్తికి రాలేదా? ఆర్యసమాజమువారు పాంచాలమున కళాకాలలు, కన్యావిద్యాలయములు, గురుకులము స్థాపించి కేలకొలది విద్యార్థుల కాశ్రయమొసంగుట వీరికి తత్కాలమునకు స్ఫూరింపకుండెనా? ఎంతయు నాశ్చర్యము!

కాని యట్లు స్ఫూరింపకుండుటకు, స్ఫూరించినను దానిని తలపెట్టకుండుటకు గారణములున్నవి. శ్రీదయానందులకు స్ఫూరించిన జాతీయవిద్యాస్వరూపము వీరికి స్ఫూరింపకుండుటకు వీరికి పూర్వభారతజ్ఞానము లేకుంటుందే కారణము. దయానందు రెట్లని వేదకాస్త్రముల పారము నధిగమించిన యార్యపండితుడు. ప్రాతయిల్లు పదిపాఠానప్పుడు క్రొత్తయింటిని గట్టువాడు ప్రాతసామానుల నన్నింటిని దీసి జాగ్రత్తచేసి కావలసినవానికె యర్పించుచు గార్యము సాగించును. అట్లేదయానందులకు జాతీయవిద్య గావలసినపట్ల పూర్వస్థితి నరసి తత్కాలముగి వలయునంతవఱకు గ్రహించి నూత్నసంస్కారము

లిడవలసినంతవఱకు కిడినగురుకులమూత్రముల బన్నగల్గెను. కాని మననాయకు లీవిద్యాపరిమదములో నైతేప్పినట్లు వీరికి పూర్వవాసన లేమియు లేవు; పూర్వమునందు వీరికి విశ్వాస మభావము. పూర్వ మొక పెద్దగొయ్యి. ముందు ప్రభువులు ద్రవిడవదే పెద్దనుయ్యి. దీనింబడక దానిం బడక తప్పించుకొనుమార్గ మగుపడదు. ఆర్యసామాజికులకే యున్న పూర్వస్మృతివిశ్వాసములు వీరికి గలచో నింక కొన్నివిధేదములు గొప్పించియైన జాతీయవిద్యా ప్రచారకి యొకటి పన్నియుందురు. ఇదియొకటి.

రెండవది దయానందులకు నార్యసమాజమునకులేని బాధ వీరికొకటి చాపురించినది. వారికిని లేదనరాదు గాని యీపదయమున వారికిని మనకును లక్ష్యభేదముండుటచే మనకు నేడు బాధకమైనట్లు వారికి గాలేదు. అది యేమనగా ఆర్యమహమ్మదీయ సమన్య. దయానందుని జాతీయత ధర్మమూలమంటిమి. అనగా భారతధర్మము వైదికధర్మమే యనియు నన్యధర్మముల కెవట తావు లేదనియు నుండినట్లే యెంచవచ్చును. కాని యంతమాత్రమున కతడ సహిష్ణువనుట సాహస మగును. ఆయన ధర్మకప్రతిపాదనమునకు గారణము లేకుండలేదు. భారతమునందలి యన్యధర్మము లనగా మతములు, సహజస్థితులనేర్పడినవిగాక యసాధారణములు, నాశ్చర్యకరములు నగుస్థితుల బ్రబంధవని దయానందుల యభిప్రాయము. చరిత్రకారులందఱియభిప్రాయము గూడ నైయున్నది. మహమ్మదీయులు ప్రభువులై ప్రజలను చాలమందిని మహమ్మదీయుల జేసివైచిరి. నేడు నట్లే ప్రభువులు క్రైస్తవులగుట బ్రజలెట్లు క్రైస్తవమతావలంబకు లగుచున్నారో యందఱకు దెలిసినసంగతియే. నేడు మన మతక్షగుజనత్వమున గతంగత మనుటయే కాక గచ్చక్తు ననగా గంటియెడుట జరుగుచున్న దానిని నైతము గతముగ భావించి యూహకుండునంతటి యాదార్యము, తమ గలిగియున్నాముగాని దయానందులట్లు భావింప లేదయ్యె. కాలాంతరముల గారణాంతరముల బరమమై నన్యధర్మములబడినవారి నెల్లఱున స్వధర్మమునకు దేవలయుననియు, నట్లులేచ్చుట సాధ్యమయగుననియు, నట్లు దెచ్చినగాని భారతీయులు నిరాతంకముగ భారతధర్మసముద్ధరణ మొనర్ప సధికారులుగా

జాలరనియు, పిచ్చినమ్మకము గలవాడు కనుకనే ఆర్య సామాజికుల ధర్మవిరుద్ధ జేయసమకట్టెను. "క్లౌవో విశ్వమార్య" మ్మనగా (నీ భారతమునేకాదు) విశ్వమునంత ను ఆర్యమయముగ జేయుదు మనుప్రతిజ్ఞ వీరిచే బట్టించెను. ఇక దాను దలచినది కాలపరిపాకమున సిద్ధించినట్లే భావించెనో లేక యితరులమాటయటుంచి దనసమాజము నకే చేతనైన పని చేయగలవనో వైదికవిద్యావిధానమునే యవలంబించెను. భారతదేశమునందు వివిధ మతములవారి కిది సరిపడకుండినను, భారతీయుల కార్యులనుకొనువారికై న పూర్వదత్తము, ప్రస్తుతానుమాలము, భావిపరిణామావిరోధము నగు సమగ్ర విద్యావిధాన మొకటి సిద్ధించినది. ఇది ఆర్యసమాజ మార్యలోకము నకై యుద్ధరించి యిచ్చిన జాతీయవిద్య.

౪

ఆర్యమహమ్మదీయ సమన్వయ

ఇది యెఱిగినను, ఆర్యులకు భారతీయుల కిది సర్వశ్రేయమే యగునని భావించినను, అసహయోగ మూనిన మననాయకులుగాని, తన్నియుక్తులకు జాతీయ విద్యాపరిమత్తువారుగాని, దీని నవలంబింపజాలరైరి. ఏమనగా నసహయోగమున ఆర్యమహమ్మదీయసన్న్య మొక ముఖ్యంగము. అట్లనియే వారిభిలాషత్తునకు వారికన్న నెక్కు డుత్సాహము, ఉగ్రత జూపితిమి. వారికి విరుద్ధమైనదిగాని వారిని గూడదీసికొనిరానటు వంటిదిగాని మనకు బ్రాహ్మపదమైనను దృఢింపజేయని నిశ్చయమొనర్చికొని యుంటిమి. ఇట్టి మననాయకుల జాతీయవిద్య యుభయులకు సరిపడునట్టిది గావలసి వచ్చె. ఇది సులభమా? సాధ్యమా? నాయకులు వికావిక రైరి; పలుచిర. ఇచ్చట బాధకములు రెండు? భాష, ధర్మము. మహమ్మదీయులు గొండులు ఉద్దామాటాడుదురు. ఇది ప్రత్యేకము దమభాషయైనట్లు సంగీతము, ఈభాష కొనంగినగారవము దమకొనంగినట్లే యుంటురు. జాతీయవిద్యా విధానమున ఉద్దా భాష సాధనమైనచో వీరి కభిమతముగ నుండును. ఇతరభాషలకు వీరి నభిమతముల జేయుట కష్టము. కాని యిచ్చిన యమై విద్యాపరిమత్తువారు దర్శనప్రయత్న మొనర్చినచో నీ బాధకములు దొలగకుండ వనిపించెడిని. ఏమనగా

ఉద్దాభాషావిషయమున మహమ్మదీయులలో సామాన్యముగనున్న దురభిప్రాయములు దీర్చి వారల సంతుష్టి పఱుపవలసియున్నది. ఉద్దాభాష మహమ్మదీయులను కొనునట్లు వారికి స్వకీయమై భారతీయులలో గొండు అనుకొనునట్లు వీరికి విజాతీయముగాదు. ఇతరదేశభాషలవలెనే ఉద్దా యిచ్చటబుట్టి యిచ్చటనే పెరిగినది. మఱియు నితరభాష లన్నిటివలెనే సంస్కృతమునుండి పుట్టినది. హిందీభాష యెంతసాంస్కృతికమో ఉద్దా గూడ నంతియ. హిందీభాషలో వాడు తప్పవక్రియలే మొత్తముగ నుద్దాభాషలో వాడుదురు. నిత్యవ్యవహారములో వచ్చు నామములు, సర్వ నామములు, విశేషణము లన్నియు రెండిట సమములు. లింగ భేదము రెండిట నొక్కటి. వ్యాఖ్యానము రెండిట నొక్కటి. కాని మహమ్మదీయులు మతరీత్యా ఆరభి పారశీకభాషలతో నెక్కుడుసంబంధము గలవారగుటచే నాభాషాపదములు విరివిగ దెచ్చి వాడుదురు. వాడి దాని నన్యభాషగ దలంతురు. ఇది భాషల నేర్చినవారీలు, విద్యావంతులకేకాని జనసామాన్యమునకు గాదు. కనుక స్వస్వమగు నుద్దా యనదగినభాష సాంస్కృతికము. భారతీయమగుటచే మహమ్మదీయుల వాంఛలు దీర్చి మనమది దేశమునకంతకు సామాన్యభాషగజేసి జాతీయ విద్యావిధానముగూడ నందే సాగించవచ్చును గాని యీ భాష యితరభాషలవలె వ్యాప్తిగలది గాదు. అధిక సంస్కారము నొందియున్నదిగాదు.

మహమ్మదీయు లీదేశపు రెండు కోట్ల జనులలో దాదాపుగ ౬ కోట్లుండు రనుచున్నారు. కాని వీరందఱు నుద్దామాటలాడువా రనరాదు. వంగ దేశముననే రమారమి ౭ కోట్లజను లున్నారు. వీరందఱు వస్తుతః దేశీయులై యన్యమరస్వీకారమొందినవారగుటచే వీరింగను దేశభాషయగు వంగభాషనే మాటాడుదురు గాని ఉద్దాభాష నేర్చినవారతల్పముగ నున్నారు. ఇట్లే సీమనదేశములోనివారు సింధీభాషనే మాటాడుచున్నారు. మలయాలమున మలయాలము, ద్రావిడమున ద్రావిడము దప్ప మహమ్మదీయు లన్యభాష లెవ్వియు నెఱుంగునరాదు యందఱకు దెలిసిన సంగతియే. ఆంధ్ర దేశమున మహమ్మదీయులు బట్టిలలో నుండునంత వఱ

తన నుద్దా మాటాడుదురు. గాని యిది చాల నీరసమైన దని యితరమహమ్మదీయుల యభిప్రాయము. కాశ్మీరదేశమునందుగూడ మహమ్మదీయులధికారికముగ నుండియు ఖుర్రము దనుతాతలు దండ్రులు నార్కులై మాటాడిన కాశ్మీరమునే మాటాడుచున్నారు. ఇక పోగా నీభాష ప్రాంచాలదేశమున గొంత తత్పశ్చిమ ప్రాంతముల నయో భ్యాభాగమున నొక్క మహమ్మదీయులకే కాక యచటి యార్కులకు నైతము దేశభాషయై యుప్పుచున్నది. ఇ దంతయు జిక్కుదీసి చూచినచో త్రాధముగ నుద్దా భాష మాటాడువారు గడుంగడు నల్లసంఖ్యగలవారగు చున్నారు. ఇట్టియెడ నుద్దాభాషను రిగి కొట్ల భారతీ యులపై నడుముట యసాధ్యము. ఇది గణితమే కాని కనుకట్టు గాదు గనుక నీవిషయమున మహమ్మదీయులకు గల యపోహల దొలగించి ధర్మభేదము లున్నను మనకు భాషావిషయిగ దుర్భావము లుండకుండ జేయు టెల్ల రకు విధియగుచున్నది. నేడు హిందీభాష నొకదానిని నైలకొప్పితి మనుకొనుచున్నాముగాని మొనటినుండియు మహమ్మదీయులు దీనికిని విముఖులే యైరి. లేకున్న గాంధీపుమాత్ముడు భారతమునం దేశభాషా విచారము నేయుపట్ల నొకటి రెండుసార్లు భాష హిందీయయ్యు లిపి ద్వివిధముగ నుండవలసి వారి నోదార్పుటకు జెప్ప నవసరముండదు. ఉద్దాభాష భారతేతరలిపిని వ్రాయుచు వారిభాషతోపాటుగ వారిపియే యుండ వలయునని వారు గోరుట సహజమే. కాని ఉద్దాభాష మహమ్మదీయహనియు, మహమ్మదీయులందరు మాటాడుదు రనియు, సర్వసర్వప్రదీనిని వ్యాపింప జేయవలయుననియు నిదియంతయు కేవల మజ్ఞానప్రేరిత మునుటచే సాధ్యమై నంతవఱకు దీనియభివృద్ధియును వారికి దెలుపుచుంటు, వారిని సర్వమార్గమునకు దెచ్చుచుంటు యశసరము కావున మన మాహించినటుల జాతీయ విద్యారంభమునకు

భాషావిషయ మొకభాధకమై యుండినచో విద్యాపరి మత్తువారు దానిం దొలగించుటకు నాటినుండి నేటివఱకు గూడ నిరంతరకృషి సలుపకుండుట, దానిదొలగించి జాతీయ విద్యాపతాక మెత్తుకుండుట శోచనీయముగ నున్నది.

ధర్మభేదము రెండవభాధ; కాని ధర్మములే నీరస ములై నిర్జీవములగుచున్న యిక్కాలమున నితరవ్యవహారముల కిది యడ్డువారి ననుట మహాసహ్యము. ఎవరి ధర్మములు వారింట దాచిపెట్టికొనుచు నింగ్లీషుభవలకు వారును వీరు నందఱు గలిసి పడిపోవుచుండుటలేదా. జాతీయవిద్యాలయములకు మాత్ర ముక్లేలవోరాదు? పూర్వమువలె నేడు లౌక్యవిద్య, ధర్మవిద్య గలిసి యుండుట లేదు. ఈవిద్యాలయముల ధర్మవిద్య యనగా నెవరిమతసిద్ధాంతముల వారికి బోధించుట యుండినను లేకుండిన నొక్కటియేకాని భేదమేమియు నగుపడదు. ధర్మవిద్య యాచరణమునం దలగడవలసినదిగాని పాతప్ర వచనములందు పట్టపరీక్షలం దలగడదు. మిషనరీ కాలేజీ లలో మతబోధచేయుటలేదా? కాశీలాళాలలో వెముక సనాతనధర్మపాఠములు జరుగుచుండలేదా? వీనితో నయ్యేడి దేమియునులేదు. లాంఛనమనిన బెట్టుకొన వచ్చును; ప్రత్యేకపు టేర్పాటులు చేసికొనవచ్చును; లేదా, ధర్మబోధల దీసివైచిన దీసివేయవచ్చును.

ఇవి మనకుపడు భాధకములు, దన్నివారణో పాయములు. కాని విద్యాపరిమత్తువారి కింకేమిచూటం కము లగుపడెనో, వారేల యొకపరిష్కారమునకు రా లైకో యూహింపజాలము. ఇంతకు జాతీయవిద్యా ప్రజాళిక యొకటి నేటివఱకును సర్వసమృత్తమైనది గుదురలేదు. ఎప్పుడు కుదురునో, ఎట్లుకుదురునో ఎన్నగు చెప్పగలరు?

दक्षिण-भारत में 'हिन्दी' ने क्या किया ?

आजसे कोई ७ वर्ष, ११ महीने और २८ (अष्टादस) दिनके पहले मद्रास राजधानीके आन्ध्र, तमिल, केरल और कर्नाटक प्रान्तोंमें प्रातःस्मरणीय महात्मा गांधीने अपने सुपुत्र श्री देवदास गांधी और भारतवर्षके एक सच्चे राष्ट्रीय सन्ध्यासी श्री स्वामी सत्यदेवजीके हाथों राष्ट्रभाषा हिन्दीका प्रचार शुरू कराया था। इसके पहले दक्षिण भारतकी क्या हालत थी, आप लोग जानते हैं।

अपनी धुनके पके कुछ वीर युवक अपने हाथोंमें हिन्दीका झंडा धाम कर बाहर निकल पड़े। उनमें कुछ न कुछ कर डालनेका जोश भरा हुआ था, देशमाताकी सेवामें अपने तर्ह न्यौझावर कर देनेकी उनके हृदयोंमें उमंग भरी हुई थी। अपने देशबन्धुओंका झेहालिंगन करनेके लिये उन्होंने अपनी दोनों भुजाएँ फैलायीं, कोसों पैदल चलकर धूम-धाम मचानेकी बिजलीकी ताकत उनके पैरों में उमड़ पड़ी, भूले-प्यासे, सुबह-शाम, रातों रात जागकर, धूप-बरसातमें चलकर जब, जहाँ कहींसे, अपने सेना-नायकका हुक्म हुआ अपने कार्य-क्षेत्र पर जा डटे। घर-द्वार, मा-बापका प्यार-दुलार, भाई-बहनोंका झेह, अपनी प्रियतमा पत्नीका प्रेम और जीवनकी सब महत्वाकांक्षाएँ ठुकराकर राष्ट्रभाषा प्रचारके लिये वे चले थे। नम्रता और प्रेमसे अपना मस्तक मुकाकर सबसे पहले उन्होंने गाँवोंमें अपने देशके अज्ञात कितानोंकी ओपड़ियोंमें प्रवेश किया। उन्हें हिन्दीका राष्ट्रीय सन्देश सुनाया। गाँवोंमें, खेतोंकी मेंड़ोंपर उनके बाल-बच्चोंके साथ बैठकर "भारत हमारा देश है", "अग्नि मातृ-

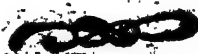
मि तेरे", "बैष्णव जनतो तेने कहिये" और "मोहन मंत्र सिखादे मैय्या" के गीत गाये। उन्हें हिन्दी भाषा सिखायी। बड़े बड़े शहरोंमें, जहाँ तिजारत, घंघा, लेन-देन, और धूम-धड़केकी चहल-पहल मची रहती है, जहाँके सभ्य, शिक्षित पुरुष और महिलाएँ पेशो-इशरत, प्रामोद प्रमोद और विलासिता में मशगूल रहते हैं, वहाँ भी प्रचारकने अपनी सेवा का-क्षेत्र तैयार किया। अपने विरोधी वातावरणमें भी उसे काम करना पड़ा और उसे विजय मिली। बड़े बड़े लायर, वकील, न्यायाधिकारी, व्यापारी, रईस, साहुकारों और स्कूल कालेजोंके प्रोफेसरो तथा विद्यार्थियोंमें अपने विनय और विश्वाससे राष्ट्रभाषा-हिन्दी का प्रेम उत्पन्न किया। इसके पहले जहाँ यह हालत थी कि मुश्किल ही से कोई दक्षिण-भारतीय हिन्दी और देवनागरीका नाम जानता था, मुसलमान भाइयोंकी-सोहबतमें आये हुए कुछ पढ़े लिखे लोग शुद्ध हिन्दी-हिन्दुस्थानीके बक्ले टूटीफूटी हिन्दुस्थानीको "तुरक-भाषा" कहा करते थे वहाँ अब, सैकड़ोंकी बात नहीं, हजारों दक्षिण-भारतीय देशबन्धु राष्ट्रभाषाके प्रेमी बने हैं। अन्तःपुरों में रहनेवाली आन्ध्र, तमिल, केरल और कर्नाटककी कुललक्ष्मियों ने भी भारतमाताकी सबसे बड़ी लाडली बेटी राष्ट्र-भारती हिन्दीकी आरती उतारनेके लिये प्रेमपूर्वक अपने मंगल-मन्दिरके द्वार खोलकर हृदयसे उसका स्वागत किया। श्रीतुलसी रामायण, सुरदास, तुलसी, मीरा, कबीरके अपने-कीर्तन तथा राष्ट्रीय-गायन उनके कण्ठके द्वार बनकर शोभा पाने लगे।

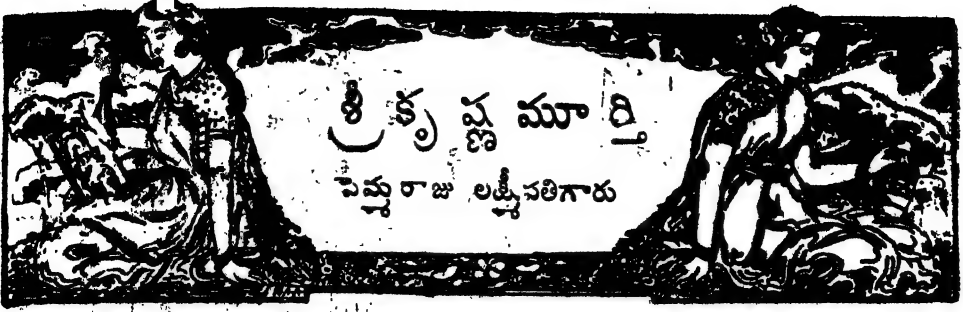
मातृभूमिका कोई सैन्धवा सपूत आकर देखे, कि गुंदूरके श्रीशारदाविभक्तन, बंदरकी आतीफ-कला-शाला, काकिनाडा के विद्यार्थिनी-संमाजका सहिष्णु-विद्यापीठ, श्रीमती दुर्गाकी बालिका-हिन्दी पाठशाला और कई हिन्दीप्रचार आश्रमों में क्या हो रहा है? प्रोफेसर श्री. अ. रामय्यर एम. ए., श्री. बी. रामनाथय्यर बी. ए. बी. एल., श्री. पं. जगन्नाथ शिवन शास्त्री आदि २ विद्वानों की रोशन कलम से हिन्दी की कैसी मुहाबरे-दार, विस्तारपूर्ण सरल सुन्दर धारा निकलती है जिसमें जिबासा की गरिमा और भावोंकी गंभीरता भरी रहती है। श्री उमाबाई, सौ. विमला देवी बी. ए., सौ. राधाबाई, सौ. रम-बाम्मा, कमला देवी आदि २ देवियां भी हिन्दीमें बीशिज्ञा, मातृकर्तव्य आदि विषयोंपर अपने हृदयके कैसे मधुर, कोमल, सरल भाव प्रकट करती हैं। इधर आन्ध्र, तमिळ, केरल और कर्नाटकके बुद्धमती कुछ वीर युवकों ने हिन्दी-साहित्य-सम्मेलनकी 'विशारद' परीक्षाके मलिक मुहम्मद जायसी, कृत पद्मावत, तुलसी-कवितावली, विहा-रीकी सतसई, केशवकी रामचन्द्रिका जैसे उच्च कोटिके साहित्यिक ग्रंथोंका रस, अलंकार और छंद सहित मंथन कर डाला है। और, आज भी सैकड़ों हिन्दी प्रेमी वीर युवक सुर-दास, तुलसी, केशव, मतिराम, पद्माकर, कबीर और भारतेन्दु हरिश्चन्द्रके ग्रंथोंका अध्ययन करने लालायित हैं। ५ वर्ष के बच्चेसे लेकर ७० वर्षके बूढ़ों तकने हिन्दी भाषा का अभ्यास किया है। हमारे द. भा. पूज्य नेता लोगोंने-हिन्दीका सम्मान कुछ कम नहीं किया। उसका जन्म-सिद्ध अधिकार कबूल किया।

अज्ञातस्व श्री. नागेश्वर राव फस्तुलुजीकी सुप्र-सिद्ध दैविक आन्ध्र-पत्रिका और मासिक 'भारती' में हिन्दी के लेख निकले हैं। श्रीमती एनी बिसेवद के 'न्यू-इंडिया' में पहले हिन्दीके काव्यम निकला करते थे और अब अड़थार से थियोसफीके पवित्र शान्त सिद्धास्तोंका प्रचार करनेके लिये, श्रीमतीजीकी संरक्षकतामें, हिन्दीमें एक सर्वांग सुन्दर सचित्र मासिक पत्र का (मद्रास-हिन्दीप्रचार प्रेस में छपकर) इसी मास में अवतार हो चुका है। उसका शुभ नाम है 'युग-प्रवेश'।

यह सब जो कुछ हो रहा है, हिन्दी प्रचारकोंकी निःस्वार्थ अकिंचित तपस्या, सम्मेलन का नाम और पूज्य बूढ़े बापू जी की बरद हस्त कमलकी छत्र छाया का फल है। अभी इस राष्ट्रीय महायज्ञकी पूर्णाहुति नहीं हुई है। हमारे सामने बहुत भारी काम पड़ा है। उत्तर और दक्षिण भारतको मिलाकर एक विशाल संयुक्त स्वतन्त्र भारतवर्षका, स्वर, ज्य-मन्दिर निर्माण करना है जिसके पुजारी एक जातीय धर्म, एक जातीय भाव, एक जातीय वेश और एक जातीय (सामान्य) राष्ट्रभाषाके उपासक होंगे। चलिये, इस आगे होनेवाली तैयारी के लिये अब सज्ज हो जायें। राष्ट्रभाषा हिन्दी प्रचारका उद्देश्य आन्ध्रदेशकी मातृभाषा आन्ध्र प्राचीकी पवित्र महत्ता (युन या नष्ट करना कदापि नहीं है। मातृभाषाका स्थान सर्व प्रथम है उसके उपरान्त राष्ट्रके हितके लिये राष्ट्रीय भाषा हिन्दीका स्थान है। भारत माता की जय!

"हिन्दी प्रचारक"

ప్రయత నీలమేఘగణమట్టివయై విలసిల్లు నీతను

చ్చాయలు భూనభోంతర విశాల దిశావలయంబు నిండ నే
చాయల నుంటివో యనుచు ఛాందసునట్టులు రోయనేల? కృ
ష్ణ! యిదె నీశుభోజ్యలిత శ్యామలకాంతుల లీనమయ్యెదన్.

సీ. చూపులు మెరపులంచును సాటి తేనేల? మెరపులై చూపులే మెరయుచుండ
నురుముతో నీరావ ముషమింపగా నేల? నీరావ మురుముగా నెగడుచుండ
కృప వర్ష సమమని కీర్తింపగానేల? వర్షమై కృపయె పెంపారుచుండ
మాయచే నను గప్పి మనలినావననేల? మాయయు నీవయై మలయుచుండ
సన్యశ్యామలమైన యీ శ్రావణోర్వి, బోలె దీపంచు వెదకుచు బోవనేల?
వెదుకబో నొక యడుగట్లు పెట్టునపుడె, కదియు నీరూపు తమిదీర గాగిలింతు.

సీ. మెరపు మెరయు నడ్డె మెరపులో గలియక, కనుమూసికొనునాదు కర్మ మేమొ!
చినుకులు వడునడ్డె చినుకుల గలియక, వలువముసుగిడు వ్రాతయేమొ!
ఉరుము లురుమునడ్డె నురుములం గలియక, వెలకెలబోవు దుర్విధి యదేమొ?
మాయ గప్పిన యష్ట మాయలో కలియక, మాయకై వెతజెందు మతక మేమొ?
ఏమొ? యీ శ్రావణాంబుదశ్యామ లాంక, మైన నీతనుకాంతి నైక్యంబు గాక
నెచట నుంటివిరా! కృష్ణ! కృష్ణ! యనుచు, మాయగప్పిపోయితివంచు మరగుచుండ?

సీ. పలికించుకొనరాదో? పలుకులం బలుకుగా, నీమేఘగంభీర నిస్వనముల
చిలికించుకొనరాదో? చినుకులం జనుకుగా, వర్షించునీకృపా వర్ష ముందు
మెరయించుకొనరాదో మెరపు మెరపుగా, మెరయించునీచూపు మెరపులందు
మరలించుకొనరాదో మాయలమాయగా, మహిగష్ట నీమేటి మాయలందు
నాపలుకు నాచుకులుకును, నాదుమెరపు, నాతనువుకూడ నీవు విన్నాణ మమర
లవలశ్రీకృష్ణ భగవాను డగుచు నీవు, శ్రావణంబగుచు నేను దోచంగరాదో?

అ

స్త్రీరత్నములు (వచనము)

గ్రంథకర్త: కోన వేంకటరాయ శర్మ గారు
సుబోధినీ గ్రంథనిలయము, తెనాలి.
క్రాసు ౧౮౭ పేజీలు, వెల ౦-౧౨-౦.

ఆంధ్రదేశమున నిటీవల గ్రంథమాలలు, గ్రంథనిలయములు క్రమక్రమముగ పెచ్చు పెరుగుచున్నవి. అవి యేవని గ్రంథములను బ్రకటించి యథోచితముగ నాంధ్రభారతీసేవను జేయుచున్నవి. ఆసేవ నానాముఖముల భాషాభివృద్ధితోపాటు దేశాభివృద్ధికి నైకముఁ దోడ్పడుచున్నది. ఈ సుబోధినీగ్రంథనిలయము ఈ పుస్తకముతోఁ బండ్లెండుపుస్తకములను బ్రచురించినది. ఈ నిలయ మిట్లే యింకను బెక్కుగ్రంథములఁ బ్రచురించుచుఁ జిరస్థాయియై వెలయుఁగాక!

ఈ గ్రంథమునఁ దొమ్మిది కథ లున్నవి. స్త్రీల యొక్క పాతివ్రత్యము, సోకిల్యము, ధైర్యము, శౌర్యము, సాహసము, వివేకము, విజ్ఞానము, నీతికాళల్యము మొదలగు సుగుణముల నవి చాటుచున్నవి. వానిలో సావిత్రిసుకన్యల కథలు పురాణప్రసిద్ధములు. తక్కినవి చారిత్రకములు.

‘అసామాన్య’ కరుణాతికయము మెచ్చఁదగినది. ‘అహల్యాబాయి, దుగ్ధావతుల’ యొక్క సాహసాదర్శములు, నీతిజ్ఞత, రాజ్యపరిపాలన సామర్థ్యము శొనియాడఁదగినవి. ‘కురందేవి’ ప్రేమ, ధైర్యము, త్యాగము వాఙ్మనఁదగినవి. ‘రత్నావలి’యం దామె ప్రార్థనము నంగీకరించి ఉదయసింగు పుర్యవైరమును బాటింపక ఆపత్సమయమున మానసింగునకుఁ దోడుపడుటయు, మానసింగును గృతజ్ఞతతో ఉదయసింగునకుఁ దనకూతురగు

రత్నావలి నిచ్చి పెండ్లిసేయుటయు ఉదారగుణమునకు మంచి నిదర్శనములు. ‘జేబున్నీసా’ కథ ఐతిత్రప్రసిద్ధమైనను నీతిదాయకముగాఁజూపట్టును. కాన దాని కిందు స్థాన మొసఁగకుండిన బాగుండెడిది.

కథలన్నియు మొత్తమున నాంధ్రసోదరీమణుల హృదయముల నూత్న భావములకుఁ దావోసంగి యథా రుచిగ వారిపురోభివృద్ధికి దోడ్పడఁగలవు. కథలకైని ఇంకను సరళముగానుండిన బాగుండును.

ప్రాచీనభారతదేశ ముత్తమనారీరత్నములకుఁ జేదనడినది కాదు. ఎందఱోఉందురు. వారిచరిత్రలు సువర్ణాక్షరముల నెందో ముద్రితములై గుప్తములుగ నుండును. అవి లోకమునకు వెల్లడికావలసియున్నవి. ఆభారము చారిత్రపరిశోధకులపై నున్నది. శ్రీశర్మ గారును ఆభారమును గొంతవహించి యింకను ఇట్టి కథలను సేకరించి యాంధ్రనారీలోకమున కొసంగి తత్ప్రతిజ్ఞతకుఁ బాత్రులగుదురు గాక!

* * *

శ్రీకృష్ణావతార తత్త్వము-భాగము ౧.

గ్రంథకర్త: జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు, కావ్యతీర్థ, ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు, మునిసిపలు హైస్కూలు, కడప.

శ్రీశర్మగారి ప్రాజ్ఞత, వైదుష్యము, పరిశీలనము, పరిశ్రమ విరుచియించిన యాంధ్రబ్రహ్మాండపురాణ శ్రీమదాంధ్ర రామాయణాది గ్రంథములవలన నాంధ్రలోకమునకు గువిదిరములే. అట్టిశర్మగారే యీ కృష్ణావతారతత్త్వమును రచియించి రసటుకన్న దీనిప్రాశస్త్య

మును వేయగఁజేప్పజేర్చలేదు. కాని యాంధ్రలోకమున శతద్రోంధపరివయమును గలిగించుటకై యొకటి రెండుమాటలు చెప్పుట నావశ్యకము కాదు.

ఈనాడు భరతఖండమున సనాతనార్థధర్మములు సన్నగిల్లుచున్నవి. ఆధ్యాత్మిక-చింత యడఁగారు చున్నది. దైవభక్తికై దాపులేకున్నది. వీనినన్నిటిని బునరుద్ధరింపఁజాలినంత గ్రంథసామగ్రి యున్నను ప్రస్తుత విద్యావిధానమున దావింపకు దృష్టిచైన మరలుటకు వలనుపడకున్నది. తరువాతగూడ ఉదర పోషణార్థము లౌకికవ్యాపారాదుల నలంబింపవలసి యుండుటచే వానిని బరిశీలించుటకు వలసినంత యవకాశము లభింపకున్నది. ఇంతియకాక యిట్టి యథోగతికి నైదేశికమతాచారావలంబనాభిలాషయుఁ గారణమగుచున్నది. ఇట్టి దుస్థితిని దొలగించి భారతదేశమునకుఁ బ్రాచీనాన్నత్యమును గలిగించు భారము ప్రాజ్ఞులపై నున్నది. వారు తదేకస్థిపరాయణులై సామాన్యజనదురవగాహములైన గ్రంథములను బరిశీలించి యందలి యుత్తమవిషయముల నేర్చి కూర్చి తదితరుల కుపకృతిగావింపవలయును. మన శేషాద్రిశర్మగారు ఈ గ్రంథమును రచియించి అట్టి పూర్ణమును గొంత కట్టకొనిరి. ఈ గ్రంథప్రయోజన మట్టి పరమార్థమునుగూర్చుటయే.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మ చారిత్రకపురుషుడని కొందఱు చరిత్రకారు లనుచున్నారు. నిర్ణాము, నిరాకారము, స్వయంప్రకాశము నగు పరబ్రహ్మమని వేదములు, వేదాంతములు, శాస్త్రములు పురాణములు ఘంటాపథముగఁ జూపుచున్నవి. శ్రీకృష్ణపరమాత్మయే గీతలయందీయర్థమును స్వయముగ నర్థునునకు బోధించెను. పారిపారాది నామరూపభేదముల విలసిల్లునది ఆ పరబ్రహ్మమే. "యదాయదాహి ధర్మస్య శ్లాని ర్భవతి భారత! అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాఽత్మానం సృజామ్యహమ్" అనుగీతావాక్యముననుసరించి ఉత్పన్నధర్మములను స్థిరంబునామరూపముల నవతరించునది ఆపరబ్రహ్మమే. శ్రీకృష్ణపరమాత్మయట్టియనతారములలోనొక్కయనతారము. ఏతద్విషయకము లగు పురాణగాథ లొకదానికొకటి విసంవాదము లగుటచే నిదమిత్యమని తత్త్వము దేవయరాక కుతర్కములే కన్పట్టకము నిచ్చుచున్నవి.

ఈ గ్రంథరచనమున శ్రీ శర్మగారు కావించిన పరిశ్రమ మత్సరికము: నిష్ఠా, బ్రహ్మ, బ్రహ్మాండ, బ్రహ్మవైవర్తాది పురాణములను, భారత భాగవత దేవీభాగవతాదిగ్రంథములను ఆమూలాగ్రము పరిశీలించి శ్రీకృష్ణ విషయకములగు గాథల నన్నిటిని ఏర్పిరి. వాని నొకతీరున సమన్వయించి, క్రమముగ నిందు వచనముగఁ గూర్చిరి. బహుగ్రంథములు, పరస్పర విసంవాదములు నగు సీగాథల సాధారణముగాఁ గొని సిద్ధాంతము గావింపఁగలదురకున్నను ఆయాగాథల సారాంశములను గరతలానులకముగా వివరించిరి. లోకముయొక్క వర్తమానస్థితికై బరితపించుచు నుపదేశవాక్యములఁ దఱచు నుడివిరి. ఏయేగ్రంథములనుండి యేయేగాథలను గైకొనిరో యాయా గ్రంథములపేరులను, వానిపత్రసంఖ్యను దెలిపిరి. పారాయణమున కనుమలమని స్తోత్రములయొక్క సంస్కృతములమునుగూడ నచ్చటచ్చటఁ జేర్చిరి. వైలి కుంటువడక ధారాళమైన నాతికతనమై ప్రేరకుల మైతము సుగ్రహముగ నున్నది.

ఏతద్గ్రంథపతనము శ్రీకృష్ణపారమ్యమును భారతీయ హృదయమున నెలకొల్పుననుట సాహసముగాదు. కాన ఆంధ్రలోకమున కెల్లరును దీనినిబఠించి కృతార్థులగుదురుగాక! ఆంధ్రలోక మీగ్రంథమునెడఁ జూపు సమాదరామే గ్రంథకర్త పరిశ్రమ కుచితమైన ఫలము. దీనితోపాటు అచిరకాలమున వెలువడనున్నది రెండవ భాగమును. ఆంధ్రలోక మద్దానికిని సుస్వాగత మెనఁగునుగాక!

ఇదిమూకే కృష్ణలీలామృత మనుపేర నిట్టివిషయమునే వివరించు నొక గ్రంథమును శ్రీవావిలికొలను సుబ్బారావుగారు రచియించియున్నారు. మూల శ్రీశర్మగారట్టి యీగ్రంథమునే రచియించినారు. పలువురొక్క-విషయమును గూర్చియే పరిశ్రమించుటవలన లాభమేమి? నేఱునేఱు విషయములఁ గొర్చి పరిశ్రమించిన ననేకవిషయములు లోకమున కెల్లడియగుముకదా!

ఇంకను ఇతరావతారములయొక్క తత్త్వమును గూర్చియు నిట్టిగ్రంథములను రచియించి యాంధ్రలోకమున కొనంగి శ్రీ శేషాద్రిశర్మగారు తత్కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులగుదురుగాక!

ఉత్తమగ్రంథరచయిత లగు శ్రీ శర్మగారు గమ్యులు.
గ్రామ పుట్టణ భిం,
వేల రూ ౧-౦-౦.

గ్రంథస్వీకారము

౧. శ్రీ శృంగారకాదంబరి.

గ్రంథకర్త: చింతలపల్లి నరసింహశాస్త్రి గారు.

ప్రధానాంశోపాధ్యాయులు, మునిసిపలు హై స్కూలు, బళ్లారి.

భట్టబాణుడు రచించిన సంస్కృతకాదంబరి కిది తెలుగునేత. పద్యకావ్యము. పూర్వభాగము ఆటా క్యాసములు, ఉత్తరభాగము నాలుగాక్యాసములు.

రాయలు రూ० పేజీలు.

అటబైండు రూ० ౨. కాణిశ్చైండు రూ० ౩.

* * *

౨. రత్నోబంధనము—నవల.

గ్రంథకర్త: పండిత శ్రీపాద శుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు.

డిమియ్య ౩౬౨ పేజీలు.

నెల చండాదారులకు రూ ౧-౪-౦.

ఇతరులకు రూ ౧-౨-౦.

ప్రాప్తయిటరు: కలాభివర్ధనీపరిషత్తు,

రాజమహేంద్రవరము.

* * *

3. శ్రీ ప్రసన్న కృష్ణ దేవరాయవిజయ

ము. (ఐదంకముల చారిత్రాత్మక నాటకము.)

గ్రంథకర్త (కన్నడము): రాయబహదర్ సి. హెచ్. గౌడుగారు, బళ్లారి సరసవినోదినీసభాధ్యక్షుడు.

అనువాదకర్త (ఆంధ్రము): బి. మాధవరావుగారు, జన రత్న మేనేజరు, బళ్లారి సరసవినోదినీసభ.

శైలి

కం. కనకమ్మ గారు

దానము సూతపుత్రునకు, ధర్మము ధర్మస్థుల హుళికి

మానము రాజరాజునకు, మంత్రము తంత్రము కృష్ణమూర్తికి

గానము నారదాఖ్యునకు, జ్ఞానము నానహదేవసూరికి

హానము యోగించంద్రునకు, మాధవభక్తి కిరీటి కెంతయుక.

ధ్యానము గోపికాతతికి, హాస్యముదల్ల తెనాలివానికి

కానలు తాళసావళికి గాథలు బోధలు పెద్దమాంబకు

గోనలు దుష్టజంతులకు, గూరిమిబేదల కెందునే దః

ప్రాణము తీయుటన్న నది రంభకు మేనకకు, నదా హరీ

జానులు కూర్చువైఖరిని గాంచి, తదీయగతి జరింగ

బూనుదు రజ్జు లయ్యె! యటుపూనిన వారిని బోలవచ్చునే

కానగ వారి గాథలకు గారణ మజ్జుల బోధచేయుట

కాని వృథాభిమానమును గా దది యిర్వాయుగాదు కాదుసూ

మానము బూనలేమి, ఖలమానవకోటికథానికి బలె

మోము మిట్టిపోకడల్లు మాధవ! వ్యాధులుపాధివాసలే

దీనులు చివులన్న, భక్తలింగము జేర్చగదన్న, యెన్న నే

మేనియకు బూర్ణభావమున నెవ్వ రొనర్చె రివోకంపనే!

సా భి ప్రా య వి శే ష ము లు

లోకర్నో యోడంబడిక

ప్రపంచపరిస్థితులు శ్వేతజాతులకు గల సంబంధబాంధవ్యముల నొకదరిని నక్షయ సంవత్సరాంతమునకు జేర్చవచ్చునని విశదము చేయుచున్నది. సర్ ఆస్తినుచేంబర్లిను బ్రిటీషు రాజ్యసీతిని నానాజాతినమితి నిర్ణయములతో ననుసంధానము చేయుటకు జేసిన ప్రయత్నములు శ్లాఘ్యములు. చేంబర్లిను గారు ప్రాన్సుదేశ నాయకుడైన బ్రియండుగారిని సీమాగ్రాను యాయనిగను జేయుటయును శ్లాఘ్యముగ నున్నది. ఈమాగ్రావలంబనము సకలవిధములను బ్రిటీషు సామ్రాజ్యప్రయోజనములకును ప్రాన్సు ప్రయోజనములకును సనుకూలముగ నున్నది. ప్రపంచమునందు నర్తమాన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యస్థితి ఉచ్చదశయందున్నది. ప్రాన్సు సామ్రాజ్యస్థితియును నున్నత దశయందున్నది. ఈరెండు సామ్రాజ్యములును ఆసియా ఆఫ్రికాఖండములందు విశేషభాగముల నాక్రమించుకొని సామ్రాజ్యసంజాతములైన భాగ్యభోగముల సనుభవించుచున్నవి. ప్రపంచమునందు గల ప్రధాన రాజ్యముల మహాసభయైన నానాజాతినమితి ఈయుధయ సామ్రాజ్యముల యుచ్చదశను నంగీకరించిన యెడల రెండుజాతులకును పరమ ప్రయోజనము గలుగుచున్నది. సంప్రామసమయమునందు మిత్రమండలితోజేరిన ఇటలీ బెల్జిజంము ప్రభుత్వములు లోకర్నో యోడంబడిక

డికల నామోదించుట సహజము. జర్మనీ రుష్యరాజ్యములు నానాజాతీ సమితియందు జేరి లోకర్నో యోడంబడికల నామోదించనంత. పరకును యూరపురాజ్యములకు శాంతిదుర్లభము. యూరపురాజ్యముల యశాంతస్థితి బ్రిటీషుసామ్రాజ్య షేషమునకు ప్రతికూలముగాని యనుకూలముగాదు. బ్రిటీషు రాజ్యము ప్రపంచమునందు పొందవలసిన లాభములనున్నిటిని పొందినది. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమున కన్ని ప్రాంతములందును ఛిద్రములేర్పడుట కవకాశములు గలవు. ఇరాకు, పర్షియా, ఆఫ్ఘనిస్తానము, ఇండియా, ఈజిప్టు మొదలగు ప్రదేశములు ఛిద్రప్రదేశములుగా ఈ ఛిద్రప్రదేశముల సంరక్షణమునకు నానాజాతినమితి ప్రత్యిగఁగు వినియోగించుట రాజ్యసీతి. ఛిద్రస్థానములకు పరరాజ్యభయము గలుగనపుడు సామ్రాజ్యాంతర్యాగములన్నియును స్వాధీనములై యుండగలవు. సర్ ఆస్తిను చేంబర్లిను బెల్జిషును కారలీ మార్గము నవలంబించుట ప్రపంచశాంతికి ప్రయోజనకరము గాకపోయినను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యస్థితికి ప్రయోజనకరము. మోసులువీషయమై నానాజాతినమితి చేసినలీర్మానము సమితి బ్రిటీషు ప్రయోజనముల కుపయోగపడగల విధమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. జర్మనీ నానాజాతినమితియందు జేరుటకంగిక

బరహస్థారువును ప్రతినిధులనుగ బంపుటకు జర్మను ప్రభుత్వము నిర్ణయించినది. రుష్యా ప్రవేశమున కవకాశములను గల్పించుటకు సమితిసమావేశము మార్చిమాసాంతమున కాపబడినది. అమెరికాయును తుదకు సమితి సమావేశమునకు వచ్చుట కంగీకరించినది. సమితియందు యోచింపబడనున్న ముఖ్యాంశము భిన్న రాజ్యములందును యుద్ధాంగమును నియమించుటయైయున్నది. ఈనికి కొంత వర. కేసమావేశమునం దేర్పాటులు జరుగునని నమ్మదగియున్నది. జనీవాసమావేశము యూరపురాజ్యములకు ప్రయోజనములు కుపయుక్తమైనను పరాధీనజాతుల ప్రయోజనములు కుపయుక్తముగాదని భారతసామ్రాజ్య శాసనసభయందు గతవారమునందు జరిగిన చర్చ విశదము చేయుచున్నది. భారతదేశమునకు లొకర్నొ యొడంబడికయందు జేరుట వలనను గలుగగల పాధకభాధకములను తెలుపుటకుగాని చర్చించుటకుగాని ప్రభుత్వము నిరాకరించినది. భారతీయులు వ్యయ భారమును వహించవలసియున్నను ప్రయోజనములు గనుగొనుటకైనను వోచుకొనలేదు. లొకర్నొ సమావేశము పరాధీనజాతులకు ప్రతిబంధకమైనను శ్వేతజాతులకై పనిమోచుపాధనమైన లొకమునకు కొంత యుపకృతి గలుగగలదు. లొకర్నొ సమావేశము యుద్ధాంగ నియమమును పకలదేశములకును జేయగలిగినపుడు భారతవర్షమునందు యుద్ధాంగవ్యయభారమైనను తగ్గి దేశమునకు కొంత ప్రయోజన మేర్పడగలదు. రాజ్యాంగనిర్ణయములందు నొరులేని భారతవర్షమున కేకప్రయో

జనమైనను గలుగునని యాహించుట కవకాశములు లేవు.

* * * *

సామ్రాజ్య శాసనసభ

శ్రీ రీడింగుప్రభువు సామ్రాజ్యశాసనసభారంభ. సమయమునందుఁ జేసిన ప్రసంగము దేశమునందు వ్యాప్తమైన నిరుత్సాహము నభివృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడినది. రీడింగుప్రభు వధికారాహంకారభరితుడై సభ్యులు బడిపంతులువలె బెదరించి మందలించెను. బర్క్లను హేచుప్రభువు కోరిన యభిసయమును సంపూర్ణముగను పండిత మోతిలాలు నెహ్రూగారు ప్రదర్శింపలేదని యాక్షేపించి యధికారాహంకారమును లొకమునకు వ్యక్తముచేసిరి. త్యాగమూర్తులును త్యాగపరాయణులునైన లాలాబజతిరాయి మదనమోహనమాలవ్య మోతీలాలు నెహ్రూగారు మొదలగు ప్రముఖులు రాజప్రతినిధిచేసిన యధికప్రసంగమును గాలకించయును చేయగలది గనుపడకున్నది. రాజ్యాంగపంక్త్యరణములవిషయమై రీడింగుప్రభువును సర్ మడ్డివుడుగారును జేసిన ప్రసంగములు నిరాశను గలుగజేసినవిధమును వివిధరీతులు యభిప్రాయములును విశదముచేయుచున్నది. ఉభయములును మోతీలాలుగారు పాదాక్రాంతులగుటకు నింకను తరుణము మించిపోలేదని చెప్పటమాత్రము వివరితముగ నున్నది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము రీడింగుప్రభువు ముఖమునను ప్రసాదించిన వరములందు వ్యవసాయ విమర్శన పంచాయతీ యొక వరముగ

నున్నది. ఈ పంచాయతీయును ఖర్చును ప్రభువుని రాకయును సువర్ణశృంఖల బంధములను శిథిలముచేయుటకు బదులు దృఢత రముచేయుట సహజమని రాయలుకమిషనుల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. ప్రజల దృష్టియును నాయకుల దృష్టియును ప్రభుత్వదృష్టియును రయితులమీదను గ్రామ సీమలమీదను లగ్నమగుచున్న సమయమునందు వ్యవసాయపంచాయతీ సంఘమును జేయగల నిర్ణయము లనేకములు గలవు. పంచాయతీసభ బ్రిటీషుప్రయోజనముల దృష్టిని విసర్జించి భారతీయప్రయోజనముల లక్ష్యమునుబూనుట వర్తమాన పరిస్థితులం దసంభవమైనపుడు రాయలుకమిషనులు బంధకమునకు వినియోగపడునటులు విమోచనమునకు వినియోగపడజాలవు. రీడింగు ప్రభువు దైవదత్తమైన యైదేండ్లకాలము నిరర్థకము చేసిన విధమును వారి పరిపాలనాకాలము విశదము చేయుచున్నది.

శాసనసభయందు రెండువారములు నడచిన యుదంతము ప్రభుత్వమునకును ప్రతినిధులకును గుణపాఠమును నేర్పదగియున్నది. ప్రభుత్వ నిర్ణయముల కనేకసారులు పరాజయము గలిగినను నిరంకుశాధికారాభిమానమునకు బుద్ధిగలుగలేదు. స్వరాజ్యపక్ష మవలంబించుచున్న ప్రతిఘటనతంత్రము ప్రబలుచున్నను వ్యవహారములందు ప్రయోజనము గలుగుటలేదు. రాజకీయ నిర్బంధితుల విషయమునను ప్రభుత్వమునకు పరాజయమును అసాధికార సభ్యులకు విజయమునుగలిగినది.

ప్రతినిధులు సభ్యులజీతముల విషయమునను కార్మికసంఘముల శాసన నియమములందును న్యాయస్థానములనిరాదరణ శాసనమునందును నిరుద్యోగసమస్యయందును నితర సందర్భములందును ప్రభుత్వమునకు పరాజయము గలిగినను ప్రభుత్వ లక్ష్యముమాత్రము మారలేదు. శాసనసభ్యులు ప్రభుత్వవిధానమునందు ప్రతిష్టంభనమును గలుగజేయ గలవిధమును సభావ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ప్రమేయము నుపేక్షించి రాజ్యాంగరథమును నిరంకుశ ప్రభుత్వము నడుపగల విధమును వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. ప్రభుత్వాధికారులకు గల చాకచక్యములు సర్ డెనిసుబ్రె, సర్ అలెగ్జాండరు మడ్డిమనుగారల వ్యవహార విధానము విశదముచేసినది. లాకొర్నా నిర్ణయములకు సంబంధించిన ప్రశ్నను రాజప్రతినిధి ప్రతిపేధించినను, సభాధ్యక్షుడు విట్టల భాయి పటేలామోదించి స్వాతంత్ర్యమును ప్రదర్శించినను బ్రెగారి చాకచక్యము నిరుపయోగమును జేసినది. పటేలుగారి యధ్యక్షత స్వాతంత్ర్య ప్రదర్శనమున కవకాశమును గలుగజేసినను ప్రయోజనము మాత్రము గలుగకున్నది.

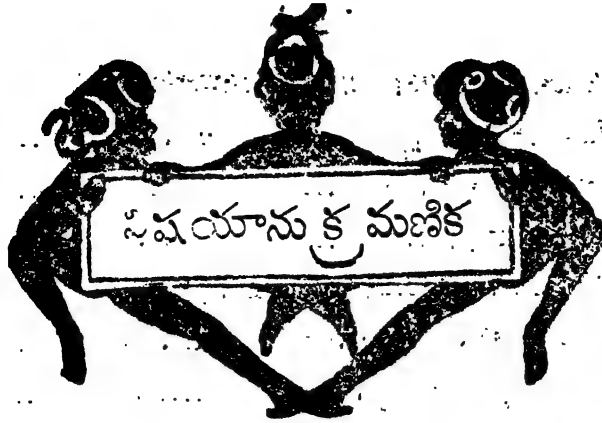
* * * *

దక్షిణాఫ్రికా నిర్బంధములు

దక్షిణాఫ్రికా నిర్బంధములు క్షేత్రజాతుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును దురహంకారమును విశదము చేయుచున్నవి. భారతీయుల నేయుపాయముచేతనైనను దేశాంతర్గతుల జేయుటకు దక్షిణాఫ్రికా ప్రభుత్వము

నిశ్చయించినది. భారతీయుల నివాసస్థలములకును వ్యాపారసాధనములకును వసతులకును ప్రతిబంధకములను గల్పించుటకు నిశ్చయించినది. గాంధీ స్మట్సుయొడంబడిక నతిక్రమించి భారతీయుల హక్కులను ప్రతిఘటించుటకు శాసనసభయందు శాసనమును మంత్రి ప్రవేశపెట్టి దుస్తంత్రమును వ్యక్తము చేసెను. భారతీయ రాయబారులు భరత వర్షమునందంతటను సంచారముచేసి ఆఫ్రికా భారతీయుల దుర్దశను విశదము చేయుచున్నారు. అద్విరురహిము గోడ్వేగారులు మొదలగు వారి ప్రసంగములను వినిన వారలకు భారతీయుల దుర్దశ విశదమగుచున్నది. ఆంధ్రాసుగారు దక్షిణాఫ్రికాయందు వారి యావచ్చక్తిని వినియోగించుచున్నను ప్రయోజనము గనుపడుచున్నది. మొదట నుద్దేశించిన శాసనమటలుండగను నల్లజాతి ప్రతిఘేధశాసనము శాసనసభయందు దామోదింపబడినది. ఇదివరలో సుప్రీము కోర్టుచేసిన తీర్మానమును నిరుపయోగము చేయుటకు కొత్త శాసనమును శాసనసభ నిర్మించుచున్నది. స్మట్సుగారి హితోపదేశము మంత్రికి తలకెక్కలేదు. అధికసంఖ్యాకుల ప్రయోజనముల నడుగంటింప జేయదలచిన శాసనము దక్షిణాఫ్రికా టేమమునకు ప్రయోజనకరముగాదు. స్మట్సుగారు తెలిపినటులు పశ్చాత్తాపకారణము ముందురానున్నను ప్రస్తుతము భారతీయులస్థితియును స్వదేశస్థుల స్థితియును దుర్భరముగ నున్నది. రాష్ట్రప్రభుత్వములును కేంద్రప్రభుత్వములునుగూడి చేయుచున్న శాసనములు ప్రస్తుతము తెల్లవారి కానందప్రదములైనను దేశ టేమమునకు వేరు

పురుగులని భావికాలము విశదముచేయగలదు. ఈవిషయస్థితియందు రీడింగుప్రభువు హార్డింజ్ ప్రభువువలె ధైర్యసైర్యములను బూనికుండుటయును వారి యుదాసీనతను విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశమునందును విదేశములందును భారతీయులమోక్షము వారిహస్తములందేకలదు. స్వదేశమునందులేని ప్రతిపత్తి విదేశములందు సాధ్యముగాదు. ఆఫ్రికా సమస్యయందు భారతీయులందరును నేకాభిప్రాయమును ప్రకటించుచున్నను ప్రయోజనములేదని భారతీయుల నిస్సహాయస్థితి విశదము చేయుచున్నది. వర్తమాన పరిస్థితులందు కర్తవ్యము దుర్గాహ్వమై దేశ మయోమయ స్థితియందున్నది. దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులు గాంధీమహాత్ముడు సరోజిని దేవి మాతానామహమ్మదాలి గార లాఫ్రికాకు వెల్లిరతీంపనలయునని కోరుచున్నారు. మహాత్ముడారోగ్యము చెడి యస్వస్థితియందు నున్నారు. సరోజినిదేవి మహమ్మదాలి గారులైననుపోయి చేయగలది కనుపడదు. ఆంధ్రాసుగారు పెడిసను కమిషనును చేయలేని పనిని వీరుచేయుట దుర్లభము. దక్షిణాఫ్రికాయందు తిరిగి సత్యాగ్రహచరణము శరణ్యమని వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నను వర్తమాన పరిస్థితులందదియును సాధ్యమగుటలు కనుపడదు. పరిణామ మెటులున్నను భారతీయులందరును దక్షిణాఫ్రికా యవమానములను దలపోసి యేకాభిప్రాయమై స్వధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొని స్వదేశమునందును విదేశములందును భారతీయ గౌరవమును గాపాడుకొనుటకు భగవంతుడు శక్తి ననుగ్రహించుగాత !

శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు—జి. జాషువకవిగారు	౧-౨
సామరంగమాహాత్మ్యము, తెనాలిరామకృష్ణకవి—డి. రామమూర్తిశాస్త్రిగారు	3-౮
దేవకీపరిదేవనము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	౮
విశాఖపట్టణపు తెలుగు—విద్యార్థి గరిమెళ్ల సోమన్నగారు	౯-౧౦
ఆరాధనము—దుర్గమహాతి సీతారామశర్మగారు	౧౦
పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము, ౧—ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు	౧౧-౨3
సందేశము—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రిగారు	౨౪-౨౭
సండిత త్రయము—నిడుదవోలు వెంకటరమణగారు	౨౮-33
ప్రేమ—బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావుగారు	33
కృష్ణసాయము—నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తిగారు	3౪-౪౧
అనార్కళి—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	౪౨-౫౧
కోర్కె—పెనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు...	౫౧
సఫేద్ టోపి—శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మీదేవిగారు	౫౨-౫౭
డాంగురుమూతలు—నీరిపి ఆంజనేయులుగారు	౫౭
మోసగాండ్రకథలు, ౨—పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు	౫౮-౬౨
పాపాయి—నాళము కృష్ణారావుగారు	౬3-౬౪
విమానం యెక్కబోతూనూ—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౬౫-౬౯
శ్రీనాథుడు—కొ. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవార్లుగారు	౭౦-౭౧
బిళ్లగన్నేరుపూవు—రాయనం వేంకటశివుడుగారు	౭౨-౭౯
యమునా ప్రాభవస్మృతి—పెనుమచ్చ సత్యనారాయణరాజుగారు	౭౯-౮౦
ప్రాచీనవృత్తి విద్యావిధానము—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౮౧-౮౮
బ్రాహ్మణక్రాకశాసనము—వంగోలు వెంకటరంగయ్యగారు...	౮౯-౯౫
వనలక్ష్మీసమాగము—గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తిగారు	౯౬

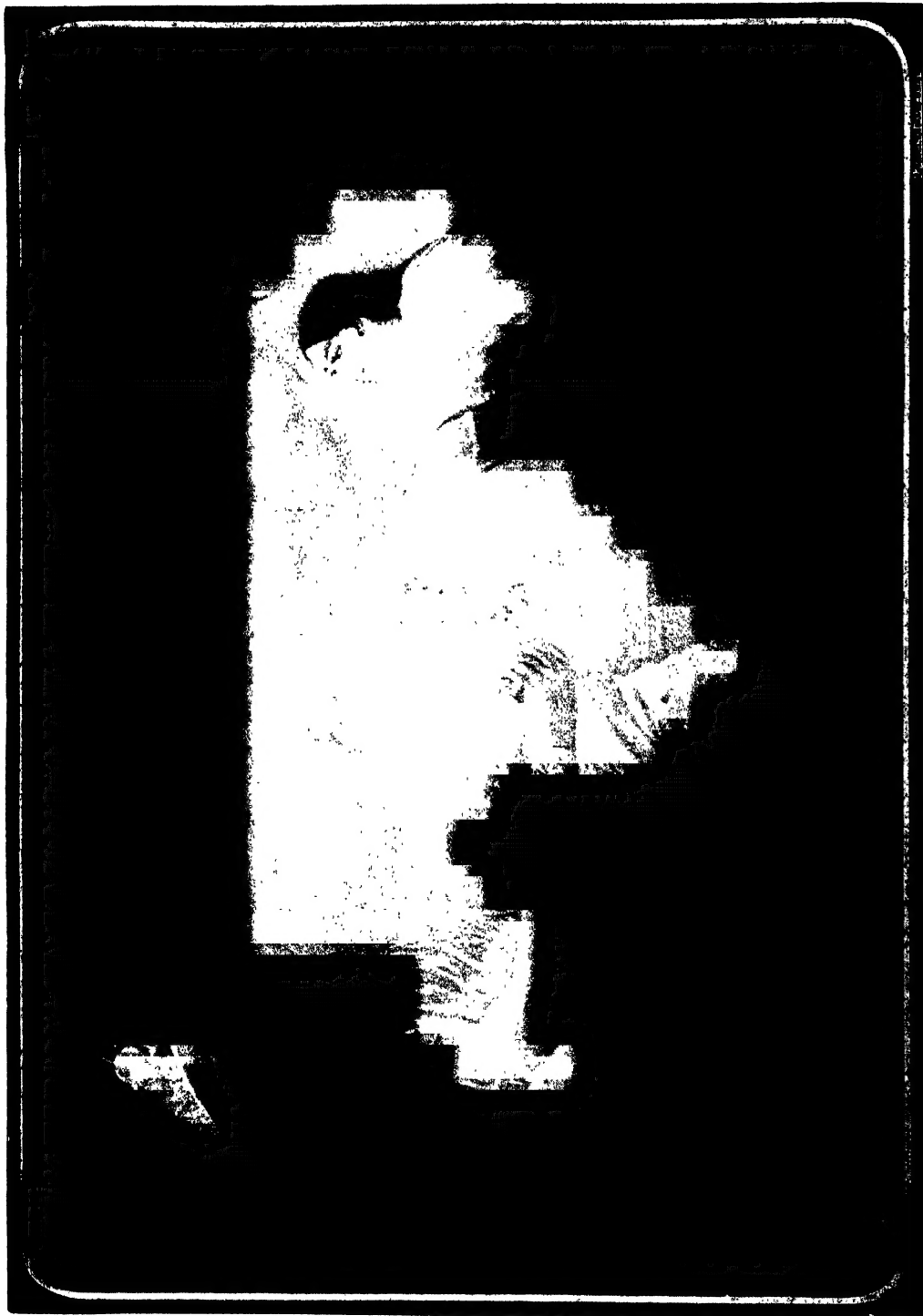
రామాయణమునందు వాఙ్మయము—గో, రామదాసుగారు	...	౯౭-౧౦౬
పండ్ల బేరము—'లోహితశర్మ'	...	౧౦౬-౧౦౭
శ్రావస్తి—కె. నరసింహాచార్యులుగారు	...	౧౦౮-౧౧౪
నమ్మకము—మిన్నికంటి గురునాథకవిగారు	...	౧౧౪-౧౧౫
వేదాంతవిమర్శాఖండన విరాసత్తు—యస్, కామశాస్త్రిగారు	...	౧౧౬-౧౧౭
ఋతుమాల—శ్రీమతి జూబూరి తులశమ్మగారు	...	౧౧౯-౧౨౦
అరోగ్యమే భాగ్యము—డాక్టరు ముత్తుగారు	...	౧౨౧-౧౨౩
కలియుగ ధర్మములు—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	౧౨౪-౧౨౬
వేంకటేశ వచనాలు	...	౧౨౭-౧౨౮
అనుతాపము—చింతలపాటి వేంకట శ్రీరాములుగారు	...	౧౨౯
హిందీ 'నంత' వాఙ్మయము—పందిరి మల్లికార్జునరావుగారు	...	౧౩౦-౧౩౫
పట్టుగొమ్మ—పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారు	...	౧౩౫
శేవతి—శ్రీమతి సి. రుక్మిణీబాయిగారు	...	౧౩౬
అర్థశాస్త్రము—గండికోట సత్యనారాయణమూర్తిగారు	...	౧౩౭-౧౪౫
ప్రణయసాధము—మామునూరు నాగభూషణరావుగారు	...	౧౪౫
విమర్శనలు	...	౧౪౬-౧౪౮
శైంధాపాట—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	...	౧౪౯
అభినవాంధ్రనటశేఖరులు—	...	౧౪౯ త.
సాధిప్రాయవిశేషములు	...	౧౪౯-౧౫౦

చి త్ర ము లు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—శ్రీ కృష్ణమూర్తి - యమున; బిళ్ల గన్నేరు,

సాధారణ చిత్రములు:—శ్రావస్తి చిత్రములు; చింతల, మామిడి కొమ్ములు; అభినవాంధ్ర నటశేఖరులు—శ్రీ కొంగర కోటయ్యనాయుడు, భోగరాజు కృష్ణమూర్తి పంతులుగార్లు అభినయచిత్రములు; ఇతరచిత్రములు.

శ్రీ కృష్ణమూర్తి - యమున
- చిత్రకారుడు: శ్రీ యల్. కృష్ణదాసుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

